

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

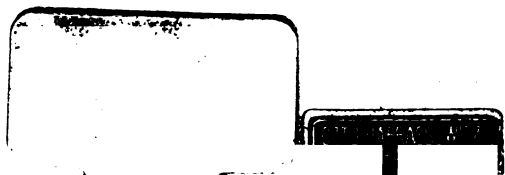
About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

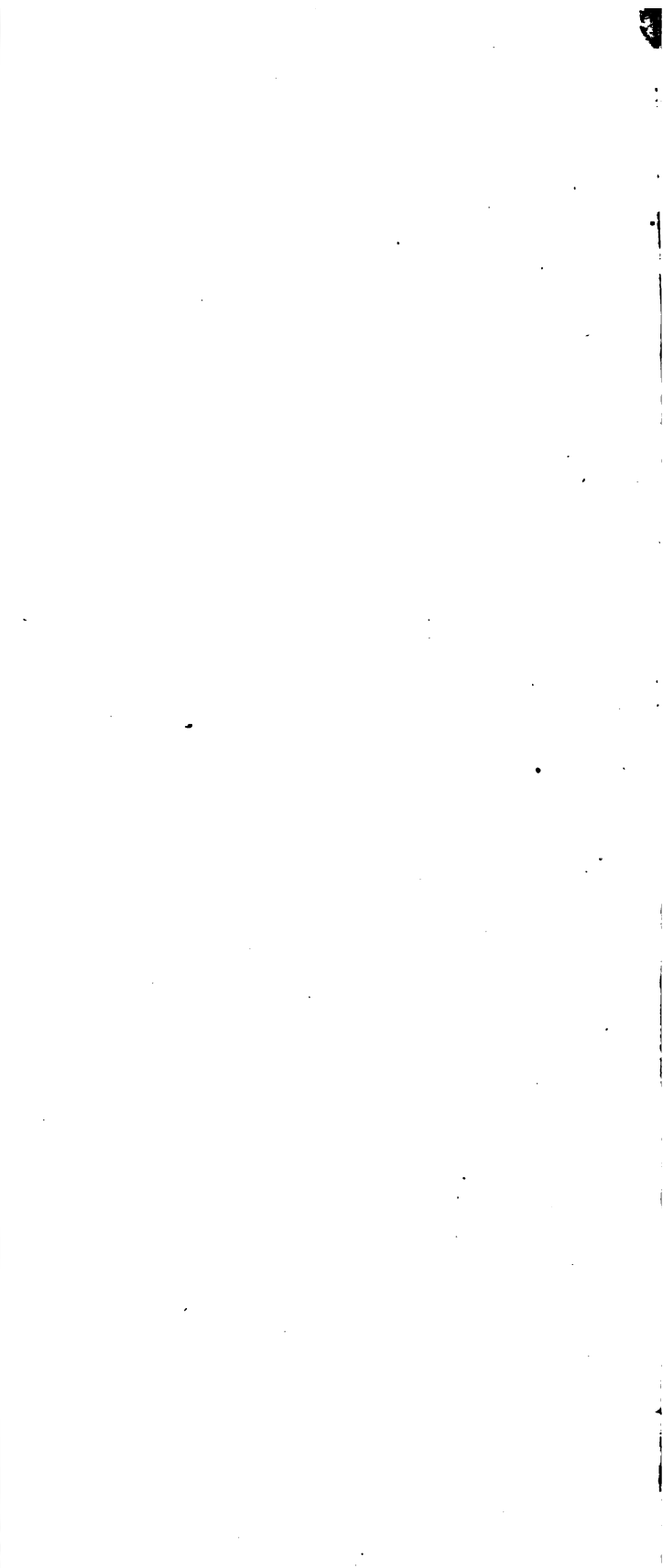
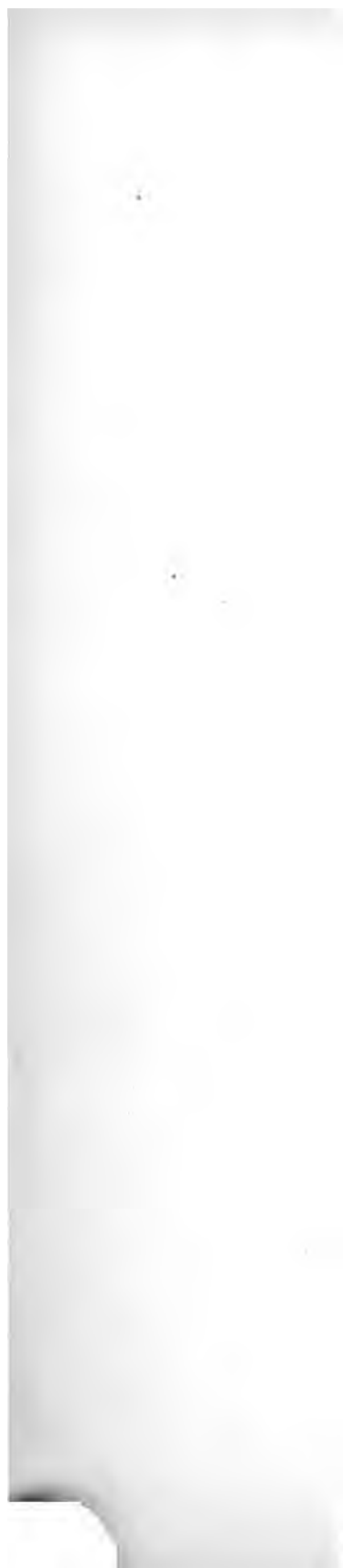
Harvard College
Library

THE GIFT OF
Archibald Cary Coolidge, Ph.D.
Class of 1887
PROFESSOR OF HISTORY

Prof. Lima

STARINE

NA SVIET IZDAJE

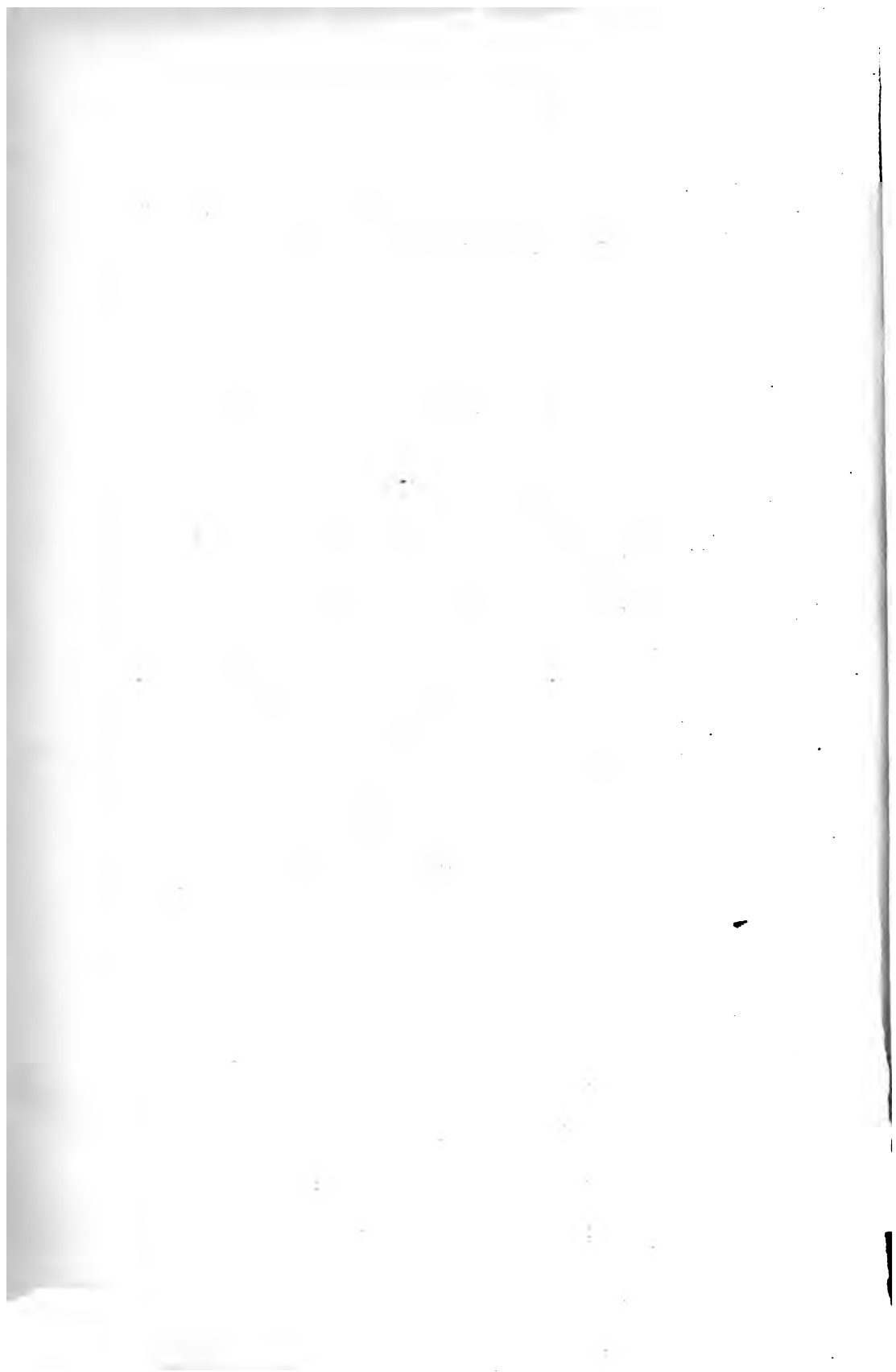
JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI
I UMJETNOSTI.

KNJIGA XVI.

U ZAGREBU 1884.

U KNJIŽARNICI JUG. AKADEMIJE L. HARTMANA (KUGLI I DEUTSCH).

TISAK DIONIČKE TISKARE.

STARINE

NA SVIET IZDAJE

JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI
I UMJETNOSTI.

KNJIGA XVI.

U ZAGREBU 1884.

U KNJIŽARNICI JUG. AKADEMIJE L. HARTMANA (KUGLI I DEUTSCH).

Slav 8101.42.50

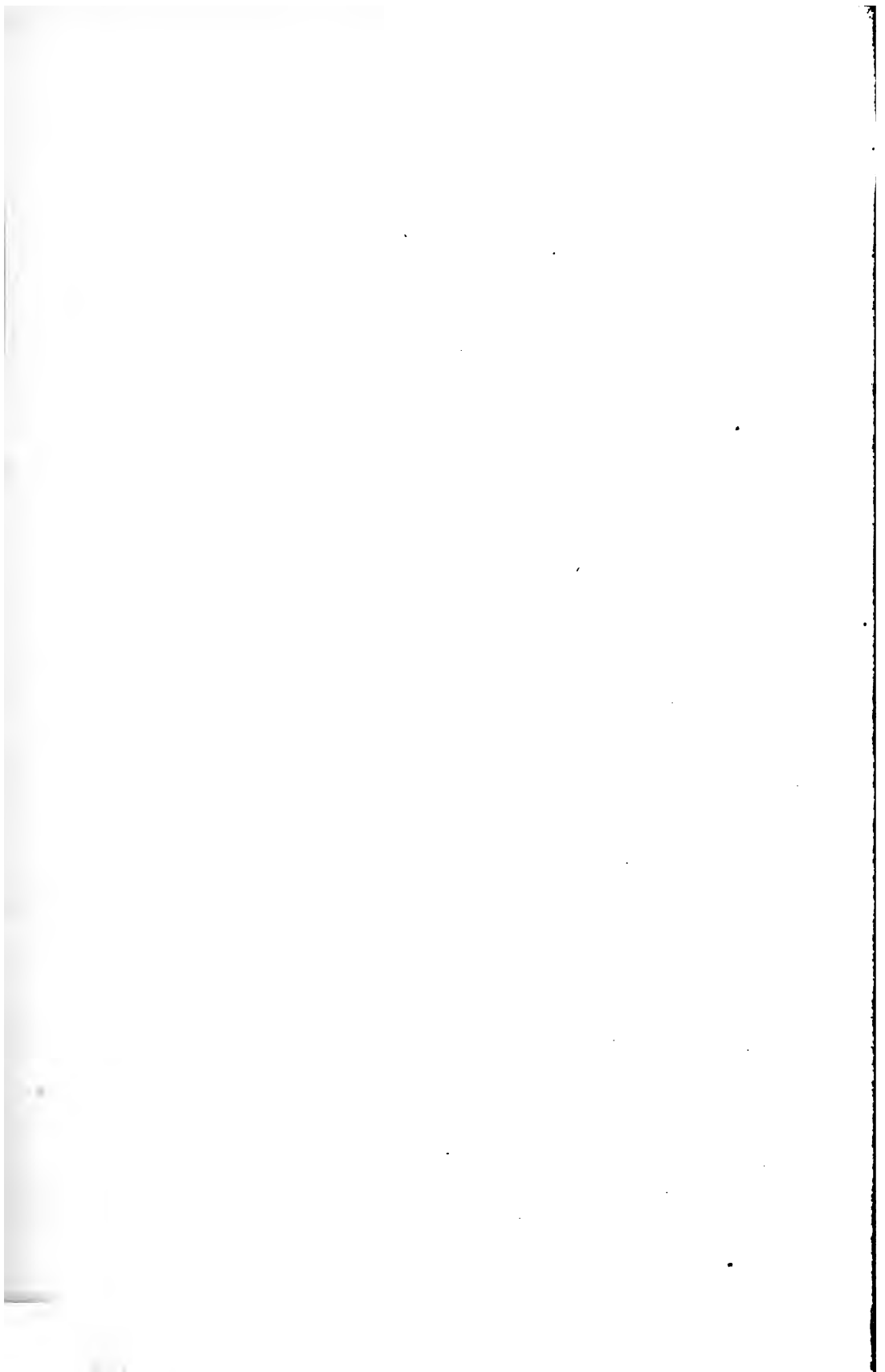
v

HARVARD COLLEGE LIBRARY
GIFT OF
ARCHIBALD CARY COOLIDGE
AUG 20 1926

Dionička tiskara u Zagrebu.

SADRŽAJ.

	Strana
Izvišće Šimuna Jude Sidića o turskoj opsadi grada Beča godine 1683. — Priobćio Ivan Kukuljević Sakcinski	1
Teodosija mniha Hilandarca djelo o Petru Koriškom. — Priobćio dopisni član Stojan Novaković	9
Život srpskoga patrijarha Jefrema. — Priobćio dop. član Stojan Novaković	35
Odlomci srednjevjekovne kosmografije (K tomu slike). — Priobćio dop. član Stojan Novaković	41
Apokrifi iz štampanih zbornika Božidara Vukovića. — Priobćio dopisni član Stojan Novaković	57
Apokrif o Enohu. — Priobćio dop. član St. Novaković	66
Priča o Antihristu. — Priobćio dopisni član Stojan Novaković	81
Apokrif o prepiranju Isusa Hrista sa djavolom. — Priobćio dop. član Stojan Novaković.	86
Apokrifi kijevskega rukopisa. — Priobćio dop. član Stojan Novaković .	89
Trebinje, Tvrdoš i Savina. Pisma iz hranionice manastira Savine s ne- kolikim primetbama. — Priobćio dop. član Stojan Novaković	97
„Carostavnik“ Narodne Biblioteke u Biogradu i Camblakov život Stefana Dečanskoga. — Priobćio dop. član Stojan Novaković	108
Najstarija hrvatska grbovnica (litterae armales). (V. snimak.) — Priobćio dr. Ivan Bojničić Kninski.	113
Prilog za poviest zagrebačkih sinoda u XV i XVI vieku. — Priobćio pravi član Iv. Tkalčić	117
Izvodi iz dnevnika M. Sanuda (Nastavak: 1529—1532.) — Uredio Dr. Fr. Rački	130
Novi izvori o L. Komuloviću. Priobćio o. Pirling.	209

Izviešće Šimuna Jude Sidića o turskoj obsadi grada Beča g. 1683.

PRIODBIO IVAN KUKULJEVIĆ SAKOINSKI.

Predano u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 12. prosinca 1883.

Bijaše g. 1683. proteklo dvanaest godina, odkad padoše u bečkom Novomjestu glave slavnih hrvatskih knezova Petra Zrinskoga i Franje Krsta Frankopana.

Iz osвете prema Beču i njegovim vlastodržcem doprati višerečene godine Stjepan grof Tököly, suprug Jelene, biedne kćeri Petra Zrinskoga, ogromnu tursku vojsku pod zidine bečke. Od Hrvata bijaše u tajnoj svezi sa Tökölijem i njegov šurjak Nikola grof Drašković, i mladi sin Petra Zrinskoga Ivan Baltazar.

Prestolnica omražene Austrije imala bi bila nositi jednaku sudbinu sa prestolnicom ugarskom, koja jur do blizu 200 godina stajaše pod gospodstvom turskim.

Obsada i oslobodjenje grada Beča g. 1683 pripadaju najvažnijim momentom povjesti kršćanske i monarkije habsburške.

Sa izbavom Beča odpočima padanje i razsulo turskoga carstva. Austrijska monarkija preporodi se od tada i ojača znatno.

Kao kod svih zgoda i nezgoda naše monarkije, igrahu i kod oslobodjenja Beča grada Slovjeni znamenitu i odlučujuću ulogu.

U obsjednutih zidinah bečkih odlikovahu se medju slavnimi branitelji mnogi Slovjeni. Poznata su nam imena sljedeća: od Čeha: general grof Gašpar Zdenko Kapliř Sulevicki, tri baruna Kotulinska, major Orecki, kapetani: barun Kokorševic, Moracki, Jariš i Vaidlinger, od Srbalja: Gjorgje Kolšicki, kojega neki drže za Rusina, ili Poljaka i njegov hrabri drug Mihaelović. Od Hrvata: mnogo proslavljeni biskup i potlašnji kardinal Lav Kolonić Kologradski i poručnik Heisterove regimente Gregorović.

Pri oslobodjenju Beča sudjelovaše ponajviše glavni junak Jan Sobieski, kralj poljski, sa svojih 30,000 Poljaka. Od Hrvata umnožiše carevu vojsku tri hrvatske regimente pod vodjenjem grofa Lodrona, grofa Kérija i Petra Rikardića Dubrovčanina. Drugi Dubrovčanin general Franjo Gundulić vodio je regimentu hrabrih oklopnika. Od hrvatskih častnika nadjosmo pobilježene: majore Martina Pritilu i

baruna Hušina, kapetane: baruna Kusa, Mihačevića, Malovića, Molina, Romana i Sabelića, a u pratnji carevoj Krsta Erdöda, rodjaka tadašnjega bana, grofa Nikole Erdöda, koji je vodio 100 Hrvata.¹ Medju ostalimi bijaše pod Bečom mladi grof Adam Zrinski, sin Nikole brata Petrova, kao generalwachmeister na čelu jedne čete Hrvata.

Odmah iza oslobođenja Beča grada opjevaše slavni čin kralja Sobijeskog i kršćanske vojske dva hrvatska pjesnika, na ime: umni Petar Kanavelić Korčulanin i Petar Bogašinović Dubrovčanin. Suvremeni pisac i pjesnik Pavao Vitezović Senjanin opisa opsadu bečku u nekoliko redaka u svojoj kronici hrvatskoj, te izpjeva dva latinska anagramma u slavu kralja Sobjeskog. Poslie ovih opjeva i Andrija Kačić dugačkom narodnom pjesmom istu opsadu bečku i kralja poljskog Ivana Sobjeskog.

K ovim hrvatskim piscem i pjesnikom možemo pribrojiti i našega Šimuna Judu Sidića.

O Sidićevom životu malo nam je poznato. Posvetiv se svećeničkomu stališu, bijaše do god. 1682 župnikom u Vukovini pri Savi. Iste godine bude po smrti Gašpara Sandića, naddjakona vaškog († 25 veljače 1682), imenovan kanonikom zagrebačkim, i nastupi svoju čast 23 travnja 1682.

Kao najmladji kanonik bude Sidić od kaptola još iste godine poslan u Beč, da primi ravnateljstvo hrvatskog tamošnjeg sjemeništa (Collegium croaticum.) U njemu odgojivahu se mladići svjetskog i svećeničkog stališa

Sidić bijaše za čitavo vrijeme opsade u Beču. Nakon svršene opsade opisa on u kratkom ali jezgrovito pisanom izvješću na zagr. kaptu čitavu opsadu.

Latinski slog njegova pisma nije uprav klasičan, ali je sadržaj na toliko znamenit, što u svom opisu spominje njeke momente manje poznate, a druge suvremene opise popunjuje.

Zanimivo je što govori o magjarskih izdajicah, i palikućah, koji su braniteljem bečkim zadavali mnogo jada. Poučno je za Hrvate, da jur prije dvie stotine godina pitomci ugarskoga Pazmanēja pokazivahu svoju mržnju prema Hrvatom i njihovom sjemeništu, koje ugarske oblasti kasnije dokinuše.

Sidić spominje medju bečkimi tvrdjicami i kulu Zrinskoga, „propugnaculum Zrinianum“, koju Vitezović nazivlje „Zrinskoga postajnom“. Nadalje govori i o nekih pitomcih svoga sjemeništa, zatiem o stanju zavoda i o brigi što ju polagaše u sačuvanje istoga itd. Spominje i biskupa Kolonića kao svoga dobra poznanca, a valjda i zaštitnika.

¹ Ban Erdödi bijaše obreko, da će dovesti 5000 Hrvata, ali neodrža rieči, jer Hrvati moradoše pod generalom Herberšteinom braniti na Muri, Dravi i Uni granice proti Turkom i priečiti ih, da od donjih krajeva nepošalju pomoćne čete veziru Kara-Mustafi.

Izviešće Sidićevo pisano je tri dana iza oslobodjenja bečkog. Vlastoručno njegovo pismo našao sam među zaostavšimi pismi moga oca, te se sad nalazi u mojoj zbirci rukopisa i listina.

Kada se Sidić iz Beča vrati u svoju domovinu, bude imenovan predstavnikom čazmanskim i opatom od Bielestene. Godine 1685 nalazimo ga u Bolonji kao ravnatelja sjemeništa ugarsko-ilirskog (Collegii ungaro-illyrici). Njegov bolonjski pitomac Gjuro Patačić, kasniji kanonik zagrebački i biskup bosanski, proslavi ga u svojoj knjižici: „Gloria collegii ungaro-illyrici Bononiae fundati“. On ga hvali radi osobite pobožnosti i darežljivosti.

Godine 1701 uzvišen bijaše Sidić na čast naddjakona katedralnog crkve zagr., kojom prilikom opjeva ga narodni naš pjesnik Pavao Vitezović u dvj latinjskih anagrammih. U jednom od ovih kaže među ostalim:

Bonus es, bene adsis; sit tibi dia salus.
 Cum virtute probus, tum fatis rite beatus,
 Majora Ecclesiae munera Sidich adis.
 Es bonus; hoc virtutis opus praestabile cense:
 Quo vita melius nil in utraque datur etc.

Sidić umre 28 studen. g. 1710 kao opat Bielostenski i kanonik čuvar prvostolne crkve zagrebačke. U ovoj časti nasliedio ga naš revni historik Franjo Kovačević, a Sidićevo kanoničiju dobi barun Sigmund Sinersperg, župnik vidovečki.

*Antonii Judae Sidić, canonici zagrabiensis et rectoris collegii
 Croatici Viennae, de obsidione Viennensi per Turcas
 A. 1683. relatio.*

Reuerendissimi et Admondum Reuerendi Domini, Domini Patroni Gratosissimi. Humillimam precum obsequiorumque meorum in gratiam Reuerendissimarum et admodum Reuerendarum Dominationum Vestrarum commendationem. Quod a longo tempore nullas dederim ac (ad) Reuerendissimas et admodum Reuerendas Dominationes Vestras, nota Turcarum obsidio causauit. Tandem Deo propitio laqueus contritus est, et nos liberati sumus; diu desideratus succursus 12. currentis ex monte a monasterio Camadulensium aduenit, ac fortissime in hostem irruit, et primo tormenta eiusdem, quae ad monticulum unum contra nostros superraduxerat (sic), occupauit, ac ita inde hostis ad aliam suam batariam reddere coactus fuit, indeque fortiter longo tempore sese defendit. Nostri cum magna uisuriam fecerunt, perditis sine dubio nostris plurimis, hostem tamen etiam inde pepulerunt, captis similiter tormentis, ad tertiam suam batariam iterum hostis recessit. Ibidem longissimo tempore fortiter resistebat; pulsus tamen etiam inde. Haec a mane usque ad horam mediam secundam circiter durabant, postea circa horam mediam secundam pomeridianam cum hoste, extra batarias,

non per longum tempus configerunt; paulo post enim hostis terga dedit, relictis omnibus suis tentoriis, tormentis, munitione, ac rebus uniuersis, quas habuit. Interim dum nostri diutius tentoria pretiosiora [uiliora enim etiam post tres (dies) qui habere uoluit, potuit] colligerent, ac reculas alias in praedam diriperent, hostis uiros, mulieres ac infantes, quorum multas centurias, si non millia, pro captiuis habuit, occidebat, ac ita eosdem miseros homines, alios absolute occisos, alios parum uiuentes, omnes scissos, sequenti die maximo cum dolore cernere debuimus. Plurimi tales captiui laesi ad ciuitatem uenerunt, multi etiam sine omni uulnere. Circa horam quintam pomeridianam, dum nostri hostem insequerentur, et euaginatatis et sanguinolentis gladiis ciuitatem praetercurrerent, ex propugnaculis Ciuitatis iucundum ac laetissimum uidere fuit (sic); iucundius milites inclamantes audire: uiuat LEOPOLDUS. Tandem nostri ex omnibus quatuor partibus ad fossata Turcarum, [quae directe ad aulam Suae Maiestatis habuerunt, et per tales fossas iam plane sub propugnaculis ac maeniis ciuitatis fuerunt] ac batarias eorundem, in quibus plurima maiora ac minora tormenta habuerunt, ex quibus ciuitatem iaculabant, ac propugnacula et muros ciuitatis frangebant, fortissime irruerunt et feliciter occuparunt. In fossis, [mirabile fuit, uidi meis oculis] Janichari, quorum multi in fossis manserunt, uix aliquo arma leuante, uelut pulli aut ouiculae, permiserunt se capere ac mactare. Alii interim, dum hi in Fossis Janicharos iugularent ac caperent, fugientem hostem audacissime insequerentur; multos equos, copiosum argentum, aurum, stanum, butyrum, orizam, boues plurimos, camelos etiam multos, denique res eiusdem uniuersas, quia relictis omnibus fugit, nostri pro praeda habuerunt. Studiosi, ciues, alii omnes ex ciuitate, etiam hodie copiosum butyrum, farinam, orizam, Tentoria, ad ciuitatem important, et multis adhuc diebus habebunt, quod importent. Serenissimus Rex Poloniae [habeo ex ore Illustrissimi Domini Comitis Christophori Erdödi] ipse pro sua parte habet plus quam quatuor milliones. Idem Serenissimus Rex Poloniae ipse in persona in prandio adfuit, una cum filio suo et 36 millibus Polonorum, ac decima tertia currentis, lustratis prius omnibus batariis, fossis ac tormentis Turcicis, ita etiam periculis ac propugnaculis nostris per hostem dirutis, intrauit ciuitatem, ac in aulico templo in sacello Mariano, prouolutus ad terram, ipse Te Deum Laudamus clarissima uoce orauit. Peractis diuinis, apud Generalem Ciuitatis Illustrissimum D. Comitem a Störriberg prandium accepit; eodem accepto immediate ad castra sese recepit, ac inde amplius non rediit. Sacratissima Maiestas interim in Tullio mansit quatuor milliariibus abhinc. Eadem Sacratissima Maiestas decima quarta praesentis cum Duce Saxoniae ac Duce Baouariae Viennam aduenit, ac similiter omnibus batariis turcicis, fossatis item et tormentis ac dirutis propugnaculis et periculis nostris prius lustratis, omnium primo intrauit ecclesiam S. Stephani, hora secunda pomeridiana. Ibidem habuit Sacrum et Te Deum Laudamus. (Dominus Kollonich, qui toto tempore obsidionis nobiscum Viennae

mansit, pontificauit) comitante suam Sacratissimam Maiestatem Duce Bauariae et Duce Saxoniae, licet Lutherano. Decima uero quinta currentis sua sacratissima Maiestas, cum Ducibus praetactis, summo mane ad castra processit, ibidemque per totam diem mansit, ac primo ad vesperum ad ciuitatem rediit, heri deinde Lincium abiuit. Caeterum, Reuerendissimi ac admodum Reuerendi Domini, nisi succursum habuissemus, post tres dies actum de nobis fuisset, omnes filii mortis fuisset. Duodecim propugnacula, unum ad aulam Suae Maiestatis, aliud Zrinianum propugnaculum dictum, partim per minas, partim Tormentis Hostis destruxerat, ac facillimum sibi ad Ciuitatem accessum parauerat, ita, quod plane facillime in equo ascendere potuisset. Aula suae Maiestatis ac Viduae Imperatricis tota tormentis destructa. Similiter etiam aliae domus ibidem propugnaculis viciniore dirutae ac destructae. Turris S. Stephani plurimos ictus globorum sustinere debuit. Frequenter enim ad eandem hostis iaculatus fuit. Multas cifras in eadem Turri destruxit, plurimos plane decussit. Tectum etiam Ecclesiae multis in Locis perfregit, in fenestris Ecclesiae etiam lapideas Cifras decussit ac destruxit, non tamen adeo multas. Turris P. Minoritarum proxima est ruinae. Monialium ad S. Laurentium ex ciuitate Leopoldinae tectum quasi totum destruxit. Ita etiam magnam partem muri monasterii, caminos plurimos decussit. Ecclesiae uero tecto parum nocuit, muro nihil, miserae Moniales in cellario habitare debuerunt. Conuictorio ad S. Barbaram etiam maiori ex parte tectum destruxit. Ita etiam Collegii Pazmani. Denique nullum monasterium, nulla domus Viennae datur, ubi hostis sui non reliquisset memoriam. In multis domibus plurimi homines occisi, partim a globis, partim a bolidibus. Collegii nostri muris nihil nocuit, praeterquam quod tectum in aliquibus locis maioribus globis perfregerit. Exiguus expensis reparabitur. Caeterum ad Aream nostram, ac ad ambitum, plurimi autem ad tectum ex ciuitate Leopoldina minores globi ueniebant, nihil tamen nocuerunt. Bolydes, quas hostis ad ciuitatem projiciebat, nullum prorsus effectum habuerunt. Diu enim noctuque omni momento uigilare debuimus, aquam continuo supra tectum trahere, et ad extinguendas bolides manere paratissimi continuo. Unicum stabulum Hispanicum dictum, alias statim propugnaculo Zriniano contiguum, ex operatione bolidum combustum, praeterea plane nihil. 13 Julij hostis ciuitatem obsidere incepit, et summo mane, adhuc in aurora aduenire, sequenti die, uidelicet 14 Julij iam habuit Batarias, et superinductis tormentis ad muros [Suburbia enim omnia per nostros adhuc antea incinerata fuere] statim post duodecimam ad ciuitatem ac propugnacula cepit iaculari fortissime. Eadem die decima quarta Julij circa horam tertiam pomeridianam apud Scotenses incendium exortum fuit. Monasterium, Ecclesia, maximo cum damno ac circumvicinae domus omnes incineratae. Illa die eadem, et tempore eodem, ignoratur utrum per nostros aut uero Tartaros, crederem citius per Tartaros, etiam Leopoldina Ciuitas accensa fuit. In Ciuitate omnes fuimus in maxima confusione et consternatione, ex omnibus enim

partibus timebamus; credo plurimos fuisse, qui prae timore nec nomen suum dicere potuissent. Mansimus enim intra ignem, ac si in inferno mansissemus. Hostis interim fortissime et incessanter iaculabat et bolides etiam projiciebat, sed cum bolidibus nihil nocuit. Ecclesia Scotistarum ab incendiariis per Tekelium (recte enim ibidem praeces fuerunt, et consequenter maximus concursus populi) subordinatis et bene solutis accensa fuit. Tales incendiarios, alios Hungaros, alios Germanos, plurimos deprehenderunt, uestitu muliebri uestitos, alios in uestibus Germanicis. Tales incendiarios eadem die in foro S. Petri excoriarunt, excarnificarunt alios uiuos, suspenderunt alios in nostra platea, in vicinia apud arcularium. Eadem die de nocte etiam unum talem incendiarium caeperunt, qui eam domum ascenderat ac accendere uoluerat, deprehenso apud eundem igne pulueribus et sulfure. Eum sine omni questione excoriarunt. Per multos dies nullus in uestitu hungarico in publico comparere ausus fuit. Tres etiam Germani tempore istius obsidionis suspensi sunt, aliquot autem decapitati, qui literas a quibus ex ciuitate ad Turcas deportabant. Principales necdum sunt publicati, sine dubio debent esse ex maioribus, credo paucos post dies ad questionem capientur. Porro qualis fuerit in hac ciuitate miseria, qualis fetor ac nausea, uel in mentem reuocare difficile est. Miseri milites in propugnaculis ad meos oculos catos assos comedebant, ac eosdem per domos pro pretio querebant, ad nos etiam saepius uenerant et tales bestias rogarunt. Carnem asineam ac equinam etiam comedebant, et libram talis (sic) carnis duobus grossis uendebant; imane dictu, adipe ac pinguedine Turcica, caules, quos foris in hortis rapiebant, comedebant (sic), unum ouum quinque grossis uendebatur (sic), sub finem etiam decem quindecim grossis pro infirmis uendebatur. Una galina duobus grossis, capo tribus, pullus floreno Hungarico; bubula una libra, ad initium quasi per tres septimanas, quousque omnes illam habere potuimus. quatuor grossis, post tres Septimanas amplius nec bolum habere potuimus, nisi quod aliquando milites in excursionem aliquot boues adquisiissent. Talem carnem qui habere potuit, octodecim grossis libram soluere debuit. Tempore istius obsidionis plurimi homines mortui, et quasi omnes in dysenteria, ita quod doctores et pharmacopolae non magno numero plures tempore pestis mortuos fuisse adstruant. Erat enim una ingens copia ac multitudo populi, ita, quod pro habitando domus non suffecerint, uerum plateae omnes plenae erant. Multi ita in plateis iacentes, ac per easdem obambulant, iam a globis, iam a bolidibus occisi. Copiam hanc causauit ingressus eorum, qui prius suburbia ac circumuicinos Pagos et oppida inhabitabant, ex ciuitate autem praeter maiores uix aliqui exiuerant, sed de repente omnes oclusi ac obsessi. Ego etiam multis diebus dysenteria laboraui, deinde febribus calidis, certe difficulter euasi, uix etiam non solui. Iam Dei ope perfecte pristinae sanitati restitutus sum. Alumnus Spoliarich etiam nonnullam alterationem habuit, euasit tamen et iam bene habet. Alumnus uero Funtek, iam ab aliquod (sic) septimanis pessime constitutus est, laborat enim

phitisi, qui medicis suadentibus et praescribentibus repatriare debet. Super eo Reuerendissimarum et admodum Reuerendarum Dominationum Vestrarum ordinationem expectabo, siquidem uix citius, antequam resolutio ueniat, comoditatem habere poterit. Znika, cocus et ephebus, diu infirmabantur. Znika quidem grauius, ita, quod desperatum fuisset. Omnes tamen iam sani facti. Omnia tria Collegia Jesuitarum laesis ac infirmis plena fuerunt. In collegio Pazmaniano centum et uiginti, subinde plures, subinde pauciores, alii enim moriebantur, alii item recenter importabantur. Conuictus etiam plenus talium militum fuit. Refectorium, dormitorium et ambitus pleni erant miseris laesis militibus. Scholae etiam omnes plenae, ac omnia per totam ciuitatem omnium religiosorum monasteria nemine excepto. Qualis ibi fuerit fetor, qualis nausea, uel cogitare difficile est. Multi Jesuitae mortui, ita etiam Regens Pazmaniani Collegii. Ego tales milites laesos per Dei gratiam non habui, quamuis maleuoli Hungari, de Collegio Pazmaniano alumni, ut ego etiam tales milites habuissem, non scio quo instigante, laborabant; et unum laesum totum in sanguine natantem ad me direxerant, ac per milites, qui eundem laesum apportauerant, ante portam Collegii deponi curauerant. Per longum tempus ante portam miser laesus miles iacuit. Vrgebat maleuolus Hungarus saepius ad Collegii portam ueniens, ut inferatur intro miles. Descendi post aliquod tempus solus ad portam et maleuolum Hungarum cum bono capitulo a porta Collegii expediui. Paulo post ad illorum Collegium laesus deportatus fuit. Sequenti die uenit ad me Collegii Pazmaniani subregens Pater Chakany et excusare incepit se et Patrem Regentem, ut Patribus hoc non adscribam neque imponam, sed quod uel solus puer suo proprio genio hoc fecisset, ac nobis tales laesos intrudere uoluisset, et quod propter hunc actum statim officio priuatus fuisset, ac supra bonum capitulum habuisset. Occasio istius excusationis fuit, quia dum maleuolum Hungarum ego durius excepissem, allocutus fuit me: „Dicam Patri Regenti“. Respondi: „Dicas Prouinciali, nec tuus Prouincialis, nec tuus Regens est meus superior, neque mei Collegii superintendens“. Sopito hoc tumultu (nullam enim illi milites schaedam, nullum mandatum, de suscipiendis talibus militibus ad Collegium nostrum habuerunt, uerum ad Pazmanianum), paucos post dies habui Commissarios duos comites, qui comoditatem et locum pro talibus laesis militibus quaerebant. Eos, qua potui humanitate excipere, excepi, ac rationes meas, quod tales ad Collegium meum suscipere non possim, dedi. Primo, quod locus esset ualde angustus, neque suffragaretur talibus infirmis. Secundo, quod hic nullum solatium spirituale, propter quod forte uel plurimum ad religiosorum domus importarentur, sed neque in agone absolutionem habere possent; siquidem ego solus et unicus presbyter essem, et linguam germanicam non calerem. Tertio, occasione uictus (haec fuit maxima ratio, quod ad religiosos domus tales laesi fuerint portati, quia illos alere debuerunt) absolute protestatus sum, quod et si mihi tales intruserint, me eisdem ne in minimo iusculo subuenire posse, siquidem

ipsemet pisa et lentas comedere deberem. Monstravi illis meam provisionem (aliqua meliora absconderam), et quod maiorem, et meliorem non procuraverim, conquestus fui contra Domus Prouincialis deputatos, quod ab illis interesse non potuerim habere, et quod praeter hoc in Austria amplius nihil haberet hoc Collegium. Ita liberatus et absolutus fui a talibus laesis ac infirmis militibus. Quid tandem? Inceperunt mihi intrudere milites suos studiosos, ut illis dem quarterium, praeterea nihil. Ab illis etiam ut liberatus fuisset, omnem conatum adhibui; accesseram eo in passu Dominum Kolonich, sed gratis, ipso etiam annuente debui studiosos suscipere, una cum uno illorum Vice Capitano. Subinde illorum manserunt hic 20, subinde quindecim, aliquando nec quinque. Unicam domum refectiois alumnorum occupabant, aliam illorum vice capitaneus, praeterea nihil. Vice Capiteanus semper mecum comedit et bibit, militibus autem quantum ad uictum nunquam aliquid dedi, sed haustum vini eisdem dare debui. Fateor, non erant mihi multum molesti, aliquantum in fetore, caeterum nihil, praeter saccos cum stramine, qui sub dictis militibus fuerunt. Matracz nullum nec lintheamen sub illis fuit tantum pura stramacz. Stramen illud, una cum tela extra ciuitatem euehi debet, ne alumni futuris temporibus aliquem morbum contrahant. De suppellectili Collegii nihil est deperditum. De renouatione scholarum adhuc nihil scitur. Ubi aliqua certitudo fuerit, perscribere non intermittam. Pretium rerum omnium maximum est, et quemadmodum adhuc ante obsidionem Reuerendissimis et admodum Reuerendis Dominationibus vestris, nos cum ordinario diario nostro subsistere non posse, insinuaueram: ad praesens eandem insinuationem renouare cogor et demisse supplico Reuerendissimis et Adm. Reuerendis D. Vestris, dignentur moderna tempora in considerationem accipere, ac unam paternam clementiam nobiscum facere. Circa circum Viennam ad multa milliaria nec radix petrosilini mansit, omnia ex longiquis partibus portabuntur, sed certe etiam charissimo pretio uendentur. Expensae etiam deficiunt, si ad festum S. Michaelis Archangeli a senatu debitum interesse non accepero. Pro eisdem apud Reuerendissimas et Adm. Reuerendas D. Vestras instantiam facere cogar. Quando Alumnos expediui, multum exposui, qui, utrum in patriam aduenerint, simul cum Domyanich et Beriszlauich, nihil scio. Ego illos expediui octaua Julij. Caeterum me gratiae et fauori Reuerendissimarum et Adm. Rdarum D. Vestrarum demisse commendando, maneo Earundem Reuerendissimarum et Adm. Reuerendarum D. Vestrarum. 16. Septembris 1683. Seruus et Capellanus minimus Simon Judas Sidich c. z. m. p.

Nota a parte. Dicitur, quod 300 Turcarum tormenta nostri acquiserint. Ego non uidi nisi septuaginta, maiora per hostem omnia destructa ne nostris seruiant. Viginti currus pleni miseris infantibus ad suae Maiestatis Sacratissimae hospitale ex castris Turcicis adduxerunt. Ibidem provisionem habebunt. Comes Palatinus cum Ballassa et Kohary fuit in conflictu. Comes Christophorus Erdeodi cum sua Maiestate aduenit.

Teodosija mniha Hilandarca djelo o Petru Koriškom.

OD DOPISNOGA ČLANA STOJANA NOVAKOVIĆA.

Predano u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 26. siečnja 1884.

Пишући у „Starinama XI“ о једном делу Теодосија мниха Хиландарца, које је написао у похвалу светоме Симеуну (Ст. Немањи) и св. Сави, ми смо поменули и остала дела тога старога писца, без сумње једнога од најзнатнијих из старе наше књижевности, и старали смо се да поменемо све оно што се њему као писцу може приписати, или што му се већ приписује.

Тако је у том реду (стр. 163 у „Starinama XI“) најпре под 1 и 2 поменуто дело о Петру Коришкомоме, о коме од Теодосија имамо животопис и службу, или похвалне песме које му се на служби, кад је његов помен, певају. Мало напред у петој књизи „Starina“ (стр. 160) споменути су рукописи и издања у којима је помен чињен, или у којима су извадци штампани из тога дела Теодосијева. Ту је спомињат и рукопис писан 1668 руком Христофора јеромонаха Рачанина у манастиру Јовањи у Србији, по заповести Рувима, митрополита архијскога. Овде смо ради, по томе рукопису, који је врло добар, допунити оно, што је до сад издано од дела Теодосијева о свецу Петру Коришкомоме. Тако ћемо пре свега описати рукопис, који нам за овај посао има да послужи.

Рукопис тај својина је поштованогa г. В. Богишића. Бавећи се у Црној Гори он га је за своју збирку добавио, и нека му је топла хвала што се тим рукописом овде можемо послужити.

Рукопис је на малој четвртини (0·21 м. висок, 0 15 м. широк), и у њему сад има са свим целих и потпуних првих седам кватерниона (а, б, г, д, е, з, з). На тих седам кватерниона сад се налази овај садржај:

1. Месеца Јуниа .кѣ. прѣподобнаго отьца нашего Петра Корншкаго на малѣи кеуерни на Господи вѣзвахъ поставниъ стихъ .д. и поемъ стихирѣ гласъ .а. Лист 1—3а.

2. На велицѣи кеуерни стѣхологиѣсвемъ итд. Лист 3а—19а. Овде су песме о светоме, а на листу 14а—15а има кратак синаксарски живот свечев.

3. Житіе и жизнь светаго и прѣподобнаго отца нашего Петра иже къ Корншкон горѣ постившаго се. Л. 196—43.

4. Месеца Октовриа въ .а. днь прѣздивемъ покровъ преунстѣе владѣунце нашеа Богородице и прѣснодѣви Маріе. На малѣи кеуерни на Господи вѣзвахъ. Стихирѣ на .д. гласъ .а. Л. 44—45а. По том : На велицѣи кеуерни : Блаженъ мъжъ .а. антифонъ на Господи вѣзвахъ поставниъ стиховъ .и. и поемъ стихирѣ гласъ .а. Лист 45б до краја, где се овај чланак и прекида.

К досадашњој историји тога рукописа могу послужити ови записи. Тако на првој корици читамо: *Сја книжица мнѣ иереа Рада Симоновиѣа от Никшиѣа. Подгоричанин Лаиновичъ лѣто гдиѣ ѡѡн. (1778) роди . . .* На писму 486 на дну записано је: *Сја писмо Илие Попова попа Петра Ђуку месеца писа Марта 31 дана 1855.* А на листу 376 и 38а записано је истом руком ово: *Високосиателнѣшему господину и государу протоиереу Димитриу Поповиѣу Ђуку у Никшиѣъ поздравъ. — Од нас Илие Попова мими поздравъ високотреузвишеному господину князу четинскому.* Ови записи сведоче, да се књига до последњих времена находила у Никшиѣу.

На листу 436 сачуван је запис који сведочи и кад је и где писан рукопис. Запис тај гласи: *Сја службѣ¹ и житіе светаго и прѣподобнаго отьца нашего Петра прѣписан се повелѣниемъ владѣици и господина божіею милостию митрополита архилѣскаго кур Рѣвниа, рѣкою же много грѣшнаго и иенскѣснаго писца Христофора ѣиц ул е ѡ ѡ ѡ (тајном азбуком: нермонаха) Рауанна. Въ лѣто ѡѡос. сѣмотрениа владѣунаго ѡѡѡн (1668) месеца Јулиа .ла. хѡѡѡѡ (тајном азбуком: ѡ ѡли).*

Рукопис, ма да је тако позна века, писан је руком вештом и сигурном, правописом познатим из XV века с акцентима, с избегавањем јотованих самогласника особито ива самогласника и употребљавањем ѣ онаким као што је у „Radu LIV“ речено за оне рукописе српске који су у томе најдаље терали. Али

¹ Погрешка пера м. служба.

у овоме није то само ради правописних начела створених у Бугарској XIV и раширених у Србији XV века, него је очевидно још и упливом руских црквених књига с којима је писац извесно познат био. У служби Петру Коришком старе реч *дверь* долази један пут у облику *дверь*, а други пут у облику *дверин* по руском изговору. С овим су слични облици *любовию*, *некештестькииня*, *сзшестькииня* (овај последњи 2 пут). Томе приписујем и што *ръ* и *ль* као самогласници увек с *ъ* долазе, и што је, у опште, употреба тога слова тако јака. Али писац је добро знао разлику српскога и рускога читања; и ма да се види да су њему и руске књиге биле познате, нема трага да би се тада мислило на увођење рускога на место српскога читања, као што се на скоро по том радило. Иначе рукопис показује да је преписац разумевао свој посао. Тако је и текст живота Петра Коришкога правилнији од онога што сам га ја у Гласнику XXIX по старијем рукопису наштампао.

Где је још што рађено о овоме делу Теодосијеву, може се видети из чланка у „Starinama IX“. Овде ћемо још нешто додати о писцу Теодосију и о ономе који га је потакао да ради дело о Петру Коришком. Почетак легенде, који ја нисам имао пред собом, кад сам у „Гласнику XXX“ издавао живот Петра Коришкога, у овом је рукопису цео. Из њега се види и ко је то био што је Теодосија на писање потицао: *Благо и къ благомъ оумилению, себе оубо и слышештнмъ оуспешно поучение Петра Прѣподобнаго въспоминаніемъ житіе его въстѣмно съставити вѣдиль еси, отуе и брате Григоріе, много же ѿ семь, икоже вѣсть твоє прѣподобіе* итд. Види се, дакле, да је онај, који је Теодосија на рад подстицао, био и сам калуђер и да му је било име *Григорије*. Али који *Григорије*? Није ли *Григорије Цамблак*? Он би врло лако могао бити, и кад би био он, више би се заметених литерарно-историјских питања расправило, па би се одмах више и сигурније знало и о времену живљења Теодосија мниха Хиландарца и о Петру Коришком, итд. Али ово тек као напомена на случај да време помогне ивнаћи још који податак који би литерарној историји нашој помогао да ово питање реши.

Да би се пак допунило оно што је о Теодосију саопштено у „Starinama XI“, као и да би се допунило издање дела његова о Петру Коришком у „Гласнику XXX“, овде се :

I. Издаје цела служба Петру Коришком, један споменик старе црквене реторике и поезије наше;

II. Попуња се почетак легенде, којег тамо нема; и

III. Саопштавају се варијанти овде описаног рукописа од издања у „Гласнику XXX“.

I.

Мјесеца Јуниа .жѳ. прѣподобнаго отьца нашего Петра Кориш-
каго на малъи веуерни на Господа възвахъ поставимъ стнхъ
·д· и поемъ стнхирь гласъ .д. подь: Небеснымъ унноуь.

а.

Наста, богомосе, слыща скъзатиши память твою; озареть прихо-
дештене к тебе въроу, и бесъмрътиемъ оублаговхаеть, и доушамъ нста-
хлетъ исцѣлениа, Петре, молитвеннуе о доушахъ нашихъ. .в.-ждь.

Уюкствинные страсти телесные побядилъ еси въздръжаниа бръздми,
уюдоднствиннуе Петре, и рекности бесплътныхъ на земли показа;
въсе желаниа плътские доухови покорилъ еси; тьмъ мыма въ небес-
ныхъ селениахъ въздварае се, моли о душахъ нашихъ.

Блаженне Петре, основаніе положилъ добродетелии древнаго уло-
вѣка съклеуе се съ похотми и въ Христа облауе се въ истинну;
тьмъ и облуналъ еси, прѣподобне, мнѳгда вражіа оплѣуеміа, нстае-
нилъ инокомъ быкъ; моли спасти се душамъ нашимъ.

Слава, гласъ .з.

Прѣподобне отуе, въ всю землю изынде възштаніе исправлении твоихъ;
тьмже на небесехъ оверте мѣзду троудовъ своихъ, въсовские раздръ-
шилъ еси плѣки и аггелские достиглъ еси уины, нже житио непо-
роуно порекнивалъ еси, дръзновение нмѣе къ Христоу Богоу въ па-
метн твоен, миръ испроси доушамъ нашимъ. I нмни.

Никтоже притякен к тебе, посрамляемъ отъ тебе исходить, прѣ-
унистаи кладунце, въ проситъ благодѣть и приемлетъ дарованіе къ
пользному прошенію.

На стѣхокио. Стѣхирь гласъ .д. подь: Даль еси
знамен

Блаженства нже кыше оума желе възштанлъ еси божьствинне,
сладкѣю ништѣ въздръжаніе; ништетоу же богатство; нестежаніе

многочислені истинное; и благославие смѣреніе; тѣмже и желаніа еже въ разумѣ получила еси, въ скукиахъ вѣдѣлае се светыхъ, Петре!

Стихъ. Уѣстна прѣдъ Господемъ съирьть . . .

Теуеніе постинувства нехъзвратя съврѣшилъ еси и вѣрѣ съблюлъ еси, оѣтъ тѣдѣ же и вѣнцѣ пріель еси, отуе правды, екоже ти оуговѣл. Христось, иже по достоинію подае вѣзмѣдіа и поуѣсти дарѣе и вѣздааніе ѿ трудоуе, екоже и насъ нынѣ избавити ѿтъ вѣдѣ, моли!

Стихъ: Блаженъ моужь боен се Господа.

Въсакое сладострастіе оукрошталѣ тѣла ѿтрелъ се еси, богомудре, ѿгоруае увѣство вѣздръжаніа треды и жестокии прѣвѣкаин, трѣпеніемъ же искоушенин и стокинемъ крѣпкимъ въ ѿбстокиахъ, въ ииже мѣсто безкомужное вѣспрель еси наслажденіе и пиштоу некомуаемию и радостъ мензглаголаннью.

Слава. Гласъ тѣ же.

Ништетѣ Христовѣ възлюбилъ еси благоуѣстнѣ; богатство ѿставилъ еси таиное и жизнь текувствю, мудре, крѣсть же на рамо възмъ, тѣсною стѣзю радоуе се шѣствовакѣ, поппрае сласти плѣтскіе вѣздръжаніемъ, свете, вѣсауьски, и зло страдаіемъ достигль еси къ широтѣ божѣствѣити рлнсцян, Петре, прѣподѣвме отуе нашъ!

І нынѣ; богороднубь.

Низште те, Богородице, оупованіе и предстателнцѣ, вѣржнхъ ллкетъ не оубонмъ се, яко ты покрываеши и спасаеши ѿтъ вѣдѣ доуше наше.

Троп. гласъ .л.

Пустыиннъ житель и въ плѣти аггелъ и уюдотворцѣ показа се, богоносе оуе нашъ Петре, поштенин радн и вѣдѣин и молитвѣ небеснымъ дары пріемъ исцѣлаеши недѣжнхъ и доуше приходешнхъ ти съ вѣрою.

Слава давшомѣ ти крѣпость; слава вѣнчуаемиѣ те; слава дѣистевюштемѣ тобою вѣзмѣ исцѣленіа. Богороднубь.

Глѣрнлѣ провѣштлкнѣ ти, дѣво, радоуи се, съ гласомъ вѣнлѣштлше се вѣсѣхъ влѣдннѣ въ тебѣ, светѣмъ крѣѣтѣ, якоже рече прлвѣднн Длнндѣ, шкнл се еси прострлнлншл небесѣ, носнвшл знлжднтелл своѣго. Слава вѣселшемѣ се въ те: слава прошѣдшемѣ ис тебѣ; слава сковоушншомѣ насъ рождѣствомъ твоимъ.

β.

На величїи вечерни стихологисземь: Блажен мужь. Славъ
а-ю. На господи възвахъ, поставимъ стихъ ·н· Стихирь
гласъ ·н· подь: Ѡ прѣславное уюдо

Отче богомудре, Петре, мїрскіе себе ѡтавунлѣ єси мѣкы къ прѣ-
мирномъ възмыде сьвършен'ствѣ, той къждевѣкъ благымъ истощника
тѣ истиннѣю любовь достигахъ єси, єже сиамин, блаженне, ѡсвятшаемь,
грѣховнаго нрава молитвами си нас исхити.

Отче богомудре Петре, мразь пошты и днєвныи варь надеждю,
прѣподобне, бѣдштинхъ прѣтрьпѣлѣ єси, иже на земли твое оуды
оумрѣтєнкѣ, блаженнѣю жизнь полунилѣ єси, вѣнцѣрь емь урѣтога,
свете, радостноѡ, добротѣ безмѣрнѣю зре зиждителя своего.

Отче богомудре Петре, въ пустыни ме ныни страстенъ вѣдварюшѣ
се на поуть правын добродѣтелиенъ рѣководствєє мє; къ поканаіа стѣзѣ
молитвами твоими; къ исплнєнію божьствєннхъ хотѣмн, къ ис-
пстѣштинмоу бланнхъ къспрїетію, ико да твою, радоує се, сьвършаю
память, вьсєхвалне.

Отче богомудре Петре, ликомъ постиньскимь приуѣте се, бес-
трастїемъ оукрѣшь се, и възсалил се єси въ ѡбнѣлєхъ прѣподобннхъ,
идѣже свѣтъ незаходимн, идѣже єсть дрѣво жикотное, и ныни моли
се Христѣ Богѣ спасти се душамъ нашимь.

Слава, гласъ а.

Иже къ пєстыни твоѣ страданіа кто исповѣсть, блаженне отче,
или кто подвиги твоє изглаголеть, кореніа бѣсѡвъ и жестоко прѣ-
бываніє, слѣзи же и оумнлєніа, поштеніє же и наготѣ тлєснѣю,
мразомъ и ветры оудроуѣемь, слѣще же опаллїюшѣ тє, послухъ
твоего страданіа стѣна гроба твоего, на имен же ико на стлѣпц сто-
лѣ єси твоего трѣпѣніа емь сказувѣть, ико бесплѣтнѣ оубо въ
плѣти пожилѣ єси; оуднєвилѣ єси аггєлн, бѣси же посрамилѣ єси, и
ныни вьсе вѣрнїє паметію си вєсалиши, ѡ нихже Христєви моли се
избавити се ѡтѣ искушенїи лукаваго, Петре прѣподобне, молитвами ти.

И ныни: Богороднучїи.

Вьсємирнѣю славоу ѡтѣ уловѣкь прозєвшю и владькѣ рождшю,
невєснѣю дверь вьспонимъ Марїю двєнцѣ бесплѣтннмь пѣсмь и вѣр-
ннмь оудобрєніє, та бо имен се небо и храмъ божьства; та прѣграж-
деніє вражды раздрѣшиши, мнрь вьведє и царствїє ѡтєрѣзе, сію
оубо нмѣшѣ вѣры оутѣрѣженіє, покоринка нмамы, нзѣ нїєє рождѣ-

шаго се Господа; дрѣзайте оубо, дрѣзайте, людїе божин, ибо тѣи побѣдитъ врагы яко вѣсеснмиъ.

Въходъ. Прок. Дїю и утєнїа .г. ѿтъ Прїмоудрости Соломонѣа.

Праведныхъ душе въ роуцѣ божин, и не прикосеть се ихъ моука, испштевани быше въ оуїю безумныхъ оумрѣти, и вѣмїи се ѿзлобленїе исходъ ихъ, и иже ѿтъ насъ шѣствїе, сѣкрѣшенїе, ѿни же соутъ въ мирѣ, ибо прѣдъ лицемъ уловѣуьскнмиъ, аште и мѣкѣ примѣть, оупоканїе ихъ бесмрѣтїа исплѣнїено, и малѣи наказани быше, великнми благодарствования боудѣть, яко Богъ искуси ихъ, и ѿбрѣте ихъ достоннми себеъ, яко злато въ грѣннлѣ искуси ихъ, и яко вѣсе плодїе жрѣтъннмо прїеть ихъ, и въ врѣме посѣштєнїа ихъ възсїають, и яко искры то стѣблюю потекутъ сѣдїти нмѣтъ иудїи и ѿбладають людїи, и царствовати нмѣтъ Господь нмнми въ вѣки, надїюштен се на нѣ, разумѣють истннннхъ и вѣрннхъ въ любєви прѣвоудѣтъ ѿ нємѣ, яко благодѣть и мнлость на прѣподобныхъ иго и посѣштєнїе въ избєрннхъ иго.

Ѻтъ прѣмоудрости Соломонѣоуы утєнїе.

Праведннцн въ вѣки живѣть и ѿтъ Господа мѣзда ихъ и попеуєнїе ихъ ѿтъ вышннго; сєго ради примѣть царствїе благогѣшїа и вѣнцѣ доброты ѿтъ рѣкн господнїе, яко десннцєю покрѣть ихъ, и мншцєю злштитнть ихъ, примѣть вѣсе ѿрѣжїе рєнїе иго и въ ѿрѣженнхъ сѣтворнть тварь въ мѣстѣ врагѣмѣ, облєуетъ се въ брѣнїе прѣбєды и ѿблжнть себеъ шлїемъ сѣдѣ мєлнцємѣрнѣ, примѣть штнть непобѣднми прѣподобїе, поѿстрнть же напраснѣ гнѣвъ въ ѿрѣжн; сѣподєнгнеть брани сѣ ннмѣ мнрѣ на безумннхъ, пондѣть праволѣуїнн стрѣлы мѣлнннн и яко ѿтъ доброкрѣжнн лѣка облѣкѣ на намѣренїе перѣть, и ѿтъ камєнн праштє шротн исплѣмъ падѣтъ градѣкє, възмєгодѣть на ннхъ вода морскїа, рѣкн же потопомѣ потекутъ напрасно; сѣпротнѣ нмѣ станеть духъ силы, и яко внхрѣ раждєнеть нхъ, и пѣстѣ сѣтворнть вѣсѣ землю, беззаконїе и злодѣанїе прѣвєратнть прѣстола силнхъ. Ѻслышнтє оубо, царїе, и разоумѣнтє, навѣннѣтє, сѣдн, кѣнцємъ землїє, вѣнншнтє дрѣжєштє мнѣжѣствєа и грѣдєштєн се ѿ народѣхъ нєзыѣкъ, яко дана бысть ѿтъ Господа дрѣжлєа вѣмѣ и силѣ ѿтъ вышннго.

Ѻтъ прѣмїудрости Соломонѣоуы утєнїе.

Праведннѣ аште постнгнеть сконѣлатн се, въ покон бѣдєть, старость ко уѣстїа, мємногѣлѣтнїа, ннжє въ унєслѣ лѣтъ нсѣнтаєть се; сѣдннн же єсть мѣдрѣсть уловѣкомѣ и вѣзрѣсть старостн, жнтїе нєскєрѣно,

благозгоднъ Богови бмьв, възлюбленъ бмьст, и живимъ по срдѣ грѣшникъ, прѣставленъ бмьст, възскиштенъ бмьст, да не злоба измѣнить развма ѿго, или лѣсть прѣлѣститъ душѣ ѿго, рауеніе бо злобы помраулетъ добра и пареніе похоти прѣмѣтитъ оумъ мезлобнѣ. сконуавъ се къ малѣ, исплнн лѣта длѣги, оугодна бо въ Господевн душа ѿго; сего ради потшта се ѿтъ срдѣ лѣкавствіа; людіе же видѣвшіе и не разумѣвшіе ниже положше въ помышленіи таковоє, яко благодѣть и милость на прѣподобныхъ ѿго и посвѣщеніе въ избранныхъ ѿго.

На лѣтинъ стихирѣ гласъ .д.

Домъ и молатъ ѡставлявъ въ пустынное безхрамїе възселнѣвъ се, прѣблженнѣ, ѡ хлѣмѣхъ и дѣбрехъ радоуе се любѣзно, въ вѣрѣпѣхъ и нештерѣхъ весело прѣбывавъ ѿси, и въ непроходимыхъ прохождаше непобѣдимъ, въ студени и знои прѣтѣрпѣвавъ не стоуши се, нѣ присно оубо ѿдиногѣ зиждителя ѡбѣрѣсти потшталь се ѿси.

Съ выше силою оукрѣпѣемъ, Петре, неиденіемъ и нужною нишетою божьствннѣа познѣла ѿси и на молитвѣ стомнїемъ истоуинннн божьствннннѣ, слѣзла теуеннѣ яко ранскїе истоуинннн възлюбилъ ѿси, ѿтъ соудѣ ѡбогатилъ се ѿси въ смьслѣ неподвижное въ душн равнѣаггелное и къ плѣти стежавъ нескверное.

Свѣтлостію уѣдесъ твоихъ яко слѣнце сілѣ, землннѣ проскѣштѣашн концѣ, сѣлпымъ свѣтъ дѣе и хромымъ хожденіе и възсмѣ болештнмъ оудѣкомъ разслабленіе оутѣрѣждаешн, оубо Петре, молитвѣми сконнн, Христѣ бо видѣ те уюдѣторѣа днѣма, міровн дарѣвалъ ѿси, ѿгоже не прѣстанъ моле, ѡ възсѣхъ насъ.

Слава, гласъ в.

Иже на земли аггела и на небесехъ уловѣка божїа, міровн благооукрѣпленіе, наслажденіе благнхъ и добродѣтелнн, постннкѣмъ похвалѣ, Петра поутемъ, наслажденъ бо въ домѣ божїи процѣвѣте праведнѣ, и яко кедръ въ пустыни оумножннѣ стадо Христѣво словесныхъ ѡвѣцъ прѣподобнѣемъ и правдою.

І нннн, Бѣго роднннн.

Ино прнѣзжнште уловѣцы къ творѣцѣ не стежахѣмъ мы разкѣ тебе, богоневѣсто, не ѡтерѣзн насъ ѿтъ твоегѣ заступленнѣа, ниже посрамн любовїю прнѣзжѣаштнхъ прѣдстѣлствѣ твоемѣ, матн Бога кышнннго; сего ради потштн се на помошть, и ѿтъ страстен насъ спасн.

На стнхѣкѣ стнхирѣ, гласъ .е. нѣдѣ: Радоуи се постннкѣмъ

Радоуи се, прѣподобнѣе ѡтуе, богомудре, и възсѣблженнѣ, малѣмъ жнтѣлскнмъ смьслѣно нзѣвѣтъ, горѣ же свѣтонарнѣаемѣю постнглѣ

ѣси, нже поштеніемъ и молитвами, въсѡмъ бореніа тѣ соуштаго зміа повѣдлѣ ѣси трѣпѣніемъ; аггелы житіемъ оудивилѣ ѣси; Бога въседръжителѣ възвеселилѣ ѣси, ѣмоу же нынѣ прѣдстониши, моли се ѡ поюштихъ върою светюю ти памет.

Стихъ; уьстна прѣдъ Господомъ съмрътъ прѣподѡв

Высоко гнѣздештѣ се птица въ стѣнной пещери, отуе, въсели се, студенію помръзаемъ и зноемъ жегомъ, амалника тѣло низложилѣ ѣси и безстрастіа светомъ, отуе, ѡблнстѣемъ ѣко млзніами огнѣвыми молитвами си въсовское събраніе попалнѣ ѣси, стѣна гроба твоего на нын же ѣко на стѣпѣ стомаъ ѣси и тѣ соуштаго зміа прогнавъ, свете, молитвами си достоулаженне Петре, Христа Бога моли ѡ душахъ нашихъ.

Стихъ: Блаженъ мужъ, боен се Господа.

Лѣта мнѡга на землѣ вѣгле оудали се въ пѣстиннѣ, отуе, криемъ въдвори се, давндьскн уде Бога спасаюштаго те, намже въсѣ надежду въложилѣ ѣси, тѣмже и по оуспѣннн твоемъ, прѣподѡвне, исцѣленіемъ твоемъ излечеши и уюдеси днкными паметь твою върнн достоулажно възвелнунымъ; отуе, молитвами си въсѣхъ насъ помнлзи.

Слава гласъ .s.

Нже по образъ съблюду невредннѣ оумѣ владыкъ на страсти пагоубныме постннуньскн наставлѣ въ ѣже по подобію, ѣкоже възможно възъшлѣ ѣси, мѣжьскн бо ѣстество понуднѣ потшталѣ се ѣси хуждѣшемъ покорнн лѣушемъ и плѣтъ поработнн дѣху, тѣмже нмнѡкншнмъ ѣвн се врѣхъ, гражданинѣ нвстннннн, благодѣкншнмъ оумѣстнтель, правнко добродѣтели ѡпаснѣншес, и нынѣ на небесехъ зрѣцѣють раздрѣшншнмъ се, блаженне, унстѣ мазрлешн светюю тронцѣ, проповѣдѣе неходотанстѣннѣ ѡ нже върою и любовію утѣшнлѣ те.

І нннн. Богороднцѣ, ты ѣси лѡза нст.

На благословеніе хлѣвѡвъ тропаръ светомъ .в.-ждѣ и Богороднцѣ дѣво, радоуи се .л.-штѣ.

На оуѣрѣнн по .л. стѣхолог. свѣд. гласъ .л. подѣ: Грѡкъ твои

Дрекиѣмоу Аврааму подоуе се отуе, оудалнѣ себе оужнкѣ плѣтскнхъ покннѣ се, Петре, глаголюштѣ Богѣ нашемъ, тѣмже постнѣв се и дѣшн светлѣншн ѣвнлѣ ѣси слѣннунымъ лѣуь, богомоудре, прѣбогате! .в.-ждѣ.

Слава и нѣмѣ, Богородицѣ.

Безъ сѣмене родила еси Бога единого, якоже оумъ дѣла мати,
тѣмъ яко Богородицѣ те покланяюще се славимъ, ты бо родила еси
царя славы, якоже моли оумирити мира и спасти души наше.

По .к. стихолог. съд. гласъ .д. подъ: Оудиви се . . .

Оудалила се еси, прѣподобне, отъ мира, и въ пустыняхъ мѣхъ
вѣдвори се Госнода избавляющаго те отъ лютыхъ присно уле,
тѣмъже благооудивъ владыцѣ, въсеблженне, пріель еси нестаряющее
се небесное царство, въ немъже нѣмѣ вѣдкорѣ се помини утѣстнхъ
те. .в.-ждь.

Слава и нѣмѣ, Богородицѣ.

Обновила еси, прѣнстала божественнымъ рождествомъ си иставешее
страсти землородныхъ смъртное сшество и вѣзденгла еси въсѣхъ
отъ смърти въ животъ нетлѣннѣ, тѣмъже те по дългъ оублажаемъ
лси, дѣво прѣпрославляема, якоже прорекла еси.

По полукелешѣ. Съд. гласъ .и. подъ: Прѣмудрости . . .

Антонѣ божественнаго духовнѣ добродѣтелному житію порекновалъ
на рѣмѣ скон вѣзель еси крѣсть Госнода своего, оставивъ житіа
печаль и страсть, оумръштвеніемъ и духомъ пожнѣ еси, тѣмъ и
тварь прѣславныхъ якоже исплнѣла еси, прѣподобне, духа благо-
дѣтнѣ, Петре отъе нашъ, моли Христа Бога, грѣхомъ оставленіе да-
рвати, утѣстнѣ любовію светлю память твою.

Нѣ съд. то же подъ

Земляла въса оставъ и въ мирѣ сый телеснѣ духомъ былъ еси
землннѣ аггелъ, приходеште бо страсти оумрътвенъ плѣти тронци
ави се оудовнѣ, блженне, тѣмъже недвгуюшнѣмъ исцѣлешнѣ страсти
и словомъ духи отгонешнѣ благодѣтнѣ, Петре прѣблженне, моли
Христа Бога сгрѣшеніемъ оставленіе подати, прѣздвизуюшнѣмъ съ
любовію светлю память твою.

Слава и нѣмѣ, Богородицѣ.

Небеснѣю дверь и коуегъ, въсескетю горъ, святозарнѣмъ облакъ,
въспоемъ не оуплнѣую купнѣ, словеснѣй рѣн, Бувнѣмъ възканіе,
въселеннѣи въсен науелное сировнѣште, яко спасеніе въ немъ съдѣа
се мирови, оставленіе древнѣхъ прѣгрѣшеннѣ, тѣмъже и въплемъ къ
нѣн: моли се Христѣ Богѣ, грѣхомъ оставленіе дарвати, благоуестно
покланяющнѣмъ се рождѣствѣ твоемъ.

Антиф. д-го гласа. Прок. гласъ д. Уѣстна прѣдъ Господемъ смръть прѣдъ . . . Стихъ: Уто въздамъ Господеки ѿ вѣсѣхъ . . . Вѣсако дѣхъ. Євгеліе Маѳ. заѹ. .мг. По .и.-мь ꙗлмѣ Стихера гласъ .е.

Прѣподобне отъе, не даль ѳси сна сонма оунма, ниже вѣждама твоима дрѣманию дондеже дѣшѹ и тѣло ѿтъ страстенъ свободилъ ѳси и себе оѹготова духови ѿбителнште; пришѣдъ бо Христосъ съ отцемъ обитель оѹ тебе сѣтвори и єдиносѣштнмѣ тронце служитель былъ ѳси, великопроровѣдннѹе Петре, моли се ѿ дѣшахъ нашихъ.

Клиѳнь Богородици на .з. и светомѹ на .и. пѣснь .а., гласъ .в. ірмось.

Истренѹ и неѡбычнѹ немокрѣно морскѹю шѣствовавъ стѣзѹ, избраннѹ възплаше Ісранль, Господевн понмѣ, славно бо прослави се.

Невѣштѣстѣвннѹа дрекле лѣстѣнцѹ истранно ѡлѣдевшн поѹтъ мора, твоє сказахъ рождѣтко, унстаѹ, юже възпоємъ вѣси, ꙗко прослави се.

Сила вышнаго сѣставъ сѣврѣшенъ, божіа мѹдрость възплѣшт'ши се ис-тебе, унстаѹ, съ ѹловѣки пожнѣе, ꙗко прослави се.

Пѣтъ шѣствовавъ дѣрми непроходнмѹи, затвореннмѹи твоєю оѹтробѹ праведное слѣнце, унстаѹ, и мировн вѣсѹ, ꙗко прослави се.

Клиѳнь прѣподобномѹ Петрѹ, гласъ .д. ірмось: Мора урѣмнаго поѹ . . .

Паметь твою пѣти маунмаюштѹ дѹха благодѣтъ оѹ Христа молитвѹи си, прѣподобне отъе, испроси молю се, ꙗко въ мѣи свѣтло свѣтло похвалити житіе твоє, Петре свѣте, нѹиоимѹ похвало.

Ѻтъ млѹда възрѣста, прѣподобне, безмѣлѣемъ и кротостію и смѣреніемъ оѹкрашаемъ раунтель божѣстѣвннмѹе заповѣди ꙗки се, заѹело прѣмѹдрости прѣвѣе страхъ него възлюбн.

Христова любѹ дѣшѹ твою раждегши неѡбратно мнра избѣжавъ истѣнню, отъе, постигль ѳси, нѣдеже поштениемъ и молитвѹи дѣха свѣтаго пріетнлнште, Петре, оѹдостон се.

Богороднѹнь.

Роднла ѳси нѣже прѣжде тебе рождѣшаго се нѣзъ отца, и прѣвѣсты ислѣннѹа, тѣмже Богородицѹ те въ истннѹ исповѣдаемъ, прѣпѣтаѹ влѣдѹнѣе.

Катав. Ѻтверѣзѹ оѹста моѹ, Пѣснь .г. ірмос.

Лоѹкъ сѣкроѹши се силнмѹхъ дрѣжакою твоєю, Христе, и силою немоштнн прѣпошсѣше се.

Нѣже врѣменъ прѣвышнн възсѣхъ, ꙗко врѣменемъ творѣцъ, истѣе, дѣво, волюю млѹдѣннѣцѹ сѣзда се.

Урѣко шыршеи небесъ въспомъ, якоже ради Ѧды на небесехъ радоуе се въселн се.

Матерь те Бога нашего именуеть, дяко, тобою проскъштине се, и рождьство ти слакниъ свштаго съ отцемъ же и духомъ.

Низъ грмось: Твое пѣси'нослове, Богородице.

Въздържаниа огнемъ страсти, отуе, попаливъ скъшта скътаа унсто-тоу иви се проскъшти душе наше, прѣподобие, память твою любовию, Петре, поюштихъ.

Дрѣво въ оудолн въздържаниа, Петре блаженне, насади се духа благодѣтию напачемо, ныма плоди добродѣтелиа исцѣлениа прѣдлагешн поюштимъ память твою.

Бѣсовъ боренин по остроумъ владунмъ каменю пѣть свою внде растрѣздему, и яко върши рабъ Христа владыи своего, Петре блаженне, радве се прѣтрѣнѣль иси.

Богородицѣ.

Жены оубо рждають мати, дѣво унстаа, иъ не къ томъ дѣви якоже ты прѣбывають, иже едина отъ сихъ Бога роди, тѣмъ ты, Богородице унстаа.

Сѣд. гласъ .и. подъ: Прѣмудрость.

Желаниемъ и любовию Господа своего уловѣтвѣскаго съжителства оудалниъ се и непроходимаго мѣста, достигль иси, въ пштерахъ же и разседалниихъ камени въселниъ се, ижеже едини яко птица пожилъ иси, къ Господу възрае, того исплънише повелѣниа, отъ негоже и благодѣть прѣемъ, прѣподобие, исцѣлѣти болѣзни и духи отговити, тѣмъ и ныма въпиемъ ти, отуе прѣблаженне Петре, моли Христа Бога грѣхомъ оставленіе подати, утѣштимъ съ любовию свѣтлюю память твою.

.в.-ждъ Слава и ныма, Богородицѣ.

Въ напасти многолетениа въпадъ отъ врагъ виднѣныхъ и невиднѣныхъ бурю одрѣжнмъ безунслѣннмъ съгрѣшеніи моихъ, и яко къ тепломъ заступленію и покрову моему, унстаа, къ пристамнштѣ прѣтѣкаю твоею благости, тѣмъже, прѣунстаа, иже ис-тебе въплѣштенномъ безъ сѣмени моли се прилежно о всѣхъ рабѣхъ своихъ непрѣстаю поюштихъ же, Богородице, прѣунстаа, молешти яго присно съгрѣшеніемъ оставленіе даровати, въспѣваюштимъ достоинно славу твою.

Пѣснь .д. грмось.

Оуслышахъ, Господи, славное твое съмотреніе и прославихъ, уло-вѣколюбѣ, испостижимую твою силу.

Се прѣвѣзнесе се божьствена гора, храмъ господи прѣвѣсннхъ
сила божьматн мѣстѣнннхъ.

Законѡвъ ѣстьствннхъ, дѣво, кромѣ, ѣднна рождѣши владѣшгаго
теарю, сподоби се божьствннга зѣлнн.

Дѣво, матн прѣвнстала, иже Бога безъ сѣмене зауела ѣси, того моли
спасти се рѣвѡмъ ти.

Ииъ ирмось: Ненслѣдному божю съкѣ . . .

Безпнштнъ шко бесплѣтн днвнмы влнн снѣдню пауе тоууннхъ
транѣзъ оукрѣплѣмъ, благаго Бога похвалѣмъ шн се, пауе Исраилн
идшаго маиноу въ пѣстыни.

Вѣсенштннн молнтвнми си не оуспѣлъ ѣси въ сѣмрѣти, н нннн
въ сѣте господнн сѣтъ вндннн нераздѣлнѣ тронце сннѣмъ оза-
рѣмъ, ѡтнѣдъ же просѣхнн, дѣше, поюштнхъ те.

Аггелское жнтнѣ нже вѣса вндѣн вндѣвъ, молнткы твоѣ послѣшавъ
прѣваго аггелѡмъ на проганнѣ стрѣптнваго змнн послѣлатъ ти Ми-
ханна архнстратнга.

Ѻтъ вѣсѣхъ родѡвъ шко снштн нзбрннн краснаго добротою поро-
днла ѣси Господа, того моли, дѣво, матн унстала, оузблѣжнхъ вѣсѡмъ
нантнѣмъ, оудобн молнтвнми си.

Пѣ снѣ .е. ирмось.

Оугль Иснн провѣлѣн се слѣнце ѡтъ оутробы дѣвы вѣснн, нже въ
тнѣ зѣлуджѣшннмъ блнгоразоумнн просѣхштѣнѣ подавѣ.

Облацн вѣселнѣ н сладость кропнтѣ снштннмъ на землн, шко отроуѣ
дасть се, сын прѣжде вѣкъ, ѡтъ дѣвы вѣплѣштъ се Богъ нашъ.

Жнтню н плѣти моѣн сѣтъ вѣснн н сѣтованнѣ грѣха раздрѣшн, въ
последннн ѡтъ дѣвы вѣз сѣмене вѣплѣштъ се вышннн.

Радоуи се, полато царя н Бога, владѣунце, обожнвшнн улокткы
божьствнннмъ рождѣствомъ ти, унстала; радоуи се, Богороднцѣ, дѣво
нескврѣннмъ.

Ииъ ирмось: Оуднвнш . . .

Мнра шко лѣстца вѣзнемлендѣвъ въ пѣстыни же въ каменннн пѣ-
штере обнтавъ н въ нѣнн ннѣсѡже ннѣжѣ оутѣрѣдн се н уювѣстннхъ
татн, отуѣ, не оубѡм се, нн мыслнннн же плѣнн се разбоннннн.

Врнѡвъ мнѡжьствѡ н зѣтрѣн знл'мн нже на те вѣсѡмъ, отуѣ,
нападѣнн дѣтнн нгрнннн вѣмѣннл ѣси, шко каменнѣмъ же молнтвнми
сн ѡтъ стѣнн своѣе снхъ, Петре, ѡтгнл ѣси.

Зѣлннмъ поштѣнѣмъ грѣтнѣ свѡн ѡгорѣваѣ тѣснмъ пѣтъ н прн-
скрѣбнн на землн отуѣ, шѣствѡвал ѣси, н въ шнротн небесннѣ до-
стнгл ѣси, нензрѣуенннѣ добрѡтн, Петре, наслаждаѣшн се.

Урѣко шыршею небесъ вѣспомъ, югоже ради ѿдамъ на небесехъ радоуе се вѣсели се.

Матерь те Бога нашего именуетъ, дѣво, тобою просвѣтити се, и рождѣство ти славныи съштаго съ отцемъ же и дѣхомъ.

Низъ грмось: Твое пѣси'нослове, Богородице.

Вздържаниа огнемъ страсти, отуе, попаливъ свѣшта свѣтла унсто-
тоу кен се просвѣтити душе наше, прѣподобне, память твою любовию,
Петре, поюштихъ.

Дрѣво къ оудолни въздържаниа, Петре блаженне, насади се дѣха
благодѣтию напашемо, нына плоди добродѣтелии исцѣлениа прѣдла-
гашни поюштимъ память твою.

Бѣсовъ борении по остроумъ влаунимъ каменю паць свою виде
растрѣземъ, и яко вѣрнии рабъ Христа владыки своего, Петре бла-
женне, радѣе се прѣтрѣнѣль иси.

Богородиушь.

Жены оубо раждиють мати, дѣво унстаа, нъ не къ томъ дѣви
илюже ты прѣбывають, ниже едиина отъ сихъ Бога роди, тѣкмо ты,
Богородице унстаа.

Стд. гласъ .н. подь: Прѣмудрость.

Желаниемъ и любовию Господа своего уловѣуьскаго съжителства
оудалнкъ се и непроходимаго мѣста достигль иси, къ пештерахъ же
и расседалиихъ каменн вѣселнкъ се, ндеже едиин яко птица пожна
и си, къ Господу възнрае, того испльнише повелѣниа, отъ негоже и
благодѣть прѣемъ, прѣподобне, исцѣлѣти болѣзни и дѣхи отгонити,
тѣмъ и нына вѣпсѣмъ ти, отуе прѣблаженне Петре, моли Христа
Бога грѣхомъ оставленіе подати, утѣштимъ съ любовию скетзю
память твою.

.в.-ждь Слава и нына, Богородиушь.

Въ напастн многоплетениыи вѣпадъ отъ врагъ видимыхъ и невидимыхъ
бурею одрѣжимъ безумслыимыхъ съгрѣшенн моихъ, и яко къ
тепломъ застѣплению и покрову моему, унстаа, къ пристаништу прѣтѣ-
каю твоею благости, тѣмъже, прѣунстаа, иже ис-тебе вѣплѣштенномъ
безъ сѣмени моли се прилежно о всѣхъ рабѣхъ своихъ непрѣстаю пою-
штихъ же, Богородице, прѣунстаа, молешти юго присно съгрѣшеніемъ
оставленіе даровати, къспѣваюштимъ достонно славу твою.

Пѣснь .д. грмось.

Оуслышяхъ, Господи, славное твое съмотреніе и прославихъ, уло-
вѣколюбуе, непостижимую твою силу.

Се прѣвѣзнесе се божьствена гора храмъ господи прѣвѣшнихъ
сила богомати мистьеннннше.

Законѡвъ мьствьенныхъ, дѣво, кромѣ, једна рождши владшатаго
тедрю, сподоби се божьственаго земаля.

Дѣво, мати прѣунстаа, иже Бога безъ сѣмене заучаа јеси, того моли
спасти се рабѡмъ ти.

Инь ирмось: Менследномъ божию съкѣ

Безпнштанъ яко бесплѣтнѣ дивимы билнн смѣдию плаче тоуныхъ
трапезъ оукрѣплемь, благаго Бога похвалемь иви се, плаче Исраилн
идшаго манноу въ пѣстыни.

Въсенштиннми молитвами си не оуспиаа јеси въ смърти, и нынн
въ свѣте господи свѣте виднши неразделнѣ тронце снннемъ оза-
раемь, ѡтнудъ же просектн, дѣше, поюштинъ те.

Аггелское житіе иже въса виден видѣвъ, молитвы твоѣ послушавъ
прѣкаго аггелѡмъ на прогнаніѣ стрѣпнпкаго зма послалеть ти Ми-
ханла архістратнга.

Ѳтъ въсѣхъ родѡвъ яко свштин избрали краснаго добротою поро-
дила јеси Господа, того моли, дѣво, мати унстаа, оубрѣмьныхъ бѣсѡвъ
мантнемъ, оубоери молитвами си.

Пѣснь .е. ирмось.

Оубъ Исин прощавен се слѣнце ѡтъ оутрѡбы дѣвы въсїа, иже въ
тнѣ заблуждшнмъ благоразоумнн просекштеніе подавае.

Облаци веселіе и сладость кропнте свштнмъ на земали, яко отроуе
дасть се, сын прѣжде вѣнъ, ѡтъ дѣвы въплѣшть се Богъ нашъ.

Житію и пѣтн моен свѣтъ въсїа и сѣтованіе грѣха раздрѣши, въ
последнма ѡтъ дѣвы безъ сѣмене въплѣшть се вышнн.

Радоуи се, полато цара и Бога, владыунце, обоженнша улокты
божьственимъ рождьствомъ ти, унстаа; радоуи се, Богороднце, дѣво
нескѣрѣннаа.

Инь ирмось: Оуднннш . . .

Мнра яко лѣстца възнемалендѣвъ въ пѣстыни же въ каменннн пѣ-
штере обнтавъ и въ ннѣн ннусоже ннѣмъ оутѣрѣди се и уюкствьныхъ
татн, отуе, не оубѡмъ се, нн мыслннннн же плѣнн се разбонннкы.

Вранѡвъ мнѡжьство и зѣрен зїлн'мн иже на те вѣсѡвъ, отуе,
нападенн дѣтнн нграннн въмнннннн јеси, яко каменнѣмъ же молитвами
си ѡтъ стѣнн своѣе снхъ, Петре, ѡтгнаа јеси.

Зѣлннмъ поштеннѣмъ грѣтанъ свон ѡгорухавѣ тѣсны пѣтъ и при-
скѣбены на земали отуе, шѣствовавъ јеси, и въ шнротн небесныѣ до-
стнглъ јеси, мензреуенныѣ добротн, Петре, наслаждаешн се.

Богородиуѣнь.

Истинно славию те Божию мать прѣхистию, радѣи се, тебе зову
яко аггелъ, благословенная, обрѣдованная, слышаніе и глаголаніе страшно
и страшно приемаиште, владыице, въсею твари.

Пѣснь .а. трмось.

Гласъ глаголь молбы изъ болѣзньныи, владыко, душе послышавъ
отъ мотъ не избави, единый бо еси нашему спасенію виновный.

Исѣство уловѣуѣское работаюштею грѣху владыице унстаа, тобою
свободу оудзун, твои бо сынъ яко аглицъ за въсѣхъ закламать се.

Възываемъ къси к тебе, истинный матери божин, прогнѣвавшее
рѣки избави, единый бо къ сыну своему дрѣзновеице нмаши.

Да избавиши се въсакого навѣта и скръби блжгороданная, иже подь
крокъ твои притекаюштии и любовію те присно благоуѣстно славаштии
яко мать Божию, прѣхиспороунаа.

Нинь трмось: Божьстѣкное се и

Богатство, прѣподобне, иже ннужоже имѣти въмѣннѣ, Христа же
за въсѣхъ стежалъ, и пауе богатыхъ радѣе се въ пѣстыни, того лю-
бовію възкншамъ, Петре, пожили еси.

Не сведа се оудзани любовѣтии ми любовластіа грѣтаи оумрѣти
се, и живштинхъ въ гробѣхъ страсти оуѣжжалъ еси, и насъ поюштинхъ
твою намѣть отъ рока страстен изведи молитвами си.

Зимою, отуе, отегуаемъ, духовною теплою съгрекаше се, и ныма
зимою недѣга одрѣжнннхъ молитвами ти, Петре, исцѣлаешн, тѣмъ
твою намѣть съшѣдше се празднѣмъ.

Богородиуѣнь.

Сквѣщеннннн гласи те, добротѣ йакѣлю поемъ, плѣтскіе рождѣшю
нѣрови свѣтъ, иже отъ свѣта просвѣтаюштаго душе празднѣюштинхъ
намѣть скѣтнхъ яго.

Конд. гласъ .в. Подь: Тврѣдіе

Тврѣдннн трѣпнѣиѣмъ' кромѣ мира поживъ аггелѣмъ единомжителннн,
Петре, яви се, и възвеселилъ еси иже мадъ въсѣми Бога и живдн-
телн, и ныма прѣмирмаа селеніа тебе дрѣовалъ еств, прославашен те
Христось уловѣколюбѣцъ, единый съвѣдын срѣдѣунаа.

Ікѣсь.

Ходатаи тебе прѣдлагаю, спасе мои, иже мововѣславнаго Петра
прѣподобнаго твоего молитвами яго озари ми оумъ и оумыли срѣдѣ
мое, иже въ поустыни подвигы яго пѣти мы достоинно, иже тебе

ради въ поштенн и наготѣ, словес, пострадавъ, и вѣрѣжѣ коварства тобою оукрѣплемь низложн, и тѣмъ достоинно ѿ тебе прослави се, Христе увѣкѣлюбубе, едины съвѣды сръдбунал.

У.

Мѣсеца того ꙗко память прѣподобнаго отца нашего Петра новаго пѣстыни житела.

Прѣподобныи и свети ѿтѣцъ нашъ Петръ бысть ѿтъ стрѣлы хвостыньскіе ѿтъ села истера Оунимирѣ нарицаемаго, благовѣрнъ же родителю и боговоштинѣ христіаннѣ сынѣ, иже и въдаше и оуунти се светымъ книгамъ, благоураки же и благогокени по вѣсемъ, вротѣкъ же и безловнѣ бысть, изъ маада же иноуѣское желее житіе, постно въ юности прѣбывати изколикъ, възбранемь же яко и поносимъ ѿтъ таковыхъ, своимъ родителема яго вѣсе иже въ уести юмъ оставише раздѣсти инитимъ, самъ же ослабъ полуниъ и желемин юмъ иноуѣскн и аггелскн образъ въсприемъ и ѿтъ вѣсѣхъ свободѣ бывъ, въздръжаніемъ и молитвами къ Богу оупражнише се, болшимъ же подвижн желее въ пѣстыни искусити се и едины ѿтъ призремыхъ гѣрь, свѣтотарнцелемю дошдѣ, стѣнъ же высоки видѣвъ, на юже вѣдно възъшдѣ, яко се ѿтъ Бога съготованиъ, на иен же пештере обрете, и въ иен жити вѣсели се, боуковн же желедъ и днѣя внидъ събырае и снми себе пишѣ съготоваше, дѣиен же пишѣ вѣсакои пѣти Богъ, и сіа юмъ оуслѣди и въ мѣнин мѣсто прѣложи и трѣпѣти оукрѣни, въздръжаніемъ же и вѣсеноштинымъ стоиміемъ, молитвами же и слѣзами, Богъ исповѣдае се и пауе силы увѣкѣуѣскыи подвижлае се, аггелско богоподобно пожике житіе, и ни мразъ же оудрѣуае, ни слѣнце пожизлен ни нагота дългыхъ лѣтъ прѣѣдолѣ трѣпѣтнѣ яго, мнѣгы же браны ѿтъ вѣсѣвъ и вѣмѣнѣ вриетъ въ мѣсте томъ, и вѣсѣхъ помоштію Христовою и трѣпѣтнѣмъ побѣднѣ и прогнѣвъ и въ глѣбоцѣй старостн проковднѣ житіе и въ тожде пештере на стѣне грѣбъ себе изъскъ, и свое прѣдоуѣдѣвъ прѣставляміе светыхъ и страшныхъ и животворештихъ христовѣхъ тѣмъ причестнѣкъ се Богъ въ роуцѣ, ягоже изъ маада възлюбн, дѣхъ свон прѣдасть; скетіе же яго мошти въ пештере лежешѣ исцѣлѣмѣя различннми недѣги болѣштинъ и вѣрою приходештинъ подѣютъ и до сего днѣ, вриетъ бо власть на вѣсмъ въ животѣ и по смърѣти изгонити снхъ Тако бо прославляемъ Богъ славестнѣхъ яго.

Пѣснь .з. грмось.

Вѣтин мѣнше се отроци прѣмудри дрекле богопринци дѣшею, благословесными оусты помѣхъ, прѣбожѣствѣныи ѡтѣцъ нашихъ Боже, благословемъ ѡси.

Зрѣше къ мошти Іаковъ оубо, яко въ гадании Бога, въплѣщенна же ис-тебе въ вѣстаніи мѣи се поюшнымъ прѣбожѣствѣннымъ ѡтцемъ Богъ и прѣпрославлемъ.

Съобразна же въ тебѣ неизречениаго прѣвѣзвѣтае съинтіа, съ Іаковомъ борити се имъ же волею съвѣзвѣи се уловѣкомъ унстаа прѣбожѣствѣннымъ ѡтцемъ Богъ и прѣпрославлемъ.

Мрѣзкъ буди, же не проповѣдуетъ единого дѣки ѡ снми ѡтѣ прѣвѣтѣ тронце и несвищенною мыслию и ѣзыкомъ вѣпие: прѣбожѣствѣныи ѡтцемъ Богъ и прѣпрославлемъ.

Нѣхъ грмось: Не послоужнше тварн . . .

Въ горахъ яко въ градахъ, въ дѣрехъ яко въ домохъ прѣбывае сладкую вѣтеръ и пнтіе постъ съ слѣзми себе прѣдлагаше и мыши съ аггелы, оубо, на небесѣхъ, вѣтуные пнште достоинно, Петре, мѣсншлешн се.

Наготово, отѣе, оудручаемъ ѡ одежди тѣла не попеуе се, позуе-ниемъ Христа своего радѣе се на крѣны умомъ вѣзырае, коудоуштихъ добротѣ одежде удалъ ѡси же мыши прѣемлешн веселе се.

Хвалы яко тѣштети оубѣгае въ дѣрехъ пустыни тѣе се, таиннымъ испитателю и сѣкрѣвеннымъ вѣдѣцъ, твое житіе Богъ показаше, и мыши мѣвѣствѣно уюдесъ благодѣть творити, отѣе, тебе даровалъ ѡси.

Застѣпницъ те и стѣнѣ мѣѡборимъ, богомати унстаа, нмѣште, рабы твои вѣрою вѣпиемъ ти вѣсегда радѣи се мостѣ къ Богъ прѣвѣдѣи вѣрныи, радѣи се, покрове, дѣшамъ нашимъ.

Пѣснь .н. грмось.

Тѣло златое ѡплѣвакше трибогатнии ѡтроци непрѣменныи живыи образъ видѣвшн, по средѣ огни помѣхъ, ѡ сѣштѣствѣннма, да поетъ Господа вѣса тварь и прѣвѣзноснть въ все вѣкы.

Мѣи се на земли тебе ради и съ уловѣки пожнне же благостію неизреченииъ и силою ѡмѣже поемъ къси вѣрини, зовѣште, ѡ сѣштѣствѣннма да поетъ Господа вѣса тварь и прѣвѣзноснть въ все вѣкы.

Въ истиннѣ те, унстаа, проповѣдаюште славиимъ Богородицѣ, ты бо единого родила ѡси ѡтѣ тронце въплѣщенна, ѡгоже съ ѡтцемъ и духомъ поемъ вѣси, да поетъ Господа вѣса тварь и прѣвѣзноснть ѡго въ вѣкы.

Богонекъсто владыице, спасеніе намъ землянымъ отъ вѣсакыхъ напастен и бѣдъ, не прѣзри мене зовущаго: прѣвнстай, да те славаю, едину благословенію.

Низ грмось: О трокн благоуѣст.

На стѣнъ бынь жаломскн, яко птица особешта се на зидѣ, въсь днь поносимъ врагы и борнымъ тѣпѣ потрѣпѣлъ еси Христа ради и грѣдию ихъ на те хоудъ и оумнунженіе помостію того низложилъ еси.

Сътворшаго медоннью сладость и жлунъ насъ ради на крѣсть въкоу-снншаго, любовію, отуе, оукрѣплнмь, горкаа вды не стужн он, дондеже того благодетію въ мамы мѣсто прѣложише ти се.

Пештера твоа, прѣподобне отуе, вѣсѣмъ прѣвѣе жилиште быкннн, нынѣ устнаа и светаа мѣсть цркви божьствнаа, въ мнѣ оутѣрди се, въ мнѣ же память твою поунтаюште болзнемъ исцѣленіе пріемлемъ.

Орѣжіе нже древае овраштаемъ, плешти, дѣво, нынѣ дѣсть яко слово роднаа еси плѣтню обложено, въ дѣвою мѣстѣствѣ разумъклемо, нгоже трепештѣтъ аггелсцн унны, и славословнмъ въ все вѣкы.

Пѣснь .ѳ. грмось.

Вѣсь еси желаніе, вѣсь сладость, слоге божн, дѣкы е снне, Боже Богомъ Господн, и скетыхъ прѣскете, тѣмъ же те вѣсн, съ рождшено, велнваемъ.

Жлзль крѣпостн дѣсть се мѣстѣствѣ тлннному слово божіе въ ло-жеснахъ ти, унстай, и сіе възстан до ада поплзшеш се, тѣмъ же те, всеунстай, яко Богородицѣ велнваемъ.

Юже нзволн, владыко, прннн милостннмъ молѣз матере твоее ѿ насъ и твоее благостн нсплзнн вѣсауьскаа, да те вѣсн яко благоде-телѣ велнваемъ.

Родъ уловзвѣскн слантѣ те, прннепороунаа и аггелскаа мнѣжества утѣтъ те, творца бо роднаа еси, менскѣсобраунаа некъсто, благосло-веннаа владыице, тѣмъ же те Богородицѣ велнваемъ.

Низ грмось: Вѣсакъ земляно . . .

Христа на крѣсть въспомннѣ, распетое жнтіе нмѣлъ еси, и мон-уннѣ блаженнню пріемъ прнустннкъ божьствннныѣ слакы мн се, яко съ аггелы томъ прѣдстоѣ ѿ поушнтнхъ любовію твою память, чолн се.

Ієлнка отъ ннштаго оума достнжнн похваленнѣ пѣснь прнннн, прѣ-подобне, и милость отъ Христа нспросн молештѣ се покалнмь до-стнжнѣтн, и тамо къ себе отъзвѣскн пріемлншн, дште н велико мѣсть проснмо.

ПѢСНЬ .з. Грмось.

Вѣтин мвнше се отроци прѣмудри дравкѣ богопримци дѣшею, благословесными оусты помхѣ, прѣбожествѣныи ѡтцѣ нашнхъ Боже, благословенъ еси.

Зрѣше въ мощи Іаковъ оубо, яко въ гадани Бога, въплъщенна же ис-тебе въ влстаніи мки се поюшныи прѣбожествѣныи ѡтцемъ Богъ и прѣпрославленъ.

Съобразна же въ тебѣ неизречениго прѣвѣзвшае сънтіа, съ Іаковою борити се нмъ же волюю съвѣзвни се уловкомъ унстаа прѣбожествѣныи ѡтцемъ Богъ и прѣпрославленъ.

Мръзкъ буди, же не проповѣдуетъ единого дѣвы е сына ѡтъ прѣвѣтныи тронце и несвищенною мыслію и языкомъ въпе: прѣбожествѣныи ѡтцемъ Богъ и прѣпрославленъ.

Низъ грмось: Не послоужнше твари . . .

Въ горахъ яко въ градахъ, въ дѣрехъ яко въ домохъ прѣбывае сладкую кеуерѣ и питіе пость съ слззми себе прѣдлагаше и нынѣ съ аггелы, оубо, на небесахъ, втумыи пиште достоинно, Петре, на-снштлешн се.

Наготово, отуе, оудруаемъ ѡ одежди тѣла не попеуе се, позуе-ниемъ Христа своего радѣе се на крѣны умомъ възырае, коудоуштихъ добротѣ одежде уадалъ еси же нынѣ пріемлешн веселе се.

Укалы яко тѣштети оубѣгае въ дѣрехъ пыстыни тѣе се, таиннымъ испитателю и скръвеннымъ вѣдѣцѣ, твое житіе Богъ показаше, и нынѣ мвѣствено уюдесъ благодѣть творити, отуе, тебе даровалъ еси.

Застѣпницѣ те и стѣнѣ неѡборимѣ, богомати унстаа, нмзште, рѣбы твои вѣрою въпеи ти въсегда радѣи се мостѣ къ Богъ прѣкодеи вѣрныи, радѣи се, покрове, дѣшамъ нашнмъ.

ПѢСНЬ .н. Грмось.

Тѣло златое ѡплювавшѣ трибогатии ѡтроци неизреченныи жыкыи образъ видѣвшн, по средѣ огни помхѣ, ѡ свштествинаа, да пость Господа къса тварь и прѣвѣзноснть въ все вѣкы.

Іаки се на земли тебе радн и съ уловѣки пожнии же благостию неизреченииъ и силою немже поемъ въси вѣрнн, зовзште, ѡ свштествинаа да пость Господа къса тварь и прѣвѣзноснть въ все вѣкы.

Въ истиннѣ те, унстаа, проповѣдаюште славнмъ Богородицѣ, ты бо единого родила еси ѡтъ тронце въплъщенна, игоже съ ѡтцемъ и духомъ поемъ въси, да пость Господа къса тварь и прѣвѣзноснть иго въ вѣкы.

Богомекъсто владыице, спасение мамь землянымь ѿтъ въслыхъ напастен и бѣдъ, не презри мене зовыштаго: прѣвнстаа, да те славаю, единыи благословенизю.

Низъ грмось: Ѡтроки благоуѣст.

На ствизъ бывъ жалѡмскии, яко птица особештиа се на зидѣ, въсь днѣ поносимь врагы и боримь трѣпѣ потрѣпѣл иси Христа ради и грѣдзю ихъ на те доули и оуниженіе помоштию того низложила иси.

Сътворшаго медовизю сладость и жлѣун насъ ради на крѣстѣ въкоу-сившаго, любовию, оуѣ, оумрѣплемь, горкка еды не стужи си, до-деже того благодѣтию въ малы мѣсто прѣложише ти се.

Пештера твоа, прѣподобне оуѣ, въѡмь прѣвѣе жилиште бывшии, нына уѣстнаа и светла иестъ прѣныи божьственаа, въ мен оуѣтверди се, въ нем же память твою поунтаюште болѣзнемь исцѣленіе прѣемлемь.

Орѣжіе иже дреклае ѡвращаемь, плешти, дѣво, нына дѣсть яко слово родила иси плѣтию обложено, въ дѣвою иестьствѣ развѣтелемо, игоже трепештѣтъ аггелсции унины, и слакословимь въ все вѣкы.

Пѣснь .ѡ. грмось.

Въсь иси желаниѣ, въсь сладость, слоге вожи, дѣвы и сыне, Боже Богомь Господи, и скетыхъ прѣсвете, тѣмъ же те въси, съ рождшею, велнуаемь.

Жѣль крѣпости дѣсть се иестьствѣ тѣлномуу слово божіе въ ло-жеснахъ ти, унстаа, и сіе възстави до ада поплѣзшею се, тѣмъ же те, всеунстаа, яко Богородицѣ велнуаемь.

Юже изволи, владыко, прѣими млостниѣ молеу матери твоѣѡ и насъ и твоѣе благости исплѣни въсауѣснаа, да те въси яко благодѣ-телиа велнуаемь.

Родѣ уловѣуѣскии славити те, прѣнепороуниа и аггелскаа множества утѣти те, творца бо родила иси, иенскѣсобрауниа иекъсто, благосло-венила владыице, тѣмъ же те Богородицѣ велнуаемь.

Низъ грмось: Въ сакъ землямо . . .

Христа на крѣстѣ въспомниае, распетое житіе имѣлъ иси, и кон-униѣ блаженнзю прѣемь прнуѣстаниѣ божьствениныѣ славы ики се, яко съ аггелы томѣ прѣдстоѣ ѡ поюштихъ любовию твою память, моли се.

Ієлика ѿтъ ништаго оумѣ достижио похвалениа пѣснь прѣими, прѣ-подобне, и млость ѿтъ Христа испроси молештѣ се поканиемь до-стигнзти, и тамо къ себе ѡтъуѣскии прѣемлѣши, даште и велико иестъ просимо.

Къ днь благомароунти съ божьствинны светымн и врѣховнымн оуценикы память твою славити оутвѣди се, съ нимн же те, отуе, вѣрою празднующше, оутѣхъ възвелнунешаго и тебе прославльаго Христа въси възвелнунь.

Богороднунь.

Ибо възсѣхъ цѣра Христа рождши, прѣвышши възсѣхъ свѣтихъ и уѣстиѣнши аггелскыхъ силъ съ прѣдтеуею и съ апостоли же и пророки и моуценикы въсе светые прѣимши сына своего яко мати оумоли мирни жнють и спасеніе даровати велнующимъ те, божию матеръ.

Светнаид.

Миромъ поустыню изиѣнивъ, богатство ништеть стежакъ, плахъ веселие на земли нмѣвъ, поштеніемъ плѣть оуцеднѣвъ, молитвами дѣши просвѣтнѣвъ си, сего ради славою веселия небесаго обогати те Христось, великин дародатель, тѣмъ же те утѣмъ, отуе Петре, врѣховному тѣзонменити.

Богороднунь.

Скъета великаго аггела отъ уловѣка родила іеси Христа, възсѣпѣла отроковице, цѣра славы, якоже крѣсть апостоли проповѣдаше и просвѣтише языки и прѣподобны того възъимше постннѣскы сынъ твоимъ последоваше, и въси извунше Богородицѣ славити те и покланнати се твоимъ рождьствъ.

На Хвалите стихиры гласъ .и.

На небо текѣштзю възсѣдъ колесницѣ уюдне добродѣтелиен достигль іеси крѣграда постннѣствомъ ис-пѣстыне съмлатрае кышншаго Иерусалима прѣмирла, и вже отъ твѣдѣвъ и подвигѣвъ достойные поутѣсти възпріемъ съ небеснымн радѣши се унмоуелн, прѣвладженне, вѣуныхъ благъ наследникъ и царствѣа житель бывъ, нъ моли се бо-гоносе Петре, спасъ възсѣхъ, оумирити миръ и спасти дѣше наше.

Подвнга незлѣтно твѣрѣдостью, блаженне, заштитнѣвъ се, и благо-дѣтно дѣховною вѣорѣжнѣвъ се Амалнка повѣднль іеси и въсако мралное тмы оуцѣуенне, и помысль оуцнствѣвъ нже на высотѣ блазнтелеа обляннль іеси и повѣдомосцѣ живи се на дѣхн, прѣвладженне, и съмслѣдникъ Христовъ живи се, бесплѣтныхъ подражателъ бывъ, нъ моли се, бо-гоносе Петре, спасъ възсѣхъ оумирити миръ и спасти дѣше наше.

Врѣмениныхъ прѣдзре ндолныхъ, богомудре, высокая и прѣвывающта възлюбнль іеси, божьствиннымъ рауеніемъ, крѣсть бо свои понесе на рами іеуаггелски и Бога възлюбнль іеси поштеніемъ мужьски повѣднвъ вѣсовскіе плѣки и съ небеснымн веселиши се лики, якоже непобѣднмъ, и прѣнустн храмъ желе бескомѣунные жнзни сподоби се, нъ моли

се, богомосе Петре, спасъ всѣхъ, оумирити мира и спасти дѣше наше.

Слава гласъ .д.

Кръсть скон, отуе, всиріемъ, въ непроходимыхъ же горахъ и пештерахъ и пропастьхъ яко въ небеси вѣдвори се вниди дивими витѣ се, свѣрпенюштеи страсти плѣти оумрътвилъ єси, непорочношту же дѣши отъ сихъ съблюлъ єси; уетридесетодѣмьєкиѡ яко Моуси і Нліа постникъ се змаи молитвами прогналъ єси, и вѣсомъ кореніа трѣпѣніемъ побѣдиль єси, аггели житіемъ оудниль єси, Бога вѣсѣдръжителіа възвеселиль єси, ѡмѣже нынѣ прѣдстоє моли се ѡ вѣспѣваюштихъ вѣрою свѣтѣю ти память.

І нима Богороднѣумъ.

Избави насъ отъ вѣдъ нашихъ, мати Христа Бога, рождѣшиа всѣхъ творца, да вѣси вѣпїемъ ти: радѣи се, єднѣи, спасеніє дѣшамъ нашимъ.

Славо словіє великое и ѡтпѣсть.

II.

Почетак легенде о Петру Коришком.

(Гласник XXIX, 320).

Житіє и жизньь свѣтаго и прѣподобнаго отца нашего Петра иже въ Коришкон горѣ постившаго се.

Благослови, отуе!

Благо и къ благомоу оумилнїеню себе оубо и слышештимъ оупїтшию пооубенїє Петра прѣподобнаго вѣспоминанїемъ житіє его мѣстьєкио съставити вѣдиль єси, отуе и брате Григоріє, много же о семь, яко вѣсть твоє прѣподобїє, не лѣностию оубо скоудствомъ же паує благо-разоумїа мауєти вѣстєзахъ се; прѣподобны бо аште и въ последнїє роды нѣ ме хоуждѣше дрєвнїихъ изредныхъ поднїзавъ се и яко бесплѣтнѣ поштєнїемъ, молитвами же и слѣзми, да сице рекоу, аггелскы въ Коришкон поустыни достонно Богови поживъ мѣи се. И како оубо азъ гроуѣи и недостонни, иже въ грѣсехъ прѣпогано и сквѣрно же и неусто свое изивривъ житіє, срдѣце же помрауємо и оумъ страстнѣ и помысль мудрости опоустєвшн оттоудоу прїтежѣвъ нмѣ, и еже къ похвалѣ житїа его оудостонти слово нан оукрасити поденгль се быхъ, обаує да не яко не рѣдєштнхъ о твоєи любєи помышлєши насъ

III.

Исправке к тексту легенде о Петру Коришном, штампане у Гласнику XXIX.

У ређању ових исправака, које се све бележе по горе поменутом рукопису г. В. Богвишића, ја ћу се држати текста штампаног у Гласнику XXIX, бројећи врсте увек с врха на ниже.

Стр. 320, вр. 12 после Бога још додати же. Место благосмыслино: благога смысла. Вр. 13 м. подателя: подателю; Вр. 18 м. божьственою любовью юже: божьственою же яго любовью, ююже. Вр. 21 м. послѣдним: послѣднимъ. Вр. 24 м. вѣтшнихъ: вѣтшнихъ. Вр. 27 м. поунтають: проунтають. Вр. 30 речи моужь нема. Вр. 31 м. пишеште; пишюште.

Стр. 321, вр. 1 друге речи и нема. Вр. 4 м. ѿ користи иже: ѿ користи же. Вр. 5 м. бо: же. Вр. 7 четврте речи и нема. Вр. 9 м. тьштимъ се: потьштимъ се. Вр. 12 м. ѿть соудоу снѣ нима не желаетъ: ѿтноудъ снѣ нима желаетъ. Вр. 18 м. нолн: когдл. Вр. 22 м. остномъ поденгы . . . нимаы: о постномъ подыгоу . . . и мали. Вр. 26 м. ютера: иткоюго, и м. Зиенмрд: чисто Оуиенмрѣ.

Стр. 322, вр. 1 другога и нема, а м. оустравышиз: оустрабльшоу. Вр. 4 треѣга и нема. Вр. 6 промкваше нема, и м. желаньно: желлемо. Вр. 9 м. любодрѣжнѣ: любодрѣжнѣ. Вр. 16 м. носе: носши и. Вр. 17 м. безловнѣмъ: безловнѣмъ. Вр. 19 м. прилеже и множае: прилежалше и многошти же. Вр. 20 м. првога ни: не. Вр. 23 м. вькоусъ: вѣ искоусъ. Вр. 29 после речи ѿтьць дометнути: яго комць житѣ приемъ къ. Вр. 30 м. помышляеть ѿштѣтнѣшии: хощеть.

Стр. 323, вр. 1 треѣ речи се нема. Вр. 2 м. сестре: сестри. Вр. 5 м. оубо мене: мене оубо. Вр. 6 м. нимаши дати: дати нимаши. Вр. 7 м. месъ: меса и м. приуетати се: приунтати се. Вр. 11 м. приемъ и о стьмъ: прѣемъ и о вѣсьхъ. Вр. 13 после же дометнути плае, а м. ѿблажъ: ѿбложъ. Вр. 15 речце и нема. Вр. 17 заменице яго нема. Вр. 20 нема речи: и дѣштеръ свою томоу ѿставшии. Вр. 22 м. поуять: поуятье. Вр. 23 после ѿславоу дометнути же а после приемъ — и изоставити. Вр. 24 ѿть и вѣ изоставити. Вр. 25 м. юностьвомъ: юностию, а м. нмоуштоу: нми. Вр. 27 изоставити речи за моужа. Вр. 28 изоставити на крају и. Вр. 30 м. нитхъ: нитхъ, а м. вѣдшии: моудшии. Вр. 31 изоставити того, а после сѣтворихъ додати се.

Стр. 324, вр. 1 после вьселити се додати: идеши. Вр. 7 м. скетагго: скетого. Вр. 8 и 9 м. живоуштаго тоу: тоу живоуштаго.

Вр. 10 м. тоужде же: тоу же. Вр. 12 м. прѣвѣста: прѣвѣвѣста.
Вр. 13 м. Ближнимин: ближним же. Вр. 15 м. оуднѣльше: оуди-
нше, а м. потражна: потражнаа. Вр. 19 м. ни сирьби ихъ: ихъ ни
скрьбъ, а м. рекшин: рекъ. Вр. 21 м. Вьлатинь: въ Латинь. По дру-
гом споменику ја сам окушао, да и местимице обележим по-
ложая Алтина у „Radu“ jugosl. akad. XXXVII, 9. У истој врсти
м. отиндоста: отидоме, а пакы, претпоследња реч врте изостав-
љена је. Вр. 30 последње речи си нема.

Стр. 325, вр. 1 приклоуи: присклоуи, а м. стоужъ же: стоужнеъ.
Вр. 3 м. етеры: нѣкіе. Вр. 6 речи же нема. Вр. 7 м. къ: на.
Вр. 8 м. оберштеть: обрять. Вр. 12 м. къ: въ, а м. лоуше: лоуе.
Вр. 16 речи господи нема; м. еже: и еже. Вр. 16 и 17 м. срѣца
моего желаніе: желаніе срѣца моего. Вр. 19 м. отиоудоу: отиоудъ,
а моемъ нема. Вр. 21 м. истиньною: истиньно. Вр. 22 м. оубо
изколение и: кольніе. Вр. 25 м. изколи, въ аггеломъ: изколикъ агге-
ломъ. Вр. 27 после унстотоу дOMETнути и. Вр. 28 м. Покрью:
Покрин, а м. твоје: твоје. Вр. 29 после видимыхъ дOMETнути крагъ,
а м. сѣти: сѣтен. Вр. 31 после образомъ дOMETнути: уьстиаго.

Стр. 326, вр. 1 м. рѣкою: рѣкоу. Вр. 2 после разлоуѣеныи до-
метнути къ, а м. потан: постаки. Вр. 6 вко отъ изоставити, а
м. отѣжжаша: и отѣжжаша (али сигурно преписачком погреш-
ком м. отѣжжаша). Вр. 8 свое нема. Вр. 10 к спасенію још до-
дати моемоу. Вр. 13 м. на: въ. Вр. 14 м. что оуспши: оуспоушши
уто. Вр. 15 м. домышъ: выхъ. Вр. 17 м. сіе бѣди: бѣди сіе. Вр.
18 м. въсехъ: въсе. Вр. 19 м. деждоу: дѣноу. Вр. 20 м. въсприети:
приети. Вр. 21 првога п нема, а м. даю бо: да люво. Вр. 22 м.
сътвори: сътвориши ме, а м. бо: оубо. Вр. 24 м. видѣштин: вѣ-
дѣштин. Вр. 25 првога и нема. Вр. 27 м. отшѣдши: отшѣдши.
Вр. 29 првога и нема. Вр. 30 м. оуговѣши: оугодиѣши. Вр. 31
м. благо; и благо.

Стр. 327, вр. 3 нема иже. Вр. 4 м. отшѣствы: отшѣствы. Вр.
7 м. овьстонь: огражденъ. Вр. 8 м. къ них же и: и къ нихъ. Вр.
9 м. ногътъми: ногътъми. Вр. 10—11 м. съготовамьноу: съготовамь-
ноу. Вр. 11 речи: вышьшоу на иен пештероу сигурно су по-
грешком ивостале из рукописа Богишиѣва. Вр. 13 крајњега
же нема. Вр. 14 м. мръзаямъ; помръзаямъ, а м. пожизаямъ: опл-
дѣямъ, Вр. 16 м. колѣнокладниа: колѣнопреклоненіа. Вр. 20 м.
вѣаше: вѣше. Вр. 21 м. ноуждыныхъ: хоудыхъ. Вр. 23 м. прѣ оца:
прѣотца, а м. бесништѣнь: бесништѣнь. Вр. 24 м. беспальтнимъ:
беспальтѣнь. Вр. 25 м. бо: же. Вр. 26 м. желоудъ: желоудъ, али без

сумње погрешком преписаочевог. Вр. 28 м. горь: горн, а пред-последње речи н нема. Вр. 29 нема речи н не многомь смомь поработешти, сигурно погрешком преписаочевог. Вр. 30 же нема, а м. колн: когда. Вр. 31 м. покланиѣ се примаше: покланиѣси се приемаше.

Стр. 328, вр. 1 м. молеше: молаше. Вр. 1—2 м. ниже комоу ѿ немь: ни ѿ немь комоу. Вр. 4 м. прислашиѣ: прилашиѣ. Вр. 6 м. възвраѣ: зре, а м. Соломону слакоу: Соломоновоу. Вр. 9 м. немилостивнѣ какь: немилостивнѣ иѣкако. Вр. 10 м. непоштеднѣ: нештеднѣ. Вр. 13 въшьдше нема. Вр. 16 м. нмъцоу: нмъцоу. Вр. 18 м. немилнстоуловѣума: немилнстоуловѣума. Вр. 19 м. нскони: нспрѣкн. Вр. 20 м. съдѣкѣше: съдѣаше. Вр. 21 м. обоженіемь прѣлѣстннѣше се: обоженіа прѣлѣстннѣ н. Вр. 22—23 м. отгнама н: изгнама н. Вр. 23 м. на прѣподобнаго завнсть: завнсть н на прѣподобнаго. Вр. 24 м. въздыгыше: въздыгыше; м. обьшти. обьштио; и м. змиѣомь: змиѣомь. Вр. 25 м. съвѣштѣвше: съвѣштѣвше се, а мко нема. Вр. 26 м. поддыгыше се: поддыгыше се. Вр. 27 м. дръзѣвше: смѣаше. Вр. 28 прве речи же нема. Вр. 29 м. творе: твораше. Вр. 30 после мьутаньми дOMETнути н. Вр. 31 м. ткорште: творацоу.

Стр. 329, вр. 2 м. обьзвѣлюшта н: обьзвѣлюште, а его ивостављено. Вр. 3 м. пожрѣти его: пожрѣти. Вр. 5 м. глаголахъ: глаголахъ. Вр. 6 после господн дOMETнути: брате, изиди н прѣими ме къ пештероу. Вр. 7 м. въскъ оставишии: късл оставѣл. Вр. 9 м. заблюждаю: заблюждаю. Вр. 10 м. ѿтъ: ѿ. Вр. 11 м. мнѣ: мене. Вр. 15 м. постызию: поустинноую. Вр. 16 м. соуште: соуштаа. Вр. 18 м. инутоже: инуесоже. Вр. 21 после ты додати: зде окланиѣ, или ти. Вр. 23 м. на: къ; м. ѿставиѣ еси: ѿставиѣл. Вр. 24 после понскати дOMETнути ѣ, а после оубѣди се дOMETнути н. Вр. 25 нема Богъ, а м. кинь: н снмь. Вр. 26 м. вѣштннмь: вѣштннмь. Вр. 27 м. ѿбрѣте: ѿбрѣтешн. Вр. 28 м. себѣ оумиришии: оумолиши. Вр. 29 после инуесоже дOMETнути светомоу.

Стр. 330, вр. 1 нема прѣподобномоу. Вр. 1—2 м. растрѣзлюшти: растрѣзлюште. Вр. 3 м. рекохомь: рѣхомь. Вр. 4 м. ни мошти бо: немощно. Вр. 5 м. бѣаше: бѣвааше; м. уисти: уѣсти н; а шоума н ивостављено. Вр. 6 м. стоужн се: стоужн же се. Вр. 8 другога н нема. Вр. 9 живѣти нема. Вр. 15 м. оубо: нво. Вр. 16 между нема, а место другога н: ни. Вр. 17 м. мирь стовою: стовою мирь. Вр. 18 м. слыша: слыше. Вр. 19 м. люте: люте. Вр. 20 м. нскождаше: откождаше. Вр. 21 м. припадаѣ: припадаѣ н. Вр. 24 м. изгонитъ: отгонитъ. Вр. 30 лоукаваго нема.

Стр. 331, вр. 1 ѿтъ нема. Вр. 2 м. МОЛИТКЫ ОУПОВАНИЕМЪ: МОЛИТКАМИ И ПОСТОМЪ, ОУПОВАНИЕМЪ; а м. обложѣ: обложь. Вр. 6 м. НИТЪЕ: НИМЪ. Вр. 7 м. оужасъ: оужасе. Вр. 8 м. понди же, и ѿнь: подиема же и онь глагола. Вр. 9 м. снль: смыл. Вр. 10 м. господьнъ: господьнѣ. Вр. 12 м. же: вже ти; а м. дѣюштаго ти: дѣюшта. Вр. 13 м. славоу: силоу. Вр. 15 м. старьца: и старьца. Вр. 20 н нема. Вр. 21 после имать дометнути зде. Вр. 23 м. нмаши приети: приети нмаши. Вр. 26 м. ѿ: ѿтъ, али погрешно. Вр. 29 после сыгнкин дометнути н.

Стр. 332, вр. 2 нема юго. Вр. 7 м. змиевъмъ кештшиньмъ: змиевъ кештъшиньмъ. Вр. 8 м. крѣпльшыми: крѣпуаншыми. Вр. 10 м. оупражнлемъ бывалше: оупражнлалше се. Вр. 13 м. и: съ. Вр. 14 м. и молиткы: молиткын. Вр. 14—15 изостављено: его искаше разорити, вьстми же кзьмьстен, сигурно погрешком преписаочевом. Вр. 15 после мьутамни дометнути једно н. Вр. 17 м. ѿтгнали: ѿтгнать. Вр. 18 м. оубо: бо, а дньемъ изостављено. Вр. 20 нема и и се. Вр. 20—21 м. зекри: зекриѣ. Вр. 21 после пожрѣти дометни и оубо, а м. враники: враноке. Вр. 23—24 м. крѣста образно: крѣстообразно. Вр. 24 м. роуцѣ свои оуподобнѣ: оуподобнѣ роуцѣ свои.

Вр. 26 м. подвызують се: подвыгоше се н. Вр. 28 м. исповѣдлюштинхъ ти се: исповѣдаюштинхъ се тебѣ. Вр. 29 м. ни да рекоутъ пождрѣхомъ: и да не рекоутъ пождрѣхомъ.

Стр. 333, вр. 1 м. напѣва: нападениа. Вр. 2 м. Давидъ: Давидовѣхъ; а м. Слаоуха доухъ: доухъ Слаоуха. Вр. 3 м. оууюште: оууюше. Вр. 5 м. увьствьмыи: уювьствьмыи. Вр. 6 м. клекре: клекреть; а м. и вештьствьмыи зми: зми и вештѣствьмыи. Вр. 8 другога н нема. Вр. 9—10 м. Бога похвалаше: похвалашѣ Бога. Вр. 11 нема првога н. Вр. 15 нема првога н. Вр. 17 м. вѣмьуати трьпѣнемъ хотѣ: трьпѣнемъ вѣмьуати юго хотѣ; а м. вѣсомъ на него: на него вѣсомъ. Вр. 18. крајъега н нема. Вр. 19 м. разьываху, тын: разьывахуть н. Вр. 20 м. поднимаше: подиешаше. Вр. 21 м. приимаше: приешаше. Вр. 23 м. сего: юго. Вр. 24 пред яко додати: оусрѣднѣ бывалше вранемъ; а м. къ: въ. Вр. 25 м. страдлин ихъ: страдлинхъ. Вр. 27 после оубити дометнути н, а м. се: н. Вр. 28 м. стѣною: стѣною же. Вр. 31 -шми се: -шии се; а м. бькше: бьше.

Стр. 334, вр. 2 м. подьемше: поемше. Вр. 6—7 изостављено: нь ныи вѣме тыштнвомъ быти, сигурно погрешком преписаочевом. Вр. 7 после показати дометнути вѣси. Вр. 9 м. довлекше: влекше н. Вр. 10 м. тын: того, а после выюште дометнути н. Вр. 13 м. несправедно: несправедше. Вр. 16 м. эле: злѣ, а м. мала: мало.

Вр. 19 после *придема* дометнути и. Вр. 21 м. *принмаж*: *приемаж*. Вр. 22: нема претпоследње речи и. Вр. 24 нема по. Вр. 27 м. *тогда* *ико* *отшѣдше*: *ико* *тогда* *отшѣдше*. Вр. 29 м. *сѣбраше* се: *сѣбраше* се. Вр. 30—31 м. *шлѣмоке* же: и *шлѣмоктъ* и.

Стр. 335, вр. 4 нема же. Вр. 8 после *поит* дометнути *ныма*. Вр. 12 после *твое* дометнути *таковою*. Вр. 13 м. и *икоже*: *икоже* и. Вр. 18 после се дометнути и. Вр. 19 м. и *нштоуште*: *нштоуштен*. Вр. 20 м. *имѣте* и: и *имѣте* и. Вр. 21 м. *избавлѣши*: *избавителѣ*, а после *Боже* *мон* дометнути: *не* *оудали* се *отъ* *мене*; *Боже* *мон*. Вр. 22 м. *ншезноютъ*: *ншезноютъ*. Вр. 24 м. *всакъ* *мою*: *всакъю*. Вр. 26 м. *множество* нема. Вр. 27 м. *оплауѣт* се: *оплауѣте* се. а м. *мою*: *мое*. Вр. 28 м. *встанете*: *встанѣте*; а *азъ* нема. Вр. 29 м. *великомъ*: *многомъ*. Вр. 30 *другога* и нема.

Стр. 336, вр. 1 м. *представъ*: *ставъ*. Вр. 2 *окръсть* нема. Вр. 3 м. *обѣтнуахъ*: *обѣтнуахъ*; а м. *прокопѣюште*: *прокопѣаюште*. Вр. 5 м. *заклати* *его*: *его* *заклати*. Вр. 6 м. *виштоуште* и: *внуоуштен*. Вр. 10 м. *помилуѣи* *ме*, *господи*: и *помилуѣи* *ме*, а после *тачке* дометнути: *И* *доуша* *мон* *смоути* се *зълѣ*. Вр. 12 м. *дасть*: *дадѣтъ*. Вр. 13 м. *Господъ*: *Богъ*. Вр. 17—18 нема: и *отъ* *нештеры* *отстоупникше* *сташе*. Вр. 20 *пред* *рѣте* *додати* и. Вр. 21 м. *оумислѣте*: *оумислѣте*. Вр. 22. м. *оумиуижитѣ*: *оумиуижити*. Вр. 23 м. *многштин*: *многштин*. Вр. 24 нема речи: *ли* *силоу* и. Вр. 25 м. *бы*: *вистъ*. Вр. 26 нема речи *и*коже и. Вр. 29—30 м. *трѣтеште*: *рѣтеште*.

Стр. 337, вр. 2 м. *би*: *бо*. Вр. 4 нема речи *силоу*. Вр. 8 нема речи *бо* и *бранни*. Вр. 10 м. *посрамѣте*: *посрамѣте*. Вр. 11 м. *научелиши*: *научелиши*, а после *вѣсомъ* *има* *још* *рече*. Вр. 12 м. *радоуѣ* се: *радоуѣши* се. Вр. 13 м. *или*: и, а м. *избѣжати*: *избѣгнути*. Вр. 18 м. *всаю*: *всакою*, а м. *ноуждѣте*: *ноуждѣте*. Вр. 19 м. *благопрѣстѣнѣши*: *-ша*. Вр. 23 м. *оуплаѣмъ*: *оубо* *оплаѣмъ*; а м. *дѣждьмъ*: *дѣжди*. Вр. 24 м. и *истѣвѣшъ*: *истѣвѣшемоу*. Вр. 25 же нема, а м. *земнообразно*: *земли* *образно*. Вр. 27 м. *безоума*: *безъ* *оума*. Вр. 28 м. *изноураѣши*: *изноураѣшь*.

Стр. 338, вр. 3 м. *приложѣте*: *приложѣте*. Вр. 5 м. *господомъ*: *Богомъ*. Вр. 6 м. *дмит* се: *дмет* *се*; Вр. 7 нема *погоубити* *сигурно* *преписаочевом* *погрешком*. Вр. 8 м. *скоен*: *скою*; а м. *божѣ*: *божи*. Вр. 9 м. *грешнен*: *грешнени*. Вр. 11 после *иже* дометнути: *Богоу*; Вр. 13 м. *иже*: *иже*, а м. *тъ*: *тъи*. Вр. 14 м. и *застоупни*: *застоупниши*. Вр. 15 м. *истѣло*: и *свѣтло*, *што* *ће* *сигурно* *бити*: *погрешка*: *преписаочева*. Вр. 19 м. *истѣвѣшемоу*:

тлѣнномоу. Вр. 20 м. безистаіііе: истаіііе; а м. мрътвомоу: мрътвимоу. Вр. 20—21 м. немрътвость: бесмрътіе. Вр. 22—23 м. поуштенію: пооушенію. Вр. 23 м. поработити: поработати. Вр. 27 нема же. Вр. 28 м. поносештин ми: поносеште ми глаголете. Вр. 31 после се дOMETнути Ісоусе

Стр. 339, вр. 2 нема н. Вр. 6 нема же. Вр. 8 м. ѿ те: ѿ тебе. Вр. 11 нема тѣм же. Вр. 15 нема же. Вр. 16 нема првога н; а м. побѣдѣ: побѣжденію; и м. по ошъствію: ѿшъствію. Вр. 17 пред запету додати: прѣси свое оударе н; а м. землю: земли. Вр. 18 нема речи: прѣси свое бые н, јер су мало више уметнута. Вр. 19—20 м. не сихъ: иѣси. Вр. 21 подвизасте: подвизаста. Вр. 22 м. господи: господь, а м. мала: мало. Вр. 24 нема господи, и н. Вр. 27 нема н. Вр. 29 м. ѿшъдшъ: ѿшъдшъ. Вр. 30—31 м. ѿ немъ: ѿнѣхъ.

Стр. 340, вр. 2 м. помыслившъ: помышляющоу. Вр. 3 м. благоволиштоу: благоволишоу. Вр. 5 м. въждедѣ: въжежда, а после нь дOMETнути Богоу. Вр. 7 нема н; а м. радосніе: и радости. Вр. 9 м. ѿтоли: оутоли н. Вр. 10 м. Богоу ѿко: иемоу ѿко н. Вр. 13 м. коли н о притежани бо села: когда н ни о притежани села же. Вр. 14 м. во пещерахъ: пещтерахъ. Вр. 17—18 м. ѿ всѣхъ земельныхъ виноу: ѿ всѣхъ виноу земельныхъ. Вр. 20 после оубо дOMETнути не; а м. не ѿбрати се съ нимъ: брати се. Вр. 22 нема ихъ. Вр. 24 м. на: въ. Вр. 25 м. н тѣ, н: что н тѣ.

Стр. 341, вр. 3 м. реуениа: реуениа. Вр. 3 нема речи: къ мирѣ. Вр. 7 пред прву запету уметнути: иесмы; а м. въхомъ: быхомъ. Вр. 8 м. възноси: възносен; а м. възносит: възнесет. Вр. 9 м. вси: вса. Вр. 11 м. бес пакости: беспакостио; после въсовъ дOMETнути съблостн, а у вр. 12 исто съблостн избрисати. Вр. 12—13 м. тръпеликое; тръпеливое. Вр. 15 м. молнше н, приети се: приети молнше се. Вр. 17 нема речи въ скорѣ. Вр. 18 м. приемъ же: нь приемъ н. Вр. 21 м. нма повелѣ: повелѣ нма. Вр. 22 нема н. Вр. 23 м. оумоли: оумолинь. Вр. 24 м. оуготовани: оуготованин. Вр. 25 м. тръпети илоууаше: прѣвыканію илоуунъ. Вр. 26 нема речи: ѿко немощнихъ. Вр. 28 м. пламенемъ: недоугомъ. Вр. 29 м. уловѣа: уловѣуьскаа. Вр. 30 м. Христовъ: Христовѣхъ. Вр. 31 м. мноѿѿ: много же.

Стр. 342, вр. 1 м. доуши свое: доуше своею; а после Братнїю додати: много. Вр. 2 м. мирѣ: мирѣ. Вр. 4 после запете дOMETнути н. Вр. 5 м. пособьствоуишь: пособьствоуи ми, а м. възбраникъ; възбраникъ ме. Вр. 7—8 м. ти милости: милости

ткoен. Вр. 10 м. нмь: нмь. Вр. 11 нема н. Вр. 13 нема о Бозь.
Вр. 14 м. ѿть: ѿ; а м. похваляма: похвалял. Вр. 15 м. слава:
слова; а м. оубьгажє отьца сего: отьца сего оубьгажє. Вр. 18 м.
лнкьствєжє: лнкоує. Вр. 24 нема же. Вр. 26 м. ветьхымь: древиньмь.
Вр. 27 м. прьходе: прьвьзыде.

Стр. 343, вр. 4 после быти додати: изволи. Вр. 6—7 м. са-
мооужднь: самооуждно. Вр. 9 после првога н дометнути вь.
Вр. 15 м. жєлаютьє: жєлають н. Вр. 16 м. ежє н; ежє єсть, а
другога н нема. Вр. 21 м. рєчєнноу: рєчєнною. Вр. 26 ношь
нема. Вр. 27 после нмь дометнути н. Вр. 28 м. нєнзрєчєнньнхь:
нєнзрєчєнньнє; а м. нжє: нхьжє. Вр. 29 пред доушоу дометнути
н. Вр. 31 м. сладкоє: сладко; а слышнмоє нема.

Стр. 344, вр. 4 єдинога и прьждє нема. Вр. 5 после єго до-
метнути прьждє. Вр. 8 м. нь утє странно: нь н тое страное. Вр.
11 м. заповѣдню жє: н заповѣдню. Вр. 15 после кончаньнхь до-
метнути жє. Вр. 16—17 м. ѿскьтшоу: ѿскьтшоу. Вр. 18—19 м.
кого много вь нєн: вь нєн много. Вр. 20 м. възлєжєштє: възлє-
жєштєго; а м. прьтн: роуєн. Вр. 21 м. ѿшьдьша: ѿтшьдьша, а н
пред цяло нема. Вр. 22 м. сѣлюштъ: сѣлюшта. Вр. 23 м. своєн:
своєнє. Вр. 28 м. скєтостн: скьтлостн. Вр. 29 м. тако Бога: Бога
такє; а м. нєгодовахоу: нєгодовашє. Вр. 31 м. прьєтн хотє: хотє
прьєтн.

Стр. 345, вр. 1 м. замьжє: жє. Вр. 4 єго нема. Вр. 6 м. аггєли
опьятаго: опьятаго аггєли. Вр. 7 м. стрѣхомь: сь стрѣхомь. Вр. 8 м.
покривьшє гробъ: гробъ покривьшє. Вр. 9 м. плакахоу: плакахоу сє.
Вр. 12 м. троудовь поты нжє: троуда вь поты нжє. Вр. 18 нема
ѿть. Вр. 21 м. нн: ннжє; а вр. 21—22 ѿтходєштє нема. Вр. 24
м. вь: н вь. Вр. 25 м. прославнѣштє: прославлѣштє. Вр. 28 м.
нжє: нко; а м. н нсцѣлєннмь: нсцѣлєннмь.

Стр. 346, вр. 12 м. много: многою. Вр. 14 м. разгрѣншє: раз-
грѣншє. Вр. 16 м. ѿ: ѿть. Вр. 19 пред нжє дометнути многнхь.
Вр. 22 м. рѣдъ: рѣдомь. Вр. 23 м. прьдрьжати: прьдѣшє дрьжати;
а м. сѣд: тѣмь. Вр. 25 м. сє нмьн: сьннѣ; а м. свѣдѣштє: свѣдѣштє.
Вр. 26 м. нжє пользє: пользє н. Вр. 27 м н нмь вьсьмь: вьсьмь
намь. Вр. 28—29 м. ѿставьшє: нзбавнн сє. Вр. 29 пред благѣл
дометнути вь. Вр. 30 м. бытє: бытн. Вр. 32 сь ѿтцємь нема,
нєго сь те рєчн прємєштєнє у вр. 33 после рєчн покланннє;
а после коупньно: коупньно н.

Život srpskoga patrijarha Jefrema.

OD DOPISNOGA ČLANA STOJANA NOVAKOVIĆA.

*Predano u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije
znanosti i umjetnosti dne 26. siječnja 1884.*

U „Životima kraleva i arhiepiskopa srpskih (izd. Daničića u Zagrebu 1866)“ str. 386 zabilježeno je da je na dan 3 Oktobra 1375 bio u Peći sabor, na kom je za patrijarha srpskoga izabran Jefrem, koji je negdje u planini kao pustišnik u ćeliji živio. On se, kako zapis kaže, sam začudio toj časti, pošto se teško može pretpostaviti da je u pustišni mogla nime vladati ambicija za visokim dostojanstvima, i pošto je i poslije kao patrijarah ostavljao prijesto da se vraća u pustišnu i da tamo nastavlja pustišnički život kojemu je bio odan. Interesantno je da je ovaj patrijarah bio prvi poslije pomirenja srpske crkve sa grčkom. U svome članku „O katalozima pećskih patrijaraha“ (Glasnik XXIII, 240) I. Ruvarac je napomenuo da je ovaj patrijarah bio posljedni koji je svoga biografa našao, i tijekom upućuje na biografiju u Srbjaku (zborniku služaba i žitija srpskih svetaca) koji je 1861 u Biogradu štampan

U mene ima jedan skorašni prijepis života oyoga patrijarha Jefrema koji prema onome u Srbjaku od 1861 na koji I. Ruvarac upućuje, stoji kao pravi tekst napram skraćenoga. To skraćenje kao da je izvršio sam izdavalac Srbjaka, i kako se on i pri izdanu i pri skraćivanu rukovodio samo crkvenom potrebom po svome razumijevanju, te je malo ukusa imao i za historijske i za literarne potrebe, to je u njegovom skraćenju propalo i ono malo što je bilo od interesa u originalu, koji je bio pred nim. Za to sam našao, da je vrijedno izdati život patrijarha Jefrema takav kakav je, ma da mi nije pri ruci nikakav stariji ili bolji rukopis

Rukopis iz koga ja vadim ovaj tekst prijepis je ili prijevod pola srpski, pola rusko-slovenski skorašnjega vremena, s nekim tragovima srpsko-slovenskoga originala. Ima ѣ ѡ ѱ , a skoro redovno ѣ м ѱ . Ja sam mjesto ѣ ѡ i ѱ metao ѣ ѡ i ѱ (prema riječima ка'ѱѡ i

*

што си у рукопису које се не могу читати друкчије него ка'што и што си), а мјесто к гдје је мјесто у враћао сам увјек у. Остало сам све оставио, осим што сам увео потребну interpunkciju.

Pred krajem ima бјелешка о годинама живота и службовања патријарха Јефрема. Gore је наведен извор, из кога знамо годину које је Јефрем за патријарха изабран, то је 1375. Prema тој познатој години кад се остало прорачуна, излази да је Јефрем рођен 1311, закалуђерен 1334, изабран за патријарха 1375, а умр'о 1399.

Poslije побрајања напред наведених година патријархових долази у рукопису запис: 1442, кругъ солунцу 20, луна же 11 који са текстом никакве свеже нема, а у рукопису је стављен као припис. Otkud то? Držim да је тај припис био као припис на 'ономе рукопису, из којег је наш пријепис рађен, па је писач, prepisuјући остало, и то prepisao. То би у осталом дало закључивати на приличну старину онога рукописа из којег је наш пријепис вађен.

Мѣсеца Јуниа 15 денъ.

Иже во светихъ оца нашего Ефрема третиаго патриарха и светаго великомученика иже въ царѣхъ Лазара, данашни празникъ коего свѣда православна црква правнуе већъ за святога Князя и царя Лазара, кои е царствомъ прекрасно у тишини провео и духомъ святимъ огражденъ био, и манастире и цркве подигао и много школа и болнице оградио, милостину странимъ и сиротамъ поделио и всякимъ добродетелямъ и честию обдржавао; но судбина вишнѣга тако изволила, те проли кровь за веру православноу и пречисту кровь Христову и часни крстъ и за отечество, и тако до днесъ почивау свете мошти его целокупно и благоухано у знатном кивоту у манастирѣ Раваницу одъ нѣга создани у Фрушкој Гори. Он се данасъ увеселява у небесномъ царству и земалскомъ и моли Господа Бога за насъ небесно царство не изгубити и земалско на скоро добити молитвами его.

А свети и велики отаць нашъ Ефремъ трети патриархъ светаго престола сего био отъ области царства болгарскаго отъ страни тирские, рода свѣштеническа. Родио се у царство цара греческаго киръ Андроника, болгарскаго же Михаила а при србскаго же цара Милутина, и отъ одъ младости желание имаше у монашеско житие преити и аѣгелскимъ стопамъ по-

следовати, но му сродници строго възбраниху. И видоше га родители тако благораштение тѣлесе и духомъ святимъ ограждена его, но небрежаху и хотѣвши га браку сочетати. Нѣ вседержителя недремлуѣ око види отроча да ће му бити сосудъ избранъ, и яви се юноше у сну во видѣніи. Види цара на престоле седећи со великою свѣтлостію у царску диадиму, и вѣнацъ на главѣ его. И приѣ к нѣму юноша, и волия воду на руцѣ его, и со умилениемъ и тихостію говори: Господине цару, дай свободу своему рабу од оне кои ми бранъ во чистоту иноческу преѣи у Господу Богу моему Исусу Христу послужити. Цар же милостиво узрѣ на юношу, и рече: Благодать моя е тобою, и никтоже можетъ възбранити работати Господѣви. То царъ изрече, и скине круну с главе свое, и тури на главу юноше. И тако юноша устане иза сна, и благодари Богу на такоме сновидѣнію и ослобождению родителя. И тако се разжеже ревностію духа святаго и стане путоватъ. И божимъ мановениемъ срете еднога старца кои живяше у пустыну, именемъ Василия и отъ нѣга поставленъ бистъ ангелскимъ образомъ, и с нимъ пребистъ в постѣ и молитва¹ во единой пештери. Но га прочую ту сродници, и он се удали у Святу Гору, и приде у манастиръ Хилиндаръ, и ту се братио(мъ) со вакимъ благоговѣниемъ и кротостію препроводивъ и по неколико времена целу атонеску гору обходи и ко святому верху Аѡона достизаетъ поклонити се са сокрушеннимъ сердцемъ и благоговѣниемъ. И ту доволно пребистъ в постѣ и молитва. Но судьбина тако, и настѣпе агаряни на Святу Гору, и многа зла опровергну. И одатле поѣе с некимъ одъ ученика нѣгови, и близъ Псипова града у нѣки Ибровски островъ исели се, и тамо га поставе у нѣки манастиръ настоятелемъ. Но колико се безмолвиа укланяше, имаше желание у србскои землі укрити се. И к соборной великой церкви доѣе, и ту святима моштемъ поклони се, и гореѣемъ сердцемъ целива и од патриарха кир Иоаникиа свяштенолепно благословляется, па отідне к дечанскому манастиру и у одну пустыну пребидне в постѣ и молитва, и добро просія во иноческо житие.

А Стефанъ царъ умре, возстану смуштенія земли србскои, стари злодѣи и ратники дияво, и воста лукави челоуѣкы и разбоинници као звери люты, и нападоше на келию святаго, мисляхъ

¹ Mjesto molitvah po narodnom izgovoru. Ovoga ima još.

да те нађи неко богатство, но онъ нахођаше се у псалмопѣнни и богодуховени молитви. Виде свети них, и не устраши се о-таке дерзости; хођаху га мачевима разнести, вичући: даи богатство. Ведећи свети таке зверове силнѣише него бесловесне, диже руке к небу умнимъ сердечнимъ очима рече: сотвори ви всацкаа, призри и виждъ. И тако всесилна владична десница избави га од онаке але зверове ка што избави три отрока одъ пешти и святога Данила одъ лаѡова и святога Петра апостола одъ железне вериге у темницѣ. Чувши то блажени патриархъ киръ Сава со великомъ молбомъ и честию призива га к себи, и запрети областию духовнию да више тамо в тои пѣстини нико не седи. И пређе свети к блаженому патриарху киръ Савѣ, и сова мѣ келию во место рекомо Ждрело у пештеру камену бливо Средния Гори. И ту всели се свети, и проводивъ лета многа, и често прехођаше к преосвященному Савѣ патриарху, и много его поучивъ о душеполезни словесех из други окрестни манастира прихођаху к светому и ползоваху се.

После нѣко време преста ви се блажени патриархъ Сава. Та пѣтъ царствоваше вели князь Лазаръ у великой тишини, и божественимъ духомъ огражденъ биваше. И по нѣкои неслоге беше расколничество преждни царева между цркве велике цариграчке и србске. Господин же князь Лазаръ не трпе то гледать такова раздирания као благочестивъ, но совѣтъ сотвори со своимъ соборомъ и свѣтлимъ властелемъ. Живушти(мъ) у Святой Гори святис мужи избирають нѣкоего велика старца именемъ Исаяю, и помотника и лубомудрена мужа попа Никодима, и пошле и у Цариградъ к преосвященному патриарху Филовею и свештенимъ сводомъ. И соединяють цркве. И тако дођоше послати из Цариграда благословениемъ и радостию великою. И возвесели душе господъ србски архiereвъ и велможъ и всѣхъ прочи христианъ, и собирають соборъ и ишту мужа достоина таковомъ благословению и соединению духомъ святимъ, и обрѣтають сего смиренаго богумудраго и богомданаго достоина житиемъ, дланиемъ, видѣниемъ, призиваю га на соборъ и поставе на велики престолъ патриархомъ, и вруче му божие цркве сваштенаа правила. И велику молбу святоме собору да га оставе у свои пѣстини бити; но воли божиеи нико не сме противити се, ни примати се кормила божие цркве и достоино сваштенолепно словесно стадо

пасти токмо сей свети. Отверзаеть своего язика медоточную струю и всѣх напаляетъ, као благоутробни отаць утѣшаетъ своимъ поучениемъ; сиримъ, ништимъ податель, вдовамъ и обѣднимъ заступникъ и свакоме спасеное пристаниште: врагомъ, еретикомъ сопотивоборець.

Био еданъ еретикъ именовъ Влах, кога молитвою порави. Вере масалианске много свирѣпо нападаша на црковъ божие, и православни народъ оскорбаше; свети же воздвигну руцѣ и умния очи к Богу; из глубини сердца рече: Господи Исусе Христе, што си своєю кровию православному црковъ одѣкупио, микни од насъ еретика сего. И у скоро нападне га неисцѣлна недугъ, и тако але душу свою изверже. Свети же благодари Богу на мнозѣ яко не презрѣ моления его.

По времени па свети моли духовна своя чада и опште господу србску да га оставе во тишинѣ и безъмолви провести старость свою. Христолюбиви же князь Лазаръ отложну старость его увидѣ, и состави соборъ, и вручаютъ кормило Спиридону и патриархомъ святаго престола сего. Свети же па оде у манастирь цара Стефана, у святаго архистратига Михаила, и тамо бистъ 9 лѣтъ безъ молви.

Мину неко време, явля свети покои Князу Лазару и христолюбивому зету его Волку, промишленѣмъ Князу приѣ и проповедеу ему попуштениемъ божимъ грехъ ради нашихъ неизчетно множество седамъ царства на србску землю воздвигут се агарянѣ. И ту Князь Лазаръ мученическою кровию венчается. Спиридонъ патриаръ престави се у вѣчностъ, а велика црковъ оста вдова, а Турци единако ратую и не може совокупити се соборъ. Паки шилу молбу святому да и у таковои нужди не остави. Видѣвши таковуу нужду свети, не мога се одреѣи своимъ чадомъ, и тако доѣ на престолъ и к своему стаду. Добри пастиръ добри подвигъ о цркви и душу о стаду своему полагаше. Помощтию божиею паку млади Стефанъ, синъ княза Лазара, совокупляетъ соборъ и поставе Данила патриарха. Свети же с радостию великою Богу благодаривъ о такомъ дару. Он же врати се у свою перво создану пещтеру близо Средния Гори.

По маломе времену конецъ житию нѣговоме приближи се. Блажени патриаръ киръ Сава по обичаю своимъ клиросомъ приходитъ. Свети благослови(хъ) и со слезами облюбива(хъ) и

поучениемъ к страху божему потверди(хъ), и преда(хъ)¹ душу честну его в руцѣ божи. Патриаръ са своимъ клиросомъ все-ноштно сотвори бдѣние, па у ютру со многимъ народомъ и пустинникомъ, отци со крести, иконима, кадила и свѣштама честно его тѣло во великои цркви принеше, срадостию духовну полагають у честной рацѣ мѣсеца Іунія 15. Всѣх лѣта нѣгове 88; прежде монашества 23, а у ангелскомъ образу 41; во архиерействѣ 24 . . . 1442, кругъ солунцу 20, луна же 11.

Седмо лето после преставления поче(х) се являть блаже-кому патриарху киръ Савѣ и епископу Марку нѣкадъ у виду окровени гроба, нѣкадъ у божественои литургии у славу велику снѣкима прекраснимъ юношамъ ангеловидними, паки на трапезѣ седяшта со свѣтлимъ и небосолнечнимъ народомъ по трѣшимъ видѣниемъ. Блажени патриаръ совокупивъ святи соборъ совѣшта да одриють святаго гробъ. И тако совершу свенноштно бдѣние и божествену литургию, и слитиомъ извиѣу на гробъ святаго, и створше молитву и наипервѣиши патриаръ нача(х) гробъ отвергти. И паки нача(х) святи являти се страшно и светлѣише паче перваго, и говореѣи: по что на сие деранеши? Иже паки дерветъ раку или моштемъ моимъ коснути се, слово да иматъ со мною на страшномъ второмъ пришестви. Паки нача святи говорети: поштите ся², елима ви сила бити дѣлателемъ заповѣди Христови, и мое учение соблюди, и болша узриши; буди свободъ одъ ужаса сего; к тому не деранеши. Блажени патриаръ благодари Богу на таковомъ слышанию и поучению, и остави дѣло сие. И сотворше правновати торжественно, и украсише раку его многоцѣнимъ каменомъ, различными шарами и завѣсомъ златимъ, кадиломъ, и благодаривше Богу яко сподобише се своего винограда гроздъ зрели, своему роду бисеръ многоцѣни и исцелителни, свои обители драги каменъ светлуѣи свемъ срѣбскомъ роду, егоже молитвами, Господи Иусе Христе, Боже нашъ, помилуй насъ, аминъ.

¹ Što je u zagradi, izlišno je u rukopisu. Pisac nije izgovarao h, pa se ni me u pisaņu samo zbuņivao.

² Iz potъštite se.

Одломци средњевјековне космографије и географије.

OD DOPISNOGA ČLANA STOJANA NOVAKOVIĆA.

Predano u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 26. siječnja 1884.

U „Starinama X“, 44—61, u prilogu Članci hronografa trojadika o Srbima i Bugarima opisan je zbornik jedan koji je svojina moga poštovanog prijatelja g. V. Bogišića. U tome je zborniku Zonara (u nekakom izvodu), po tome pomenuti članci hronografa trojadika koji su u pomenutoj knjizi „Starina“ i štampani, Život despota Stefana od Konstantina filozofa, i među ostalim i članci iz космографије и географије. Ti članci po tome rukopisu ovdje se u cjelini iznose, da bi se i ta strana stare naše književnosti mogla iz bliže poznati.

(U početku, prije ovoga stoji ono što se vidi na slici I Krug na noj kao da predstavlja zmiju koja je sebe uhvatila za rep. Za tijem počinje tekst kao što slijedi).

Потрѣба ѣсть вѣдѣти, како вѣдомое населеніе земліе по вѣстокоу оубо сконуваеть се въ градѣ глаголемѣмъ Сираснѣ, нбо какоже глаголють ономъ сыхъ, како пих'тѣ ѣсть и трѣстѣ и непроходно и бездѣнно. Отъ тоуде вѣстоуиѣше Сннѣ же соутъ образъ мѣл'нскыи, облауе праведнѣншнѣ.

По западоу же сконуваеть се вѣселеніе ономъ Испаніе, къ западному океану, въ негоже вѣходитъ се нже по насъ море. Отъ Испаніе даже до влаженъ острова ꙗ мнѣи растоиміе.

По северном же странѣ отъ Фвас'каго острова, нбо ономъ сего насел'но ѣсть стоудн ради; въ снхъ оубо въ жеткоу незаходно слннце снмъ ѣсть на дѣнн .м. и ноштн подобно, зиме же пакы немеленно ѣсть на дѣнн и ношт; и .м.

На полоу днне же живоутъ Алсннн уловѣци даже и тоу сімерс'тн ономъ поль живоуштен варварн кзнци и урѣнообразнн.

Научело съ Богомъ о земли съписанин о клоуѣнномъ видѣни образа юе.

Слово .л. О клоуѣнномъ видѣни образа землѣ многа мѣлениа соуть, науче же яко осилаетъ слыце вѣстоуиыи страни прѣжде неже нхъ же въ западе, и сего ради прѣдвѣраеть прысно днь иже о Синескхъ и иже въ Пер'сидѣ и иже овоиъ языкомъ. Югда бо юсть полоу дие въ Синескхъ, есть въ смхъ оутро, и егда въ Персидѣ уасъ .д. юсть зде прѣдни, и кромѣ вѣсакого прѣкослова западнаа растоеть вѣстоуиыиыхъ. Аште ли же кто речеть и отъ коудохъ мѣъ яко юсть се сице и яко въ сицеко растають се уасы, яко въ ижеомъ оубо мѣстѣ днѣски быти, въ дроугомъ же ношть, уасове да вѣспринметъ, и се обрѣштеть, яко мѣленио се бысть отъ слыльунаго и лоуновнаго оскоудениа. Сълюди оубо егда боудеть оскоудениа слыццоу въ Персидѣ въ уасъ днь,¹ и обрѣштеть се зде въ .л. уасъ, се въ зрештинхъ лоуноу и въ лоунесное оскоудение, ибо стрѣмнииы клоуѣнаго видениа землѣ приаглють се и застоупають западныи страни дон'деже възвыситъ се и къ здешниимъ слыце, ибо аште не би земля клоуѣновиднаа² нъ оуравнѣна и прострѣта въ шириноу вѣсоую би просвѣштало. Юкоже клоуѣновидно юсть сее видение мѣъ и отъ сего. Югда бо плаваетъ въ поучинѣ мор'сцѣи, прѣжде намъ крае горь мѣлають се. Приближ'ши же се земли видеть се и ижижишаа, и море бо земли съноситъ се. И отъ звѣздъ же клоуѣновиднѣ быти землѣ образъ мѣлаеть се. Аште бо не би сицекъ образъ землѣ, вѣсе оубо звѣзды намъ видѣти се хотѣхоу нима, помѣже къ свѣроу быти днѣски, оубо звѣзды свѣрныиы многыи зримъ южижишее же не зримъ. Се бо кановъ, великаа звѣзда соушти (vidi sliku II) оубо въ Егип'тѣ видить се, и проуиниъ южижишиниъ страидмъ, зде же не видить се, и не тѣую сѣа, нъ и проуее южижишее звѣзды.

Слово .в., яко по срдѣъ лежить земля въ сехъ мѣление.

Юкоже по срдѣъ лежатъ земли вѣсэхъ мѣъ юсть. Аште бо не бы по срдѣъ была, нъ отстолаа къ вѣстокомъ прѣкланиюштоу се слыццоу, инообразно были быше просвѣштаемыи сѣи, могоуштомоу же лоуушемоу искрѣмъ слыца бо соушти просвѣштаюштаго мали бывають сѣиы, югда просвѣштаен лоуу'шин юсть просвѣштаемаго, отъ далече же лоуу'ше, нъ оубо осѣваемаа вѣса лоуу'шаа мѣлаа се би вѣстоуиыиыхъ, яко вѣлѣжаншиниъ снмъ машиниъ соуште, западнаа же оули-

¹ Nije jasno.

² Rukopis klovovidnaa ali bez sumne griješkom.

шена, яко отстоештнмь западомь намь соуште. Аште ли же къ западоу отстоала би сицевымь съпротивнаа была быше, и аште оубо къ североу лежала би, къ сен оубо уести протездали се би прысно просвѣщаемые стмы, и аште оубо къ полоу дьме подобно. Мына же въставшоу слынцоу, къ западоу оукланяють се скни; заходештоу же къ вѣстокомь.

Слово .г. О величествѣ земли отъвлеченіе.

Отъ величествѣи земли многаа быше мнѣна, изрекше же послѣжде къси, яко стадинъ есть .ке. мнѣна въся мѣра ея отъише сице се поутемь землемѣрымь еже дѣлота ея отъ вѣстока до запада, ширна же есть ея отъ севера даже до полоу дьме стадинъ мнѣна .ки.

Слово .д. Мнѣна и тѣкынь о земли.

Иѣци рѣше, яко земля на .з. стѣповѣ одрѣжилаа дрѣжити се. Се глаголюште Соломоиа въсприемлюште еже премоудрость създа себе домъ, и оутвѣрдиъ и, иемь стѣповѣ .з. и твор'це глаголати еже на водахъ землю повѣшен, неправо размышляюште сѣа, но Соломоново рѣшти протѣлкованіе яко многообразнуо пророуство о седмынхъ вѣковѣ о седмынхъ клнматъ земли, о седмынхъ дарованіи доуха, еже достоннымь дароуютъ се. Аште ли же на седмынхъ стѣповѣ дрѣжала се би земля, стѣпи на коемь мѣстѣ стоеть оутвѣрждени, теготоу земльноу дрѣжеште, понеже водѣ рѣше быти подь землею, юже и бездноу нарнуютъ, и пакы яко дрѣжити се на водахъ въсприемлюште твор'це глагола, еже и выше положихомь, аште бо на водахъ оутвѣрждена би земля, множае была би вода и множае бы'шнмь смь несходити хотехоу .д. стѣіе, иъ иѣци рѣше несъмнслѣни, понеже разумѣти подобаетъ сѣа како земля лоу'шн ивлѣеть се водѣ, къ нимь же мы глаголемь неправо размышляете, но окжани кешт'ше снхъ покривлетъ пауе ивлѣемые земли съ нимь же и проуда мора. Се сѣа въсприни истынно же се быти еже иже въ светынхъ Іоаннѣ Дамаскунѣ реуе: въдроузиныи ми на уесомь же землю повелѣнемь си, но въдроузи, оутвѣрди, тѣмь же ми на уесомь оутвѣрди се земля.

Слово .е. О водахъ и пѣскоу.

Подоблетъ вѣдѣти, яко пѣскъ и вода съсложено състоаніе стѣжаше дроугоу дроугоу, якоже и желѣзо съ магнитомь, но желѣзо иже агниъ видить, тамо и се идеть. Сице и о водѣ и пѣскоу, иже стѣ пѣскъ, тамо и вода гредеть, обои же соутъ долоу влѣкоуштаа, юже и огнь и въздоухъ, снрѣу пара горѣ.

Слово .з. О океану око окружаетъ землю въ соу.

Округъ земли есть рѣка, глаголемая океанъ. Съ оубо врѣхъ..... въстоны, помса же два протежеть отъ въстока..... ды окружашите землю въсоу, паны съвѣкоуплають се на западнѣхъ океанѣхъ, еже многотуомъ пауе въсѣхъ водимыхъ събраши, есть же и непрѣходнѣ, по въстоуномъ же странѣ межда быти соуха, осеуема, яко и раздѣлати того, кон'ць же межди единомъ рѣкѣ, тѣмъ же и глаголетъ се дверь рѣку, яко двонимъ помсомъ проликаяштинимъ се, деснымъ и лѣвымъ, бываеть поредь токѣ обонимъ истоуинкомъ, оуско яко въсе оускизаше, рѣки же тѣсноты и нарицаеть се и дверь рѣку. Есть же дѣлгота мнѣи .к.

Слово .з. О бесмрътнѣхъ истоуинцѣхъ.

Подобаетъ видѣти, яко изъ среды рѣки дрѣжати жила и съходити глѣбннѣю землѣ и исходити къ настоештѣи землѣ и теуеть по въстокохъ вода сладуанши и металннѣа, металннѣа же и бесмрътнѣа.

Слово .и. О седмьмьхъ климатѣхъ земли.

Размери же се въселеннѣа отъ древакъ прѣмоудрнѣхъ въ .з. климатѣхъ сицѣкѣмъ образомъ. Видѣше бо си яко яко странѣ соутъ севернѣше, нмоуѣхъ величанше дѣли вешт'ше южнѣшнѣхъ, и отдалѣше въ прѣдѣше уести съмотрѣше възраштати единъ уасъ, нахуаше сицѣкаа отстоанѣе отстоеште къ себе странѣ прѣваа климата и нменоваше се Померрон; есть же Меррон градѣ юеюиистѣи, въ нѣхъ же есть дѣль уасъ .г. Тѣже паны видѣше идеже есть дѣль .г. и поль, нахуаше съхъ Осниие съхъ; Си ни ги же есть градъ въ области юеюи'скои и югупт'скихъ странахъ. Сице же и сътворише и о .г.-и климатѣ, и о еже нижнѣше странѣ Югуп'тоу глаголемыи, нмоуштинѣхъ уасъ .д. и о .д.-и подобно же иже о шип'коу нменѣуемоу, нмоуштомуу дѣль уасъ .д. и поль. И о петѣи подобно въ нѣи же живемъ, нмоуштон уасъ .е. и о шестѣи подобно, въ нѣе же дѣль уасъ .е. и поль, и нменоваше се Юлюпол.... .з.-а же по североу, нмоушти дѣль уасъ .з. Есть же и въ сектѣхъ странахъ нѣкаа въселеннѣе обонѣ .з.хъ климатѣ нмоуштинѣ дѣль великъ, лоу'шинъ великимьхъ уасъ.

(Слово .ф. О морнхъ¹).

Мора оубо соутъ великаа .д., и прѣвое маунидеть отъ Псогалнѣе, досежеть же Югупта и Едема, и раздѣлаетъ Ин'дѣю, прѣстирлетъ се

¹ Ovaj naslov nije naznačen u rukopisu, sigurno za to što je to pisac slučajno propustio. Prema ostalima mi smo ga na njegovo mjesto stavili.

къ Океану преко Блаженныхъ островъ, ибо океанъ къ западныхъ странахъ имать острова многи; иже и нарицають се блаженныхъ острова, глаголюми же и писаные ради вны сицеви. Итъкы корабеникъ оузръкъ и въсхотѣ поити тамо яко да иже тамо оузрѣти. Корабеникъ малъ по въсоуду оусъсоуди и оутверднѣвъ отпложъ къ страни оми. Слыша пѣсны поемы и оужасе се отъ пѣсмен оиѣхъ, иелко полѣтѣвъ въсхышѣ се отъ ныхъ, и отъ толѣ оубо острова именоваше блажен'ныхъ и пѣсныхъ. Сего же Еусевія западна плов'ца нарекоше за еже сътворити сицево плаваніе въ западныхъ странахъ — .к. море ур'миное. — Ур'мино глаголетъ се за еже быти земля его ур'минъ и отъ съпротивленія сею ивѣстѣ се ур'мино. — Дроузин глаголютъ. Дрвзин же рѣше сего ур'мино, за еже жити тамо уловякъ соуштинъ зокомыхъ ур'минныхъ и отъ уловякъ нарекуема море ур'мино нарицають. Ур'мино глаголетъ се отъ еже тоци быстри соуть омоуде мнозин текоуште бывають, се бо море иждо имоушти.

Слово .л. О третиньъ морн. Третіе же море простиратъ се къ Калам'врин на Алланта'скыя горы, отпоуду же и Алланта нарицають се, възраштаетъ же се, въмѣдрѣетъ се въмоуць горы гадир'скыихъ, и сице простиратъ се, съединитъ се океану, сланише же юсть се море пауе ныхъ, помѣже гадир'скыя горы сланы соуть, и яко въходить се тамо, слано бывають.

Слово .лн. О .д. - мь морн.

Уетвертое море гредеть отъ Суркоуць по сѣверю и поуть . . . по Асин и Алланн и простиратъ се по сѣверныхъ странахъ, съходить къ Византин, помѣже оубо тешти тамо множество рыбъ обрѣтають се.

Слово .лн. О облакохъ.

Облаци же състоеть се отъ земли и мора прѣвъводимъ отъ слънцуные топлоты и къ горнъ мѣстѣ прѣносимы ради тамошние стоудени и къ коду прѣлагаемы, ибо слънце само собою мѣстѣ топлѣнше икоже иѣцин мѣстѣ, иъ топлота къ сыхъ отвѣлметъ се ради лоуен его къ земли прострѣтыхъ, и се ивѣ отъ крде великихъ горъ; ближаше бо соуть къ слънцу, стоудѣнши же соуть пауе ли нижнихъ. Сивъг же не вода юст оутворомъ иъ облакъ мокръ, прѣжде съвършенно къ коду прѣлагати се съсырлему и съходному, и сего ради славъ и ред'къ соуштьствомъ.

О въздоуху и огню.

Земля выше юсть и водн и въздоухъ къ съставленію животинь потребившии; сего же выше юсть огнь, несоушть, икоже потре-

боуемыи отъ нлсь, съ бо тлѣстотнѣ и жегоушть и съставила огни прѣвѣсходе, якоже и голоть пауе стоудени водѣ, оно же тѣи'костранно и благоудръжанноу нмѣе топлотоу и не жежѣкѣ якоже иже въ нлсь въсажденнаа топлота.

О градоу.

Градѣ же бывають, ягда дѣждѣ прѣжде на землю, сѣинти помрѣзноути, и аште далеуе съмрѣзноути боудеть съходитъ клоубуаство образѣ ради многого отстоанна иже по срьдѣ растаюштиннѣ се сего вънмашнна, ближни же помрѣзѣ землѣ съходитъ дроугообразно и многын нмоушти вънмашнее в оубо въ въздоухѣ бывають сѣа: облакѣ, дѣждѣ, снѣгѣ, градѣ, подобнаа же снѣгѣ бывають и къ земли, ибо облакѣ яко мѣгла, дѣждѣ же роса, снѣгѣ же, слани, въ мѣсто же града голоть.

О млѣни и громохѣ.

Млѣни же и громы и не съврѣшають се бываюштиннѣ се облакомѣ дроуѣ дроуѣ, нѣ ягда сыхъ топлѣ доухѣ сѣдрѣже облаки оутѣскиѣе и стоудениавае ради съпротивленнаа разгрѣанна, одръжештомоу бо съпротивномоу съпротивное извѣгаеть, ибо аште и вышнее страны юсть огниаа възносѣ, нѣ оубо помоуждаемо отъ вышнѣннее стоудени и облакѣ постиженнаа нстрѣсаеть се къ долиннѣ и аште оубо мало юсть и мало топлотно творить тѣую млѣнию и громѣ. Аште ли же юсть много топлое, бывають и сѣжигател'наа сѣа млѣниа, юже глаголють Керѣкиосѣ, прѣдваряють же млѣниа грома ради вида скорѣго зрить зримое, слоухѣ же въ тѣ авѣе не слышнть.

О троусоу.

Вѣдомо яко отъ землѣ ражднаемиѣ въземлѣть се пара и одыханѣ, юсть же оубо пара мокротно и по срьдѣ водн и въздоуха, одыханѣ же тепло и соухо и брѣзодвижно, отъ негоже и въздвнжеть се въздоухѣ, и съврѣшають се вѣтры, ягда оубо се одыханѣ заклюунть се землѣю и възсходешти соушти, нштеть поуѣ нзыти, подвижеть въсоу илдежештою емоу землѣю повелѣниемѣ божиннѣ и оустроениемѣ. Тишннѣ бо соушти, множаншин и велнцн бывають троусы и по троусоу яко по многоу дыхаетъ вѣтрѣ зѣланѣ ради раз'сѣдши се землн отъ ноужднаго доуха подвнзаннаа и ношнѣю вешт'шен бывають ижели дѣне, и по что да юже въ ношнѣ стоудени бывати и състезати се землн лице и здылюають се въноуѣрѣ одыханѣ, прѣдваряють же троусѣ зѣланн дѣждн, и по снхѣ варѣ, соуѣ же по уести и не по въсен землн. Юдиноу же въса землѣ подвиже се на спасноую страсть спаса илшего Іу. Христа. Самоу желоу потресшоу се землн бывають же троусѣ ижеже юсть землѣ стегноута и осоушена, и въ нѣкнхѣ оубо

бывають уесто, въ нѣкыхъ же оскоудно и лѣтъ и весни пауе, нежелн змиѣ и весни, нѣ аште и мѣстѣстными обмыаемъ сѣдѣвають се сѣ, нѣ божиемъ сѣмотреніемъ и оустроеніемъ.

О вѣтрѣ съставленн.

Соугоубоу соуштоу одыханію икоже рѣхомъ, и сѣ оубо мокра, ова же соуха; отъ мокре оубо бывають облаци и вода; отъ соухе же вѣтры, соуть же уисломъ .ви, ико въ дол'итѣ желѣ зршии, идеже соуть вѣмѣштени.

(Ovdje je ono što se vidi na slici III.)

О небесехъ и что ѣсть семоу соуштѣство.

Оубо Аристотель петоро реуе тѣл'но небо и дроубо .д. стихин; Платонъ же отъ доухъ съставъ съвакоуплати се небесное тѣло отреуе, свѣдѣтел'ствоуеъ же семоу Прокль глаголе отъ .д.-хъ цѣтвовъ семоу съставити се съставомъ, и великии Василіе семоу съставы многовидно се реуе. Соуть же семоу и поасн .з. по подобію, седмынхъ вѣкъ, въ снхъ же поасехъ соуть и .з. звѣздъ, иже и планиты нариують, имоутъ же и зобылно дѣланіе, въспрїем'ше отъ Бога дѣистіе, се ко зреште ико Боги мнѣхоу, имоутъ же и свѣдѣтеле идиниа кажда нхъ, иже соуть сѣ Ѡ кронь, З зѣус, Ѡ арис, Ѡ аполонь, Ѡ афродитѣ + З юрмис, Ѡ . . ар'теми.

О иже въ небесехъ кроубоу.

Въ небесехъ ико клоубоу соуштоу кроузи мнѣтъ се обнл'ны, велици оубо трин: и симерин'скимъ, полоудьными и офризомъ, ѣсть же и симерин'скимъ иваліе се зрнмъ на небоу отъ вѣстокъ даже до запада, полоудьными же иваліе се зре сего отъ севера даже до юга, орискимъ же зрнмъ иже отъ земли окроубло отъ земл'ныхъ, иваліють же се по зинномуу образоу и жет'внмому два кроуба заповелѣвають слѣмьуннымъ зарамъ, о снхъ же дроузи два кроуба игда стверными и отъ стверными, соуть же пакы си въ иже повелѣвати благоодръжнаго повѣждения отъ зиннаго немаселны.

О звѣздномъ соуштѣствѣ.

Звѣздное соуштѣство огньо оубо ѣсть и въздоушно, вѣшт'ше имоушти огнянаго соуштѣства нежелн въздоушнаго, но небесны кроузи вѣшт'ше обладати въздоушнаго соуштѣства неже огнянаго, изди же сѣпротнѣ.

О въображенн звѣздъ.

Въображенн звѣздѣмъ соуть клоубовидни. Сіе образы Богъ съверленнѣннше сѣзданн оукрасн отъ иже въ доухъ стихин и самого не-

бесе, и нже въ немь вса. Свършениѣше бо, якоже рѣхомь, си-
цеко въображеніе проуиныхъ въображеніихъ есть, вса бо многоуглазна
въображеніа раздѣляема дроуго свършають въображеніе, кроугъ же
раздѣляюшть не дроуго свършаеть, коупно же и иростратъ есть,
якоже отъ единого писмене одрѣжимо, и сего рѣдн едино носить,
въображаютъ се въ дроугъ дроуга есть образъ. ○ Синодь ☆ шесто-
оуглазно, □ уетворооуглазно, Δ тріноуглазно, ○ ○ и деомтрно, нео
животнаго кроуга въ .кѣ. уестин раздѣляемын ѿгда прилоуцаетъ се,
нео една звѣзда въ науелѣ нѣкое уести, дроугын же въ изъ науела
нже отъ сего третіаго шестооугланти се глаголетъ се, а нже науело
сего .д.-го уетрѣтооуглазствоуеть въ науелѣ же петомоу тріоугла-
зствоуеть, въ науелѣ же .з.-маго размѣрати, въ сен же уести въси
споуѣтшъствоують.

○ звѣздномъ видѣнн.

Видѣніе звѣздное есть отъ запада въ вѣстокъ изъ оубо седмыихъ
планитъ скорѣише, отстость же лоуиѣ дѣиен .кѣ. и поль; иернисъ же
за мѣсець .лѣ.; афродитъ же за мѣсець .лѣ.; слѣнце же за лѣто едино
и за дѣнь едины; Арисъ же за лѣтъ дѣѣ и поль; Зеусъ же за .кѣ.
лѣтъ; кроунъ же за .л. лѣтъ.¹ А неврѣлѣстныи планити же въ горизн-
шнныи кроуѣѣ соуште поденжоуѣтъ единою уестъ за .зѣ. лѣтъ, твореть
же поденженіе свое по слѣмьуномоу шѣствию.

○ отъ коудоу просвѣштають се звѣзди.

○ семъ много неврѣе дрекле прѣмоудрнныи бысть; илѣин бо зреште
лоуноу отъ слѣнца пріемлюштоу свѣтъ неврѣтевахоу о вѣсехъ звѣзды,
яко и сіе отъ слѣнца просвѣштають се; дроузин же зреште Афродитъ
и Ер'мию подѣ слѣнцсмь соуштинъ и не далеуе смьхъ отстоештинъ,
яко просвѣштати се отъ сего, мнѣхоу нмѣти смьхъ же и дроугыннхъ
свои свѣтъ.

○ како быкають уетирѣ времена.

Всѣа оубо ианка божѣстною сѣдѣла прѣмоудростию бесунслѣною
и достонна уюдеси, пауе же нже слѣмьунаго шѣствіа заре, ни бо по
срѣдѣ небесъ дѣне шѣствоуеть, изъ оукланметъ се оубо къ свѣроу
уести .кѣ., къ югоу же подобно, ѿгда оубо вѣсходно отъ юга по
дѣмекномъ быелетъ вѣздоушнынъ же творитъ образъ; ѿгда же пакы
къ свѣроу прѣкланметъ се жѣтвнынъ сѣдѣлаветъ образъ; ѿгда же
пакы къ полоудѣмьныннмъ прѣклонитъ се иесемнынъ сѣдѣлаветъ образъ;

¹ Ovdje u štampnom tekstu znaci su izostavljeni; za to dolazi u prilogu na slici IV cio odsjek ovaj u vjernom facsimile.

егда же плкы къ югоу, зимши творить образъ. Сее ради кини .д. времена бывають.

(Ovdje se u tekstu vidi ono što je u prilogu na slici V.)

О днехъ.

Соуть же рещи и въ днехъ не шкоже дне творити, нъ шкоже, идуел'ствовати днесь; днь бо и ношь старшии съзиданикъ быти, се бо шкелеть намъ и исломъ глаголю: положи слънце въ область дни, лоуноу и звездъ въ область ношти. Како бо имать область дне и слънце, шко сътъ въ себе обносе, егда же по насъ запоказываюшта пръвздоушныи въздоухъ, днь подаветъ, раздръшь тьмоу, шкоже не съгръшати ни кто рещи днени показноу быти подъ слъньюмыи просвъштену быти въздоуху.

О величъсти слънца.

И сътвори Богъ дъхъ съзидатъ величъ; не поможетъ веш'ша малышиихъ звездъ сего ради величъ нъ поможетъ только соуште описание, шко исплънати юже отъ сихъ просыпаюштоу се зарю, и небо ослакати и въздоухъ и коуши възсоу землю и море протехати, нбо по вышнихъ странахъ быше и възскалюште и заходеште . . . среды отстоеште, велико уловкомъ възсоуду провеклюють се иже шкеление имать сътло величъстие осоуш'ствованиа инединного сихъ назуамати шириноу земажъ нъ веш'ности шити или оулишенихъ быти, нбо отъ далеуе отстоешта малышаа зреть се; егда же приближиши се плкы сыхъ веш'ша великаго обр'тасъ, слънца бо никтоже близъ, и никтоже далее, нъ ракиа обстоление по възсен соуштинъ земли уести ославетъ, знаменіе же шко и Іудин и Бретанин равно зреть, ни бо иже въ възстоу живоуштинъ заходештоу великоу веш'ствоу, иже нъ западомъ живоуштинъ възскалюштоу оулиши, иже плкы въ средоу небесъ бышоу, ни на единоу страноу оулишеть огр'аниа, да не възнеп'штеветъ те шкелемое, иже шко локтиное зрештинъ мнитъ се только се помыслити, погоуветъ бо нъ великыи отстоини величъство зрештинъ зрештаго силоу не възсходештоу иже тамо съмотрити, нъ възсемь силоу его възупештаветъ се и по малоу сее уести възприемлюште зрениа, малоу бо нашемоу зракоу бышоу маа сътвори зримихъ възидити, своен страст'ин зрение приносешти, шко легати зрению.

Покъзание колико веш'тъ слънце.

Великаа оубо звезда по искиномоу съд'тел'ствоу и безунсл'наго шкелемомоу, и се оубо тебе воуди знаменіе величъстка безунсл'но

соуште множество нже по небесехъ звѣздъ, нже отъ снхъ въсплаемымъ свѣтъ недовольствоуетъ тьмоу ношти раздрѣшати, се же единно имѣлъ се въ поутѣ свон пауе еште н удемю прѣжде н въснати въсен земли, погоуен тьмоу, покры же н звѣзди, н сьмрѣкноути н сьтегноути въздоухъ нсоуши н расыпа отноудоу н вѣтры зорен н рас . . . земли истѣкуютъ, толицѣ же соушти землѣ како възможе въ единномъ вѣрмени уасъ въсоу оснати, тькмо отъ великаа кроуга зароу отрастнн въ снхъ ми прѣмоудрость хоудожника оуѣждѣ, како въ растоани семоу оумереноу дастъ топлотоу. Снце толикоу томоу топлотоу, ако ннже пауе потрѣен опалнн землю, ннже за оскоудѣнне осоушеноу н неродноу оставннн.

О лоуиѣ.

Равно же реуен'мыннѣ н о лоуиѣ помышлани, велико бо н сен тѣло н имѣннѣннше по слѣнцоу, непысно же зрѣнне сее прѣмелеть величество, нъ окогда оубо ськрѣшемъ кроугъ, окогда же оскоудѣ'ши н малѣншнн имѣлеть се отъ кожде странн промѣлѣюшнн оскоуденне, дроугаа бо страна покрывелеть се възраштаюшнн, дроугаа же странн сен въ вѣрме оскоудѣннн ськрывелеть се.

О оскоудѣнн слѣнца.

Немѣстно оскоудѣнне слѣнцоу глаголетъ се не бо оскоудѣелеть, когда слѣнцѣмъ свѣтъ, нъ о отьмнѣнн отьмнѣелеть, нгда въ ть'чехъ сьоузехъ подсѣстн семоу боудеть лоуиа, подь сею бо жнкоуштемъ намъ осннелеть оун нашн слѣнцѣмъ свѣтъ, обауе .вн. прѣсть тѣло лоуиѣ размѣраютъ звѣздоуѣ'ци, нже оубо въсе нгда лоуиное тѣло слѣнцѣмъ осннннн застоупелеть, нсть же н оуѣнншенне семоу, нгда оубо выш'шнн краи лоуиѣ носнтъ се н прнблнжелеть се слѣнцоу малюу естнно мннтъ се се осннннн нгда же ннж'шала боудеть поннже въ величѣ въ оун нашн оударелеть, въсе застоупелеть слѣнцѣ.

О оскоудѣнн лоуиѣ.

Оскоудѣелеть лоуиа въннгда въ землѣное вѣпасти осннннне, просвѣштелемаа бо отъ слѣнца земля сьнѣ творнтъ нъ не окроуглоу, нже дългостн нсть образъ, нъ вндно, акоже отъ равнаго вѣстоупаннн малннн се въ остро; онцева же сьнѣ бывелеть землѣ, поннже нгда троуиѣ отъ вешт'шаго просвѣштелеть се троуиа, окроуглаа бывелеть сьнѣ, нгда же отъ вешт'шаншаго вѣртѣшкообразно вешт'ше оубо слѣнцѣ соуште н просвѣштелеть сню, вѣртѣшковндноу творнтъ сьнѣ, нгда оубо въ сже земли осенннне вѣпасти лоуиѣ оурнмелеть, н ако ногы'шнн имѣлеть се намъ н нгда оубо въ коренн вѣпадетъ сьнн сьвѣршенно

погубляетъ, югда же въ вѣрхъ малышии, помиеже вѣрхъшикиидиа сѣнь, нео дѣлѣ ширѣе вѣрхъ же малышии.

О огни.

Платонъ оубо топлое огнино тѣло вѣсе отъ огни и землѣ и дроугныхъ двонхъ съставѣ оудомнише се решти топлотоу слѣиьнуою. Аристотель же дроуго о съставохъ сицево тѣло положи; ниже топло, глаголетъ, слѣице ниже дроугни оутворъ имоуште. Югда оубо въпрашамъ, како нетопло соуште съгрѣваетъ, яко об'ште подвижно жежение и отъ земльниныхъ вѣздоухъ, отъ сего топлотѣ подлежашти оустрадетъ се киновно, а еже ожежению и иестьствѣ и имени самъ прѣво обрѣте и именовѣ, ожежение бо глаголетъ възсилаемому отъ землѣ одмханю, възносному оубо дѣже до положны лѣкости ради, таже подвижнаа къ страиѣ иединно възспалаетъ се, и яко огнь швалметъ се и топлитѣ подлежаштаго иестьства соуштѣство.

О звѣздахъ.

Оубо неблазныи звѣзды вѣсе оутвержденны соуште якоже Аристотель глаголетъ и небо непрѣложно съподвижни, помиеже оубо сице отъ вѣстока къ западоу обрашталетъ се семоу и си иebesному съподвижници прѣлѣстныи же ради съпротивнаго съпротивленѣиѣ и равно тѣлно отъ прѣмоудрыи заповѣди да не съкрѣжени отъ синыхъ поута и обраштенѣи боудетъ по своемуу ихъ иестьственаго поденга отъ запада къ вѣстокомъ носетъ се поденжоутъ же се отъ вѣстока къ западѣ иѣ небоу сѣносныи, отноудоу же слѣице по своемуу поднигоу .д. времена исплѣиаетъ къ лѣто свое, овогда оубо североу, овогда же южноподвижно, якоже съподенжетъ се небо отъ вѣстока къ западѣ дѣни и ношти творитѣ.

О комитѣ текоуштихъ.

Комитѣ же бывають одмханаи мокроти възнесъ се къ ирвожеженѣи, и тамо притисноукъ уестъ иѣкою тамошняго огни, и яко ништа и съвѣдѣ семоу выв'ши. Бывають же комитомъ образи сицеки, яково оудоуиитѣ одмхание образно, соутъ же и множае реуениныхъ, яко знаменѣи лоукаво.

О доузѣ.

Глаголемма доуга свое иестьство не иматъ иѣ виденѣи иѣкое иестъ, нео облакѣ малыи кропице ништоу и отъ съпротивнаго подвижноу слѣицоу прѣсецдетъ наше зрѣние къ слѣицоу и минитъ се иѣкон кроугъ отсуени къ небесехъ быти, якоже Аристотель показоуетъ земльниими

ВОДСТВИЕМЪ МТРЫ ИЛИ НИЖЕ КРОУГЪ БЫКЛЕТЪ НИЖЕ ЛОУУ'ШЕ ИЗЪ КРОУГА ОУСТУ'ЦЪ.

О ѿгда зреть се две слънца.

О лоуиѣ и слънци многожди и о свѣтлыхъ звѣздахъ състонѣ се, быклетъ же отъ клоналаго зрѣнїа отъ вѣсоуду подѣ оуклинемоу и о слънци и лоуиѣ, и ꙗкоже отъ землѣмтр'ствїа образъ показоуѣтъ.

О образоу небесномоу.

Небо же ꙗсть окроугло, и се ꙗкъ отъ прѣлѣстныхъ звѣздъ зрѣнїа отъ своихъ мѣсть вѣславиоштинъ и заходештинъ и стверное небо недвижно прѣсно зрѣти се отъ насъ, южныи же крыти се, ꙗкоже аште не бы было окроугло небо, вѣсно бо ꙗкоже подвиже се, три имать знаменїа подвижила, жело и два кроуга, ꙗсть же образъ съ нже равномѣрномъ семоу образоу множае пространство и дроуземъ образомъ ствершенинше.

О .вї.-хъ животныхъ и же соуѣ выше .з.-мыныхъ планитъ.

Внше же .з.-го небесе ꙗсть иже непрѣлѣстныхъ звѣздъ пошенїе, соуѣ же оубо въ стверномъ небоу .с. нмъ же соуѣ именїа сїа: окнѣ; юнцѣ; близнѣци; ракѣ; лѣвъ; дѣвнцѣ. Шестъ же ꙗкы въ южныи странѣ, и нмъ же именїа соуѣ сїа: крмѣ; скор'ше; стрѣльцѣ; кози роуѣ; росопроливцѣ; рыба.¹

ВІ. ЖИВОТНЫХЪ.

(Ovdje dolazi ono što se vidi na slici VI.)

Сїе нелѣстные .вї. звѣздъ глаголютъ се и не прѣлѣштаюштее и животныи, и окоукиа; нелѣстныи оубо глаголютъ се за еже не прѣлѣштати наше зрѣнїе, ꙗкоже .з. звѣздъ, изъ ꙗуѣ знаменоема отъ нихъ нелѣстно быклетъ въ мирѣ; животна же животна ради иже вѣси знаменати или творити, окоукиа же за еже къходити и исходити слънцѣ въ синѣ. Соуѣ же оутверждемыи кроуговидно въ небеси.

(Ovdje je nacrtano ono što se vidi na slici VII).

О помрѣкноути слънцоу.

Мѣсеца Марта аште помрѣкнетъ слънцѣ, быклетъ троуѣ великѣ, и ꙗуѣл'ници скон'улютъ се.

Мѣсеца Априла — страхъ великѣ въ вѣсоу вѣселенноуоу, ꙗко и уѣда своихъ родителїи отврешти се.

Мѣсеца Маїа — инедино благо знаменаетъ уловткомъ.

¹ Znaci su izostavljeni, pošto je radi slike koja slijedi i ova strana u cjelini uzeta u facsimile; vidi sliku VI.

Мѣсеца Іоуѳіа — царь североу плхннть Скуѳы.

Мѣсеца Іоуѳіа — царь грѣхуьскимъ пондетъ къ страдамъ пер'скимымъ, аште и побжднть сѣмръть.

Мѣсеца Аугоуста — звѣзды свѣтъ не послють и нмоуштее въ урвкѣ жены метноутъ уѣда.

Мѣсеца Сен. — царь грѣхуьскимъ бран'ствоуеть Югуп'тъ и сѣмръть.

Мѣсеца Октомбрѣа — вззоухъ нхъсть, и проуши прнндоутъ много въ странѣ сен.

Мѣсеца Ноемврѣа — соутъ въ лѣтѣ оноуь благаа многа и болѣсти уловзкомъ.

Мѣсеца Декемврѣа — юсть гладь и грѣдь и жетва соуха въ Арменнн, и въ западе вон велинкъ.

Мѣсеца Іануарѣа — време добро назнаменоуе и жетвоу доброу въ всемъ мнрѣ и многа уѣда грѣху'ска.

Мѣсеца Фер. — гладь велинкъ юсть въ всен въселенннн.

Уасобеннкъ.

Мѣсеца Сен. уась .л. ногь .кс.; уась .ф., ногь .зі.; уась .г., ногь .ві.; уась .д., ногь .ф.; уась . . . , ногь .з.; уась .с., ногь .е.; уась .з., ногь .з.; уась .н., ногь .ф., уась .ф., ногь .ві.; уась .л., ногь .зі.; уась .лі., ногь .кс.; уась .ві. захоудъ.

Мѣсеца Ок. уась .л., ногь .кн., уась .в., ногь .ні., уась .г., ногь .ді., уась .д. ногь .лі. уась .е., ногь .ф., уась .с., ногь .н.; уась .з., ногь .ф.; уась .н., ногь .лі.; уась .ф., ногь .ді.; уась .л., ногь .ні.; уась .л., ногь .кн.; уась .ві., захоудъ.

Мѣсеца Ноем. уась .л., ногь .л.; уась .в. ногь .кв.; уась .г., ногь .зі.; уась .д., ногь .гі.; уась .е., ногь .лі.; уась .с., ногь .ї., уась .з., ногь .лі.; уась .н., ногь .гі.; уась .ф., ногь .сі.; уась .л., ногь .кк.; уась .лі., ногь .л. захоудъ.

Мѣсеца Дек. уась .л., ногь .лг.; уась .в., ногь .кг.; уась .е., ногь .ф.; уась .д., ногь .зі.; уась .е., ногь .ні.; уась .с., ногь .лі.; уась .з., ногь .гі.; уась .н., ногь .сі.; уась .ф., ногь .ф.; уась ногь захоудъ.

Мѣсеца Іануарѣа. уась .л. ногь .л.; уась .в., ногь .кв.; уась .г., ногь .сі.; уась .д., ногь .гі., уась .е., ногь .лі.; уась .с., ногь .л.; уась .з., ногь .лі.; уась .н., ногь .гі.; уась .ф., ногь .сі.; уась .л., захоудъ.

Мѣсеца Фер. уась .л., ногь .кн.; уась .в., ногь .ні.; уась .г., ногь .ді.; уась .д., ногь .лі.; уась .е., ногь .ф.; уась .с., ногь .н., уась .з., ногь .ф.; уась .н., ногь .лі.; уась .ф., ногь .ді.; уась .л. ногь .ні.; уась .лі., ногь .кн.; уась .ві., захоудъ.

Мѣсеца Мар. уась .л., ногь .нз.; уась .в., ногь .зі.; уась .г., ногь .ві.; уась .д., ногь .ф.; уась .е., ногь .з.; уась .с., ногь .е.; уась .з., ногь .з.; уась .н., ногь .ф.; уась .ф., ногь .ві.; уась .л., ногь .зі.; уась .л., ногь . . . ; уась .ві. заходь.

Мѣсеца Април. уась .л., ногь .кд.; уась .в., ногь .дї.; уась .г., ногь .ї.; уась .д., ногь .з.; уась .е., ногь .е.; уась .с., ногь .д.; уась .з., ногь .е.; уась .н., ногь .з.; уась .ф., ногь .л.; уась .л., ногь .дї.; уась .лї., ногь .кд.; уась .ві. заходь.

Мѣсеца Маїа, уась .л., ногь .кд.; уась .в., ногь .гї.; уась .г., ногь .ф.; уась .д., ногь .с.; уась .е., ногь .д.; уась .с., ногь .г.; уась .з. ногь .д.; уась .н., ногь .с.; уась .ф., ногь .ф.; уась .л., ногь .гї.; уась .лї., ногь .кг.; уась .ві. заходь.

Мѣсеца Іоѹна, уась .л., ногь .кв.; уась .в., ногь .ві.; уась .г., ногь .н.; уась .д., ногь .е.; уась .е., ногь .г.; уась .с., ногь .в.; уась .з.; ногь .г.; уась .н., ногь .е.; уась .ф., ногь .л.; уась .лї., ногь .кв.; уась .ві., заходь.

Мѣсеца Іоѹла, уась .л., ногь .кд.; уась .ві., ногь .гї.; уась .г., ногь .ф.; уась .д., ногь .с.; уась .е., ногь .д.; уась .с., ногь .г.; уась .з., ногь .д.; уась .н., ногь .с.; уась .ф., ногь .ф.; уась .лї., ногь .гї.; уась .лї., ногь .кг.; уась .ві. заходь.

Мѣсеца Аѹгоѹс., уась .л., ногь .кд.; уась .в., ногь .дї.; уась .г., ногь .л.; уась .д., ногь .з.; уась .е.; ногь .е.; уась .с., ногь .д.; уась .з., ногь .е.; уась .н., ногь .з.; уась .ф., ногь .л.; уась .л., ногь .дї.; уась .лї., ногь .кд.; уась .ві., заходь.

Съмотреніе въселенныѣ.

Отъ Едема до Драхмы монь .л.; поуть рѣкою Фисонь; и отъ Драхмы до Еулата .о. монь, тамо оубо уловѣци и сѣють и живутъ и въса обшта нмоуть, обомь хрїстіане; отъ Еулата въ Іерминь монь .ме.: отъ Унека въ Дисиманіе монь .в., даже до zde юсть неразделно уловѣномь, науел'ствоуетъ же земля сіа отъ Фисона рѣкы, соуть же и живоуштен въ снхъ богоуѣт'ци, еже отъ Дисимань, езмык глаголемын Хоне, езмык же съ велико нмать растоиніе, мѣсець .н., имать же и мѣста безводна монь .кф., прѣходь прѣплотн великою Нн'дію за мѣсець .з.; отъ Нндіе въ Аксиомень прѣплотн мѣсець .з.: отъ Аксиомень прѣплотн урѣмнень моремь и приходити въ Нндію малоюю за мѣсець .е.; отъ Нндіе плквати Пер'сію мѣсеце .г., отъ Пер'сіе въ Слрѣкны монь .в., отъ Слрѣкны отплотн въ Еулатъ урѣмнень моремь въ пристаннште пер'сид'ское и Індинско и отъ Іегуп'та монь .ф.; отъ Сламїе до Антиохіе монь . . . : отъ Антиохіе до Костантинна града

монь .лв.; отъ Костантина града въ Римь монь .пв.; отъ Рима до Халие монь .кз., коупно монь .дрке. Монь имать мнлин .з., стадионъ же сежани .р., мнлин сежани .ѳп., яко быти въ мнлин стадин .з. и поль.

О Едемоу.

Едемь и макарины цръквоу единою имоуть, юсть же отъ аифраза едины камениа; длъгота мнлин з. и шириноу .г., имать жртвинки .з., въсходъ жртвинкомъ .зк. степень. Подъ нимъ исходитъ рѣка, гредоуштиа изъ рла, раздѣляетъ же се въ д. вѣсти, и оубо Геон и Фисонь, иже и Ниль гредоуть въ полоу дъне, Тугрь же и Ефратъ по ствероу, и оубо Геонъ въ Югуптѣ бывъ, едины оубо истоуиникъ идеть въ Луквию, два же въ вышнюю Египию, иже и състае се вода и множить се, и наплаетъ Егуптъ Августуа мѣсеца глаголетъ же се съ Югуптѣны истание, иже сказоуеть се: отъ тмы вода.

Сицево и о Тугроу и Ефратоу быкаеть, отъ нлада бо ранскаа имоуште рождение, таже подходеште подъ землю мѣлають се пакы по Тавре горѣ

И оубо Ефратъ свѣтло теуение имать, съходе оубо отъ стверинныхъ странъ къ южиннымъ пореждае се пер'скомоу окемоу глинби творе и трѣстнаа езера и въ снхъ безъ вѣсти мѣлае се.

Тугрь же отъ низкого юзера въстоунааго безъ вѣсти исходе, истиуеть къ южиннымъ странамъ и прѣсецаеть трикон'скоу гороу о Масгетѣхъ съединиеть се Юфратоу, и раздѣлае Вавиломъ и съходе приближеть се Перидомоу, въходить въ пер'ско мѣдро, прѣжде же съккоупити се Юфратоу, оба дроугъ дроуга раздѣлиа текоуште, твореть междурѣчие, имоуште миръ отъ Юфрафа до Тугра .у. .кн.

Фисонь же, иже Исть глаголетъ се и Газъ и Истръ и Доумавъ отъ Тракъ, и съ отъ рла исходе и зашѣдъ подъ глѣбны землае въ западѣ исходить къ Пеонстѣн горѣ, соуштен отъ Сикел'скааго моря до Германиъ, къ северномоу окемоу, и отъ тоудоу гредеть къ вѣстокоу и проливаеть се въ аксинскоу поуинноу петинни оусты.

По снхъ же рѣкы .лв., иже юсть Юрдаиъ, Инфъ, Таман, Данаприсъ, Минисъ, Юрима'въ, Алисъ, Асонъ, Ермосъ, Ирасниъ, Рносъ, Варисъ, Ал'фие, Тавросъ, Еуротъ, Меландръ, Ирносъ, Лукносъ, Пилоръ, Пирамъ, Меонъ, Еуросъ, Саггаръ, Афен, Намен, Ипер'ган, Калисъ, Самие, Панд'ръ, Строкосъ, Охаль, Виръ, Хионъ, Юрисъ, Стросъ, Продаиъ

Соутъ же и горы .кн.: Хиванъ, Кавкасиа, Авансъ, Олимпъ, Ардартъ, Фаворъ, Синаа, Пиринимъ, Киден, Ферт'моние, Юрмонимъ, Юрасимъ.

Уто назнаменоуеть се Адамъ? .а. Аматоаи, иже юсть вѣстокъ; .д. дисисъ, иже юсть западъ; .а. аристосъ, иже юсть северъ; .м. меснириа, иже юсть полоу дъне.

О поџуннахъ.

Въсприемлають братья поџуннахъ Блиспон'тъ, оумлазѣ въ Деннѣ и Систоми, та же поџунна оумлазѣть се въ Халкидонѣ и Византин, идеже есть тѣсно отъ иждоу же поџунна идуиндѣть, таже Инеот'ско езеро, паны же идуело Ювропѣ и Ликіе и кирит'ско въ пирни'скоу гороу, оумлазеноу же даже до тирни'скаго прѣхода. Врдин'ско же иже о Сар'донѣ гредеть дола въ Ливин, тир'ско же даже до Сикеліе оумлазѣ, идуел'ствоуе отъ логистинкиныхъ иран, таже крит'скихъ и сикел'скихъ и ионскихъ и ангеизскихъ прогиле же се отъ сикел'скихъ поџуннахъ, иже идрнують корни'тско иждо, иже алкион'ско море соџуниско же и сикиленско прѣземлюшти поџуннахъ саронит'скон, таже мир'тоонѣ и иарни'ское, въ нихъ же кикаде, и карпат'ско и Пам'филомѣ и Югун'ско, иже есть облизъ Европѣ отъ тал'ские рѣкы исходе даже до ирландскихъ стапозѣ стадинъ миріадѣ зѣѣ. џз., ливинско же отъ газ'скихъ оустѣ каиовит'скихъ стадинъ миріадѣ .в. .ѣ, .снѣ. Ѡ Снѣ же отъ Каиова до Тала рѣкы миріадѣ .д. .рол. коупно окроужемоу же о насѣ въселѣишоу стадинъ миріадѣ .г. .ѣ. .ок.

Apokrifi iz štampanih zbornika Božidara Vukovića.

OD DOPISNOGA ČLANA STOJANA NOVAKOVIĆA.

*Predano u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije
znanosti i umjetnosti dne 26. siečnja 1884.*

Od svega što se u nas u staro vrijeme štampom izdavalo, najviše su štampani, najviše traženi, po tome najrašireniji po narodu, a razumije se i po svome uticaju na masu narodnu za literarnog historika najznatniji su zbornici koje je u malom formatu Božidar Vuković za putnike štampao. S toga se tim djelima stare kniževnosti ne može previdjeti ogromno značenje, niti se može dovoljno velikom cijenom izmjeriti ogroman uticaj, koji su ti zbornici, toliko puta preštampani, izvršili na narodu u ta vremena. Sva potrebna data o toj vrsti štampanja ja sam prikupio i iznio u članku „Božidara Vukovića zbornici za putnike, izdana poznata i nepoznata“, koji je štampan u Glasniku srp. uč. dr. XLI. U toj knizi Glasnika može se vidjeti cijela sadržina toga zbornika, i po onome se može prosuditi čime je on publiku interesovao, kao i šta je publika onoga vremena tražila, kakav joj je, to jest, bio ukus, čime li su joj imali da ugone redaktori zbornika. Uz taj posao rađeni su i drugi. Jedan od glavnih dijelova sadržine toga zbornika, Život svete Petke, djelo bugarskoga patrijarha Jevtimija, ja sam s potrebnim komentarima naštampano u Starinama IX, 48—60; drugi od ne mañe znatnih i primamljivih dijelova sadržine toga zbornika, legenda o svetom Đurđu, takođe sam izdao s potrebnim komentarima u članku Legenda o svetom Đurđu u staroj srpsko-slovenskoj i u narodnoj usmenoj kniževnosti u Starinama XII, 119—165. Oba ta komentara potvrđiće što je malo čas rečeno o znatnosti toga starinskoga tako da kažem almanaha u našoj staroj knižev-

nosti, i moći će dovoljno poduprijeti moje mišljenje, da je on bio jedna od najpopularnijih i najvećma raširenih knjiga stare književnosti.

Ovdje se pušta na svijet i završetna publikacija o tome zborniku, koja može prema gore navedenim publikacijama, što su u Starinama izašle, smatrati se kao treći članak, a s njima i s onijem što je u Glasniku XLV (gdje je tačan bibliografski opis) čini jednu cjelinu. Apokrifi koji su ušli u sastav toga zbornika morali su po svemu što mi sad znamo, biti takođe jedan od privlačnih dijelova njegove sadržine.

Pokazano je već u Starinama XII, 143 i u Glasniku XLV, 147 kako je godine 1520 Božidar Vuković, poznati osnivač srpsko-slovenskoga štampača u Mlecima izdao dvije knjige zbornika za putnike. Poznije su ta dva zbornika sastavljena u jedno, i tako su štampana 1527, 1536, 1537, 1560, a može biti i koji put više. Osim kalendara, časlovca i katavasije, u prvu su zbirku redaktori metnuli nekoliko apokrife. Druga pak imala je paraklise i žitija svete Petke i svetoga Đurđa. Kad su poznije obje zbirke sklopljene u jednu knjigu, onda je sve to zajedno došlo u jedan zbornik. Ali ne izgleda li, da su zabavni dio prve knjige bili apokrifi, a zabavni dio druge knjige žitija svetaca?

Apokrifi o kojima je riječ ovo su:

α. Спистола ђв'гара цара послана ђманиемъ вьрзоход'цемъ къ Господу Богу нашему Іу. Христу.

β. Штинсанне Господа нашего Іу. Христа послана ђманиемъ вьрзоходцемъ къ ђв'гару царю въ градъ едескы.

γ. Уюдо ѿ светымъ оуброускъ господнимъ и ѿ иерамиди и ѿ уюдесемъ вьв'шнимъ ѿ немъ.

δ. А се немна господимъ, числомъ .оѿ. да еже ихъ имать и носитъ съ собою устьно ѿтъ вьсакогѿ зла избавленъ боудеть.

ε. А се немна прѣскетые Богородице, уисломъ .оѿ.

ζ. Слово светаго Павла апостола ѿ исхода доушекизмъ.

O pošlednjem ima da se progovore dvije tri riječi. On dolazi samo u prvoj knjiži zbornika u izdanju od 1520. Ali u sklopljenom izdanju zbornika nega nema (pa držim da ga neće biti ni u izdanju od 1527), nego su na njegovo mjesto došle da popune prostor crkvene pjesme grčkim jezikom a ćirilovskim slovima. Redaktor sklopljenoga izdanja izostavio je apokrifno Slovo svetoga Pavla apostoла ѿ исхода доушекизмъ ili sam po svom nahođenju ili može biti po savjetu većih crkvenih i kanoničnih autoriteta toga vremena.

To slovo svetoga Pavla apostola ja sam po istom tekstu prve kniige Božidareva zbornika naštampraо u knizi Примери књижевности и језика старога и српско-словенскога, Београд 1877, 437—440. Ostali gore navedeni apokrifi α—ε štampani su u svima ostalim izdanima. Nih i mi ovdje iznosimo na svijet kao apokriфе koji su jedini od svih slovenskih apokrifa u staro vrijeme tako mnogo puta štampani, i koji su zbog toga za cijelo i čitani i više nego ikoji drugi apokrif. Sad ćemo još koju vrstu napisati o tekstu i o sadašnjim izdanima njihovim.

U Tihonravova Памятници отреченной русской литературы, т. II, 11—17 nalazi se naštampan jedan ruski tekst poslanice Avgara cara k Isusu Hristu. Taj rusko-slovenski tekst niti je tako potpun niti dobar kao ovaj Božidareva zbornika. U njemu je materijal prilično ispremetan; pod gore navedenim imenom dolazi najprije samo priča o ubrusu, a pismo Hristovo dolazi tek poslije priče. Među tim iza priče dolazi jedan dodatak o vrijednosti njenoj, iz koga se vidi koliko se u nju vjerovalo. Među Srbima se, bez sumnje, tako isto u priču vjerovalo, i u tom vjerovanju i treba tražiti uzrok, po kome je taj apokrif došao u štampariju Božidarevu i zauzeo mjesto u zborniku. Naš tekst, na priliku, poslije priče o ubrusu završuje se ovako: **Сја знамена егда видиши и сја имена егда проунтаиши, непобѣдѣнь боудеши въ рати и ѿть късѣхъ врагъ избѣаиень боудеши, и ѿть напрасиѣ смърти и ѿть страха поштного и ѿть денстка сотонина, и ѿть късакое напасти знаменіемъ устнаго и жикотворештаго крѣста ѿграждаемъ и късѣми имени господини .ок. и късѣми уюдинни и менсѣднимни знаменн прѣславіе и устниѣ матере Господа нашего Ісоуса Хрста, емоу же слава въ кѣмъ аминь.** Taj isti dio u ruskom se rukopisu ne nalazi tu, nego pred člankom o imenima kao što će se niže naznačiti, a na završetku priče o ubrusu od čega spasava i čuva ta priča ili hartija na kojoj se po svoj prilici nalazila uvijek i slika Hristova na ubrusu kao što se vidi u pomenutom Božidarevom zborniku. Očevидно se hartija s pričom i sa slikom Hristovom na ubrusu morala nositi kao amajlija. Ruski tekst, na priliku, казује како се о Hristu Isusu gospodu našem razrješava svaka muka i neвоља gdje se samo začеће poslanica Hristova, bilo to na putu ili na moru, na ratu ili na парници, u napasti, u ognju ili u tresavici. Ko je još s nekim formulama i држећи poslanicu na sebi u ime Hristovo, ili je davši onome koga хоће да оprostи neвоље или болести, u ime Hristovo простіо га, tome је било оprostено, i on се neвоље оpraštaо. Tu

su još neka imena pominana, i cijela je stvar nešto zbrkana i ne sa svijem razumljiva.

Kako je po netačnim rukopisima poznijega vremena radio, tako je Tihonravov odvojio od ove stvari članke o imenima Boga i Bogorodice koji su u jednoj cjelini s ovijem. U njea pak je poslanica Avgara cara u početku, a imena su Boga i Bogorodice na kraju knjige, i kako je valda u ruskom rukopisu koji je pred ním bio oboje smiješano u jedno, tako je on i u svoju knjigu metnuo oboje zajedno pod naslov Семьдесятъ именъ Божу. Uz ostalo, dakle, što se publikacijom ovih Božidarevih izdanja dobija za poznaće stare literature, oni nas obavještavaju i o potpunosti teksta i o međusobnoj vezi koju su ove sitne stvari imale u književnosti i u životu srednjega vijeka.

Na pošletku cijela stvar još nije potpuno predana srednjem vijeku. U Rusiji se još i danas štampa slika Hristova na ubrusu, i razumije se prodaje i raznosi po narodu. Preda mnogom je knjižica Сказаніе о нерукотворенномъ образѣ Христе Спасителя. Съ приложеніемъ хромотографированнаго изображенія Нерукотвореннаго образа. Санктпетербургъ. Изданіе Редакціи журнала: „Мірској Вѣстникъ“ 1865. На 8-и 7 стр. Napried je slika Hristova, samo glava s malom bradom i dugačkom kosom na ubrusu koji drže dva anđela. Apokrif je štampan sadašnjim načinom i slogom, nešto očišćen od sujevjerica, ali s dodatkom priče o daļoj čudenoj historiji nerukotvorenoga obraza. Struja, dakle, literature srednjega vijeka ne zamire u Rusiji ni poslije tolikih literarnih veličina. Nije u tome boļe ni u nas. Ja imam jedan apokrif štampan u Biogradu 1881 troškom jednog trgovca, o kome ću govoriti kad mi se za to ugodna prilika ukaže, ako mu, to jest, stari original nađem. Ove sitnice pokazuju onu istinu, da se duhovni život narodni razvija po vrlo čudnim i zapletenim zakonima. Vremena dugo žive i sporo umiru!

α.

**Єпистола Ав'гара цара послана Ананіемъ брзоход'цемъ къ
Господу Богу нашему Іу. Христу.**

Благослови, оубе!

Ав'гаръ царь, мѣстный князь едескаго града, оупокласть видѣти те и не отстоупасть Господу Іу. Христу ижемоу се въ Іеросалимѣ радовати се, ренъ: слышахомъ оубъ тебе, Господи Боже мой, и е

твонхъ цѣл'вахъ вышыхъ токою, яко ты безъ влѣкованія и безъ
вмѣи исцѣлѣши словомъ единитъ творени, слѣпимъ прозрѣи, глѣ-
химъ слышаніе и хромымъ хожденіе подаши, и слоукіе испрѣлѣшиши
и прокаженіе оуишлѣши, и длго моуиміе болѣзны исцѣлѣши, и
неустіе доухъ словомъ ѡтгонши и женоу кръкотоунокую приносло-
кениемъ ризъ твоихъ исцѣлѣи еси и мрътвымъ въскрѣлѣшиши. Таковая
слышавомъ ѡ тебе, Господи, и смъсанхъ въ срдци своемъ, яко ты
еси знаемъ Богъ въ Іоуден, ты единъ ѡтъ двою сынъ вожи съшдѣи
съ небесе, и творени такова уюдеса. Да того ради писахъ, молю
ти се, Господи, и мѣли се дѣю, да до мене принти не ѡтреуши се,
да не недоугы еже имамъ исцѣлѣши ми. Нбо слышавъ ѡ тебе, Го-
споди боже мой, яко жидоке рѣн'штоутъ на те, и хотеть оубыти те;
исть оу мене градъ малъ, нарицаемъ Едесъ, и тѣ докляеть тебѣ и
ѡбѣта на десете. Исцѣлѣти ми се повели, Господи, еже ѡтъ Іеросла-
вима надѣюштаго се на те.

β.

**Отписание Господа нашего Іу. Христа послан'на Аманиемъ
бръзоходцемъ къ Ав'гару царю въ градъ едескы.**

Блаженъ еси, Ав'гару царю, и градъ твои Едес; блаженъ еси, Ав'-
гароу царю, яко не видѣв' ме вѣрова къ ме и къ ѡтца моего. Того
ради оуготоваетъ ти се здравіе тѣлоу твоему и спасеніе доуши твои.
Еже въсписав' ми еси принти къ тебѣ, вѣдомо боуди ти, яко посланъ
есмы ѡтъ послава'шаго ме ѡтца да прѣстоуп'номъ изыганіе еже въ
ран потребию; прилошь небеса съндохъ и родих' се ѡтъ Маріе дѣ-
вице; сам' се смѣрихъ, да еи възнесъ; злоушени быти хоще, да еи
свокождоу; ѡтца и жлун напоени быти хощоу, да еи напою чаше
весьмрътнымъ; и трънокъ вѣи'ць хощоу помести, да еи раздрѣшоу; и
на кръсть хощоу възити, да еи на небеса възнедоу.

И злеуати Господь Богъ епистолю .з. пеуати, еже въобра-
жен'ни соутъ сице, сказыиіе .з. пеуати въ трехъ лицехъ Богъ знаемъ
естъ, и нареуеть се ѡтъ двою единъ.

γ.

**Юдо ѡ светѣмъ оуброуеъ господны и ѡ кіерамиди и ѡ
уюдесеемъ быв'шимъ ѡ ниємъ.**

Принемъ Ав'гару царю епистолю господию възрадова се радостію
еликою. Жидоке же рѣн'тахоу на Ісоуса хотеште оубыти его. При-
так' же Ав'гару царю скоронисца иконамъ, и запокъда жмоу нти

скоро къ Иеросалимъ видѣти Исоуса, и написати образъ его на оуброусѣ. И пришѣд'шюу емоу къ Иеросалимъ, и срѣте его Исоуса въ образѣ уловкѣ, и реуе емоу: что тако скоро теуеши, уловкѣе? Онъ же реуе: отъ Ав'гара цара посланъ есмь видѣти Исоуса Назаринина и написати образъ его на оуброусѣ. И отвѣштая реуе емоу Исоусъ: къ съборишти обрѣштешн того въ цр'квы. И авіе къшѣдъ Исоусъ къ съборишти, оууаше народи къ цр'квы. Скорописецъ же къшѣдъ сѣдеше на вратехъ, хотѣше писати образъ лица его на оуброусѣ; трепетны бывъ, и не можаше къзрѣти на лице его, и недооумѣваше се къ себѣ. Видѣвъ же Исоусъ и къзва отъ събора и реуе емоу: къишиди, и даждь ми еже носини отъ Ав'гара цара. И къшѣдъ дасть емоу оуброусъ. И възъмъ отъ него Исоусъ оуброусъ къ роуцѣ скон, и положи на лицу своємъ, и въобрази се образъ лица его на оуброусѣ, яко днѣити се въсмь зрештны въ съборѣ. И дасть апостоуѣмъ Ѡадею лев'гутьскомуу и послаа его въ Едесъ градъ, идѣже лежаше Ав'гаръ царь зѣло лѣтъ на одрѣ. Ѡаден же скоропослан'никъ понде съ Аманиєю, къзъм'ша образъ господьнъ. Носештиша же има приндоста къ града маринамаго Браполноу въ гостиници, и оубоив'ша се съкрнста образъ господьнъ между дѣвма иеранидама. И авіе въ ть уасъ показа се стѣлѣзъ ог'нь отъ земли до небесъ. Видѣв'ша же стражише града таковоуе уюдо възоупнише веліемъ гласомъ, и въставъ въ ть уасъ апостоль Ѡаден, възъмъ образъ господьнъ, и иде въ пѣть скон. Нарѣди же людсции нзыдоше изъ града и приндоше на мѣсто идѣже стояше стѣлѣзъ ог'ньны и отъ страха того оубоивше се зѣло, и падоше ницѣ. Видѣв'ше же въображень образъ господьнъ на иеранидахъ и възъм'ше вынесоме въ градъ, и прославише Бога о выв'шемъ уюдѣ, и отъ страха оумльуаше. Ѡаден же, скоропослан'никъ, пришѣдъ къ вратомъ града едескаго, и затвореноу соуштоу отъверзе се нмь, обрѣтоста вънѣ вратъ уловкѣа ижеоуе хрома пльзешта, на колѣнѣхъ. Видѣв'же апостоль носешта образъ господьнъ и възоупи къ нѣмоу: апостоле господьнъ, помнлоупи ме. И прикоснѣ се емоу образомъ господьнымъ и въезлоупоу исцѣлѣ хроми, и теуе къ градъ къ матерн своен. Видѣв'ше же граждане таковоуе уюдо дивамхоу се, глаголюште: не съли въ смь въдовнѣхъ пльзен на колѣноу. Ниш глаголахоу: подѣбемъ емоу ест. Онъ же глагола: азъ есмь. И къзвѣстише ѣ нѣмь Ав'гароу цароу. И призва его въпрашаше: како исцѣлѣе? Онъ же реуе къ нѣмоу: сѣдештоу ми за вратію града едескаго, и просештоу ми мностинню, ижито прикоснѣ се мнѣ и исцѣлѣхъ іакоже мнѣи видѣши. Царь же помнсли къ себѣ, яко Исоусъ ест. И послаа отроки свое къ срѣтеніе емѣ. Изъшѣд'ше срѣтоста апостола носешта образъ господьнъ.

И приидѣ къ полатоу, идѣже лежаше Ав'гарь царь и приѣтъ късть царемъ съ устыю великою зяло. И положи Фаден апостоль образъ господнь на Ав'гара цара, идѣже лежаше на одрѣ .s. лѣтъ. И акіе къ тѣ уасъ исцѣляъ, и хождаше слакъ Бога. Тогда глагола апостолю Фадену лек'гутьскомоу: что ми подобаетъ творити, да спасѣ се. Апостоль же рече кемоу: крѣсти се, къ нме оца и сына и светаго доуха, и даждь милостиню, и спасени се. И шѣдъ въ Кисарію, и крѣсти его и късь домъ его. Видѣв'ше же народи Ав'гара цара крѣстив'ша се въроваше въ Господа нашего Исоуса Христа, и крѣстише се къ нме оца и сына и светаго доуха.

Сіа знамена егда видиши и сіа имена егда проунтаеши, непогжадеи боудеши въ рати и оть всѣхъ врагъ избаваеи боудеши, и оть напраснѣ смърти и оть страха кошнанаго, и оть дѣвства сотоинна, и оть късакоє напасти знаменіемъ устынаго и животворештаго крѣста, ограджадеи и късьми имени господними .об. и късьми уюдини и менсладниими знаменіи прѣславнѣ и устыише матере Господа нашего Исоуса Христа, змоу же слава въ вѣки аминь.

δ.

А се имена господни, унсломъ .об. да еже нхъ имать и носитъ съ собою устыно оть късакогѡ зла избаваеи боудеть.

Власть. — Сила. — Слово. — Жикоть. — Милость. — Люби. — Моудрость. — О сотивъ. — Пам'дократоръ. — Параклиту. — Скитъ. — Трапеза. — Пастиръ. — Ов'уе. — Камень. — Ноутъ. — Домъ. — Риза. — Цѣтъ. — Основаніе. — Глава. — Унсть. — Женихъ. — Владыка. — Истина. — Смы уловчъскы. — См'манвилъ. — Маутелькъ. — Прѣкоржден'ны. — Месіа. — Царь вышній. — Іусъсъ. — Хлебъ небесны. — Отць. — Твор'ць. — Славаѡвъ. — Куріѡсъ. — Светы доухъ. — Милосръдин. — Застоунникъ. — Вождь. — Сльице. — Христось. — Исцѣлитель. — Благооутробны. — Милостинемъ. — Прѣктуимъ. — Афанатось. — Създатель. — Агнъць. — Альъ. — Тел'ць. — Образъ. — Слака. — Азь есьмь. — Іеже есьмь. — Правда. — Истоунникъ. — Оуста исти'на. — Радость. — Маул'никъ. — Слоонъ. — Іерен. — Пророкъ. — Дверь. — Втуны. — Оправданіе. — Богъ. — Тронца неразделна. — Царь надъ късьми зри. —

По что нарече се слово? ико оть оца роди се, ико слово оть зше раждаетъ се, тако и смы оть оца роди се.

По што нарицають се жикоть? Їмо мрътвыхъ соуштинъ насъ въскрѣси.

По што нареуе се сятъ? Їмо отъ тьми насъ прѣтвни.

По што нареуе се трапеза? Їмо имъ его въспримамъ тани.

По што нареуе се пастыръ? Їмо насъ насеть.

По што нареуе се ѡб'уе? Їмо ѡ насъ пожреть се, и ѡцѣштение бысть.

По што нареуе се камень? Да навикнешн тврдож и непоколебимое кѣрн.

По што нареуе се поуъ? Їмо тьмъ къ ѡцоу прѣдохомъ.

По што нареуе се домъ? Їмо жикоу къ ншмъ.

По што нареуе се риза? Їмо ѡблаую се въ нь крѣстни' се.

По што нареуе се цвѣтъ? Їмо къ ншмъ цвѣтемъ.

По што нареуе се основаніе? Да навикнешн кмо всѣхъ носитъ.

По што нарицають се глава? Їмо оудъ его быхъ.

По што нареуе се унсть? Їмо дякоу ме сътвори, и жко храмъ его быблю.

По што нареуе се женнхъ? Їмо невѣстѣ ме оукрси.

По што нарицають се владыка? Да навикнешн, жко рабы его имси, не долзють едино нме прѣдстави въса. Тьми ншени нарицають се, да навикнтьмъ што ѡ Бозѣ помѣ мало, помиеже соуштьстко божіе нетлѣн'но есть, ты же улосень мси тѣлоу съприплетень; велнхъствію его нхъсть кон'ца. Прѣмоудрость его унсла не имать. Соуд'вы его не нследован'ныи и поути его истин'ны, слакештемъ ме прославлѣю реуе Господь; не оубѡ глаголи, нь и вѣшт'ми прославлѣаннмъ Христа, жко томоу слава и дрѣжѣва, усть и поклонѣніе съ ѡтцемъ и светымъ доухомъ и ншми и присно, и въ вѣкы вѣкомъ, аминъ.

ε.

А се нмена прѣсветыи Богородице, унслаомъ ѡб-

Коупниа. — Жьзль. — Корънъ. — Земля Светла. — Югъ. — Камень. — Маслина. — Кувоть. — Прѣстоль. — Дверь. — Стѡнъ. — Мати. — Носило. — Ѡдръ. — Скитънъ. — Книгъ. — Клеште. — Дѣка. — Пророуиця. — Царица. — Нскрѣмѣх. — Невѣста. — Сестра. — Врѣтоградъ. — Дьштн. — Ѡброуеи'нѣ. — Ѡблѣнъ. — Зреніе. — Нлѣк'тро. — Нево. — Вьстокъ. — Западь. — Сльице. — Градь. — Плин'ѡось. — Мьсто. — Роумо. — Жена. — Блажена. — Маріа. — Пин'дамѣла. — Владхер'нѡѡнѣла. — Кар'дѡѡнѣла. — Епискѣпѣн. — Кар'дѡѡвластѣуѣла. — Гора господни. — Сѣштѣ неоу

гласима. — Злата кадил'ница. — Прѣвистаа без'моужнаа. — Истин'на Богородица. — Мѣлько Благовон'на. — Цвѣть неохвѣдаеми. — Светлаа светыхъ. — Скрижалъ закѣта. — Раи. — Тѣмѣамъ. — Кришь. — Из'мир'на. — Хоругви царствѣа. — Прѣстолю хероуким'ски. — Трапеза скетла. — Богопрѣемница. — Истин'ны урѣтогъ. — Сѣнь в'тора. Домъ божин. — Жрътьв'никъ. — Роука. — Роугъ въ немъ помазана мѣро. — Скештен'инухъ жьзль. — Багренница царева. — Тебе ради съ нами Богъ. —

И подобна снмь еликыми снѡ слави прорѡци доухомъ въобразниихъ танин зрениихъ прозор'ливъ именоуѡтъ сирѣчь коупниахъ шкоже глаголють Моуси: прѣшдь видѣхъ видѣне се великоже уѡ шко горить коупнина и не сѣгараетъ жьзль, шкоже рече Исид. Изьдетъ жьзль изъ корѣне исеѡва и цвѣть ѡтъ корѣне прондетъ, Корень. И боудеть корень исеѡвъ и вьстае ѡбладде людми на нь кезыци оупокають землю скетла Моуси, Моуси раздрѣши сапогъ ногоу твоею. Земля бо, на ниен же ты стонши, земля света ьсть Югъ. Богъ ѡтъ юга прндеть и скетые ѡтъ горы приски'ныи уести. Камень. Откуе се камень ѡтъ горы кромѣ роукъ. Маслина. Азь же шко маслина плодѡжитла въ домѣ божин кѣвотъ въскрьсны, Господи, въ покои твои; ты и кѣвотъ светые твоее прѣстолю. Видѣхъ Господа Савлафа сѣдешта на прѣстолю вьсоцѣ и прѣвѣзнесен'ивъ и испльмъ храмъ славы его. Дервь. И рече Господь къ мнѣ: врата си затворена боудѣтъ и не ѡтерѣзоуѣт се, и никтоже прондетъ скрозѣ ныхъ. И Господь Богъ Исраилевъ вьнидетъ и изьдетъ ним, и боудѣтъ затворена. Сѡнь. Прндеть ѡтъ Сѡна вьзумае и ѡтератитъ неустѣе ѡтъ ѡкѡва. Мати. И ѡткоудѣ мнѣ се да прнде мати Господа моего къ мнѣ. Но снло. Носило сѣтвори сѣвъ царь Соломонъ ѡтъ дрѣвесь ливановѣхъ. Ѣдрь. Се ѡдрь соломонъ шесдесетъ снл'ныхъ ѡкрѣсть его, ѡтъ снл'ныхъ Исраилевъ Снитъкъ. И се роука прострѣта къ мнѣ, и въ ниен снитъкъ книжнь и бѣ въ немъ иписано прѣдима и задима. Книга. И боудеть по глаголюхъ снхъ глаголють Господь, шко словеса книги сѣе запечатлѣныи емоу же аште дадетъ се хлокъкъ вѣдоуштоу писаниа глаголюште: проути снѡ, и реуеть не могуу проуисти запечатлѣн'на ко ьсть книга. Кеште. И посланъ вьсть къ мнѣ единъ ѡтъ сѣрафѣмъ и къ роуцѣ скоен нимъше оугль горештѣ, егоже кештами вьзетъ ѡтъ ѡл'тарѣ, и космоу се оустомъ монмъ. Дѣвал. Се дѣва въ урѣвъ прнметъ и родитъ сына, и нарекутъ име ьмъ Ем'маноуиль. Пророуица. И пристѡпнихъ къ прорѡуици и въ урѣвъ прѣтъ и роди сына, и рече Господь къ мнѣ: нар'ци име емоу скоро испровѣзи на-прасно патни. Царница. Прѣдста царница ѡ десноуѡ тебе въ рнзахъ

По што нарицајетъ се животъ? Иѣко мртвѣхъ соуштинѣхъ насъ въскрѣси.

По што нареуе се скитъ? Иѣко отъ тѣми насъ прѣтѣни.

По што нареуе се трапеза? Иѣко имъ его въсприемлемъ тѣни.

По што нареуе се пастыръ? Иѣко насъ пасеть.

По што нареуе се ѡв'че? Иѣко ѡ насъ пожреть се, и ѡцѣштеніе бысть.

По што нареуе се камень? Да навикнешн тврдоѣ и непоколебимое вѣри.

По што нареуе се поутъ? Иѣко тѣмъ къ ѡцоу придохомъ.

По што нареуе се домъ? Иѣко живоу къ немъ.

По што нареуе се риза? Иѣко ѡблаую се въ нь крѣстив' се.

По што нареуе се цвѣтъ? Иѣко въ немъ цвѣтемъ.

По што нареуе се основаніе? Да навикнешн яко всѣхъ носить.

По што нарицаетъ се глава? Иѣко оудъ яго быхъ.

По што нареуе се уиствъ? Иѣко дѣвоу ме сѣтвори, и яко храмъ его бываю.

По што нареуе се женихъ? Иѣко нектѣмъ ме оукрѣси.

По што нарицајетъ се владыка? Да навикнешн, яко рабы егоѡ немси, не довлѣетъ единю нме прѣдстави вѣса. Тѣми немси нарицајетъ се, да навикнемъ што ѡ Бозѣ помѣ мало, понеже соушѣство божіе не тѣмъно ествъ, ты же уловемъ мси тѣлоу сѣприплетемъ; величѣствію его иствъ кон'ца. Прѣмоудрость его уиствъ не имать. Соуд'бы его не иследован'ныи и поутѣ его истин'ны, славештѣе ме прославляю реуе Господѣ; не оубѡ глаголи, нь и вѣшт'ми прославляемъ Христа, яко томоу слава и дрѣжака, уствъ и поклоненіе съ ѡтѣцемъ и светымъ доухомъ и нынѣ и присно, и въ вѣкы вѣкомъ, аминѣ.

ε.

А се имена прѣсветыи Богородице, уиствомъ ѡв-

Коупина. — Жыль. — Корѣнь. — Земля Светла. — Югъ. — Камень. — Маслина. — Куволь. — Прѣстоль. — Дверь. — Стѣнь. — Мати. — Носило. — Щдрь. — Скитънь. — Кинга. — Клеште. — Дѣл. — Пророуица. — Царица. — Искрѣмил. — Некѣста. — Сестра. — Врьтоградъ. — Дѣшти. — Щброуен'на. — Щблѣмъ. — Зреніе. — Нѣк'тро. — Нево. — Вьстокъ. — Западь. — Сльице. — Градь. — Плин'ѡсь. — Мѣсто. — Роуно. — Жена. — Блаженл — Маріа. — Нан'данѣса. — Владер'наѡнѣса. — Кар'дѡнѣса. — Епискѣпсн. — Кар'дѡвѣстѣзѣса. — Гора господни. — Скѣшта неоу-

гасима. — Злата кадил'ница. — Прѣхистаа без'моужнаа. — Истин'на Богородица. — Мелько Благовон'на. — Цвѣть исоуздаемн. — Светла светыхъ. — Скрижалъ завѣта. — Ран. — Түмидь. — Кринь. — Из'мир'на. — Хорѣгн царствіа. — Прѣстолю хероуким'ски. — Трапеца светла. — Богопріемница. — Истин'ны урътогъ. — Сѣнь в'тора. Домъ божин. — Жръть'никъ. — Роука. — Рогъ къ иемь помлзана мѣро. — Скештен'инухъ жьзль. — Багреница царека. — Тебе ради съ илми Богъ. —

И подѣбна снмь еликими сію слави прорѣци доухомъ въобразнихъ танин зренихъ прозор'ливъ именоуять сирѣчь коупниъ икоже глаголетъ Моуси: прѣхидь видѣхъ видѣше се великое что ико горить коупнина и не сѣгараетъ жьзль, икоже рече Исид. Изьдетъ жьзль изъ коръне іесевѣа и цвѣть ѣтъ коръне проидеть, Корень. И боудеть корень іесевѣкъ и вьстаетъ ѣвладае людин на нь изыци оупокають землю светла Моуси, Моуси раздрѣши сапогъ ногоу твоею. Земля бо, на иен же ты стоиши, земля светла иеть Югъ. Богъ ѣтъ юга проидеть и светимъ ѣтъ горы приски'нимъ уести. Камень. Отъе се камень ѣтъ горы иромъ роуки. Маслина. Азь же ико маслина плодонита къ домъ божин кѣвотъ въскрьси, Господи, къ покои твои; ты и кѣвотъ светимъ твоее прѣстолю. Видѣхъ Господа Саваѣа сѣдеша на прѣстолю висоцъ и прѣвзысеси'нъ и испльнъ храмъ слави его. Дкерь. И рече Господь къ мнѣ: врата си затворена боудѣтъ и не ѣтеръзоутъ се, и никтоже проидеть сирозъ ихъ. И Господь Богъ Израилекъ вьидеть и изьдетъ ним, и боудѣтъ затворена. Сѣиъ. Придеть ѣтъ Сѣона къзумае и ѣтератитъ иеухъстие ѣтъ Іакѣа. Мати. И ѣткоудъ мнѣ се да принде мати Господа моего къ мнѣ. Но сила. Носило сѣтвори сѣвъ царь Соломонъ ѣтъ дрѣвесь ликанокъхъ. Ѡдръ. Се ѣдръ соломонъ шесдесетъ сил'ныхъ ѣкръсть его, ѣтъ сил'ныхъ Израилекъ Свнтъкъ. И се роука простръта къ мнѣ, и въ иен свнтъкъ книжнь и къ нь иеъ написано прѣдана и задана. Книга. И боудеть по глагольхъ сиухъ глаголетъ Господь, ико словеса книги сеи запечатлѣнныи емоу же аште дадетъ се улокъкъ въдоуштоу писаниа глаголюште: проути сію, и реуетъ не ногоу проусти запечатлѣн'на во иеть книга. Кеште. И посланъ бысть къ мнѣ еднмъ ѣтъ сѣрафѣмъ и къ роуцъ скоен ииъише оугль горешть, егоже каштами вьзеть ѣтъ ѣл'тара, и космоу се оустомъ монмъ. Дѣваа. Се дѣваа въ урѣвъ принеть и родитъ сына, и нарекутъ ие иемъ Ём'маноуна. Пророуица. И пристоупихъ къ прорѣци и въ урѣвъ пріеть и роди сына, и рече Господь къ мнѣ: нарци ие емоу скоро испровръзи наірасно плин. Царница. Прѣдста царница ѣ десноую тебе въ ризахъ

позлаштенах ѿдъши'на прѣиспѣштена. Искрѣиша. Вѣса ясн добра и порока нѣсть въ тебе, вѣиши, прииди, искрѣиша мои! Невѣста. Грѣди ѿтъ Анѣла, невѣсто, грѣди, приидеши и прондеши ѿтъ лавела вѣры сътъ испапають оустия твои, невѣсто, медь и мѣтко, подь язъкомь твоимь, и воми ризь твоихъ шко воми лавелова. Сестра. Уто оукрашена се ѿши твои, сестро мои. Врѣтоградь. Врѣтоградь за-влюеми. Дѣшти. Слыши, дѣшти, и вѣждь, и приклони оухо твою и дѣбоуди люди твою, и домь ѿца твоего и вѣждеиетъ цѣрь добротѣ твою. Оброуеши'на. Послаи вѣсть аггелъ Габрииль ѿтъ Бога въ градь галилеиски, емоуже нме Назареѣ, къ дѣвѣ и оброуешии моужеки емоуже нме Юсѣфъ. Облакъ. Се Господь седитъ на облацѣхъ льгцѣхъ и приидеть въ Египтъ и потресоутъ се роукотворениа египтъскаа. Зрѣиѣ. Зрѣхъ видѣниѣ ѿгнѣно и свѣтъ его ѿкрѣсть видѣниа доуги егда боудеть на облацѣхъ въ дѣнь дѣжда. Илек'тро. И видѣхъ шко видѣниѣ илек'тра видѣниѣ ѿгнѣно вѣоуѣтъ его видѣниѣ ѿтъ поиса даже до долоу. Небо. Съ небесе призрѣ Господь видѣти вѣсе сыни уловѣуьскыи. Вѣстокъ. Царствиа землянаа понте Бога, вѣспонте Господевн вѣшд'шомъ на небо небесное на вѣстокы. Западъ. Поуѣ сѣтворите вѣз'шд'шомоу на запады, Господь нме емоу. Сльнѣце. Въ сльнѣци положи селѣниѣ свое, и тѣ шко земнѣхъ исходе ѿтъ урѣтога своего. Градъ. Прѣславиша глаголаше се ѿ тебѣ, граде божи. Пли'фосъ. Слыи уловѣуь, вѣз'ми себѣ пли'фосъ и положи него прѣмо себе, и иплиши въ нѣмь градъ и сѣтвориши ѿ нѣмь ѿграждѣниѣ. Мѣсто. Шко страшно мѣсто се нѣсть се, нѣ домь божи и си врата небеснаа. Роуно. Сѣиндетъ шко дѣждь на рѣно, шко капла капляшѣтиа на землю. Жѣна. Благословѣнаа, ты, въ женахъ, и благо-словѣнь плодь урѣка твоего. Блаженя. И блаженя вѣровак'шиа шко боудеть сѣврѣшенѣ глаголам'нымь си ѿтъ Господа. Марѣа. Не бои се, Марѣе, ѿбръте во благодѣтъ прѣдъ Господомь, и се заишѣши въ урѣкѣхъ и родиши сына, и нареуеши нме емоу Исусъ, и проуаа. И кто оубо по достоинию изреуеъ аште и тѣмаи нѣмь прѣдставиши тою благородиѣ нже на толнкоу высотоу възвышеноу шко и матеръ быти божию. Сѣа естъ Богородица Марѣа, ѿбще вѣсѣхъ христѣанъ при-вѣжнште прѣкаго падѣниа възведеиѣ херѣвѣмски прѣстолю прѣкышѣшиа небесныхъ дѣверн. Весели се ѿ нѣи небо, ликѣствн тоѣ радн, землѣ! И мы недостоннымъ оустнми радѣстною Габриилово приглашѣниѣ р'цѣмь, радѣи се, благодѣтнаа, Господь съ тобою, благословѣннаа, ты въ женахъ, и благословѣнь плодь урѣка твоего, Христось Богъ нашъ, емоуже слава и дрѣжка съ ѿцемь и скетымь дѣхѣмь въ непрѣход-ниѣ вѣкы вѣкомь, аминѣ.

Apokrif o Enohu.

OD DOPISNOG ČLANA STOJANA NOVAKOVIĆA.

*Predano u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije
znanosti i umjetnosti dne 26. siječnja 1884.*

Ruski pisac I. Porfirjev u svojoj knjizi *Исторія русской словесности, часть I, Казань 1876*, pobrajajući najglavnija apokrifna djela koja su ušla u književnost jugoistočnih Slovena ovo govori o pričama o Enohu: „U crkvenih pisaca prvih vijekova veoma se često spominje apokrifna Knjiga Enoha, u kojoj se navodi basnoslovna legenda o grijehu anđela sa ćerima čovječanskim, koja je bila početak i izvor svakoga zla i razvrata na zemlji; pa se za vrijeme izlažu izmišljena otkrića ili proroštva Enohova o budućem sudu nad svijetom, o nagradama koje su u budućem životu spremjene za pravednike i o kaznama koje očekuju grješnike. Knjiga o Enohu u slovenskom je prijevodu sa svijem nepoznata; ali se u starim rukopisima nalazi nekoliko odlomaka koji pokazuju sadržinu nekih dijelova te knjige. U jednom se odlomku kazuje, kako je Enoh, kad mu je bilo 360 godina, peo se na nebo s anđelima, koji su mu pokazali svu neizrečenu i nedoglednu premudrost božiju, prijesto gospodnji, anđelsko pjevanje i svijeh sedam nebesa. Što je god Enoh vidi, on je sve to zapisao u knjigama koje se zovu tajne knjige Enohove. Kad je on sišao s neba, sakupila su se kod njega sva djeca njegova i svi ljudi, i on je počeo k njima govoriti opće korisne riječi, zapovjedivši svojim sinovima da te knjige u vijek čuvaju. Dokle je Enoh to govorio s ljudima, Bog prostre mrak po zemlji i nastane tama, koja pokrije sve ljude što su stali okolo Enoha; anđeli se jave i dignu Enoha na nebo višnje, gdje ga je Bog postavio pred svoje lice za na vijek. U drugom odlomku pod naslovom *Iz knjiga Enoha pravednoga* Enoh pripovijeda kako je Gospod prije svega postavio vijek tvarni, kako je po tom saznao sve i na pošjetku čovjeka, kako je radi čovjeka

*

razdijelio vijek na vremena i godine, mjesece, dane i časove i kako je za svršetak vijeka on već odredio sud koji će čovjeku po djelima njegovim suditi. Tada će vremenâ i godinâ nestati, dani se i časovi neće brojati, i biće samo jedan vijek. Osim tih odlomaka po hronografima se još nalaze tri odlomka s imenom Enohovim: 1. О хожденіи солнеуномъ и прехожденіи его; 2. о лунномъ хожденіи, и 3. о созданіи Божіи и глголетъ его. Ali svi ti odlomci nemaju neposrednoga srodstva sa etiopskim tekstom priče koji je sada poznat, i u njima je samo kratak izvod iz glave 71—73 toga etiopskog teksta, gdje se govori o okretanju sunca, mjeseca i drugih svjetila nebeskih. Jasno je, da su pisci gore pokazanih odlomaka s imenom Enohovim znali o knizi Enohovoj, ali ne izgleda da su oni čitali samu knigu. Sadržaj svojih članaka vadili su oni iz drugih kniga, u kojima se govorilo o Enohu i knizi njegovoj. Sam tekst knjige Enohove nalazi se i u crkvenih pisaca u odlomcima, ali se sama kniga nije sačuvala ni na jevrejskom ni na grčkom jeziku. Tek godine 1773 našu je u Abisiniji na etiopskom jeziku. Po toj etiopskoj redakciji ona je bila naštampana u latinskom prijevodu u Gfrerevom zborniku *Prophetae veteres pseudepigraphi*. Stuttgart 1840, pag 169—266. Odatle je prevedena na nemački, i izašao je prijevod Hofmanov u Jeni 1833—38 i Dillmanov u Lajpcigu 1852. Francuski prijevod izdao je Migne u svom *Dictionnaire des apocryphes*, tom. I, pag. 298—388^a (str. 237—238).

Učeni istraživač apocrifa Fabricije, kupeći s raznih strana tekstove, izvode ili spomene o apokrifima u njegovom *Codex pseudepigraphicus veteris testamenti* I. 208 i d. (*Editio Hamburgi et Lipsiae* 1713) najviše je takođe nailazio na tragove toga etiopskoga teksta knjige o Enohu. Taj se etiopski tekst odlikuje pričom o grijehu anđela sa kćerima čovječanskim. Osim toga on navodi spomen knjige o Enohu u jevrejskom djelu Zoharu, koje kao da se ne tiče onoga istoga djela koje je danas poznato po etiopskom tekstu, ma da su se učeni izdavaoci tekstova trudili da dokažu da su oba ta djela u stvari jedno isto. Migne u svome *Dictionnaire* (gdje je koje tekstu koje razpravi o ovoj stvari posvećeno dosta strana, 393—514) polazi s istoga gledišta i za stupa isto mišljenje o jedinstvu tako zvanoga etiopskoga teksta.

Ne upuštajući se dalje u razlaganje stvari koje mi možemo sa svijem spokojno ostaviti nauci jevropskoj, mi iznosimo ovdje jedan potpun tekst apokrifa o Enohu. Sporedivši ovaj tekst sa etiopskim

tekstom, koji se sad smatra kao jedini izvor svega što je u apokrifskoj literaturi poznato o Enohu, mi smo došli do mišljenja, da je ovo zaseban i samostalan apokrif o Enohu. srodan s onim što je po etiopskom tekstu poznat, ali od nega kraći, i po planu te sklopu svome različan. Dvije su glavne razlike. U našem tekstu nema nikakva ni najmañeg spomena o grijehu anđela s kćerima čovječanskim i u nemu se priča, kako su dva naročito od Boga poslana anđela ponijela Enoha sa zemlje i nosila ga s jednoga na drugo redom na sedam nebesa, dovedavši ga tada pred Boga, i kako se Enoh približio i predstavio Bogu koji je odmah naredio da se s nega svuče zemaljsko i da se obuče nebesko tijelo. O tome svemu u etiopskom tekstu ništa nema. Te su dvije razlike, među tijem, glavne, i njih radi se ovaj apokrif mora smatrati kao potpuno zasebno djelo, jer od njih zavisi i sav ostali raspored i stilistička kompozicija. Opisane onoga svijeta i pouka sinovima imaju u oba, ali različito i na drugi način. Prvi tekst koji pominje I. Porfirjev kao da je isti s ovijem našim. Može biti da je s ñim jednak i onaj što je o nemu spomen sačuvan u Zoharu. A kao što grčkoga teksta nema za onaj širi apokrif o Enohu koji je sačuvan u etiopskom tekstu, tako ga po svoj prilici, nema ni za apokrifski sklop priče o Enohu koji mi ovdje priopćujemo. Ono što su iz priče o Enohu u svojim zbornicima izdali A. N. Pipin i N. Tihonravov, samo su odlomci ili izvodi, i po ñima je jedva moguće taj apokrif i površno poznati.

Rukopis iz koga smo mi izvadili tekst što se ovdje štampa sad je svojina Narodne Biblioteke u Biogradu i čuva se pod brojem 151. Bio je nekad, kako zapisi na koricama svjedoče, svojina manastira Dobrilovine u Hercegovini. Narodnoj Biblioteci poklonio ga je Božo Bošković trgovac iz Dubrovnika. Ali apokrif o Enohu nije dio toga rukopisa, nego su kvaternioni ili listovi na kojima je on iz nekog drugog rukopisa izvađeni i sa sadašnjim rukopisom u jedno povezani. Ti listovi su u početku, i po novoj paginaciji obilježeni su brojevima 1--24. Na listu 25 počinje pravi rukopis br. 151, i na dnu toga lista zabilježen je kvaternion a. U nemu su besjede svetih otaca, i na kraju opširan i znatan apokrif o Vasiliju Novom, koji, po mom znañu, još nigdje nije izdan, i koji se ja spremam da izdam po jednom drugom starijem rukopisu. Prva 24 lista na kojima je apokrif o Enohu pisana su drukčijom i starijom rukom nego ostalo. U sadašnjem povezu oni su još ispremetani, jer sam ih morao čitati ovako: najprije prvih 8, pa po tom 24, onda

18 i dale redom do kraja 23, a tada tek 17, pa po ovom 9, 10 i 11, gdje se apokrif o Enohu svršava. Na drugoj strani toga lista počinje drugi članak **Въпросъ** что есть съвършено християнство. **Отвѣтъ** же въ скетыхъ отъца нашего Аѳанасиа. Taj se članak svršava na prvoj strani lista 15, a tu počinje nov članak **О** мнискыхъ заповѣдъ прѣподобныхъ отъць, koji se na drugoj strani istoga lista prekida. То је sve u odlomku rukopisa koji је od nekakva drugog zbornika pred rukopis br. 151 metnut i s њим zajedno povezan.

Što se jezika ovoga odlomka tiče, imam da obratim pažnju na не'сохити, оупадохъ, приведе а (mjesto приведе не) оглаши а (mjesto оглаши не), всажемъ. Iz tih se primjera vidi ili da је piscu poznata bila ruska redakcija, ili može biti da је pred sobom imao ruski original. Inače po svima znacima rukopis ne može biti stariji od XVI vijeka.

А се кннгы танны божіе, шваіенія Енохѡвы.

Въ време оно егда исплани ми се .тѣе. лѣтъ мѣсеца в'торлаго въ идронти днь прѣмьхъ къ дому моему единому; ѡскрѣблехъ се плуа оуиима монма, и поуивахъ на ѡдрѣ моему спе, и извиста ми се два мѣже прѣвелика зело — такою же николиже не видѣхъ на земли; лице юю яко слнще свѣте се, оун юю яко скѣшти горешти; изъ оустъ юю ѡгнь исходен, ѡдтаніе юю пѣніе разлн'но; а роуцѣ юю яко крмѣзъ златн — оу главы ѡдра моего, и възваста ме именемъ монмъ. Азь възвѣмъ отъ сына своего, и з идрнхъ вѣстакъ поклоннхъ се нма, и ѡблмхѡмъ лице мое отъ страха. И рекоста къ мнѣ мѣжа: дръдан, Еноше, не бон се, Господь прѣкту'нын послал ми къ тебѣ, се ты дньсь съ нами възходиши на небеса, глаголы ты сынѡмъ сконмъ, домлуед'чемъ сконмъ вса иелнка сѣтвореть къ дому твоемъ, и никтоже тебѣ да не штеть, дон'дѣже възвратитъ те Господь къ нмъ. И послышадъ и изыдохъ, възвхъхъ сыны свое Мефусилома и Регима, и повѣдахъ нма иелнка глаголаста къ мнѣ мѣжа. И се. уедѣ мон, не вѣмъ камо гредѣ, или что ме срѣштеть, и ныма, уеда мон, не ѡтстѣпанте отъ Бога, прѣдъ лицемъ господнимъ ходите, и сѣд'бмъ юго храните, и не поклоните се богѡмъ пѣстошннмъ, когомъ же не сѣтворише ми небо ми землю, ти погнѣвѣтъ, зекрѣте срдце ваше къ страхъ божн, и ныма, уеда мон, никтоже мене не възмсан, дон'дѣ възвратитъ ме Господь къ вамъ.

Въсхожденіе Існохохо на пръвое небо.

И бысть ягда глаголахъ сыномъ своимъ, и възваста ме мужа, и възваста ме на крилѣхъ своихъ, и възнесоста ме на пръвое небо, и поставиоста ме тамо, и приведоста ме прѣдъ лице старѣишихъ владыкъ седминыхъ уиновъ, и показаше ми шествіа ихъ, и прѣхожденіа ихъ отъ года до года, и показаше ми .с. аггелъ, и показаше ми тѣ море прѣкелно, боліе моря землянаго, и аггелы лѣтахъ крилы своимн; показа ми хранна'ициѣ облака отквѣду же въсходить и исходить, и показаше ми скрѣвишта смѣж'наа и голот'наа, и аггелы грозныя хранештихъ скрѣвишта, и показаше ми скрѣвишта росы, яко масть маслиннѣ, и аггелы хранеште скрѣвишта ихъ, и одѣаніе ихъ яко въсакъ цвѣтъ землянын.

Въсхожденіе второе Існохохо небо.

И поставише ме мужа и възнесоста ме на второе небо, и показаста ми тоу оужинны съблюдеи съда безмѣр'наа, и видѣхъ осожденны плауеште, и глаголахъ мужемъ соуштемъ съ мною: уто ради си мѣунни соутъ, и рекоста ми моужа: си отстоупници господны, не послушашюшти гласа господни, нъ своєю волею съвѣстѣша. И жалъ мы ихъ бысть зѣло. И поклонише ми се аггелы и рекоше ми: мужъ божин, да бы ты помолнлъ се о насъ къ Богѣ! И отвѣштахъ къ нимъ: кто есмь азъ, уловѣкъ смъртн и да молю се о аггелѣхъ, кто же вѣсть како нѣхъ или уто срететь ме или помолитъ се?!

Въсхожденіе на .г. небо.

И поставиоста ме отъ тоуду мужа, и възнесоста ме на третіе небо, и посадиоста ме по средѣ пороуды, и мѣсто нескъдомо добротою видѣниа. И въсе дръво благоскѣт'но, и въсе плодъ зрель, въсе брашно прнсно кыпен вседыханно, и уетны рѣкы мнотекзшти тихынн шествіемъ, и въсакъ рѣдъ добръ, раждюшти на пиштѣ и дръво живнльное на мѣстѣ томъ, на немъ же поуиваетъ Богъ ягда въсходить въ рлн, и дръво то нескажемо добротою благовои'ства, и дръгое дръво въскрлн маслынно тоуаше всегда масло плода, и ивѣтъ тоу дръва бес'плод'наа, и въсе дръво благословенио и аггелы хранеште, и по рѣду скѣтлы зѣло и непрѣстаннынн гласомъ и благымъ пѣннемъ слыжеть господевн по въсе дѣни. И рекохъ: коль благо мѣсто се зѣло! И отвѣштаста къ мнѣ моужа: мѣсто се, Існоше, праведнымъ оуготованно естъ, иже прѣтрьпетъ нападн въ жикотѣ своемъ, и ѡзлобеть дѣше ихъ, и ѡтвратеть оун отъ неправ'ды, и сътвореть соудъ праведнын дати хлѣвъ ал'чюштинн, и нагы одѣати и покрити ризою, и възденгнати пад'шаа, и помостн обыдннынн иже прѣдъ лицемъ

БОЖИИМЪ ХОДИТИ, ТОМУ ЕДИННОМУ СЛУЖИТИ; ТЪМЪ БО ЕСТЬ ОУГОТОВАННОЕ МѢСТО СИ КЪ НАСЛѢДІЕ ВЪУ'НОЕ.

И ВЪЗДЕНГНУСТА МЕ ОТЬ ТУДУ МЪЖА, И ВЪЗНЕСОСТА МЕ НА СВѢТРЬ НЕБЕСА, И ПОКАЗАСТА МИ МѢСТО ТОУ СТРАШ'НО ЗЪЛО, ВЪСЕ МЪЖА И МЪУЕИЕ; НА МѢСТѢ ТОМЪ Т'МА И МЪГЛА, И МѢСТЬ ТЪ СВѢТА НЪ ОГНЬ И ПЛАМЕНЬ, И МРАКЪ НАХОДИТЬ НА МѢСТѢ ТОМЪ СТУДЪНЬ И ЛЕДЬ И ТЪМНИЦА, И АГГЕЛЫИ ЛЮТИ НАПРАСКИИ, ПОСЕШТЕ ОРУЖІЕ И МЪУЕШТЕ БЕЗЪ МИЛОСТИ. И РЕКОХЪ; КОЛЬ СТРАШ'НО МѢСТО СЕ ЗЪЛО. И ОТВѢШТАСТА КЪ МИТЪ МЪЖА: МѢСТО СІЕ, ІУМОШЕ, ОУГОТОВАИМО ЕСТЬ НЕУСТЬНЫМЪ, ТВОРЕШТИИМЪ БЕЗЪ-БОЖ'НАА НА ЗЕМЛИ, ИЖЕ ДѢЛАЮТЬ УАРОДЪВАНІА И ОБАИИА И ХВАЛЕТЬ СЕ ДѢЛА СКОИИ, ИЖЕ ИРАДУТЬ ДУШЕ УЛОВУЕ ОУАН, ИЖЕ РЪШЕТЬ ИГО БЕЗЪАШТЕ, ИЖЕ БОГАТЪЮТЬ ИЗЪОБЫДОЮ ОТЬ ИМЪИИА УЮЖДААГО, ИЖЕ МОГУШТЕ НАКРЪМНИТИ ГЛАДОМЪ МОРЕТЬ АА'УЮШТЕЕ, И МОГУШТЕИ ОДЪАТИ ИАГУЕ, И СЪКАТЪКОШЕ, ИЖЕ НЕ ПОЗМАШЕ ТВОР'ЦА СКОЕГО, НЪ ПОКЛОИИШЕ СЕ БОГОМЪ ПУСТОШИИИМЪ; СИИМЪ ВЪСЕМЪ ОУГОТОВАИМО ЕСТЬ МѢСТО СЕ КЪ ДОСТОИИИЕ ВЪУ'НОЕ.

ВЪСХОЖДЕНІЕ ІУМОХОВО НА Д. НЕБО.

И ВЪЗДЕНГНУСТА МЕ ОТЬ ТОУДОУ МЪЖА, И ВЪЗНЕСОСТА МЕ НА УЕТВРЬТОЕ НЕБО, И ПОКАЗАСТА МИ ВСА ШЪСТЬІА И ХОЖДЕИА И ВСЪА ЛУЮЮ СВѢТА И СЛЪИЦА И МЪСЕЦА И РАЗМѢРЫ ИХЪ, ШЪСТЬІЕ ІЕЮ; И ВІДѢХЪ ШЪСТЬІА ІЕЮ; СЕД'МОГЪБ'НЪ ИМАТЬ СВѢТЬ СЛЪИЦЕ ПАУЕ МЪСЕЦА И КРУГЪ ІЕЮ КОЛЪСНИЦА, НА ИМЕНІДЕ ІЕЗДЫТЬ КОИЕЖДО ІЕЮ ИКО ВЕТРЬ ХОДИТЬ; МѢСТЬ ИМА ПОКОМ И НОШТЬ И ДЪИЬ ХОДЕШТИМА И ВЪЗЕРАШТАЮШТИМА СЕ; УЕТІРЫ ЖЕ СВѢЗДЫ ВЕЛИКІЕ, СВІШТИ О ДЕСИЦЮ КОЛЪСНИЦА СЛЪИЦА, И УЕТІРЫ О ШІЮ ХОДЕШТЕ СЪ СЛЪИЦЕМЪ ВЪСЕГДА; АГГЕЛЫ ХОДЕШТЕИ ПРѢДЪ КОЛЪСНИЦЕЮ СЛЪИЦНОЮ; ДЪСЫ ЛЕТЕШТЕИ .VI., А .VI. КРЫЛЪ КОИЕИЖДО АГГЕЛЪ ИЖЕ ИМУЕТЪ КОЛЪСНИЦЪ, ПОСЕШТЕ РОСУ И ДУИОН, ІЕГДА ПОВЕЛИТЬ ГОСПОДЬ СЪИИТИ НА ЗЕМЛЮ СЪ ЛЪУАМИ СЛЪИЦ'НЫМИ И НЕСОСТА МЕ МЪЖА КЪ ВЪСТОУКЪ СЪ НЕБЕСЕ, И ПОКАЗА МИ ВРАТА ИНЫ ЖЕ ВЪСХОДИТЬ СЛЪИЦЕ И ПОСТАВЛЕНІИМЪ ВРЕИЕНОМЪ И ПООБ'ХОЖДЕИЕМЪ МЪСЕЦА КЪСЕГО И ПО ЗМАЛІЕНІЮ КЪ ЗДЪЛЖЕНІЮ ДЪИЕКЫ И ИОШТЕИ ШЕСТЬ ВРАТЬ ВЕЛИКІИИХЪ, ОТЬ ВРАТЬ И ВЕЛНУШЕСТВО ИХЪ РАЗМѢРИИИХЪ. И НЕ МОГОХЪ РАЗМѢТИТИ ВЕЛНУШЕСТВА ИХЪ, И ТЪИИ ИНЫ ЖЕ ВЪСХОДИТЬ СЛЪИЦЕ И ИДЕТЬ НА ЗАПАДЪ ПРЪВЫИИИ ВРАТИ ИСХОДИТЬ ДЪИИ .ME., ВТОРИИИ ВРАТИ .LE., УЕТВРЬТИИИ ВРАТИ ДЪИЕН .LE., ПЕТИИИ ВРАТИ .LE., ШЕСТИИИИ ВРАТИ ПО ОУШЪСТВЪ ВРЕИЕННОМЪ СКОИ'УАЮТЬ СЕ ЛЪТА ПО ВЪЗ'КРАТОМЪ ВРЕИЕННЫМЪ. И ВЪЗНЕСОСТА МЕ МЪЖА НА ЗАПАДЪ НЕБЕСЪ И ПОКАЗАСТА МИ ВРАТА ШЕСТОРА ВЕЛИКАА ОУВРЪСТА ПО ВЪХОДЪ ВЪСТОУ'НОМЪ И ПРОТНІВЪ ИНЫИЖЕ ЗАХОДИТЬ ТЪ СЛЪИЦЕ ВЪСХОДЪ ВЪСТОУИИИИХЪ ВРАТЬ И ПО УИСЛЪ ДЪИЕННОМЪ, ТАКО ЗАХОДИТЬ ЗАПАДЫИИИ ВРАТЫ; ІЕГДА ИЗЪДЕТЬ ОТЬ ЗАПАДЫИИИХЪ ВРАТЬ, И ВЪЗМУТЬ УЕТЫРИ АГГЕЛИ

вѣи'ць и възносеть Господени, а сльице обратиць колѣсницѣ свою и изыдетъ безъ скѣта, и възложеть на нь паны вѣи'ць въстоумныхъ вратъ. Се раз'униженіе показаста ми аггела вратъ нмы же въсхѣднть и нсхѣднть; се врата сътвори господь, уасѣберіе и лѣтное складаніе сльицѣ, а лѣи'ное дръгое раз'униженіе показаста ми вьса шьствіа него, и вьсѣхъ обьхожденіи нею указаста ми мужа, и врата нею указаста ми, двонадесете врата къ вьстоку възнаа, нмыже възхѣднть лѣна по обьумныхъ врьменъ, тако и западными врати по ѡбьхѣднть и по унсла въстоумныхъ вратъ. Тако захѣднть и запад'ными врати, и сьвьршають лѣто дьныи тѣд.—ни нзештенни ходнть къ лѣто сего дѣла, и за ты се реуеть кромѣ небесе и лѣта къ унсло дьни не прыстають се, зане прѣмѣняють се врьмена лѣтнаа, и негда сконуають запад'наа врата възвращають и идеть на въстоумне свѣтѣмъ сконнѣ. Тако ходнть врьгъ нею ѡколь подѣбно небеси, и колѣсницѣ ею дьсы летеште, шесть крыль коемьждо аггелѣ. Се мѣст раз'униженіе лѣи'ное и по срьдѣ небесеы видѣхъ вьоруженіе вое сльжеште Господени въ тымпанѣхъ и ѡрг'анѣхъ непрѣстаннымъ гласѣмъ, и насладнхъ се послышае.

Въсхожденіе Юнохоко на .с. небо.

И възнесоста ме мужа на петое небо, и видѣхъ тѣхъ многы вое, и горы видѣніе ихъ яко видѣніе уловѣе и величьество же ихъ пауте уюдесь великихъ. И възеста ме ѡтъ тѣдѣ мужа, възнесоста ме на .s. небо, и видѣхъ тѣхъ седмь уннѣ аггелѣ свѣтлныхъ и сльбныхъ сѣлѣ, лица ихъ яко сльице вьлестннхъ се, и мѣсть разннхъ лицѣ или обьдрьжанію, или сьпрѣложеною одежде. Снн строешь изьуають мнр'ское благоуннѣ и зѣздное хожденіе и сльбное и лѣи'ное аггелы, аггелы, аггелы небесныи снн вьсежитнѣ сьмнрають небесное, строешь же зднокъден зученіа и сладогласіе и пѣніе и вьсакѣ хвалѣ сльбнѣ; ты же аггелы надъ врьмены и лѣты, и аггелы нже на рѣкахъ и на мѡры, и аггелы нже надъ плѣд и травою и кипештныи всеми, аггелы и люден вьсѣхъ и вьсе житнѣ строешь и пншзть прѣдъ лицемъ господнымъ, по срьдѣ ихъ .z. Фнннковъ, .z. хервкнмъ и .z. шестокрыльцѣ, единому гласюшты къ себѣ и поюшты къ себѣ, и мѣсть мошты исподати пѣннѣ ихъ, и веселнть се Господь подножіемъ сконнѣ.

Въсхожденіе Юнохоко на .z. небо.

И въздвнннвоста ме мужа ѡтъ тоудѡу и възнесоста ме на .z. небо. И видѣхъ тоу скѣтъ великѣ и вьсе ѡгннныи вое бес'пльтннхъ ар'хлггелъ и свѣтлое стоимнѣ ѡстанин'ское и звомѣхъ се и вьстрѣпѣтахъ. И поставнста ме мужа по срьдѣ ихъ, и глаголюшты къ мнѣ: дръзан, Юноше, не вон се. Показаста ми изъ далекуе Господа сядешта на

прѣстолаꙗꙗ своємь, и всѣи кон небесныи уеты иа степенѣ вьстѣпаюште, и поклонихуꙗ се Господевн, и пакы ѡтхождаху и идеху на мѣста скои къ радостн и веселн и къ свѣтъ безмѣр'нѣ, а славиини слаженше кѣмъ не ѡтстѣпають и къ мошти ни ѡтходитъ дѣнио стоеште прѣдъ лицемъ Господнимь, и твореште колю его, и всѣи кон херувимсци и серафимсци окръсть прѣстола яго не отстѣпаюште, а шестокрилинци покриваютъ прѣстола яго, и поюште прѣдъ лицемъ господнимь, и вьнегда видѣхъ всѣа, ѡтидоста ѡтъ мене мѣжа, и к томѣ не видѣхъ ю. И оставише ме единого на кон'ци небѣ, и възбоихъ се и падохъ на лицн моємь. И посла Господь единого ѡтъ славиинихъ своихъ къ мнѣ Гавриила, и рече ми: дръзан, Юшоше, не кон се кониь, понди мною, и стани прѣдъ лицемъ Господнимь въ вѣкы. И рекохъ къ немѣ: оубы мнѣ, Господи мон, ѡтстѣпи дѣша моѣ из' мене ѡтъ страха, възовы къ мнѣ мѣжа привед'ша ме до мѣста сего, занѣ темѣ оуповдхъ и съ темѣ идѣ прѣдъ лицѣ господнѣ. И възыхти ме Гаврииль, якоже възыхштаемъ листъ вѣтрѡмь, и възеть ме, и постави ме прѣдъ лицемъ господнимь, и падѡхъ ниць, и не могохъ видѣти Господа Бога, и поклонихъ се Господевн, и глагола Господь Богъ Михаилови: понми Юмохъ, и свѣлци яго и съ земляинихъ, и помази яго мѣсломъ благимь, и облѣци въ ризы славиини. И свѣлчѣе ме Михаилъ съ ризъ монхъ, и помаза ме мѣлоомъ благимь. И видѣнѣ масла того пахѣ свѣта великаго, и масть яго яко роса благод, и конѣ яго яко измир'на, и яко дѣхъ слыньунѣа блистаюшти се. И съгледахъ съматрае се самь, и быхъ и яко едиинь славиинихъ, и не вѣше различѣа. И ѡтнде страхъ и трепеть ѡтъ мене, и господь оусты сконми възла ме, и рече: дръзан, Юшоше, не кон се, стани прѣдъ лицемъ монимъ въ вѣкы. И приведе ме Михаилъ архистратигъ господнѣ прѣдъ лице божѣ. Исквси Господь слоугы свое, и рече къ нимъ: да вьстѣпнть Юмохъ стоимн прѣдъ лицемъ монимъ въ вѣкы. И поклонише се славиини господны, и рекоше да вьстѣпнть. И възла Господь Кретила, единогоѡ ѡтъ др'хаггелъ своихъ, иже мѣдръ написѣе всѣа дѣла господниа. И рече Господь Кретиловы: възмы книгъ ѡтъ хранильницѣ, и выдаждь трѣсть Юмоховы, и рогаголы емоу книги. И оускоры Кретиль и принесе къ мнѣ книги изѡштренны измѣр'немь, и выдасть ми трѣсть из рѣкы свое. И вѣ глаголюе ми всѣа дѣла. И вьсть и земля и море и всѣхъ стихъ шьствѣа и житѣа и врѣмена лѣтъ и дѣнь шьствѣа и измѣнѣнѣа и заповѣден повьзѣнѣе. И повѣда ми Кретиль .л. дѣни и .л. мошти, и не прѣмьлякоше оуста яго глаголюште. И азъ не поухъ .л. дѣни и .л. мошти пише всѣа знамена. И яко конухъ, и написадхъ .тѣ. книгъ. И възла ме господь, и постави ме ѡ шѣю себе

влизь Гавриила И поклонихъ се Господеку. И глагола къ мнѣ: велико же видѣ, Еноше, стосиша и ходеша и съвършеннаа мною, азъ възвѣстихъ тебѣ прѣжде даже стасте. Испрѣва велика же сътворихъ отъ небытіа къ бытію и отъ невидимыхъ къ видѣнію ии аггеломъ чонныи не повѣдахъ танине мое, ии възвѣстихъ нмѣ танин, ии устакмениа ихъ, ии мое без'коньунне и мерзочунныи раз'мышлѣше твары. И отъвръзохъ сътъ. Азъ же посрѣдѣ свѣта яко еднннхъ невидимыхъ проиждѣхъ, якоже издыти слыще отъ вѣстока на запады; помыслихъ же поставити основаніа и сътворити тварь видимъ. Повелѣхъ въ пресподниныхъ да изыдетъ Идонъ прѣвеликъ, заѣ нмѣ въ урѣвѣ камыка прѣвеликаго. И рекохъ къ нмѣ: раздрюши се, Идонъ, и буди видимо раждаемо ис'тебѣ. И раздрюши се. Изыде изъ него камникъ великын и тамо носеша вѣсѣ тварь, юже азъ въсхотѣхъ сътворити, и видѣхъ яко благо. И поставыхъ и прѣстоль себе, и сѣдѣ на нмѣ. Свѣтоты глаголахъ: възидити къше, и оутѣрди се и боудн основаніа къшнннхъ. И нѣсть прѣвышннхъ свѣта, иио ииутоже. И видѣхъ въсклоникъ се отъ прѣстола моего. Възвахъ въ прѣспод'мыныхъ второе. И рекохъ да изыдетъ отъ невидимыхъ къ тврѣды еднннхъ видимо. И изиде Архъасъ тврѣдо и теж'ко и уър'но зълѣ. И видѣхъ яко лѣпо. И рекохъ къ нмѣ: сынни ты долъ, и зтврди се. И бысть основаніе иижииннхъ. И нѣсть пѣдѣ тьмою ииутоже. Обыкъ же иетера свѣтоты, оутѣлстнхъ и прострѣхъ крѣхъ т'мы пѣть воды. И оутѣрдынхъ камене велико, колида же бездыиннхъ повелѣхъ ис'сохнзти на соунн; на рекахъ же оупадокъ бездыи и мѣрь съберакъ на едннномъ мѣстѣ, свезде игошь, и дахъ по срѣдѣ земли и мѣре прѣдѣлъ вѣтнн, и не прѣтргнеть се отъ воды. тврѣдѣ же въдроузынхъ и основлахъ кодѣ врѣхъ; къ вѣтнн же коемъ небесныхъ образовахъ слыще отъ свѣта великаго, поставннхъ на небесѣхъ да свѣтитъ по земли; отъ каменіа оусткннхъ огиъ великын, и отъ каменіа сътвориныхъ кое беспальтиннхъ, и вѣсе кое зѣтннне и херувимн и серафимн и офанннхъ вѣсекѣхъ отъ огиа. Земли же повелѣхъ възрасти дрѣва вѣсакаа и горы вѣсокыи, и вѣсакъ тракъ и вѣсако съме съемо прѣжде даже не сътвориныхъ дѣшъ живѣштнхъ и ииштѣ нмѣ зготовннхъ: мѣрѣ же повелѣхъ възрастити и породити свое рыкъ, вѣсакъ гадъ лазешти по земли и зѣтры и скоти, и вѣсакъ птицѣ перѣштѣ. И югда скончухъ вѣсе, повѣдахъ моеи издрости сътворити ии улѣвѣка. Нынн же, Еноше, велика ти сказахъ і велика видѣ на земли и велика написа въ книгахъ сыннхъ прѣмоудростию моею оухътрннхъ все сътворити сътворнѣхъ отъ къшннхъ и со иижииннхъ. Нѣсть тѣ свѣтнаника; азъ самъ вѣтнн и мерзоткор'нн, і мнслъ моя свѣтнаникъ исть, и слѣкѣ мое дѣло исть, и оун мон

свгледяють вьсе. Аште призырлю на вьсе, то стоить, аште ли же откращтоу се, то вьсе востребыть се. Положи змы свои. Юшоше, и познани глаголюштаго тебе, и възмы книги иже написа. И даю ти Семна аггела и Расзнала и възведшаго къ мнѣ. И съинди на землю, и скажи сыномъ своимъ велика глаголаха къ тебе и велика видѣ отъ нижняго небеси и до прѣстола моего. Вьса воинства азъ сътворихъ; мѣсть противлен се мнѣ, мнѣ не покараен се. Вьси покарають се моему единовластию, работаютъ моеи власти. Дан же имъ книги рѣкописаниа твоего, уедомъ уеда и оужиниомъ оужинику и родъ въ родъ яко ходатаи, Юшоше, моего воеводы Михаила, злиа рѣкописаниа твое и роукописаниа отъць твоихъ, Адама и Сита не потребитъ се до вька послѣдшаго, яко азъ заповѣдахъ аггеломъ моимъ Шрыоухъ и Маріоухъ, якоже поставихъ на земли хар'тию, и повелѣхати временомъ да съиде'детъ и рѣкописаниа отъць твоихъ да съедеть,¹ да не погыбнетъ въ потомъ иже азъ сътвори въ родѣ твоимъ. Азъ бо съвѣмъ злобу улокую, яко не помесуть вѣр'ма иже възденгохъ имъ, ни стюють сѣмена, иже дахъ имъ, въ отьргоше вѣр'ма мои, и вѣр'ма ннѣ въспринимуть, и въсютъ сѣмена пустош'нал, и покловетъ се богомъ светлымъ и отринуть мое единьствіе, и вьса земля съгрозитъ се неправдама обыдаи и прѣлюбодивствын и идолослуженин. Тогда и азъ наведу потоу на землю, и земля съкрушитъ се въ тиение велико. И отсаклю мужа праведнаа съ вьсемъ домомъ его, иже сътворитъ по воли моеи. И отъ сѣмене ихъ вьстанеть родъ ннѣ посады много и неситъ зла. Тогда възведе родъ твои иметь се книги рѣкописаниа твоего и отъць твоихъ, имъ же страже земли, и покажетъ е мужемъ вѣр'нымъ, и скажутъ роду тому и прославеть въ послѣд'къ нае иже вѣр'не. Нынѣ же, Юшоше, даю ти роуки прѣжднию .л. днн сътвориши въ домъ твоимъ, глаголи сыномъ своимъ, вьсе иже есть хранен срдце свое; да проутѣтъ и разоумѣють, яко ижесть Бога развѣ мене и по .л. днн, азъ послию аггелы мое по тебе, и възмуть те отъ земли и отъ сыновъ твоихъ, велико по воли моеи.

Позуеніе Юшохоко къ сыномъ своимъ.

Азъ бо пиштенъ ясмь отъ усть господнѣ днмъхъ къ камъ глаголати камъ велико иесть и велико боудеть до днѣ соуд'наго, и нынѣ, уеда мои, не отъ оустъ своихъ вѣштаю камъ днмъсь, нъ отъ оустъ господнѣ, вы же оубо слышасте глаголы мое изъ оустъ моихъ, азъ же слышахъ глаголы господнѣ яко грѣомъ великъ неврѣстаннымъ мѣте-

¹ Ovo je bez sumnje pogreška mjesto съидеть.

и емь облакъ, азъ же видѣхъ обѣти господнѣ без'мѣрно и без'приклад'но, и моу же исть кон'ца. И нынѣ словеса мои слышите всегдѣ ѿ царя земляниомъ конзинниомъ и вѣдно стати и прѣдъ лицемъ царя земляниаго страшно и вѣдно исть, заиме колки царева смърть, и колки исть царева животь или знои великы. И възва Господь единого ѿ аггелъ старшиаго грозѣ, и постаки оу мене, и видѣние аггела того снѣгъ, а рѣцѣ емъ ледь, и встѣди лице мое, заиме не трѣпѣхъ знои великаго и страха ѿного. П тако глагола Господь къ мнѣ оубо, уеда мои, азъ вса вѣмъ ѿтъ оустъ господнѣ. Око оун мои видѣста ѿтъ здѣла и до кон'ца и ѿблудна живишта и тѣуносмы и громныи. И оуказахше ми аггелы ключю хранители и ихъ. Азъ видѣхъ скрѣвишта снѣж'на и голотма, и въсходѣ юдѣже въсходеть въ мѣрѣ, оузою възносеть се и оузою и спѣштѣють се, да не тешкою шрѣстїю сдѣргивтъ облакы и погубеть еже на земли и въздоухъ и студнѣ. Азъ съгледахъ на время како ключю южинци ихъ наплывиють облакы и не истыштакѣють се скрѣвишта, азъ видѣхъ вѣтрныи ложнице, како ключуары ихъ носеть прѣвесн и мѣры, прѣвое же вълагла въ прѣвесы, второе же въ мѣрѣ, и мѣрою испѣштѣють на всѣхъ землю, да не тежкыиы дыханиемъ землю въсколѣкѣють. Ѿтъ тоудоу сведень быхъ на мѣсто соудное, и видѣхъ адъ ѿтереть и оужинци и соудъ без'мѣр'нѣ, и видѣхъ ключуныи страже адовныи, стоимте оу прѣкы вратѣ яко аспѣди великыи; лица ихъ яко сѣшта потьхлѣ, яко племе по-мрдуемное, оуеса ихъ и зоубы ихъ обмаженны и до прѣсен ихъ. И видѣхъ въздѣхноухъ и плакахъ се о погыбелы неустыбныихъ, и рекохъ въ срдци моемъ: блаженъ иже не родиль се, и родникъ се не съгрѣши прѣдъ Богомъ, да бы не принялъ на мѣсто се, не бы понеслъ мѣр'на сего. И глаголахъ въ лицехъ: леп'ше да быхъ не видѣлъ вѣсь и да племени моего да не приндѣтъ къ камъ.

Въсхожденіе въ ран Юмохоко праведныихъ.

И видѣхъ тоу мѣсто благословенно, и вса тварь благословенна, и къси живоуштен тоу въ радости и въ веселии без'мѣр'нѣ въ жизнии вѣунои. Тогда глагола: Уеда мои, и нынѣ глаголю камъ: блаженъ иже контъ се Бога прислужникыи. И бы, уеда мои, вунте се дары приноснн Господѣки, да жизнью пожнвете; блаженъ иже соуднѣ праведно соудъ и сиротѣ и въдовици и въсакому ѿбыдномуъ поможеть, илга ѿдѣлати ризею, ал'уиномуъ данте хлѣбъ; блаженъ иже възвратнѣ се ѿтъ пѣти прѣвѣтнѣа и ходнѣ пътемъ правыиымъ; блаженъ съавы стмена правѣ'на, яко пожнветъ е седморицею; блаженъ къ нем'же исть истинна, да глаголетъ истиннѣ ближнѣемъ; блаженъ иже оустехъ его и кротость; блаженъ иже разоумѣеть дѣла

господина и прославить Господа Бога. Се, уеда моя, користвоуема на земли и промѣтлема изъ написахъ оть Господа Бога змыи и лѣто. Все складохъ, и ѿ лѣтѣхъ раз'у'тохъ уасъ, и уаси размырихъ и исписахъ, и все обрѣте размыство. Лѣто лѣта уьстиенъ есть, а днь дьмен, а уасъ уасъ уьстиенъ есть; такожде и уловѣкъ уловѣкъ уьстиенъ есть, ѿвы нмѣни ради многоа, ово милости ради срьдуные, ѿво же разоума дела и хытлости и млыуаня езика и оустивъ. Исть бо никтоже боли боештаго се Бога; слав'ны боудоуѣ въ вѣкы. Господь роукама сконма сътвори уловѣкъ, и оуподоы лице своемы. Мала и велика сътворилъ есть Господь Богъ; оукарен лице уловѣкоу, оукарлеть лице господнѣ; гнѣвъ господнѣ и соудъ великъ иже плаетъ на лице уловѣкоу. Блаженъ иже оставить срьдце свое на такового уловѣка, яко помошти сьднмъ и подети съкръшенна; иже множить скьтн'инкы прѣдъ лицемъ господнмъ, то умножить господь хранн'инце ихъ. Не трѣбоуетъ Господь Богъ хлѣба ни свѣтъ, ни брашна ни говеда, нь тьмъ искоушаеть срьдце уловѣкоу. Азь бо капы се камъ, уеда моя, яко прѣжде даже не бысть уловѣкъ, мѣсто соудное оуготова се емъ, и мърло и ставило, къ ижеже искоушенъ вьдетъ уловѣкъ, и тамо прѣжде оуготованно есть. Азь же дѣло всякого уловѣка въ спасеніе полагажъ. Мыни оубо, уеда моя, къ трѣпныи и къ кротости прѣбудете унсло дьни вашнхъ, да бесконьунныи вѣкъ наследуете боудоуштин; всяка рама и всяка иеза и знои, ни словѣ зло наидеть на вы; Господа Бога ради трѣпѣте е, а могошти вьзданнхъ вьздати не вьзданте искрѣнемъ, зане Господь вьзде есть камъ еже боудеть мьстникъ въ днь соудъ великаго, злато ни сребро погьвнн брата дѣла да принме скрѣвнште неѿскьдно въ днь соудны. Сиротѣ и вьдовнцн прострыте рѣкы ваше и протнкъ силѣ помозите вѣд'номъ, и тако срьштете мьзду вашъ въ днь сьд'мыи. За оутра и поледне и кеуеръ и дне добро есть ходити въ домъ божнн и славити твор'ца всѣхъ. Блаженъ иже ѿтврѣзаетъ срьдце свое и оуста на хвала гоподню. Проклетъ иже ѿтврѣзаетъ оуста своа на зкорѣнне искрѣнемъ своемы; блаженъ иже славенъ вса дѣла господня. Проклетъ иже оукарлеть тварь господню. Блаженъ иже сыгледае троудъ рѣкы своею. Проклетъ иже гледае потрѣвннн трѣды тьждые. Блаженъ хранен основанн ѿтць сконхъ. Проклетъ иже расказаеть оуставъ и прѣдѣлы ѿтць сконхъ. Блаженъ съходен и своден въ миръ. Проклетъ разарен мнрзюштее. Блаженъ глаголен миръ, и есть емъ миръ. Все сіе въ мьрнахъ и въ кннгахъ изьѿклануетъ се въ днь соудъ великаго. И мыни, оубѣ уеда, съхраните срьдца ваша ѿт всякого испракдн, да ставило свѣта наследуете въ вѣкы. Не р'чнтѣ, уеда моя, яко ѿтць

нашь съ Богомъ есть, и оумолить за ны отъ грѣхъ. Видите, како азъ къса дела написью въсакого уловъка. Никтоже можетъ расказати моего роуконислиа, занеже Господь все видить. И мына, оубо, уеда моя, кльчшите късе глаголы оустъ отъца вашего, да въздетъ къ вамъ въ достоианіе покоя, и кингы вже дахъ вамъ отъ Бога, не полтите ихъ късемъ хотештинмъ скажите а, не глаголы оувѣдають дела божиа. Се бо, уеда моя, приближи се днь рока моего, време видить идреуеное отъ Господа Бога аггелы идъшти, и съ мною стоеть на лицѣ ми. И азъ на небо вышнее оутрѣ кызыдъ въ вѣуное мое достоианіе. Сего ради заповѣдаю вамъ, уеда моя, да сътворите благо-словеніе прѣдъ лицемъ господнимъ.

Откышта Мефъсанломъ отъцъ своимъ Ісѣоху; что годъ что оунид тронимъ, отъуе, да сътворишь брашна прѣдъ лице твое, да благословиши храмн наше и сыны свое, и къса домауед'ца твою, и прославиши люди твою, и тако по томъ отидеши. Реус Ісѣохъ сымови своимъ: слыши, уеда мое, отъ дне тогѣ игда помаза ме Господь мласломъ салкы свое, отъ толь не бысть брашно въ мнѣ, ни хотеть ми се землянаго брашна; нь зокы братію свою и вса домауед'ца наша, и стар'це людскы, да глаголю съ ними, и отидѣ.

И оускоры Мефъсанломъ, възва братію свою Регина и Рина и Азы-хана и Хер'имона, и стар'це людскы, и късе приведе прѣдъ лице отца своего Ісѣоха. П благословы ихъ, и реус къ мынымъ: послушанте, уеда, въ днь отъца нашего Адама, и сынде Господь Богъ, посѣти юю и въсоу тварь свою, вже сътвори самъ, и призка Господь Богъ късе скоти земляныя, и късе зкты и вса утворомога, и въсавъ годъ земляныи, и все птицы парештее, и приведе а прѣдъ лице отъца нашего Адама, и нареус имена късемъ движущинмъ се по земли, и покоры Богъ Адамъ късе свитее въ мнѣшество в'торое, и оглаши а на все повинованіе и на послушаніе уловъкъ все. Господь бо сътвори уловъка властела късемъ стежанію своему; о семь не въздетъ съда късакон дъши живе, нь уловъченъ юдинои, а дъшамъ скотамъ въ вѣцѣ велицѣмъ юдино мѣсто есть и кошаръ юдинъ. не за-твори бо се въсака дъша животнаа, юже сътвори Господь до съда великаго, късе же дъше охлекѣтають уловъка, иже заъ пасеть дъши скотию незаконитъ свою дъшъ а приведи трѣвзють уистинхъ скотъ, исцѣлаетъ свою дъшъ, и приносенъ жртыкъ отъ уистыхъ птицъ, исцѣ-лаетъ свою доушоу; дъен пакосты дъши уловъчун, пакоститъ своенъ уши, и несть юмъ исцѣленіа въ вѣкы, къ рдн уловъка въсады, не оскъдестъ съдъ его въ вѣкы. Мына, уеда моя, храните се отъ въса-гоо неправед'наго негоже възимаюнде Господь, паус же отъ въсавы

души живы, якоже просить улокъкъ души своен ѿтъ Господя, тако да сѣтворить въсклон души живен, да не въ вѣцѣ велицѣмь. Многаа хранилишта оуготова, храмы стѣло добры и хранины злы беза унсла. Блаженъ иже въ благыѣ дому ѿходить; блаженъ иже въ трапѣзини своемъ принесеть даръ прѣдъ лице господнѣ, яко обрѣштеть ѿданиѣ грѣхонъ улокъкъ, иегда дасть вѣрменѣ рока ѿтъ оустъ своихъ принесити дары прѣдъ лице господнѣ, тако сѣтвориѣ то ѿбрѣштеть поканиѣ ѿданию; аште ли же минеть вѣрме маревенное, възвратити глаголь скон, покланиѣ въспринметъ иегда покренеть нага и алу'ному' дастъ хлѣвъ, обрѣштеть оданиѣ; аште ли порѣштитъ срдце иего, то погубленіѣ сѣтворы оданию мностинны; аште ли иегда насититъ се и прѣзор'ствитъ, тогда погубити въсе благодѣаніѣ свое и не ѿбрѣштеть, занѣ мрѣзтитъ Господевн въскль мужъ прѣзор'ливъ.

И бысть иегда глаголаше Юсифъ сынѣмъ своимъ и кнезѣмъ людскимъ, и слышаше въси людіѣ и въси ближнимъ иего яко зоветь Господь Богъ Юсифа. Съвѣшташе въси глаголюште: идѣмъ, цѣлвнимъ Юсифа. И сыниде до уетныи тисыште мужин, и приндоше до мѣста Азухама, идѣже бѣше Юсифъ и сынѣмъ иего. И старци людсции цѣлѣваше Юсифа, глаголюште: Благословенъ ты Господевн царь прѣквѣ'номъ, и мыма благослови людин свое, и прослави ны прѣдъ лицемъ господнымъ, яко извѣра те Господь, и поставы ѿтетели грѣхонъ нашихъ, и рече Юсифъ къ всѣмъ людемъ: слышите, уеда мои, прѣжде даже не ста въса теарь, Господь постави въкъ теар'ного, по томъ сѣтвори въса теарь свою виднмю и невиднмю, и по томъ сѣзда улокъкъ въ образъ своен, и къложи ѣмъ оун видѣти и оуши слышати, и срдце съмышлати, и оумъ съвѣтовати. Тогда раздрѣши Господь въкъ улокъкъ ради, и раздѣлаи ныа вѣрмена и лѣта и мѣсеце и уасы, да раз'мышлмемъ улокъкъ вѣрменѣ прѣмены и кон'ца, и науело лѣтъ и кон'ца и дѣны и уасы, да у'теть своеѣ жизни сѣмрѣть. Иегда же скон'уаетъ се теарь, юже сѣтвори Господь и въскль улокъкъ идеть на соудъ великы господнѣ, тогда вѣрмена погубнѣтъ, и лѣтъ къ томъ не будеть, ни мѣсеца, ни дѣни, и уасы къ томъ не боудѣтъ ни поутѣтъ се, нь станеть въкъ ѣдимъ бесконь'нымъ. И въси правединци прикоупеть се вѣцѣ велицѣмь, и въкъ и въкъ прикоупитъ се правединцѣхъ, и боудѣтъ вѣунымъ иетлннѣ, и къ томъ не боудеть тредѣ въ нынхъ ни болѣзнымъ ни скрѣбы, ни уадиѣ мѣжда ни мѣштин ни т'мы, нь свѣтъ великы бесконь'нымъ и иерзоринымъ, и ради великымъ боудеть нымъ покрѣвъ и жилиште вѣуное, а безакѣни бык'шихъ на земли не понесуть; инз'споуститъ Господь погубленіѣ великое на землю, и погубнѣтъ въсе сѣставленіѣ земельное. Вътъмъ бо азъ, яко

съ въ метежи сконудеть се и погыметь, ино и брать мой съхранить се въ днь онь всажень и отъ племенъ яго и слынце. И ныня, уеда мой, съхраните дше вше отъ всякое несправды, велика възне-
навнде Господь.

Вънегда беседоваше Юсѡхъ людемъ, пвсти Господь мракъ на землю, и вьсть т'ма, покры все мзжн стоеште съ Юсѡхѡмъ.

И оускорнише аггелы и възв'ше Юсѡха, и възнесоме яго на небо кышине. И приеть его, и постави прѣдъ лицемъ своимъ въ вькы. И отступн т'ма отъ земли, и вьсть свѣтъ, и видѣше вси людие, и не рзюумѣше како възеть Юсѡхъ, и прославнише Бога; придоме къ храмы свое иже видѣше такока, Богъ нашему слава въ вькы амны.

Прича о Антихристу.

OD DOPIISNOGA ČLANA STOJANA NOVAKOVIĆA.

Predano u sjednici filologiĉko-historiĉkoga razreda jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 26. sieĉnja 1884.

U „Starinama IX“, str. 62 pod 2 opisan je rukopis Narodne Biblioteke u Biogradu br. 273 i iz ņega je tamo ťtampan ťetopisac, koji se nalazi na listovima 143—160 sadaťne paginacije ņegove. Imajuĉi namjeru da u ovoj knizi „Starina“ predamo javnosti druga dva dijela istoga rukopisa, i predavťi na drugom mjestu ranije javnosti druge neke ĉlanke istoga rukopisa, kazaĉemo ovdje cijelu sadrťzinu toga zanimljivoga zbornika, ťto pri prvom pomenu i opisu u „Starinama IX“ nije bilo uĉiņeno.

Sad je u poĉetku (jer pravoga poĉetka nema) Katavasija, razne crkvene pjesme i molitve. To traje na listu 1—78. Od toga lista u naprijed nalaze se ovi ĉlanci:

1. L. 79a. ѡ десетехъ аггелехъ (ťtampano u mojoj knizi „Примери књижевности и језика старога и српско-словенскога, Београд 1877, str. 518);

2. L. 81a. Се вждь како се лѣна мензе;

3. L. 82a. Сказаніе къ мѣсецехъ како подобаетъ праздновати светіе изабраніе;

4. L. 89b. Слово за помысль уловекѡмъ (Pouka monasima da ne rijeťe; nesvrťeno);

5. L. 92. Коледа .з.-нимь дьнемь (štampano u mojoj gore pomenutoj kniži „Primjerima“, str. 519);

6. L. 96a. Громоуныкъ ѿтъ скоу'улиа въ вѣторемь оугатанин ѿтъ книгин оугатание имуть извѣданин ѿтъ Нракиа цара и ѿтъ звѣздуютьць, ксть во тако ѿтъ Априла до Марѳа (pomenuto i po drugom rukopisu štampano u gore pomenutoj mojoj kniži „Primjerima“, str. 524);

7. L. 112a. Слоко ѿ послѣднимь кѣць, како родить се Ам'тихристь;

8. L. 137b. Сказание слоко ѿ прѣпрѣниѣ диаколь съ господемь машнимь Исоуь-Христомь;

9. L. 143a, Мауело лѣтописьць въ крат'це (štampano u „Staripama IX“, 77—82);

10. L. 164a. А се уисла кажеть (Brojevi);

11. L. 165b. А се колнико ксть лѣтъ ѿтъ създаниа кѣка до скоу'улиа;

12. L. 168a. Повѣждь ми како соутъ уѣсти кызкомь: фругъ львь, itd.

13. L. 171a. Сказание ѿтъ бытиа. Глаголы Христовы. Poznata pitanja i odgovori.

Tijem se na listu 195 svršuje ovaj članak i rukopis.

Ovdje se najprije priopćuje priča o Antihristu, koja je pomenuta pod 7. U zbornicima gdje su do sad izdavane ovake stvari ja je nijesam našao, a ne sumњam da će i stil i sklop њen interesovati prijatele ovakih stvari u staroj našoj kniževnosti. Ona ide u dobro poznat i mnogim varijantima bogat literarni krug sredњevjekovnih priča o posljedњem vijeku, koje su toliko занимале sredњevjekovnu publiku.

Слоко о послѣднимь кѣць како родить се Ам'тихристь.

Царьствують царіе .е. лѣтъ.

Иѣдинь царьствуюеть .е. лѣтъ.

И дръгы царьствуюеть .ф. лѣтъ.

И третн царьствуюеть .з. лѣтъ.

А уствѣрты .з. лѣтъ царьствуюеть.

И пети царьствуюеть .ф. лѣтъ, и тли царь змреть.

И царица емъ бѣдетъ носешти къ урѣкѣ.

И тогда приндѣтъ исполнини и испѣреть дѣтншта ис урѣка матере его, и жико бѣдетъ, и мауеть царьствовати земан .е. лѣтъ.

И въ того лета земля плода не сътворишь, и тыю ю'минь. И ты царь змреть.

И девица научить царствовати .е. лять по земли. И тогда приндять п'тица красна, яко инутоже будеть краснѣше и на свѣте сѣмь. И научить пяти въслышныи языки, гласи скотьскими и уловчюьскими.

И тогда реуеъ девица: ижесть ми добра уловка хитра иже бы оухитилъ п'тицъ сию краснью, дала быхъ иемъ великъ даръ

И тогда многы уловкы съблзнить имать, и не могутъ ю схватити.

И тогда птица летитъ на врата града, и научить пяти пѣсни красне, и потѣвтъ пѣни изъ оустъ его птичюхъ. И реуеъ девица: принесете ми блюдо злато. И макапавшныи пѣнарь, и научить цѣт'ети пѣни яко и цѣт'чи.

И реуе девица: принесете ми блюдо злато, да ѡбькомлю цѣт'чи и цѣлю.

Да егда же приклонитъ се девица целкати его, и абие въселитъ се въ ити Антихристъ. И носить его .г. лята въ утробѣ своемъ.

И разсѣдетъ се девица, и изыдетъ изъ ие Антихристъ, и будеть яко седмолѣтнъ юноша.

И многа уюдеса научить творити: мрътвые въскрѣсати, приждѣшемъ хроміе исцѣлєкати, слѣпие просвѣштати, и многиими мыслми научить блзнить родъ уловчюьскими.

Тогда Юдинъ бгословъ снндѣтъ съ небесъ и реуеъ иемъ: ѡ дяволе, толка ли ти бысть власть на земли дн'на да блз'ниши родъ христіаньскыи.

И реуеъ иемъ дяволъ: тон несамъ ли я Богъ, тон не сътвори ли уюдеса якоже хощѣ?

И реуеъ Юдинъ дяволъ: иже сътворишь да каменіе живо будеть, то и азъ вѣрю къ те.

И тогда не можетъ сътворити.

И тогда реуеъ иемъ Антихристъ: Юдинъ, а тыи можешъ ли сътворити, иже ми тыи велшии, ѡблуде азъ вѣдѣхъ, помѣже ти я даль Богъ сътворити и съвршити.

И реуе Юдинъ: не могу азъ сътворити, и гласъ господнъ призовѣ, и тыи сътворишь.

Тогда реуеъ Юдинъ: Господи Ісусе Христе, пошли гласъ гласъ вонхъ, да врагъ видитъ яко ты иси Богъ единъ вседръжителъ.

И тогда аггелы възвнютъ: слава тебѣ, Господи, и тогда каменіе живо будеть, и потеуеъ все каменіе.

Бгословъ же ѡбратитъ се горѣ на небеса, и видѣвъ тон тогда и'тихристъ, пондетъ въсядѣ его.

И реуе Іоан'нь богословъ къ Богъ : владыко, како можешн тръпати, яко хощеть диаволь възвзести к тебе.

И реуе Богъ : не врази его, да възвзетъ толкомъ, и пакы на землю спаднеть.

И иде духъ диаволовъ до вратъ небесныхъ. И срѣштуть аггелы ѿ, и съвръзуть его на землю, и слѣзуть, и паднѣ прѣдъ слѣпымъ градомъ. Градъ же тын весь златъ, иже есть градъ тын исполненъ всего гада змиина. И змии едины ѡблѣжнѣ весь градъ, и ѡпадѣ же дрѣжнѣ въ оустѣхъ оу вратѣхъ града. Юже и змии тын встала то тын, и лѣжнѣ протнѣ избѣрало ти, а градъ тын есть въ ширинѣ .21. пѣпрнштѣ дължнѣ и ширинѣ толкомъ.

Тогда Іліа грѣомъ поустнѣ на нь, и поразнѣ его на два плат'ца; едины платѣцъ оумрѣть, а дрѣугы жнѣ.

И тогда едины платѣцъ скоунѣ юты Наню.

Нліа же погнѣвѣть, и бѣжнѣ въ Іеросалнмѣ, и ннѣтн его къ Іеросалнмѣ, и идѣть его, где Адамова глава погребена бысть, и тѣ его заколѣть, яко крѣвь его истеуе на землю. Тако земля раз'горнѣ се на все странѣ; тогда изъ града ѡгнѣ вразо приндѣть, и ѡужнѣ ѡрѣштѣ оузрѣть въ далѣуе ѡгнѣ яко пѣть днѣи. Тогда потекоутъ испрѣштн колокви, и томъ уасъ прѣлѣтнѣть ѡгнѣ, и изгорнѣ вса земля и вса тварь. И горнѣ ѡгнѣ до кеуера. И прѣстнѣть земля всеа.

Прнѣтн бо хощеть Госнодъ и сѣстн на прѣстоля къ Іеросалнмѣ.

Тогда аггелъ вѣстрѣвѣнѣ въ рѣгѣ иже прнѣ Аврамѣ Іоаннѣ. Тогда же все силы небеснѣ вѣстрѣвѣштѣть, и всеа тварь ужаснѣть се, и звѣздн спаднѣть, и слѣп'це помрѣкнѣть.

По томъ все кости уловѣуьскнѣ потѣкзѣть ѡтъ земли. Юслико нхъ есть оумрѣло, или море потопнло, или зѣтьр изымѣ, или когождо есть смрѣть злѣушла, все имѣть стати прѣдъ сѣднштѣмъ Хрнстовѣмъ.

И рѣка ѡгнѣна потеуеъ ѡтъ подножнѣ, и пожнѣуть вѣстѣхъ прѣзъ рѣкѣ тоу, и пондѣуть прѣдъ Бога.

И ѡтвѣштѣтъ Госнодъ иже ѡ дѣсноу немъ правѣдннмъ реуеъ : приндѣте, благословеннн ѡтца моего, наследнѣте оуготованнѣе вамъ царство небесное; възал'кахъ бо се, и дасте ми ѣстн, и проуа.

И пакы шоуны ѡтвратнѣть, реуеъ : ѡтъ коудѣу ѣсте, не вѣдѣхъ васъ, проклѣтн ѣсте, не дасте ми ни ѣстн ни пнтн, ни ѡдѣштѣ ме, ны единого ми блага не сътворнѣте.

Ѧнн же ѡтвѣштѣють немъ : владыко Госнодн, когда те вѣдѣхомъ и не ѡдѣвѣхомъ, нмыа пнтѣхомъ, нмыа понѣхомъ.

И тогда извѣдѣть слѣпнѣ, хропнѣ, оубогнѣ и страннѣ и бол'нѣ г' прокѣженнѣ, и реуеъ : несте ли вѣдеан : се азъ тоу ѣсоумъ былъ,

вы, прокляти, не вихъ лы даль вамъ власть на земли и вса нже хотѣсте, по что дѣволу служисте, а мене остависте? Отидете отъ мене и отъ лица моего въ огнь вѣчны, оуготованныи дѣволу и аггеломъ его.

Тогда разлвуетъ правѣдникъ отъ грѣшникъ, и тогда поженеть дѣволъ грѣшники въ мзку вѣвизю и Богъ Господь разгнѣваетъ се, нже николиже гнѣва не имать, помѣже видѣвъ дѣла създанія немъ вѣдуща въ мзку.

И реуетъ Господь къ Іоанну Крѣтителю: что стонши, Іоан'нъ, знала, по что не просиши прошенія отъ мене, и дамъ ти како дахъ апостоломъ и пророкомъ, а ты не хочтешъ прошенія просити отъ мене?

Тогда пріеть дръзнованіе Іоаннъ, реуетъ: Господе, ягоже прошу оу тебѣ, даждь ми, рабъ твоимъ.

И Господь реуетъ: къ истинн, ягоже просиши, дамъ ти.

И змиленномъ гласомъ реуетъ: Господи, хочту дѣла рабъ твоимъ да ми дашь, и нхъ же еси дѣволъ предавъ грѣшникъ.

Тогда повѣлать Господь Іоан'нъ да помнеть грѣшнѣ отъ дѣвола.

И реуе света Богородица Іоан'нъ: радоуи се, крѣтителю господи, нко Господь съ тобою.

Тогда же света Богородица подь крылы своимъ тькмо кертигъ и блвдиникъ и мнхъ прѣбываетъ въ блвдѣ, не подместити нхъ света Богородица.

Тогда привѣдетъ ихъ Господь въ свѣте правѣдникъ, ндѣже не шръкнеть николиже.

Тымъ же, братіе мои, и юныи и стари, молитѣ Бога и светаго Іоан'на Крѣтителю да извѣдетъ ны отъ напасти, да избавитъ ны отъ мзке, яко несть бити тамо никое псуалы.

Нъ аште кто покаметъ се зде нынѣ .л. лѣтъ, боудеть на ономъ свѣте яко аггелъ.

Аште ли .н. лѣтъ, боудеть яко апостоль.

Нли кто клеть се на старость, боудеть яко правѣдникъ.

Аште ли кто не покаметъ се, нь състаревъ се оумреть въ грѣсхъ, не имать прошенія; вѣнити имать широкими крати, а покажешимъ се внидоуть тѣсними крати къ Богу въ радѣсть вѣвизю, нимъ же и амъ полвунти, о Христе, Іусоусъ Христа, Господи нашемъ, немоу же лва къ вѣвъ вѣкомъ, аминь.

Apokrif o prepiranju Isusa Hrista sa djavolom.

OD DOPISNOGA ČLANA STOJANA NOVAKOVIĆA.

*Predano u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije
znanosti i umjetnosti dne 26. siječnja 1884.*

Iz rukopisa Narodne Biblioteke u Biogradu br. 273, o kom je u članku naprijed što treba napomenuto, predajemo ovdje javnosti apokrif koji slijedi. U oba ruska zbornika, u Tihonravova „Памятники отреченной русской литературы, II. Ст. Петербургъ 1863“ i u A. N. Pipina „Ложныя и отреченныя книги русской старины. Ст. Петербургъ 1862“ izdani su tekstovi sačuvani u Rusiji. Tihonravov se poslužio jednim tekstom od 1602 i jednim rukopisom prošloga vijeka; A. N. Pipin po svoj prilici istim rukopisom od 1602 i drugim jednim iz XVII vijeka Imperatorske Publichne Biblioteke u St. Peterburgu. I ako je tekst isti, ima dosta razlika između našega i od ruskih naučnika priopćenoga teksta, te pošto su ruski tekstovi više prerađeni, a naš je bolje sačuvao tip starine, to ga mi ovdje predajemo javnosti.

Сказаніе слоко и прѣпрѣніе діаволь съ Господемъ
нашимъ Іу. Христомъ. Благослови оть уе!

Възьмѣдь Господь на горѣ илеѡнискую, и реуе оуѡеникомъ своимъ:
ах'уемь .м. дѣны и .м. ношти да прѣпрѣмо се съ діаволомъ. И ах'ка
Іусоуць и оуѡеници иго .м. дѣни и .м. ношти. И уювь діаволь яко
ах'ка Іусоуць и уѡеници иго, и разгниѡва се вел'ми гнѣвомъ своимъ.
И ѡпалъи се, и стаа прѣдь Ісоусомъ, и реуе имоу: заклиншю те
Богомъ живымъ, да ми покъси оть коудоу иси ты. Ісоуць же реуе
иуъ: оть вышнѣго света исомъ азъ. И реуе иуъ діаволь: да слыи
ли иси прѣвнишииуъ? Ісоуць же реуе иуъ: якоже ты реуе, діаволе.
И кониѡстка небеснаа зрѣти не можахъ гласа божіа въ мыхъ. И реуе
иуъ діаволь: понди, сѣди на небесѣхъ, твомъ во сѣть небеса, а мои

юсть земли, помиеже бо ме отьць твои събрьже съ небесъ на землю.
 И реуе юмъ Ісоусъ: съ горе тебѣ, діаволе, иже те юсть открьглъ, и
 ты те имать погъбнѣти оть лице земли. И реуе юмъ діаволь: понди
 сяди на небесахъ, и сяди на престола скоемъ, твои бо сѣтъ небеса,
 а мои юсть земли, юре аште те обрьштѣтъ кон мои, ирежани сѣтъ
 и погъбляють те яко уловѣли. И реуе юмъ Ісоусъ: ѿ горе тебѣ,
 діаволе, и аггеломъ твоимъ и съвятинкомъ твоимъ; пришьль бо юсомъ
 погъбнѣти те. И реуе юмъ діаволь: кто сѣтъ съвятинци мои? И реуе
 юмъ: кто твореште дѣла твои? И реуе юмъ діаволь: что сѣтъ дѣла
 мои? И реуе юмъ Ісоусъ: твои сѣтъ дѣла вѣса лѣкава, татіе, разбон-
 ници, клеветници, блудны нхъ вѣсь, градъ, слава, и вѣса земля уло-
 вкомъ. И реуе юмъ діаволь: право реуе, то соуѣтъ дѣла мои, нъ науе
 тебѣ силемъ, и аггелъ мои науе аггелъ твоихъ. И реуе юмъ господь:
 ѿ горе тебѣ, діаволе, яко страшамъ юси, [науе вѣсхъ уловѣкъ, и
 прѣльстинка те имаютъ. И реуе юмъ діаволь: ты прѣльстиникъ юси,
 яко оть жене роднаъ се юси. И реуе юмъ Ісоусъ: право расудилъ
 юси, яко оть жене роднаъ се юсмъ, да сконуають се ными, понеже
 рѣка мои сътвори уловѣка по ообразъ скоемъ, и не имать отстѣпнѣти
 оть него въ вѣки амниъ. И реуе юмъ діаволь: аште уловѣкъ оства-
 нѣтъ славу твою, а мою примѣтъ, что сътворимъ юмъ? И реуе
 Господь: слыши, діаволе, аште уловѣкъ оставишь славу мою и жнесть
 .м. лѣтъ или .н., и на коньць покляеть се, такокомъ подамъ благоюю
 сьмрътъ; аште ли жнесть .м. лѣтъ или .н. и на коньць оставишь
 славу мою и усть, ты помѣтъ бесустьіе твоє, таковаго умору лю-
 томъ сьмртю; и лютому аггелу, юмуже лице горнѣтъ яко плами
 огиныи вѣдѣтъ га въ тмъ кромѣшнѣю мзунти се и с тобомъ, діаволе,
 и съ аггелы твоими. И то глаголавъ Ісоусъ, обрати се діаволь на
 гору Ієлєѡнъскую, и тѣ діаволь събра всѣхъ силъ свою, и оръжи се съ
 ними на Господа. И реуе юмъ діаволь: дѣца мои, направѣте и на-
 оръжите се на ны, и идѣте къ прѣдъ мною а азъ по вѣсь; Христось
 бо великъ съпостать пришьль юсть на насъ; аште га погъбнѣмо, наша
 слава и усть; пондѣте прѣдъ мною, а азъ по вѣсь, да идѣмо на
 Господа. И възднѣже се прѣдъ оть силъ діаволихъ, и видѣше апо-
 столы господны, и прѣпадоме се, и горы вьстрѣпѣташе, и воды сьмъ-
 тѣше се. И рѣкоше къ Богъ: видѣхомъ троуць діаволи, и гласъ яго
 слышахомъ, и трѣпѣтинъ бѣхомъ. И прондоме .кѣ. пѣпрншѣ. И видѣвъ
 же Петръ вѣн'ль ѡнь, и отьѣже оть Господа пѣпрншѣ. И реуе юмъ
 Ісоусъ: Петре, по что тако твориши? Покамъ же се Петръ, и вьзврати
 се и ста за Ісоусомъ, зре иза рамяна яго. И видѣ ихъ Господь, силы
 діаволихъ, и реуе зученикомъ своимъ: кто събрьже діавола съ небесъ.

И речеше њему оученици: ты, Господи, и отаца твои и светый духъ. И повеле Господь облаку, и възхити диавола, и ѡвеси га стрѣмоглавъ за мостъ, а силы его побѣгоше ѡт лица господниа, яко димъ ѡтъ вѣтра, а вои его вѣжаху въ пѣштере, глаголюште: како вѣжимо не-бози, господниъ нашъ ѡбтшениъ есть на въздѣся Ісоусъ-Христомъ. И кто видѣвъ диаволь, яко съврши се еже рече Ісоусъ. И възвни диаволь гласомъ велиемъ: помнѣши ме, Господи, и не погуби мене, и спусѣи ме на землю, да иже име твое призовѣтъ и творитъ пакости, да въси обратеть се къ тебѣ. И то рѣкши диаволь, и смикова се Ісоусъ диавола, и повелѣ облаку раздрошити диавола. И спусти га на землю, и сѣри се въ пѣштерѣ, и малыи оуста свои хрании, и помысли да възвѣрже на Господа, и приде къ њему Ісоусъ, и рече њему: пакы ли тожде слово мыслыши, диаволе? И рече њему диаволь¹: ни плюиш на те, ни дѣиш на те: аште быхъ и плюишъ, слани мои скета есть, и въсь трѣсъ мои скетъ есть. И пакы рече њему диаволь: аште не борѣ се съ тобомъ, не възъ подованъ вышнемъ, ни имамъ вышнѣи доколѣ да те предамъ разбонникъ жидовскому, да те расвиѣтъ, а людѣ да те продаетъ. И рече њему Ісоусъ: Право расвиѣтъ ѡси, подобаетъ бо ми се распети, и дрѣвѣ, на њемъ же распишъ азъ, тому дрѣвоу поклоняють се людѣ, а тебѣ тераютъ. И рече њему диаволь: азъ вынидохъ въ сръдце и Иродоу царю да Іѡан'иа заколеть. И рече њему Ісоусъ: Іѡаниъ же мене есть. И рече њему диаволь: аште бихъ зиналъ, гдѣ се есть родиль, шѣдъ бихъ, този мѣсто раскопалъ бихъ, и сѣмрѣти бихъ положиль, и тебѣ бихъ предадъ. И рече њему Ісоусъ: кто можетъ ишеницу на каменю сътворити и на трънию вино, този би могъ то сътворити. И не ѡтвѣшта њему диаволь ниуесоже. И повеле Ісоусъ землѣ зинити .т. сезанъ въ ширниъ стране, и рече њему Ісоусъ: виждъ, диаволе, вѣланка есть пропасть, ижеже имашн ты прѣвѣкати, и признаюшти име твое. И то видѣвъ диаволь, и оубои се зѣло. И рече диаволь: колника есть глыбниа сѣдъ, Господи? И рече њему Господь: колника можетъ юноша .г.-лѣтъи възети камень. и метишти въ пропасть сѣдъ, и гредеть .г. лѣта, и не можетъ донти до дна, толика есть пропасть сѣдъ, гдѣ имашн ты прѣвѣкати скѣзамъ взами нерѣшннннн, и прѣвѣдешн ты до скон'уанѣи вѣка сего. И рече њему диаволь: а по томъ что въздетъ Господи? И рече њему Богъ: подобаетъ бо царство ти .г. лѣте на коньць вѣка сего. И пакы рече њему диаволь: а по томъ что въздетъ Господы? Глагола њему Ісоусъ: въ прѣвои лѣто

¹ По ruskom tekstu Tihonravova II, 284 ovo И рече њему диаволь треба да izpadne. Тако је и по tekstu koji је Pipin priobćio.

сѣтвори въ тѣ времена, да не обратятъ се ни казаль жита, ни мѣра
книа, по всѣмъ землямъ твоимъ ради, диаволе. И пакы ты сѣтвори .г. лѣтъ
яко .г. мѣсеци, а тры мѣсеци яко .г. недели, а тры недели яко тры
дѣни, а тры дѣни яко .г. урѣтце, а тры урѣтце яко .г. мгноветни
ока. И рече яму диаволь: а по томъ что вздеть, Господи? И рече
яму Господь: по томъ раждегу землю яко огнь, и свю небеса яко
кожу, повею моря да съхнутъ яко камень. И тогда имать слышати
матр мою на землю, Іоанъ богословъ и Іліа и Існوخъ, иже несуть
смирнѣи кнѣисни, и тогда свѣжутъ тебе узамъ прѣдними, диаволе,
Богоу нашему слава въ вѣкъ, аминь.

Апокрifi kijeuskoga rukopisa.

OD DOPISNOGA ČLANA STOJANA NOVAKOVIĆA.

*Predano u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije
znanosti i umjetnosti dne 26. siječnja 1884.*

Baveći se Avgusta mjeseca 1874 godine u Kijevu na arheološkoj izložbi, koja je tada tamo držana, našoh u biblioteci kijevske Duhovne Akademije jedan srpski rukopis XVI vijeka pod bilegom O. 8. 30, u kome se među ostalijem stvarima našoše i četiri niže navedena člancića, koji mi obratiše pažnju svojom apokrifskom sadržinom. Kako mi ovaki članci ne dođoše nikad od to doba pod ruku, niti našoh da ih je ko do sad štampao (osim posljednega), to ih evo ovdje štampam. Posljedni, molitvu svetog apostola Pavla od zmije, ja sam štampao u „Примерима књижевности и језика старога и ерпеко-словенскога“ Београд 1877, стр. 515, али се овај пријепис почетком толико разликује, да га štampam, колико да се види како су prepisaoци ovakijeh stvari malo се obzirali на таčno prepisивање, него су увјек gotovi били stvar слободно preraditi. У prvom и другом članku теме су, око којих се сад само из наше stare књижевности може већ nakupiti priličan krug apokrifa. Take rste člancima u raznim oblicima види се да је kiptjela srednjevjekovna књижевност. Treći članak pripada krugu pričā ili apokrifa o čnosti Isusa Hrista, takođe не malome.

x.

Слово ѿ показанне Господа нашего Ис. Христа како ѿткештати на суде, ѿуе благослови!

Егда хощетъ богъ прити на землю царь небесны, съ скетыми аггели, съидеть уестнии крсть на землю, тогда реуе на соудниши страшныи: Приствните къждо своимъ дела. И реуе господь: Ѡ горе смъюшныи се въ цръкви или шептешныи и ликоуе другъ съ другъмь! Реуе Господь: Где соуть свирци или глюмици? Стомхоу звали, плауюшти се. И ѿбрати ихъ Господь въ ѿгнь веуни. Реуе пакы: Где соуть потникоуали сироти или стара, яко ты соуть скезали за иету стрьмоглавь. Реуе Господь: Где соуть, иже се роугахоу слепныи или добро глаголешныи или крико кештали, тьмь оуготовано иеть смола кршта. Где соуть любоденци, где ли нимници, иже оупнивахоу се, а сирѣоти и звалили не възирахоу; где ли магесници, иже ихъ седмозсти кладенець ѿждеть. Реуе Господь: Где соуть татие, где ли клеветници, ти есоу ѿгню веуномоу пѣдѣбни; где соу прълюбоденци и житовалеци, где ли крикоѿбраздници, где ли иже доми попалють, или неподдаюшныи цръквамъ и поповехъ не срамляюшныи се и рѣдителиемъ не говеють; где ли соу металлици на зучекие дяволюю гледуюшти и въ звездахъ яко на техъ належитъ ѿблать ѿгмени. И пакы реуе Господь: Где соуть ѿпоганеюшти се добыткомъ и богатешти се, где ли власти уоужден имене иезедлюшти бесъ правди, тне подобни соуть адоу; где ли царне немилостники; где ли епископи златолюбци, где ли кнези, иже послоушають книги светне и пакы крико соудеть по митъ иезедлюшныи оубогыхъ; тьмь оуготовани соу змие крилатъ и вси гадн иеуистне, ти же ихъ ѿумна блюсти. Реуе Господь: Где соу коумоке и повратни, иже се крстоу уестиомъ ѿбештавахоу, и пакы попирахоу его; где ли иже не уетоуть ѿца и матеръ, где ли иже не крстетъ се въ име ѿца и сына и светаго доуха, нь въ рѣваше дяволя; где калоугери блюдници, ѿпомсани соу клеткою; и проун людие, въ светоую недељу блвдъ творешти, тьмь место оуготовано иеть .в. стальна ѿгмена, нзь нихъ же пламень исходи двема ѿконьцема и попалъе ихъ. Реуе пакы Господь: Где соу епископи и калоугери и попове и дѣци иже оууетъ людие, а сами не твореть волю божию; где су людие, иже ихъ попове оууетъ а тие ихъ не послоушають, где ли иже неподобнаш предъ попови глаголють и страха божи не боють се, тьмь оуготовано иеть езерѣ ѿгменѣе, и тоу иеть въсемъ злоденцамъ въинти. Реуе Господь: Где соуть леники, иже не къстають на оутранию въ светзю недељу и на светне празники и въ средоу и въ петѣнь, нь ленихоу се яко и мрътеи, а

на делѣ идехоу и въ жръвнахъ мелехоу въ неделю; помиланки соу се домъ по миру споуюште се, и тие не имаютъ прощения въ вѣки. Реуе Господь: Гдѣ соутъ иже плешени же не искоупише, ни цркви създаше, нь глаголють: идѣмо и пиѣмо, домдеже не умремъ и будѣмъ ижеде и въсь миръ въ малѣ радоуютъ се а въ длъзе моуетъ се съ въсьми грѣшници, ижеде люти зверіе сѣдють ихъ. Реуе Господь: Гдѣ соу доушегоубци и каматници и попове второженици и прости третнѣженци и уеткрьто, идоутъ въ моукоу веумоую, а еже даѣтъ ѡтъ своего дома милостнию и поклеть се съ страхомъ божиѣмъ и съ верою за свое сѣгрѣшеніе, тые иметь на страшиимъ соудоу ѡтъ десноую съ праведими. И реуе Господь къ праведимъ: Пристоупите и станете ѡтъ десноую мене, и проскѣтитъ се, понеже оугодиа мизъ сѣтвористе, алуиштихъ накрьмисте, жеждоуштихъ напоисте, нагыхъ ѡдеисте. ниште и оубогыхъ помилуаисте, и темъ оуготовани кѣтъ рли. Сіе же везоумни ништихъ и оубогыхъ забіше, алуиштихъ и жеждоуштихъ не накрьмисте, ѡбидиа не ѡправдисте, и скръбнога не оутешисте, не имате наследовати царство небесное, ты же сѣтвористе дела божиа и закономъ ходіше въ скетоую тронцоу, вѣрѡваше ѡца и сына и скетаго доуха и мыва и прысно и въ вѣки вѣкомъ.

β.

Слово о .з. грѣсхъ непростенихъ, оуе благослови!
(Rukopisa list 11a).

Отрешни оуста своимъ скетамъ Богородица, и вркьлони колене на лонѡ Христовѡ владнуне молеше се: Помилуи ме, Господи, прощениемъ дядди уловккомъ грѣшнимъ! И реуе Ісоусъ: Мати момъ, за многы слъзи твои и въздыханіа ти ѡтпзстетъ се грѣси уловккомъ; нь .з. грѣхъ, еже соутъ не ѡтпоуштени: иже сѣтворитъ блѡудъ въ неделю за оутра, не имы прощения въ вѣки. Тогда скетла Богородица припаде къ ногамъ Господа Бога нашего Ісоуса Христа, молъшти се, и реуе: Помилуи мѣ, Господи, и покажи ми, кон грѣси соутъ непростени уловккомъ. Ісоусъ же реуе: а. грѣхъ, еже Бога ѡтметаѣтъ се, сѣздани боудѡуть ѡпако прѣдъ Богомъ; в. грѣхъ, иже соусѣдомъ не живеть и зла моу мисли и клевети, то не проклетъ; г. грѣхъ, иже не вѣроуѣ светое въскрьсеніе и скетомоу доухоу и вели „неште бытъ въскрьсеніе“. Ѡ горе темъ, боле имъ би било не рѡдити се, и како не нсѣхоше та оуста што тако глаголаше, или како езыкъ не оукрати се тон, или како не знизъ земля и пожре его жива. д. грѣхъ, иже ѡсоудѣде заповѣденъ црквиѣ. е. грѣхъ иже сѣгрѣши съ рѡдителии своимъ, или съ коумомъ блѡудъ сѣтворити. .з. грѣхъ иже въ своимъ

богатстве въ соуе жинствѣ и не подавае ништимъ, ни робне искоу-
нише, ни цръкки създаше, ни скетымъ память не сътворише, и доу-
шегоубци тие не имаютъ оубъ Бога млость въ кѣкы. .з. грѣхъ нже по
неколи ходен въ цръккоу и не платеть се грѣхы своихъ и не слышитъ
пѣтѣ цръкьнямъ, нъ плѣшти, роукою, и ногама клеплѣ и глоумѣ тко-
рнѣ въ цръкки. Ти несоу свезани веригами огиенными. Тогда скетал
Богородица, владунцоу нашоу, припаде къ ногама Господа Бога на-
шего Іс. Христа, и реуе: Помилзи ме, Господи, и покажи ми, оубъ
коего аггела градъ падде и избивае жита уловѣкомъ. Реуе Ісоусъ:
Слыши, прѣхунстаа, азъ ти покемъ: Оубъ архаггела Михаила градъ па-
ддетъ, ндеже соутъ зан уловѣци, влоудници, и поткоринци, крькомес-
ници, магыстници, крьстоперѣци, доушегоубци, житоклѣци, и на техъ
паддетъ слама и градъ. И скетал Богородица реуе: Господи, повежди
ми, што юсть цръквь? И реуе Ісоусъ: домъ божи, реуе, оутверждеице
небоу и земли —

Za tijeм se на listu 17 isti џlanak nastavlja овако:

Реуе Ісоусъ: Мати мои, тамо юсть медима трапеза и сребрьни влоуди,
темъ соуде Тыте подокни, а матере нхъ стоють свезани роуками
опако и ногами и носеть на плештахъ своихъ безъмерное каменне,
и не спаддетъ снихъ въ кѣкы. Да молите се къ Господоу, братие,
оустане се поуби неправеднихъ и примити поубъ кожнихъ, да прило-
жетъ се вамъ лета жикотоу вашемоу, подкизанте се на благла и боу-
дете въ покамнѣ оубоу и смяз и светомоу доухоу.

Слово џпросъ о оубе нашъ

(Rukopisa list 17b).

Внегда ходѣше Господь нашъ Ісоусъ Христось съ оубеники сконни,
въведе нхъ на гороу високоу, и сѣде тоу, и прѣсташе вси оубеници,
оубъ же въведе оуби скон на нъ, и оуберзе уста свои и влоуунѣихъ
глаголе: Блаженн юсте прѣдъ оубемъ монимъ небеснымъ и прѣдъ аггелы
его, аште съхранитъ елико заповѣдаю вамъ. Се оубо послаю ви: яко
оуби по срдѣе вѣкы проповѣдате слово божие въ всемъ мире и
влоуунити всакого уловека елико заповѣдаю вамъ крьштаюшти въ нме
оуба и смяз и светаго бдите и молите се, да не внидете къ на-
пастъ, и егда молите се, сице глаголыте: оубе нашъ, нже юси на не-
беси. То же слышаше вубеници вѣпросише дроубъ дроуба къ себѣ
глаголюште о молитвѣ сен и не могуць разоубети вѣпроса того. И
инедимъ не смѣз впросити его. Дръзвѣкъ Петръ и припаде къ ногама
его, глаголе: Помилуни ме, Господи, разрѣши ми, нже реуе: Оубе
нашъ, нже юси на небеси? Реуе Господь: Слыши, Петре, зато сн-

дохъ на землю, да нлоуѣую елико ми ѡтьць заповѣда, да всакы оуѣненіе мое услышитъ и вѣроуетъ въ пославшаго ме і хранишь заповѣди мои и поутеть се ѡ оца моего къ днь зедина моего, Господь же ты ддсть оца плтнаго, яко да работашни емъ, яко да веселитъ се ѡ тебѣ ѡтьць небесны; аште ли оца ѡпеуалиши, то ѡтьць небесни ѡпеуалитъ се ѡ тебѣ, якоже есть писано: Уты оца и матеръ, не прогнѣванте родителн, да не кльноутъ васъ и лишитъ се раи. Ширшаго мора есть въздыханіе родителъ и ѡтьць небесни ѡсоудитъ его на соутъ, сего ради реко ти, Петре: ѡуе нашъ, нже еси на небесн. Паки Петръ реуе кмъ: Господи, что есть нже реуе, да се скеты нме твоє? Господь реуе: Слыши, Петре, сътворихъ скетоую неделю моелите се владнцъ и Богоу за грѣшніе ѡтъ .з. днн ѡ дѣлѣ, да елико не поунтають скетоую неделю, не поутотъ се въ днь соуднн, нъ огню кѣуномъ прѣддѣть се. Нъ братіи мои възлюбленнн, аште работаште всѣхъ срьдце Богоу, хоштете видети царство коже. Не выдаванте се сноу да не вындете въ глоубыноу сомоую, ноу егда уюете проповѣдныкы црквины, вьстаите съ тыштаніемъ и ходите въ цркъвъ божію и вьспоминанте Бога и молнте се кмоу, тѣмъ же, братіи мои благословена, сътворихъ божію службоу да глаголете: Благо есть исповѣдати се Господевн и пѣти нменн твоємъ кышнемъ, яко Господь благи есть, Господь вьцари се и въ лѣпотоу се ѡблѣуе, яко господне есть царство и слава, глаголи . . . Приднте кьзраднемо се Господевн, вьскликннмъ Богоу спасоу нашемъ, за то сътворихъ апллоуга за (и)стїноу и правдоу, елико реуе, на земли сътворихъ сьдгеліе, да оуши срьдцъ вашнхъ ѡтверзоутъ се по глаголоу евангельскомоу, за то сътворихъ діакы, да кьпннють и глаголють: елико оглашени приходеть на утро въ цркви, елико не приходеть или въ зауело литоургии и не стоють съ страхомъ до конца, да възмьтъ скетоую анафороу, то есть даръ Христовъ. Зо то рехъ ти, Петре, да се скеты нме твоє. Паки Петръ реуе: Господи, что есть да приндеть царство твоє? Реуе Господь: Слыши, Петре, азъ есмь царь всьмъ, сьзыдаю всѣ кьрою. Тако сътворихъ цара на земли, да еже цара земного не бонтъ се, то ни кышнѣго не бонтъ се, за то рѣхъ: да принде царство твоє. Паки Петръ: Господи, что есть, нже реуе: да боуде волѣ твои? Реуе Господь: Слыши Петре, волѣ божіи есть на небесн и на земли, да вси твореште волю божію ты наследеть царство боже. Петръ же паки на ногоу его паде, глаголе: Помнлоуи ны, Господи, и повѣждь нашъ, что есть волѣ твои, да творимъ? Реуе Господь: Слыши, Петре, възлюбннн Господа Бога своего всьмъ срдцемъ своимъ и всею доулею и мысляю своею искрѣнѣго, и сьхрани се ѡтъ блѣдд, яко за-

уело грѣхоу съ женою бысть, сего ради прѣдахомъ се смърти, Ра-
зоумѣти, яко азъ за грѣхы потопихъ Содомъ и Гоморъ, поне оубо
мы оумоудримъ се, да не боудемо ѡсоуждени. Реуе оубо пророкъ:
Прѣлюбодѣти, аште прѣжде не покаеть се, не внидетъ въ царство
божіе, што нже глаголетъ се блочдиникъ и прѣлюбодѣю соудитъ Богъ.
Реуе Богъ, якоже реуе Соломонъ прѣмудры, не зры на ли(ц)а женска,
ме(д)ь бо капеть изъ усть его. Уто скоро не глаголю, братіе, вслѣхъ
грѣхъ протѣхъ блочдъ, мнози бо ѡтъ нжею именуютъ се, ноу прѣжде
соудѣ прѣддоутъ се ѡгню, реуе бо пророкъ и не ѡдѣжди се ѡдеждею
доброю, неиди въ прѣгоудники и гоуслы, яко тоу юсть збориште ді-
волоу. Неже велико събрание, тоу стоить по срдцѣ ихъ діаволъ, тоу
радость юношамъ и дѣвнцамъ и діаволу празникъ, а неже пѣніе
неоусплемео светыхъ, тоу прѣдстоють аггелы, радоушуте се, тоу въспѣ-
вають прѣстоли божи. Слнціи Бога любеть, скоро прѣходеть въ цркви,
то юсть, Петре, колѣ божиа. Паки Петръ реуе: Ръци намъ, што юсть,
нже реуе намъ, яко на небеси и на земли? Реуе Господь: Слыши
Петре, азъ сътворихъ небеса и всѣ на земли, и цркви божіе нже
токми небесемъ, да всѣхъ прѣстаниа Бога славетъ, ноу пауе, възлюб-
лена моа братіе, аште творите память светыхъ, хоштете наследовати
царство божіе. Послоухъ нманте, много гладнѣ макрѣните, мнози бо
творять память, не скрѣбеть о гладнѣхъ, нъ глаголють въ срдци сконхъ:
кто насъ призвел, да і ми того призовемо, не марѣцѣте тѣхъ, яко
творять память светыхъ и оуслобеть се милость творѣште дръгъ
дрѣгоу, на небеса жрѣтка ихъ не възмоситъ се. Сего ради рѣхъ ти,
Петръ, яко на небеси и на земли. Паки Петръ реуе емъ: Господи,
што юсть нже реуе Господь . . . Слыши Петръ, хлѣбъ юсть нескоудны
христианиомъ вѣра, съжди хлѣбъ съ небеси, и животъ дароую мироу
смы слово божіе, елико страхъ божи нмають въ срдци си и възн-
гряють на заповѣднѣ его, тые нмають хлѣбъ, соушти въ срдци сконхъ.
Сего ради рѣхъ ти, Петръ, хлѣбъ насъ насити даждь намъ дньсь. Паки
Петръ реуе: Господи, што юсть нже реуе: ѡстави намъ длгн наше?
Господь реуе: слыши, Петръ, азъ ѡставленіе грѣхомъ въ светю ме-
сонъствъ, да се постѣ .и. дни, да раздрочшеть се грѣхы наши въсегда.
Слнціи не постеть дннне тне, то пламень ождае ихъ. Нъ сице гла-
голю вамъ, вѣрните и постете се въ петокъ светы, яко въ тон днь
насади Богъ рѣн и сътвори уловка по ѡбрлоу своему, въ тон днь
посъуе се дрѣво, на немъ же прѣвнстѣи си роуцѣ прострѣ, и въ тон
днь бысть ѡсѣуеніе глакѣ Ншана крѣститель. Въ тон днь прѣтрѣ-
пехъ распетіе, и моишемъ ребра моа прободоше, въ тон днь силъ не-

беснѣ въскользаше се ѿдъ страха владычна, видеште его распинаема,
въ тон днь нѣсть достоино нмо — — — — —

Nedostaje nešto, list ili dva. U ostalom vidi se, kako je ovdje upleteno poznato apokrifno vjerovanje o petcima. Šega nema, sve je o tome.

изети ножь на месо разекъ бедн, или память светыхъ господскихъ празникъ .иі., како азъ въсадохъ изъ шрътвыхъ колюю оуею, како азъ родихъ се ѿдъ дѣкы Маріе, а проуи ни е дьны проклетъ тын гытань и езыкъ, иди месо или сирь въ петкь или въ средѣ, за то рѣхъ ти, Петръ, остави мамъ дълги наше. Паки Петръ реуе кмоу: Господи, што нѣсть, иже реуе како и не ѿставихомъ своимъ дължинкомъ? И реуе Господь: Слыши, Петръ, аште ѿставши искрнемъ своему грѣху и покрѣши иже нѣсть сьтворишь, отьць вашъ небесни ѿставитъ вамъ прѣгрѣшенія, за то пишеть: ѿстанте и ѿставитъ се вамъ; аште помлоуєте, помловани боудете, за то рѣхъ ти, Петръ, елико ѿставихомъ дължинкомъ нашимъ. Паки Петръ реуе: Господи, што нѣсть иже реуе не въведи насъ въ напасть, нь избеви насъ ѿтъ неприязи? Господь реуе: Слыши, Петръ, иже не видиши што, никому не повѣдзи, и въ напасть не видиши. Господь реуе: не ѿсуждайте, да не осуждени будете, какоже соудите, соудитъ се вамъ, вслкъ иже имъ копаеть, выпадеть се въ ню, иже меръ мѣрите, възмѣритъ се вамъ. И се глаголю вамъ, братіе, идеже ходите, скривайте си роукоу десну ѿтъ лѣвю, извратите прогоненіе вражне, десною рѣкою знаменан все тѣло свое въ образъ крѣста, образъ бо крѣстини сила Христова нѣсть, радоують се аггели въсадь тебѣ. Сего ради рѣхъ ти: Петре, не въведи насъ въ напасть, моу избеви насъ ѿтъ неприязи, Богоу же нашему слава, въ вѣки аминь.

Молитва скетаго апостола Павла ѿтъ змие.

(Rukopisa list 94.)

Въ нме ѿца и сына и скетаго доуха азъ Павелъ рабъ божин иже ниогда гонитель скетинимъ цркъвамъ и каменіе метахъ на скетимъ съсоуды и нна сьтворихъ не въдоуштоу ми спасенія божія, пловештемъ по морѣ, пришьдшемъ въ островъ мелетинскы и събрахъ рождія множество на възгнѣшеніе ѿгню. Схидна же изышьдши, еть ми се за десноюу роукоу. Азъ же доухомъ скетинимъ и истиннаго Христа отресохъ сію на възходештин пламень. и инутоже пострадахъ, ѿтъ оугризенія се на сьмь обратихъ се. И пришьдъ архистратигъ великы Михаилъ, и възгласи ме, глаголюе: Савла, Павла, въстани и въсприими сію кингу, и ѿбръштешни слово написано сїце глаголюшти: заклинаю васъ бые

шихъ царе и половиноу родокъ зєрни пльзюштыихъ по земли въ Бога сътворшаго небо и землю, море и къ поколюбыи престолю змиа пакостнаго; заклинаю те въ рєкоу огниноую, иже исходить ѿть подножїа и ногоу господню, и Богоу и спасоу нашему Іу Христуу и въ неговехъ бесплатныхъ аггелъ змиа василискаа, змиа тетрадалмаа, змиа додекадалмаа, змиа лагодрома, змиа ехїднѹ, иже има въ деснои стране нѣдъ, што любо аште оумьсть, немонтно есть емѹ ожити, еште же .кд. родствѣ, ижеже постнїгнетъ вѣрнаго и светаго апостола молїтвѣа и запрѣштєнїє сїє, въ кон дєїє уасъ зхалїкши, змиа змѣть, улокѣкъ же оумзєлєнннѹ ѿть неїє живѣ боудеть. Въ славу ѿцѹ и сыну и светому дѹху и нынѣ и прѣсно и въ вѣкы вѣкѣвъ аминь.

Trebiње, Tvrdoš i Savina.

Pisma iz hranionice manastira Savine s nekim primedbama.

OD DOPISNOGA ČLANA STOJANA NOVAKOVIĆA.

*Predano u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije
znanosti i umjetnosti dne 26. siečnja 1884.*

Пре него што почнем говорити о ових неколико писама, што их овде у свет пуштам, навешћу цитат из описа манастира Дужи и Тврдоша, који изради арх. Н. Дучић, а у преводу га је руском најпре наштампао г. А. Хиљфердинг у његову зборнику Боснија, Герцеговина и Ст. Србија. 2 изд. Ст. Петербургъ 1873, стр. 469—481.

„Манастир Дужи — читамо у том спису — положајем је у средини пониске шуме, која је израсла у кршу, сахат и по западно од града Требиња. Око њега су са три стране стене и густа гора, а с истока се испред њега пружа прекрасна пољана, покривена густом дубравом. Он није основан у време српских владалаца, али је знатан по својој свези с манастиром Тврдошем, који се налази од Дужи на запад $\frac{3}{4}$ сахата на реци Требишњици, и сад је у развалинама. Ево како је Тврдош допао развалина. Кад је дужд млетачки изагнао Турке из Боке Которске, они се преселе у Требиње, и ту поотимљу хришћанима куће и земље. Том су приликом од многих цркава начинили џамије. Али манастиром Тврдошем на један пут обладати не могаху, једно због његова склоњенога положаја, а друго због тога, што је у њему било више од 80 калуђера осим искушеника и слугу. Ван тога у њему је вагда становао митрополит. За то Турци Требињци начине под самим манастиром кулу, и настанивши се у њој, стану чинити манастиру неописане увреде и пакости, еда би га како растурили. Седам година су калуђери у Тврдошу трпели свакојака насиља и досаде, докле

их, на послетку, очајање не натера, те заједно са митрополитом Саватијем оставе стари манастир и утеку у Нови. Тамо им влада млетачка допусти, те обнове цркву и манастир Савину год. 1695. Неколико стараца не могу поћи с њима, него године 1708 пређу из Тврдоша у Дужи, где су живели као чобани. Кад су се и они уклонили, Турци заузму Тврдош. Али још те исте године Млечићи стану нападати Турке Требињце, и Требињци, видећи да се у Тврдошу неће моћи одржати, распрну цркву прахом пушчаним“.

С овим догађајима у вези су писма, која даље припођујем.

У бр. 1. и 2. сачувана су словенским језиком писана писма влашких војвода, којима су манастиру Тр е б и њ у (о том имену говорићу после) давати прилови.

Бр. 2. је окружница обновљенога манастира Савине, одмах после досељења Требињаца из Тврдоша „по разорени и прегнании ѿтъ проклетихъ уады агарскихъ изъ стараго манастира трекнисаго, ѿбретемо се зде еа сии приморские теснота ѿбноклеюште кнше реуемн светн моастирь и келне изъ мовъ пракеште, такожде и страмоприменица и кода и проуне потреки моастирские“. На овом акту летописа нема, а по овим речима биће, да писмо пада у годину 1695, као годину изласка калуђера из Тврдоша, или у неку од година, на својој после те, пошто је допуштење за обнављање манастира од Млечића извађено.

Бр. 3. је писмо, које херцеговачком митрополиту Нектарију Зотовићу год. 1701, на дан 31 Октобра, даде пакрачки владика Стефан Љубибратић у граду Пакарцу, и којим замоли православне хришћане свога подручја, да прилажу у руке митрополита Нектарија, који бејаше пошао да купи прилоге за обновљење манастира Требиња. То показује, да је године 1701 већ био разорен ман. Требиње. У томе путу је он с хрисуљем манастира Требиња, који манастиру даде влашки војвода Јон Матеј Басараб 15 Јуна 1646, већ 8 Јануара 1702 био у Букурешту код војводе Јона Константина Басараба, те узео новце, који су манастиру по старијем хрисуљу припадали и примио нов хрисуљ и нове прилоге од Јона Константина Басараба. По белешци г. арх. Н. Дучића пак то би било повије. У осталом писмо владике Стеф. Љубибратића не одликује се јасношћу, те може бити, да се прошња Нектаријева, за којега он сам изреком говори да је „ѿтъ предель Дамлатіе и ѿтъ

кладан'на исменшега Дзжда кметскога“, тиче опет Савине, која се са Требињем (Тврдошем) у братству налазила.

Бр. 4 је врло знатно писмо по томе, што је издато од стране руског великог пуковника Михаила Милорадовића. На њему је и автограф и печат с грбом тога знатног Херцеговца. Оно је данас за то знатно, што је споменик од мисије Милорадовића у Црну Гору и Херцеговину, а та је мисија данас знатна за то, што се њоме почиње руска акција на балканском полуострву.

Бр. 5 је окружница Павлова манастира из Свете Горе. Она се, не знам по каквом случају, ишла међу овим писмима, ма да не припада ниједном херцеговачком ни приморском манастиру. Нашавши је ту, ја сам и њу преписивао једно да послужи као паралела окружници ман. Савине, друго да се боље позна и та врта средњевековних писмених радова наших монаха, а није без историјског интереса оно опширно побрајање разних редова народа, на које су се калуђери поради милостиње обраћали.

Још је знатно, што се у свима овим савинским писмима помиње Требиње као манастир и храм Успенија Богородичина. Међу тим зна се да је Тврдош, садашња развалина, био извор и повод и Савини украј Новога и Дужима мало даље од Тврдоша. У старом рукописном зборнику, за који г. арх. Н. Дучић (Боснија etc. 470) изреком тврди, да је у Дужи пренесен из Тврдоша, не зове се тај манастир Тврдошем него опет Требињем, као што се чита у запису који је из тога рукописа г. арх. Н. Дучић у горе поменутом свом чланку у целини приошћио. У истоме рукопису има списак митрополита требињских (који су продужење стонске јепископије коју је св. Сава основао), и врх њега је натпис: **Здѣ митрополити манастира Требниа.** Исто тако ма да се врло добро зна, да је Савина основана од монаха из Тврдоша, у споменицима архиве њене, за које не може бити сумње, да су пренесени у Савину из Тврдоша, тај се манастир не зове садашњим именом, него Требињем, а иначе се и у овим савинским писмима помиње исто онако не само храм цркве, него и прича о цару Јостантину као основаоцу, за коју и испис г. арх. Н. Дучића из старога тврдошког рукописа зна. Тврдош је, дакле, новије име, настало или за време борбе око ман. Требиња пред што је опустети, или му после, у течају времена поводом успомена

на ту борбу дато — пошто га ни у споменима старијим ни у онима из почетка прошлога века не видимо, и пошто се у свима помиње само ман. Требиње, иначе у улови и на месту садањег манастира Требиња. Тако бисмо у овоме добили и један прилог за историју промене имена наших места.

Што се тиче језика, у свима је овим споменицима, па и у Милорадовићевоу писму којим се почиње руска акција међу Југословенима, чист српско-словенски језик, с неколико само речи из руско-словенског уметнутих, што није тешко објаснити, пошто се у то доба по црквама нашим налазило већ доста књига из руских штампарија. Светогорско писмо одликује се правилношћу и особеним ученим правописом, у коме се налази још и њ, нешто поводом тежње, да се правопис, колико је могућно, с руским једначи, нешто пак и према старијим традицијама из XV века из времена Константина Философа, који је у нас први старао се, да и њ, давно пре тога истиснуто, на ново у службу поврати.

1.

Изводи из два писма о даровима угро-влашких војвода манастиру Требињу.

а.

Прво је оригинал писма Јона Матеја Басараба, господара земље угровлахијске, дана у Трговишту месеца Јуна 15 дан, въ лѣто зрид (1154—1646) којим он даје манастиру глаголици Требини храмъ ѿспение прѣстѣи владичице илшен Богородице, приснодѣки Маріа ѿ срѣсною земле, сваке године по тысяци осми стѣ аспри и приходещи братиен спензе дѣт стѣ аспри.

На писму се још види висућа печат, али је сва изломљена.

б.

Друго је писмо на пергамену, с великим висућим печатом у црвеном воску заоквиреном кутијом воска жутога. Оно је од угро-влахијског војводе Јона Костандина Басараба, дано је Букурешту 8 Јануара 1702, и у њему се пише како је к Јои Костандину Басараби дошао херцеговачки митрополит Нектрије, донесавши хрисовуљ дат манастиру именовану Требинию серьскни земли ижеже естѣ храмъ оуспение прескатыи владичи

нашеа Богородица и приснодѣвки Маріа. За тим се каже, како је тим хрисовуљем уписана манастиру милостиња, коју манастир због даљине места није могао редовно дивати, те Јон Костандин Басараб потврђује хрисовуљ и наређује, да се манастиру сваке треће године издаје по ρ пенеца или по .mе. талира за душу Јонову и његових родитеља, а одреди монасима, који су тим послон дошли, лѣ пенеца или .п. талира.

Од тога писма, којему су слова већ избледела, има и један повнији, рукописом прошлог века писан препис на хартији.

2.

Окружница ман. Савине за обнављање тога манастира.

(1695 године.)

Иже по влсзду и' благодети пресветаго доуха ѡбретаюштим се влсемъ православиимъ христианомъ, влсе-скетениимъ и блаженениимъ патриархомъ, преѡскештениимъ митрополитомъ и епископомъ, преуластениимъ архимандритомъ, протосингеломъ и еѣаромъ, преподобъ-ненениимъ игзменомъ, проигзменомъ и духовникомъ, уластениимъ юромонахомъ и монахомъ, благоговениимъ протопрезент(ер)омъ, президентеромъ же и дикномъ и влсемъ униѣ црковномъ; мирскаго же достони'ства коесилуелиномъ, градоначелиномъ и судиимъ, прескетлиимъ и презкишениимъ господимъ генераломъ, благороднимъ господимъ графомъ, обр'стеромъ ѡберс'т'лантматомъ, млноромъ, капитаномъ, лнтмнтномъ, злстакникомъ, стражмансторомъ, десетникомъ, ѡберькнезовомъ, кнезовомъ, кметовомъ, болдромъ, вошкомъ, трговцемъ, знатлиимъ, земледелцемъ и влскимъ рзкоделцемъ и уластнимъ домо-стронтелиимъ, госпождаимъ женаимъ. и влсемъ ѡбште православиимъ христианомъ на многа лета радovati се ва Господе Бозѣ влшимъ христоролюбимъ великимъ же и малнимъ, дмнимъ.

Ми смиренни слзжителне влизь града Срѣг-Новога манастира скетне и скештене ѡбители скетовспенске прескетне влдиунци нашеа Богородици и приснодѣви Маріе, тогоже светаго манастире смиренни игзменъ Арсени и' братиимъ смиреное поклонение сатвордемъ влшимъ благоустиимъ и молимъ Господа Бога и преустию его матер, скетне ѡбские просветители, кзпмо же и влсехъ скетихъ ѡ влшемъ многиномъ и благоползуимъ здраки и душевномъ спасени. Къ томъ же, истолюбиви и имъ милостики роде Христиански, извествемо влнимъ благоустиимъ како по разорени и прегмани ѡтъ проклетихъ уады араискихъ изь стараго манастире тревинскаго ѡбретаемо се зде ва

сних приморских теснота¹ ђебноклеуште кнше реуени свети монастирь и келне из мовъ правеште, такожде и страмопренишца и вода и проуине потребн монастирские, помошти же ни ѡть кудъ кроме милостиваго Бога и вась пражославнихъ христианиъ нмамо.

Того ради потрѣдиомъ² до вашего христовлюбива влсеуастнаго ка Христе брата нашего протоснигпа Нектариа милостини ради и споможениа нашемъ монастирѣ змлаємо и милостивно предъ вами проливаюште наше моление, да страмопренимо и милостиво его прринимте Христа ради и ѡть вашего богодаиаго камъ именна милостинию подарите, елико вась духъ свети настаивт и преблагн владника Христосъ зунт, самъ бо ка светомъ еуаггелин реуе: Блаженн милостини, яко ти помнлокви будзт, и: Милостиници грешн ѡуништають се уловкомъ, милостини многожди ѡть смрти избавляють и врата небесама ѡтврзает и к' Богу приводит и оу престола божиа са дрзмовениемъ поставляють, понеже милостини уловкъ дръгъ божи нарцает се. Ради того вудите нашего светаго монастира титори и црковни красители, да и ваши дзши украсет се по реуеиомъ ѡть апостола: Красен црковъ божию свою дзшъ красеть.

Темъ же аште кто благоволиит писати се ка парзсию или саламдарь или ѡбшти лист или проскъвндию и проух, или любо кою кешть послати за украшение цркви, а себе к' прилозе кешное поминание и родителен скон, влсе сие да помлете по братѣ старнешини нашемъ кнше реуеиомъ, ми же влсе исправити оштемъ по уннхъ црковномъ и по оуставу светнихъ апостолъ и преданин светнихъ и богоноснихъ ѡтць. Проуеи милость божиа и покровъ преуистине Богоматере и светнихъ србскихъ просветителен Симеоиа и светителе Слвки и Арсениа и помошти влсехъ светнихъ да пребудеть са влсеми камн и доми и уади кашини православинини всегда, аминь.

Потпис црвеним испреплетаним 0·051 м. високим словима Смерени нгзмен' Арсении братиами.

Печат међу другом и трећом речју потписа 0·041 м. у пречнику с потписом колико се да прочитати: Печатъ монастира Трешнина . . . храмъ успениа пражкетне Богородице.

¹ М. ва сииахъ приморскихехъ теснотахъ.

² Вез х као и горе чисто по народном говору.

3.

Писмо славонског владике Стефана Љубибратића од 31 Октобра 1701, дато митрополиту херцеговачком Нектарију Зотовићу, да може просити за обновљење ман. Требиња.

На средини се налази крст, и њему је у угловима написано Ис. Хс. Ника. Све је то бојом црвеном. По том почиње право писмо као што следује:

Пресвѣто сил'неншемъ и непобѣднимъ и благороднимъ и благоуд-
ствнимъ и самодержавненшимъ обладетелимъ христонменитаго народа
области ѿсобиненъ ва присиенъ вере красештныъ се, градоначелнымъ
исненшимъ и велеможнымъ кнезозомъ и стратилатомъ, пресксокнымъ
и прескѣтлымъ воимначелнымъ и црквинымъ правителемъ, скѣтен-
шемъ архипастиремъ, прѣѿсвештеннымъ митрополитомъ, блаженнымъ
архиепископомъ, боголюбазнымъ епископомъ, црквинаго исплънѣнѣа
начелникомъ, духовнаго и мирскаго ѿбонмъ, тисѣстоначелникомъ и
стоначелникомъ и педесетоначелникомъ и десетоначелникомъ и судѣамъ
и заповѣдникомъ христонменити люди, прѣѣастненшимъ архимла'дри-
томъ и преподобненшимъ игоуменомъ и уастинымъ протопопамъ, по-
повомъ же и въсемъ унизъ црквиномъ и ѿбонмъ кзпно. Ведомо
демъ овнемъ нашимъ помнзнымъ и змнхатнымъ писмомъ, како принде
до насъ прѣѿсвештен'ны митрополитъ херцеговачкы кур Нектаріе Зо-
товичъ ѿт предель Далматіе и ѿт владем'на меншега Духа вие-
тлаукога с многоимъ змилеиємъ и трѣдомъ и писаниємъ, како съ га
произволела братіа ѿбштежителнаго монастира и престола више ре-
ушен митрополие на име Требиње, храмъ въсехъ силнаго ѿспеша
прѣсвѣте и прѣунстее владнунце наше Богородице и приснодѣви
Маріе, которъ сказзю да е ѿбитель вадкига прѣви въ христане ве-
лики царь Константинъ, ѣште съшти емъ въ Риме, мына же грѣхъ
ради нашихъ попѣштеніємъ божиємъ ѿувѣди'ни неприатель крѣста
Христова повеленіємъ богоборнаго султаны Амета ѿбнаженна и пле-
ниена ѣсть и ва запѣштеніе предата, того ради реуен'ны господни
митрополитъ проси ѿтъ насъ како ѿтъ прѣе краи¹-краlestва шла-
воинскаго епископа листъ с конемъ би могаѿ пренти и помостн про-
сити по више реуенны слав'ниыхъ съмодржевъ. И господо начелныи
зластель црквины и светскыи и не такмо за ѿбнаженіе светіе ѿби-
гелн нѣште за ѿскуденіе и змилеије въс'маа божеставны книгы и
жетин иконъ и уастины ѿдеждъ и са дрзновеніємъ достоинно мо-
кель рѣштин да смо свѣихъ на ѿкын краинна нагин и алуины и жеждныи

¹ ? краине.

не ѡбнимъ тленимъ ѡдеждами или хлебомъ или вини'номъ него нашего изникаа скетыхъ и божественны кингъ. Того ради рече наше предлагаю на прьси и колѣне преклашню и лицемъ всемъ зем'яю и съкръшеннымъ срьдцемъ змиленно молю, где год би се приказѡ ѡбн господинъ митрополитъ с обинмъ нашимъ збогнмъ листомъ, прьжите¹ въше милостие и податанке рече и примите га господа радн и къша слаткоглаголива уста препорзунте по богодлене кашен власты и кашинмъ милоср'дннмъ оунма възрите на страшнаго туждозем'ца и присилга въ вѣре, еда би се въшнмъ прьмнностыкымъ самопоможенемъ и вѣлннмъ милоср'днемъ и ѡв'ба наша збога стран'на люуыздрне сктылости кашен ѡснати, а мы недостоннмъ вздемо молитав'ци въсег'даш'нны и слуге по нине, с коимъ поинзномъ моимъ слзжбомъ ѡсталеиъ в градѣ Пакарцѣ в держава кралевства Шалконіе мѣсеца ѡктобра .лл. лѣто рож. Христова лѣт-го.

Смьреннн православіи епископъ доиѣ Шалконіе и Сріемл и архимандритъ възлеградскы грускаго правословіа Стефанъ Любнбратьиуъ.

На средини печат утиснут црнкастим воском, у ком се испод владичанске митре налази грб. Поље грба подељено је на горњу и доњу половину. У горњој је с десна орао с преда с раширеннм крилима, а с лева нека усправљена животиња; међу њима је крст. У доњој је међу две зеведе у горњем левом и у доњем десном углу попречке неки знак, који се на воску сад већ не да распознати. Грб је покрај самог потписа имена, а титула је на десној трећини табака. Писмо је писано попречке по хартији.

4.

Писмо Михаила Милорадовића од 1711 год. као изасланика цара руског Петра Великог, којим позива на борбу с Турцима.

Божіею милостию благоудствивеншаго, смодръжаквеншаго вѣлнкаго господара нашего цара и прьвеншаго христіанскаго императора и монарха всероссннскаго и проунм и проунм покеантелеа и вѣлнкаго княза Петра Алексеевича.

Пресветлаго его царскаго вѣлнуст'внѡ ѡслужователиа посланникъ азъ Михаилъ Милорадовичъ, вѣлннкн пльковннкъ ѡтъ его царскаго пресветлаго велнуст'внѡ христіанскнхъ конскъ.

Помеже ва знаміе т'ворѣ ва мннѣшнла и позденнла крвнѣна влсаконѣ благоудствнкомѣ господарѣ и ѡбладателю и проунмъ въсемъ нже

¹ У крају: прострите.

бвдѣть владати и господствовати къ земли сръбьсцен и босл'ском и къ захлмискихъ странахъ, кѣко оѣтъ пресветлаго его царскаго величюства ми послани есмн къ здеш'не страци захлмиске и къ васу Херцеговини и Арбаню къ благоуастивному Христианомъ еже двити нмъ царскаго величюства благоизволеніе и намереніе и еже къвздити ихъ къ ошлчуенію противъ врага крста Христова. Тем же аште прештедри Господь дасть, и победно враги наше и зпостате и къ свободе иридять племена хрстианскаа з съ васлнмъ зтвржденіемъ и своеручнымъ и неуатнымъ подписомъ пажлазю и даруемо преосвештенномъ митрополитѣ захлмискомъ котори есть оѣтъ монастыра Требинни, хрстиолоубиваго кур Саватию и еже тинникъ и свѣтннкъ ієзѣрхъ Стефанъ ієромонахъ, такожде пострижннкъ и жителю монастыра на рѣце трєбинскон, иже есть Зспеніе пресветіе Богородице каддемо и зтврждѣемо нмъ яко црковинмъ пастиремъ къ граду з Требнню кѣѣ и дѣлане Тврѣнина Мзстафаге Ђатовића такоѣ и къ селз Придворцима кѣѣ истога реуєнаго Тврѣнина Ђатовића и манне и ваштине и кинограде ске и ливаде и ска его добра што є имаю и дрѣжю з Требнню и з проуихъ странахъ късе даемо митрополитѣ і его ієзѣрхъ Стефанъ ієромонахъ, котори есть достоннъ и болашаго помилуваніа понеже кѣлію верз и службз къ его царскомъ пресветломъ мнмъ приказалъ есть. Пани же глаголемъ, аште оѣцъ митрополитѣ скоро смърть дондѣть, оѣтъ сєго вьсєго его ієзѣрхъ Хлжн Стефанъ ієромонахъ да бвдѣть владатель. Аште же іємъ скоро дондѣть смърть, реуєне кѣѣ и земліє късе да бвдѣть подъ монастырѣ Зспенскн, на рѣцєми Требнние за уасть оѣцъ архимандритѣ. Темъ же молю и глаголю, яко да никтоже не имать прекословити сихъ илшихъ граматахъ ни къ сіє ни къ последне време. Писахмо сию грамату къ всякое зтвржденіе и каддемо є Стефанъ ієромонахъ Любнєратнѣхъ кѣѣта Христа Бога нашего дажди., мѣсеца Іюниа къ .г.

Потпис другим рукописом, по свој прилици самога Милорадовића руко: Слзга его царскаго величюства и Михаилъ Милорадовић велики полковникъ. Потпис је тај крупним словима у три врсте. Напрема њему је потпис црним утиснут на ком су на четири угла слова М И—М Л. Иначе је простор печата испуњен нацртом грба, извесно старога грба породице Милорадовића. Главни део грба подељен је прекрштеним дијагоналама на четири троуглаона поља; и, колико се по доста нејасном нацрту разабрати да, на горњем је лав усправљен; па доњем нека птица с уздигнутим крилима у профилу, на левој су страни три звезде, а на десној неки неразговетан знак. На врху

се испод три укрштена цвѣта, који налице на круну, налазе неки неравговетни знаци.

5.

Окружница Павлова манастира у Светој Гори за милостињу ради одужења дугова.

(XVII век.)

Иже по въсоудѣ въ благо нмы христіаномъ, въсесектншемъ архіепископѣ въсеустьимымъ архимандритомъ, прѣподобнымъ игоумѣ скештемъ инокомъ и ниномъ, богопоутинымъ протопопамъ, поповомъ господамъ генераломъ, оберштеромъ, коуменѣдатомъ, тисоуштинномъ, капетаномъ, вичникъ-петаномъ, хадмаѣомъ, баржи'таромъ, капларомъ, тизедѣшнымъ, катанамъ, ханджкомъ, стражамъ, кнзюкомъ и кметокомъ, и кмет'скимъ синокомъ, фруаумъ и копаумъ, трѣговцемъ, абаціамъ, терзіамъ и кур'уіамъ, таниціамъ, златаромъ, павуіамъ, дивѣгеромъ, мансторомъ, кѣхажемъ же и уобаномъ и коваумъ и нмы земледѣльцымъ и роуководл'цымъ, въсамъ христонменнымъ людемъ, великимъ же и малымъ о господи радовати се.

Иже въ скетн горѣ Аѳона царскя, света и свештена обитѣль монастырѣ светы Павла, храмъ скетаго и слакнаго великомоуѣеника и мовѣдомосца Георгія, тоѣ же обитѣли смѣренны игоумемъ Миханлъ іеромонахъ и въса о Христвѣ братія много въ смѣренн до лица земли метаміе сътвордемъ вамемъ благоустию и прилежно молимъ иже въ тронци славилаго Бога и прѣхнстѣю Богородицѣ и светаго великомоуѣеника Георгія и въсѣхъ светыхъ о многолѣтномъ вамемъ животѣ и здравію и спасенію.

По сихъ да знате, благословены христіане, како моуѣдно и зело прискрѣ'мо прѣбываніе нмы отъ многыхъ и напастей и въдѣ отъ въсоудѣ уесто приходештихъ отъ мора же и по сухо на скетю горѣ и даны тежки и не оудобѣ носиміе по въсе дни на масѣ малла-глютъ, и кто можетъ словомъ изрешти, тѣую јединъ богъ въствѣ. И уѣстны нашѣ монастырѣ задлѣжи се 24ф. гроша, и въ теснотѣ велицен ѡбрѣтаемъ се, помостн же не нмы ни отъ коудѣ, тѣую надежду нашѣ и оунованіе на прѣмнлостнаго Бога възлагамъ и на ваше христолюбіе, въмы бо ваше въ млости и штедротѣхъ богоподражателное и млосты'ное подобіе, еже быты вамъ млостивымъ икоже и отцѣ нашѣ небесны. Сего ради послахомъ къ вамѣн любен о Христвѣ братію нашѣ, Исая іеромонаха съ дрѣжиною млостыне ради къ поможенію светомѣ монастырѣ. Вы же, ѡ христолюбивы и млостивыи роде скеты и царское извераніе, Христова нареуен'ное стадо,

принимаете ихъ съ любовію и оусрѣдіемъ Христа ради, молнимъ вы, и отъ богодѣлаго камѣ именіа подадите милостинню протнѣз силѣ и то-плаго вѣшего оусрѣдіа, велико вѣсь млоуунтъ прѣблагы владика Христо-сь. Самъ бо реуе въ скетѣмъ еуаггелин: Блаженн милостивѣн, кто тин помилковани боудѣтъ, милостыня бо оуништаеть грѣхы и отъ смърти многажди избавляетъ и оудобѣ на небо възводитъ и врата небеснаа отъврѣзаетъ и къ Богу приводитъ и оу прѣстола божіа съ дрѣзновеніемъ поставляетъ, милостивы бо уловѣкъ дрѣгъ божин на-рнуеть се. Того ради, милостивѣн христiane, потыштите се милосты-нями Богу оугодити да наследуете царство небесное съ вѣсемн ске-тыми, и помогните намъ въ сіа тежка послѣдѣна времена, не можемъ бо съдрѣжати скеты монастырь ни откоупити отъ тежкаго длѣга безъ вѣшей помощи православныхъ, и вы да имате благословеніе и мо-литвѣ и вѣу'нин помѣмъ съ прѣвными и блажен'ними ктиторн, дондеже стонтъ скетал сіа уюдиа и прѣврас'на обитѣль. Тѣмъ же, аште кто благоизкоидитъ писати се въ паросію или въ об'штин листъ или въ проскомидію или въ помѣникъ, или пѣти скетые божьстѣмие літоургіе или кое любо подоушіе, то да послѣтъ по братіахъ нашихъ синъ выше реуен'ныхъ, мы же да исправимъ по униѣ црѣков'номѣ и по уставѣ скетныхъ апостоль и по прѣданію скетыхъ когносмныхъ отъць. И прочее милость божіа и покровѣ прѣскетые Богородице и помощь скетаго великомоуѣенника и повѣдоносца Георгіа и молитвы прѣподобнаго отъца нашего Павла Аѳонскаго, прѣвлаго ктитора скетому монастырь нашему и вѣсѣхъ же коуп'но скетныхъ молитвы и благословеніе да прѣвѣ-вляють на вѣсѣхъ вѣсь благословен'ныхъ и православ'ныхъ Христianeхъ и на благословен'ныхъ домохъ и усѣхъ вашихъ вѣсегда, аминь.

Потпис лепим 0·052 м. високим испреплетанімъ црвеном бо-јомъ уставомъ Смиренинъ нгъземъ Михаил' іеромонахъ.

Између друге и треће речи потписа црнимъ је на средини утиснут 0·050 м. у пречнику печатъ монастыра с натписомъ у округу око ивице, у крајњемъ ширемъ реду, грчки, а у унутраш-њемъ ужемъ до њега словенски. Грчки натписъ гласи: *Вѣла тѣ агуѣ Георгіѣ иаи тоу агуѣ Павлу еи агуѣ орос, етѣс, ахуѣ. ато Христѣу ѣвѣтѣсѣ.* Словенски: *Сна пѣчатъ стаго Георгіа, монастыр скети Павла, иже въ стонъ гори Атома. У средини је на печату испрѣтанъ свети Бурађ на коњу, где копље забавда у уста аждаси; с неба сіја сунце, а предъ аждахомъ и свецемъ види се у маломъ попрѣје женско подъ круномъ, које, безъ сумње, представља ца-реву кѣер, која је, по легенди, као жертва предъ аждаху изведе-на, и коју свети Бурађ од смрти избавља.*

„Carostavnik“ Narodne Biblioteke u Biogradu i Camblakov život Stefana Dečanskoga.

OD DOPIJNOGA ČLANA STOJANA NOVAKOVIĆA.

*Predano u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije
znanosti i umjetnosti dne 26. siečnja 1884.*

У последње време добављен је збирци рукописа Нар. Библиотеке рукопис на хартији који је дошао на место под бр. 264, и који су стари читаоци сами обележили именом „цароставника“ у записима, који се на рукопису налазе.

Тако на првом листу до корице, који у садашњу, мојом руком извршену пагинацију, ни узет није, стоји на другој страни повним брвописом написани запис, који гласи: **Сиа кинга цароставникъ Иероѿна итд.** (презиме и још једна реч не даду се прочитати). — На првој страни првога листа пише: **Цароставникъ монастира Мзда** (и још неколика неразумљива слова). — На првој страни л. 34 има оваки запис: **Придохъ азъ грѣшны въ монастирь Мздакъ лѣта 1735 ѿблаге ме волею.** — На првој страни листа 241 има овакав запис: **Сиа кинга рекомн цароставникъ иеродиакона кир-Киѣентне Мздуанина, служавника скетаго и великаго мочуемника нже ка царехъ Ђроша, изда се мѣсеца изина .vi. дань. Летопис је био, али га је неко (може бити ради продаје у наше дане) побрљао, те изгонио џз (7006—1498). Међу тим џ више личи на џ, а испод з мал' те није било е. И рукопис записа, и помињање цара Уроша у Јаску и међу свецима¹ ставља изван сумње, да је запис писан у прошлом веку, на сву прилику 1765 (џџ.) године. Разуме се, да је рукопис старији, али му то није година постања. На дну друге стране листа 248 стоји црвеним руком**

¹ Трношац, Гласник V, 76, бележи, да је Урош у Јазак донесен тек 1716.

самога писца написано: **И мастило окыдохъ е ли добро, али не би комнда оу нѣмоу.** На дну друге стране последњега 390 листа стоји запис: **Троудомъ и подвигомъ члсменшаго проигүмена кнр-Амвѣна . . . (једна нечитка реч) . . . лѣта господня дѣѣ (1709).** — Шта значи реч **цдроставник** као литерарни назив у староме нашем језику, ја сам растумачио једним чланчићем у Гласнику XLV, 313—434, којему су и ове белешке само нова потврда.

Рукопис у садашњем повезу има свега 390 листа малогa формата, али је, судећи по старој пагинацији, састављен из две половине. У првој половини нема ништа друго него живот **скетогa Слкс** до Теодосија по Доментијану прерађени. У њу иду по садашњој пагинацији 242 листа. У та 242 листа отишло је старих 30 (л.) свежњића, обележених по старом обичају старословенским бројевима као цифрама на дну прве стране првога и на дну друге стране осмога листа. Само ваља запамтити, да свежњић девети нема свих осам, већ има само седам листа, и то од почетка. Ваљда је још преписалац, погрешивши у чему, истргао један лист из тога кватерниона. Последњи је .лм. кватернион, у који је било метнуто само четири листа. Писаним текстом заузет је први лист (240) цео, и половина прве стране другога листа (241); трећи је остао са свим празан (242), те су по њему после којешта писали; а четвртога сад и нема. Наслов Теодосијева дела гласи у овоме рукопису овако: **Житіе и подвизаніе нже къ поустини съ сконнѣ отьцемъ и осовѣ хождениа и оть уести уюдесъ сповѣданіе нже къ скетыхъ отьца нашего Слкс, прьваго архієпископа и оуцтѣла срѣбскаго, сказан'но прьподоб'ныиы Домен'тиномъ, инокомъ и прьзвытерѣомъ монастира Хилиндарь нарицаемаго, съписано же Феодосіемъ мнихомъ тогожде монастира, отьче благослови!**

Друга половина се повнаје по томе, што има засебиту стару пагинацију (по свежњићима) и што има мешовиту, праву зборничку садржину. Та друга половина заузима по садашњој пагинацији листове 243—390, а стари бројеви по свежњићима ређају се од .л. до .лг. Међу тим сад нема ниједног листа од свежњића .лг., .дл., .ел., а од свежњића .зл. ту је још само последњи лист; све те листове, 31 на броју, неко је из књиге исекао, пошто је повезана била. Последњи .лг. свежњић има сад само 3 листа. Не види се, да је још што више у књизи било.

Садржина је друге половине ова:

а. л. 243 а: **Уюдо светлаго Николи, како продасть нмоу нкто кѣн'ць жени скоје, отьче благослови;**

б. л. 249. а: Мјесеца Ноџмерја .дј. житије и жител'ство светлаго великомоуџеника къ царьхъ Стефана срьб'скаго, иже къ Деуланьхъ, съписан'но Григоріємъ мнихомъ и прѣзкентеромъ, игоуменовъ бык'шимъ тоужде обьтлан;

в. л. 255 б: Униъ параклиса пѣваемаго въ скетомоу великомоуџеникоу иже къ царихъ Стефана .г.-го, ктитора .д.-го светлаго храма, иго иже къ Дѣулахъ;

г. л. 303 а: Мјесеца Нюмја .сј. днь о блажен'итиъ и прьснопоминиаемемъ китъхъ Лазарь, и иже съ нимъ избѣжен'имыхъ православ'имыхъ отъ нечѣстыкиныхъ Агарьхъ, и отъ уести житія иго въспоменутіе и о страданіи иго и моштен прѣнесеніи слово, благослови отъуе!

д. л. 314 б: Мјесеца Априла .д. дњи житіе светіе Марини Ісгуп'тн'имъ, отъуе благослови!

ђ. л. 339 а: Уюдо о скетомъ Николи за сына Агрифока како избави изъ роуки страцини'сцин, оуе благослови!

е. л. 344. б. Кратка причица без наслова о мниху, који је ишао к врачуру.

ж. л. 345 б: Житіе и жиъиъ и покестъ и уюдеса и складниѣ прѣподобнаго отъца нашего Васниа новаго, съписан'но Григоріємъ мнихомъ и оуџеникомъ иго.

з. л. 373 б: Мјесеца Октев'риа .кв. днь житіе и проповѣданіе и оуспѣниѣ отрокъ, иже къ Ісфесе.

Историјски чланци ове друге половине, Цамблаков живот Стеф. Дечанског и кратак Живот кнеза Лавара штампани су у Гласнику XI. Од остале садржине ја сам изабрао и преписао чланке под а, љ, и ж. Први су интересне легендарне приче, а трећи је апокриф. Овде љу само још да додам варијанте, које овај рукопис показује за онај текст Цамблакова „Живота Стефана Дечанскога“, који је у Гласнику XI наштампан. У показивању варијаната држаћу се бројања врста овог. Разлике, које су постале погрешком, нисам бележио.

Стр. 43. вр. 15 м. съписани: писаниихъ.

Стр. 44. вр. 4 м. слоужителе: слоужители, а вр. 21. м. ѡитиъ: ѡвѣтъ.

Стр. 45 вр. 12 м. таковоу: такокомоу; вр. 17 м. неѡбытънъ: неѡблѣуемъ; вр. 22 м. некъдѣаше: вѣдѣаше; вр. 24 м. танио оуџинъ: тани оуџинъ.

Стр. 46 вр. 3 м. уловѣколюбіе: уловѣколюбіемъ; вр. 19 м. въспомлѣши: въспомлѣши.

Стр. 47 вр. 4 м. иѣкаковъ : иѣкамо ; вр. 10 м. иже : иже ; вр. 14 м. моудрость : тврѣдость ; а м. оугасе : оугаси се ; вр. 18 м. не иѣкто : не кто ; вр. 19 м. ме : се ;

Стр. 48 вр. 9 м. и тако е : такоиѣ ; вр. 25 м. пририкошоу : покрикшоу.

Стр. 49 вр. 6 м. и еже : ниже ; вр. 15 м. архіерархоу : архіерею ; вр. 19 м. быклетъ : быкъ ; вр. 27 ико изоставъено ;

Стр. 50 вр. 2 нема рече ; вр. 3 м. миринликинскихъ : миринликинскы ; вр. 8 нема тако ; вр. 9 м. младнѣствоу : младнѣустоу ; вр. 4 нема другога и ;

Стр. 51 вр. 17 после бесѣдовати ваља додати : и съ нимъ объдовати ; вр. 20 нема иже ; вр. 27 после безымястныхъ има још : иго и растлѣныхъ ;

Стр. 52 вр. 5 нема своєю ; вр. 28 м. оумьла : оумьла.

Стр. 53 вр. 7. м. слоужьшимъ : слоужештинъ ; вр. 16 м. быти : быкъ ;

Стр. 54 вр. 14 м. градъ : стадъ.

Стр. 55 вр. 7 въ нема ; вр. 8 м. овь : овь.

Стр. 56 вр. 8 м. глаголюти : глаголати ; вр. 15 м. прістнаго : пріемшаго ; вр. 26 м. то : того ; вр. 27 м. словесе : словеса ; вр. 28 м. много : многал.

Стр. 57 вр. 29 м. сътвораше се : сътворише.

Стр. 58 вр. 21 м. подвааше : повѣдаше ; вр. 26 м. овь : овь.

Стр. 59 вр. 27 м. блаженнаго : божьствнаго ;

Стр. 61 вр. 22 м. царствьюштоу : царствьюштин ; вр. 26 м. ползкль : ползокль.

Стр. 62 вр. 8 м. оуготовль : оуготовль ; вр. 11 м. объемаше : объемаше ; вр. 27 м. оутъшения : оутъшителя.

Стр. 63 вр. 3 м. твораше оиъмъ ; твораше о ономъ ; вр. 5 м. преподобно : подобно ; вр. 7 м. хотѣаше : хотѣше.

Стр. 64 вр. 4 м. велико : неколико ; вр. 8 м. оудобнь : оудоднь ; вр. 16 м. немала : не все ; вр. 17 м. словин : словинци.

Стр. 66 вр. 4 м. мнѣ : мене ; вр. 7 м. прокъштаю : прокъштаблю ; вр. 8 м. не вон се : небонте се ; вр. 9 м. съвъштате : съвъштате.

Стр. 69 вр. 10 м. коупно и здупно : коупко и здупно ; вр. 27 м. пръвелин : пръвеликъ.

Стр. 70 вр. 12 м. мраморонзва . . . : мраморомъ нзе . . . ; вр. 24 м. издншиѣ : изднумѣ ; вр. 28 м. съписовати : съписати.

Стр. 71 вр. 1 м. аггелъинадго : аггелъскадго ; вр. 7 м. хроусоко-
лѣмъ : хрисоколюемъ ; вр. 16 м. дѣмъ же дроугым : дѣмъ жь дроугъ ;
вр. 18 м. леуемни : лоуинни ; вр. 21 м. множанше же : множаншем
же ѣсть ; вр. 22 м. оном : об онь.

Стр. 74 вр. 3 м. нахиримъ : семахеримъ ; вр. 6 м. .рое. : рше. ;
вр. 24 нема се.

Стр. 75 вр. 14 м. оуунштенио : оууштенио.

Стр. 76 вр. 2 м. кљуунима : кљууемама.

Стр. 77 вр. 12 м. прѣдъкъспоменоуѣтаго : прѣжде въспоменоуѣтаго ;
вр. 24 после речи царьства ваѣа додати још једно и.

Стр. 78 вр. 15 м. сконственое : коньственое.

Стр. 81 вр. 10 после речи еклусархоу додати : второе ; вр. 26
после ронхамн има још износитъ се.

Стр. 82 вр. 7 м. проситель : просительнь ; вр. 11 м. приклауимо :
приклауяемо.

Стр. 83 вр. 14 м. благоуштивя : благоуштивьямъ ; вр. 19 м. уе-
стини : унстини ; вр. 21 м. съкъинти : къинти.

Стр. 84 вр. 12 м. съсоудъ : въсоудъ ; вр. 14 м. посрамляемъ ; про-
славляемъ.

Стр. 85 вр. 5 м. въсходѣ : прѣвъсходѣ ; вр. 8 м. въстмъ : въстъмъ ;
вр. 28 м. ѡко : ѡктѣ.

Стр. 87 вр. 8 м. ѡже : же ; вр. 11 м. ѡже : ѡже ; вр. 13 м.
любъзди : любъзди.

Стр. 90 вр. 4 м. ѡ дште : дште ли же не отлоуунтъ се, нь ; вр.
19 м. вѣждъ : вѣждъ, вѣждъ.

Стр. 92 вр. 20 м. поколѣнѡ : поболѣнѡ.

Стр. 93 вр. 9 после се додати још : и рад' снхъ богами прислати
се ; вр. 18 м. истъ : исти.

Стр. 94 вр. 6 м. недѣсть : не дѣсть, а м. кљуунима : кљуунимъ ;
вр. 8 изоставѣна речца дл, а пред далеуе има отъ ; вр. 11 пред
вѣдунтимъ треба додати још твои ; вр. 12 м. любезно : любезно ;
вр 13—14 м божьственин : божьствьини ; вр. 15 ваѣа изоставити
нашихъ ; вр. 15—16 м. ѡбращта : ѡбращтае ; вр. 17 м. ѡгоми :
ѡгоме ; вр 19 м окрестъ : окрестъ ; а м твоеа : твоимъ ; вр. 23 м
прѣскетымъ : прѣскетлымъ ; вр 24 м. копецъ : копецъ, а рѣчи ве-
комъ нема.

Najstarija hrvatska grbovnica (*litterae armales*).

PRIODĆIO DR. IVAN BOJNIĆIĆ KNINSKI.

(Predano u sjednici filološki-historičkoga razreda jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 14. veljače 1884.)

Zadaća heraldika nije samo poznavati pojedine grbove, već je najvažnija zadaća modernih heraldika opažati promjene heraldičkih oblika, kao i heraldički stil tečajem raznih vjekova. Poznavanje heraldičkoga stila nije samo važno za diplomatsku kritiku, nego ono igra veoma važnu ulogu i u poviesti umjetnosti.

Najstariji i vrlo često dolazeći izvori za označivanje heraldičkoga stila jesu bez dvojbe pečati. Nu ovi oskudjevaju s jedne strane, baš u najstarijoj i najboljoj dobi heraldike, na oznaci bojâ (*Schraffirung*), koja je jedna od najbitnijih sastavina grbova; a s druge strane nemogu oni, zbog svog malenog prostora, niti sve vanjske oznake grba podpuno predočiti.

U tom pogledu su službene grbovne knjige (*Wappenbücher*, *Wappenrollen*), rodoslovja, a osobito kraljevske darovnice grbova (*litterae armales*, *Wappenbriefe*, grbovnice) od mnogo veće važnosti, nego li pečati; jer osim toga, što su bile njihove slike grbova sgotavljane obično pod neposrednim nadzorom državnog herolda, nalazimo mi u njih grbove u njihovom podpunom nakitu.

Grbove podjeljivali su doduše kraljevi već u najstarije doba, ali ovo podjeljivanje grbova nije sačinjavalo još nikakva predmeta za listine.

Diplomatski sbornici (*codices diplomatici*) dokazuju nam, da su se doduše već u XII—XIII. vjeku podjeljivali grbovi. Tako nalazimo n. pr. kod Fejéra listinu kralja Emerika od god. 1197, kojom se obitelji Ursini-Blagaj potvrđuje tobože od Bele III. podjeljeni grb¹; nadalje jednu grbovnicu Bele IV. od godine 1263. za Filipa i Bartola Skalića de Lika²; ali obe ove listine jesu patvorene.

Prve prave grbovnice u Ugarskoj polaze iz dobe kraljeva iz kuće anžuvinske. Izmedju ovih podieljenih listina najstarije do sada poznate jesu one od kralja Karla Roberta od godine 1326. za Nikolu

¹ Fejér, *Cod. Dipl.* tom. II. pag. 504—508.

² Fejér, *op. cit.* tom. IV. 3. pag. 130.

sina Emerikova¹, i ona od godine 1327. za Danča, velikoga župana od Zoljoma². Pak niti ove dvie grbovnice nisu podpune, buduć da ona od godine 1326. govori samo o zlatnoj boji grba, a ona od god. 1327. samo o nakitu kacige (Helmkleinod, cimier). Nu da je ipak ugarsko-hrvatski kralj Ljudevit I. podijeljivao već i podpune grbovnice, dokazuje nam grbovnica grada Košicâ (Kaschau) od godine 1369.

Ove najstarije grbovnice sadržaju doduše točan opis podijeljenih grbova, ali nepredočuju jošte risanu ili slikanu sliku istih; one su dakle bez vrijednosti za oznaku heraldičkoga stila kao i za poviest umjetnosti.

Kada i kod kojega naroda upotrijebljavale su se najprije ilustrovane grbovnice? neda se točno označiti po dosadanjih iztraživanjih heraldika. Mnogi misle, da najstarije ilustrovane grbovnice potiču iz posljednjih godina XIV. vieka.

Najstarije ilustrovane grbovnice u Njemačkoj pripisuju se kralju Ruprechtu (1401—1410). Ali da su u istinu grbovnice iz prve četvrti XV. vieka u Njemačkoj veoma velike riedkosti, dokazuju nam to ponajbolje epokalne heraldičke izložbe u Beču (1878.) i u Berlinu (1882.). Izmedju onih 141 na bečkoj heraldičkoj izložbi izloženih ilustrovanih plemičkih grbovnica bilo jih je samo devet iz XV. stolecâ, a najstarija od svijuh bila je grbovnica kralja Sigismunda od god. 1434.; a za ovom dolazi kao najstarija grbovnica ugarsko-hrvatskoga kralja Ladislava V. od godine 1456.³ — Izmedju 160 ilustrovanih grbovnica na berlinskoj heraldičkoj izložbi bila je najstarija ugarsko-hrvatskoga kralja Ladislava V. od godine 1456. za obitelj Zenthei.⁴

U arhivu grofova Keglevića Bužimskih, koji se sada u knjižnici jugoslavenske akademije čuva, imade jedna grbovnica, izdana god. 1434. po kralju Sigismundu u Ratisboni (Regensburg), kojom on podijeljuje Hrvat u Pavlu, sinu Mikčeca od Crkvene i njegovu bratu Nikoli plemstvo i grb.

Tekst listine, koja je na pergameni pisana i veoma dobro sačuvana, jest sliedeći:

Commissio propria domini Imperatoris. Sigismundus dei gratia Romanorum Imperator semper Augustus ac Hungarie, Bohemie, Dalmacie, Croacie etc. Rex. Tibi fidei nostro Paulo filio Mykchecz de Czyrkvena, Salutem graciamque nostram et omne bonum. A claro lumine throni Cesaree et Regie maiestatis velut e sole radii Nobilitates legitimo Iure procedunt, et omnium Nobilitatum in-

¹ Fejér, Cod. dipl. VIII. 3. pag. 63.

² Anjoukori Okmánytár. Kiadja u m. tud. akadémiâ. Budapest 1881. II. sv. str. 337.

³ Jahrbuch des heraldisch-genealogischen Vereines Adler. VI—VII. Jahrgang. Wien 1881. str. 118—122.

⁴ „Der Deutsche Herold“. Organ des Vereines „Herold“ in Berlin. 1882. str. 48.

signia ab Imperatoria seu Regia sic dependent Serenitate, ut non sit dare alicuius generositatis insigne, quod a gremio non proueniat Cesaree et Regie claritatis. Sane attentis tuis fidelitatibus et fideliorum seruiciorum meritis, quibus tu in nonnullis et Regni nostri agendis, iuxta tue possibilitatis exigenciam maiestati nostre studuisti, eoque feruencius et diligentius inantea studebis complacere, quo te et tuos singularibus honorum graciis a nostra maiestate conspexeris fore insignitos, tibi et per te Nicolao fratri tuo carnali, vestrisque heredibus et posteritatibus vniuersis hec arma seu Nobilitatis insignia, que in principio seu capite presencium literarum nostrorum suis appropriatis coloribus arte pictoria figurata sunt, depictaque et distinccius expressata, animo deliberato et ex certa nostre maiestatis sciencia dedimus, donauimus et contulimus, ymo ex habundanciori plenitudine nostre specialis gracie concedimus et presentibus elargimur, ut vos vestrique heredes et posteritates vniuerse predicta Arma seu Nobilitatis insignia, more aliorum Armis utencium, a modo inantea vbique in preliis, hastiludiis, duellis, torneamentis et aliis omnibus exercitiis, Nobilibus scilicet et Militaribus, necnon Sigillis, Anulis, velis, papilionibus et generaliter in quorumlibet rerum et expeditionum generibus sub mere et sincere nobilitatis titulo, quali vos ab vniuersis et singulis cuiuscumque condicionis preeminencie status, gradus vel dignitatis existant, harum noticiam euo habituris, insignitos dici, nominari et teneri volumus, ac etiam reputari, gestare, ac omnibus et singulis graciis, honoribus et libertatibus, quibus ceteri proceres, Nobilesque et Clientes Regni nostri, Armis utentes, quomodolibet consuetudine vel de Iure freti sunt et gauisi, frui et gaudere possitis et valeatis, de talique singularis et specialis gracie antidoto merito exultetis, ac tanto ampliori studio ad honorem Cesaree et Regie maiestatis vestra inantea solidetur intencio, quanto vos largiori fauore Cesareo aut Regio preuentos conspicitis et munere graciaram. In cuius rei memoriam perpetuam presentes literas nostras Sigillo nostro secreto, quo ut Rex Hungarie utimur in pendenti comunitas vobis duximus concedendas. Datum Ratispone, nostra Imperiali Ciuitate, secundo die festi decollacionis beati Johannis Baptiste, Anno domini Millesimo quadringentesimo tricesimo quarto. Regnorum nostrorum Anno Hungarie etc. quadragesimo octauo, Romanorum vigesimoquarto, Bohemie quintodecimo, Imperii vero secundo.

Na listini visio je na crveno-plavoj svilenoj vrpci pečat, koji sada manjka.

Na desnoj strani listine nalazi se na zelenoj ploči slika grba¹. Na lievo (t. j. prama textu listine) okrenuti ozdô zaokruženi štit razdieljen je u dva polja. U gornjem crvenom polju vide se dva uzpinjuća se (wachsend) zlatna lava, jedan drugom okrenuta, između njih cviet naravne boje. U donjem plavom polju vidi se srebreni polumjesec i zlatna zviezda. Na isto tako na lievo okre-

¹ Vidi snimku na priloženoj tabli.

nutoj kacigi vidi se kao nakit (cimier) zatvoren kreljut (geschlossener Flug) sa slikom grba. Gotički nazubljeni plašt (Helmdecke) je crven i plav.

Visina celoga grba od dna štita do najviše točke ukrasa kacige je 9.2 centimetra, od kojih 3.7 centim. na štit, 1.9 centim. na kacigu i 3.6 centim. na ukras kacige otpadaju. Širina štita je 3 cent.

Kao što vidimo iz oblika i razmjera opisanog grba, spada on u kasniju gotičku prelaznu dobu stila, koji karakteriše bojadisane i risane grbove za vrijeme Sigismunda, dočim pečati onoga vremena zastupaju još staro-gotički stil.

Na slikah grbova spomenutoga kasno-gotičkoga prelaznoga stila nalazimo mi doduše još uvijek jednostavne, kriepke poteze i silhouetno bojadisanje starogotskoga stila; ali s druge strane zamienjeni su šiljasti štitovi sa ozdô podpuno okruglimi, a čabraste kacige (Kübelhelm) sa niskimi kljunastimi kacigami (Stechhelm), dočim se ures kacige uzdiže, a plašt dobiva ornamentalni karakter.

Tko nije heraldik, nametnut će mu se možebit pitanje, zašto ovdje ne resi kacigu kruna. U srednjem vieku podieljivala se je od kraljeva kruna na kacigi kao osobita milost, a nesmiije se zamieniti sa današnjom krunom, kao oznakom stališa (Rang- und Titelkronen). Tako je podielio n. pr. francezki kralj Karlo VI. ugarskomu palatinu Nikoli Gorjanskomu krunu na kacigu, koju mu je ugarsko-hrvatski kralj Sigismund 1416. potvrdio s riečmi: „ad maiorem eminentioris nobilitatis gloriam“.

Promatramo li sve sastavine grba Pavla Mikčeca od god. 1434., to nam on predstavlja tako pravilan primjerak heraldičkoga kasno-gotičkoga prelaznoga stila, koji može u graditeljstvu i slikarstvu služiti kao savršen uzorak one dobe.

Ovaj je grb ne samo svojim stilom, nego i svojom starinom veoma važan, jer, kao što spomenusmo, i iste epokalne heraldičke izložbe u Beču i Berlinu mogle su samo jednu jedinu tako staru grbovnicu pokazati.

Prilog za povjest zagrebačkih sinoda u XV. i XVI. vieku.

PRIODBIO PRAVI ČLAN IVAN TKALČIĆ.

Predano u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 15. ožujka 1884.

U koliko je diecezanskim sinodam omjeren djelokrug u vjerskih stvarih spram ustanovam celokupne crkve, u toliko im je opet dozvoljen obsežan rad u onih pitanjih, koja se tiču ustroja same dieceze, kao n. pr. o podignuću i razdiobi župa, o školstvu, o naobrazbi puka, o izkorjenjenju sujevjerstva itd., a tim zavriede one, da se ubroje u spomenike za povjest kulture. Iz toga indi gledišta doprinosim evo nešto o trih sinodah zagrebačkih iz XV. i XVI. vieka.

Da je i prije ovih sinoda bilo u biskupiji mnogo starijih, bez svake je sumnje, za biskupa Kazota bar (1303—1322) veli suvremena bilježka, da je držao sinodu u Zagrebu „sequentes autem festivitates festari sunt precepte in synodo per felicem et beatum patrem dominum Augustinum quondam zagrabiensem, novissimis temporibus videlicet episcopum“; ali zaključci ove sinode propali su.

Prema tomu najstarije poznata bi nam bila ona sinoda, koju je u XV. vieku, ili g. 1471, sazvao biskup zagrebački Osvaldo, i o kojoj viesti na prvom mjestu priobćujem. Već je g. 1467 pozvao taj biskup svoje svećenstvo na sinodu, no prepriečen, kako veli: „pluribus et arduis negotiis nunc occurrentibus disponendis apud maiestatem regiam“; dok ju napokon sazvao g. 1471 na nedjelu poslie svetkovine Stjepana kralja.

Članci ove sinode nisu se sačuvali, ali nam ti spisi predočuju ipak u kako se je nevoljnom stanju nalazila biskupija zagrebačka u ono doba. U prosvjedu stvorenom na toj sinodi i upravljenom rimskoj stolici, tuži se sakupljeno svećenstvo i na svoga biskupa, da nije hotio osobno prisustvovati ovoj sinodi, a osobito pako gorko jadikuje na biskupove ljude i to na Petra Gudavca, upravitelja biskupskih dobara i podbana Ladislava Grebenskoga, koji su za vrieme same sinode svećenike plienjali, dà treći dan, kada se je sinoda svršila, provalili su buzdovan i oružjem u stolnu crkvu, te su mnoge od njih do smrti izranili.

Viesti ob ovoj sinodi, koje su upisane u latinskom glossariju, koj se nekoč nalazio u arhivu prebendarskom, a sada nalazi se u arhivu jugoslavenske akademije. prvi put sada iznose se na svjetlo, a služiti će kao prilog k razjašnjenju onodobne povjesti.

Drugi prinos, koj se nalazi u kaptolskom arhivu, sadržava samo red, kakovim se na 19 i sljedećih dana mjeseca veljače g. 1570, za biskupovanja Draškovićeve, držala sinoda u Zagrebu. U tom redu to je važno za nas, da se je po odredbi biskupovoj za vremena same sinode morala pjevati u stolnoj crkvi misa hrvatskim jezikom.

Napokon treći prinos, koj se nalazi u nadbiskupskom arhivu, donosi imenik onih osoba i župnika, koji su mjeseca ožujka g. 1574 prisustvovali sinodi, koju je sazvao opet biskup Drašković.

I ovaj imenik osoba i župa važan je za domaću povjest, jer tu se spominju i popi glagoljaši, kao domaći svećenici; a drugo, kada bi se taj imenik župa prispodobio s onim od god. 1501 (Starine IV) razabralo bi se u koliko su turskom provalom u našu domovinu postradale župe ove dioceze.

I.

Insinuacio synodalis.

(18 martii 1467).

Osvaldus dei et apostolice sedis gracia episcopus ecclesie zagrabiensis. Universis et singulis religiosis, venerabilibus, honorabilibus ac discretis et circumspectis viris, dominis abbatibus, prioribus, prepositis tam regularibus quam secularibus, lectoribus, cantoribus, custodibus, necnon archidiaconis ceterisque canonicis, tam dicte cathedralis zagrabiensis quam collegiate chasmensis ecclesiarum nostrarum, vicearchidiaconis, aliisque beneficiatis sed et presbiteris, gracionis quibuscumque in et sub diocesi nostra zagrabiensi ubilibet constitutis et commorantibus presencium noticiam habituris salutem in domino benedictione cum paterna. Quum sanctorum patrum canonica sanxit auctoritas antistites synodalem clero sue dyocesis celebrare congregacionem, ut per salubres exhortaciones, constituciones synodales et canonicas moniciones vicia extirpentur, virtutes inserantur, reprimantur actus noxii et discipline equitatis norma dirigatur, status ecclesiasticus et persone ecclesiastice refoventur. Ne igitur de manibus nostris, qui in partem sollicitudinis divina miseracione vocati sumus, subditorum nostrorum sanguis in districti iudicii examine requiratur, habita superinde unacum venerabilibus et circumspectis viris dominis de capitulo prefate ecclesie zagrabiensis, que a multo tempore legitimo fuit orbata pastore, salubri et matura deliberacione induximus et tenore presencium inducimus promulgandi sanctam synodalem congregacionem anno in presenti in ipsa ecclesia nostra zagrabiensi die dominico proximo post festum beati Georgii martiris proxime venturo videlicet vicesima sexta die mensis aprilis et aliis diebus ad id aptis et sufficientibus annuente

domino per nos, aut si arduis regni Maiestatis fuerimus prepediti negociis per ydoneos viros quos illac deputare et transmittere curabimus celebrandam. Universitatem itaque vestram requirimus, hortamur et per hec scripta monemus primo, secundo, tercio, peremptorieque et canonice, nichilominusque vobis et cuilibet vestrum in solidum in virtute salutaris obediencie et sub penis et censuris ecclesiasticis in sinodo, more alias solito, in dicta nostra ecclesia zagrabiensi celebrata in absentes et contumaces infligi et promulgari consvetis, districte precipiendo mandamus, quatenus ad veniendum et ad representandum vos personaliter ad eandam sanctam synodum preparatis et in prefato die dominico post festum beati Georgii martiris et aliis diebus ad id aptis et sufficientibus et immediate sequendis; quemquidem terminum vobis omnibus et singulis supradictis viris ecclesiasticis et vestrum cuilibet cuiuscumque gradus, ordinis, condicionis, dignitatis et preeminencie existant pro primo, secundo, tercio et peremptorie tercio canonicaque monicione in hiis scriptis assignamus celebrationem eiusdem sancte sinodis interesse in propriis personis vos representare studeatis, statuta synodalia pia monicione ac exhortaciones salutiferas ibidem proponendas audituros et diligenter attenturos, et tandem domino cooperante et sermonem confirmante effectualiter adimpleturos; et ne aliquis vestrum ignoranciam de premissis quoquo modo allegare valeat, presentes litteras nostras valvis dicte ecclesie nostre zagrabiensis publice affigi mandavimus, ut ad cunctorum noticiam contenta in eisdem possint patulo pervenire. Preterea mandamus, ut horam et singula archidiaconi dicte ecclesie nostre per se vel per alios vicearchidiaconos prout expediens fuerit plebanorum suorum et aliorum, quorum supra, faciant noticiam pervenire. Datum Bude decima octava die mensis marcii. Anno domini MCCCCLXVII. Albertus de Nagywath, notarius in premissis.

Prorogacio sinodalis ex causis racionabilibus.

Oswaldus etc. Universis et singulis dominis abbatibus, prepositis, lectoribus, archidiaconis, canonicis katedralium et collegiatarum ecclesiarum, aliisque plebanis et ecclesiarum parochialium rectoribus in et sub tota dyocesi nostra zagrabiensi ubivis constitutis et existentibus salutem et paternam in domino benedictionem. Quamvis nuper debita sollicitudine officii pastoralis moti ad laudem et divini nominis honorem ac status ecclesie nostre zagrabiensis, pariterque tocuis dominici gregis ex alto nobis crediti reformationem, celebrationem sancte sinodi in dicta nostra ecclesia zagrabiensi fiende decrevimus certum ad hoc et determinatum tempus, scilicet dominicam proximam post festum beati Georgii martiris deputaverimus, vobisque et vestrum cuilibet devocioni in virtute salutaris obediencie et sub excommunicationis pena, premissa canonica monicione, mandamus aliis litteris nostris patentibus in valvis pretacte ecclesie nostre publice affixis mandaverimus, et die et loco supradicte sancte

synodi et cuius celebrationi interesse deberetis et personaliter teneremini; tamen pluribus et arduis negociis nunc occurrentibus disponendis apud maiestatem regiam de suo mandato longiori quam sperabamus tempore necesse habuimus occupari, ut per hoc tam rebus regni publicis, quam sue Maiestatis honori ad beneplacita obsequeremur, ac postremo ecclesie nostre pariter et nostrorum subditorum comodo consulere et statum pacificum parare possemus. Hiis et aliis iustis et racionalibus causis, nos hic detinentibus cum in termino supradictarum litterarum nostrarum expressato predictae synodo et eius celebrationi personaliter interesse nequerimus, ad tertium diem ascensionis Domini proxime venturum, qui erit nonus dies mensis Maii deliberavimus differendum et defferimus per presentes, quo die et termino favente Domino, dictam celebrationem sancte synodi disposuimus perficiendi. Vobis igitur dominis supradictis in virtute sancte obediencie et sub excommunicationis pena, monicione canonica premissa, firmiter precipiendo mandamus quatenus ipso die tercio predicti festi Ascensionis dominice in ecclesia nostra zagrabiensi in huiusmodi sancte synodo et eius celebrationi iuxta continenciam aliarum litterarum nostrarum, vobis, ut premisimus, publicatarum, comparere et interesse debeatis. Vos vero domini archidiaconi supratacti hanc nostram prorogacionem omnibus plebanis in vestris archidiaconatibus constitutis citissime publicare et notificare teneamini, aliud non facturi. Datum Bude, feria secunda proxima ante festum beatorum Tiburcii et Vale(riani); etc.

Alia insynuacio erat facta per dominum episcopum Oswaldam ad celebrandam synodum, videlicet post festum beati Stephani regis, die dominico; sed ipse dominus episcopus eatenus occupatus negociis regis etc. fuit ista prorogacio facta, ut supra, anno domini MCCCCLXXI; sed intimacio fuit facta circa festum Georgii martiris, eodem anno.

Item. 3a insynuacio synodalis facta est in die Mathie apostoli, anno domini MCCCCLXXIII ad celebrandum sanctam synodum dominica qua canitur in ecclesia „Misericordias domini“, eodem anno.

Appellacio pro parte universitatis plebanorum dyocesis zagrabiensis.

Cum appellacionis remedium in relevamen oppressorum vel verisimiliter opprimi formidantium a sanctis patribus et utriusque iuris doctoribus, sumpmorum pontificum auctoritate fulcitur et alias canonice sit institutum, ut ea, que commune ius fierent, ipsius auxilio reformentur et in statum debitum instituantur. Proinde coram vobis venerabilibus et honorabilibus et discretis viris hic presentibus et astantibus et tam notario publico, tamquam autentica persona legali et fideli, nos universi et singuli vicearchidiaconi, plebani, hospitalium et altarium rectores per totam dyocesim zagrabiensem ubilibet existentes et constituti, animo et intencione provocandi et appellandi annuimus et apponimus et allegamus, appellamus et appellando deducimus et hais quibus interest et interesse

poterit quemlibet in futurum, gravi proponimus cum querela: quod, quamvis reverendus in Christo pater et dominus, dominus Oswaldus, dei et apostolice sedis gracia episcopus zagrabiensis, prelatus noster, iuxta sanctorum patrum instituta hiis diebus sanctam indixerit toti clero sue diocesis, et signanter nobis plebanis, sinodum celebrandam. Nosque eidem obedire cupientes, tamquam domino et prelato nostro ipsi sinodali celebracioni interfuissemus et ut teneamur cum gaudio expectabamus presenciam ipsius prelati nostri, nondum congregati sive visi, quod videlicet huiusmodi sinodali celebracioni personaliter interesset, defectusque nostros attendisset et ipsis, uti pater noster, graciose occurrisset, vel saltem aliquos speciales viros doctores et magistros pro informacione et reformatione tocius status clericalis sue dyocesis destinasset. Tamen ipse reverendus pater, dominus et prelatus noster predictus, assumpta quadam occasione se a prefata sancta sinodo absentandi, per ipsum modo predicto instuta, non doctores sed seductores, non tirones sed tyranos in villipendium ac oppressionem tocius cleri in medium nostri destinavit, egregios videlicet et nobiles viros, si dici merentur, Petrum de Gwdowcz, vicarium temporalem; Ladislaum de Greben, vicebanum; Gregorium de Fodorowcz, Anthonium Kopyncz, Petrum de Bykzhad, Janko de Miketyncz, Georgium Briga, Hermannum de Chawa et Georgium Susicza cum ipsorum complicitibus, familiaribus videlicet suis. Cumque nos universi et signanter plebani et alii beneficiati predicti pro audiendis sermonibus et aliis erudicionibus salubribus accipiendis, in ecclesia katedrali sancti regis Stephani reclusi fuisset, ne laycalis severitas in contemptum cleri nos modo premissis congregatos invasisset, et quidam satellites nepharii familiares videlicet predicatorum nobilium ipsorumque conservi iussu atque mandato ad hospicia nostra propria temeritate irruissent, et ibidem in domibus hospitem nostrorum, seris confractis, res et bona nostra recepissent et ceperunt et quo ipsorum perniciose voluntati placuisset convertissent et converterunt in prejudicium et dampnum nostrum et dedecus gravissimum; sacerdotes propterea, qui se ab huiusmodi sinodali congregacione absentassent querentes, et cum non invenissent, duos saltem, unum ecclesie parochialis zagrabiensis cappellanum pro audiendis confessionibus ad infirmum communicandum cum sacramento exivisset, divini sacramenti irreveriti, sacerdotalisque dignitatis immemores, ipsum ad villissimam tunicam, libro breviarii, pecuniis et aliis rebus circa ipsum repertis spoliarunt; secundum vero sacerdotem, qui tunc magnam missam celebravit, dum pro necessitate naturali, peracta missa exivisset, similiter captivaverunt et spoliarunt, resque ab eis ablatas retinent adhuc de presenti. Et cum iuxta consuetudinem diucius in huiusmodi celebracione sinodali observatam ad accusationem testium sinodaliu sacerdotes et alii clerici iuxta eorum merita, ut repremiarentur, et demerita ut corriperentur, pronunciarentur, iam fati laici cum suis complicitibus, qui se consuetudine eciam ac iurisdiccione crimina clericalia ipsis patefierent non debuissent interesse eciam contra prohibitionem reve-

rendi in Christo patris et domini Stephani dei et apostolice sedis gracia episcopi geurensis et gubernatoris abbacie in Kapornak, prefati domini Osvaldi episcopi in pontificalibus vicarii generalis, ac in persona ipsius domini Osvaldi episcopi eiusdem sacre synodalis congregacionis residentis, tociusque venerabilis capituli zagrabiensis prohibicione de mandato doctorum, clericorum et plebanorum congregacionis videlicet nostre exire nolentes, videntesque et audientes certorum sacerdotum propter crimina detentatos, risus et caphinos elevantes, sacerdotes omnes et singulos deridebant, dumque nos plebani prescripti ultra communem diuturnam et approbatam consuetudinem in ipsa sacra sinodali diucius tenemur, volentesque in eo mandatis prefati domini Stephani episcopi presidentis, ut finem videremus obtemperare, dum ultimo die videlicet die Martis post diem Ascensionis domini proxima, ad locum ecclesie prenotate solitum, ad sonum magne campane quod erat nobis mandatum, statim facto prandio convenissemus, foresque ecclesie, ne dicti sacerdotum inimici, laici videlicet et persecutores intrarent, claudere voluissemus, ac quosdam certi ex nobis racione premissorum spoliatorum ipsos laicos arguissent ut res huiusmodi ab ipsis ablatas benevole restitui requisissent, prefati laici cum complicibus suis prenotatis, gladiis evaginatis, balistis apprehensis, clavis ferreis arreptis, alii vero lapides in manu tenentes tamquam insensati cursu veloci nos pauperes et oppressos plebanos ymmo et dominos capitularum in dicta ecclesia inclusos, nullis nostris nec ipsorum demeritis exigentibus, sed potius animo inimicandi et malignandi invaserunt et cum supradictis ingeniis dire percusserunt et verberaverunt sic, quod quibusdam manus, quibus pedes, quibus latera, quibusdam dorsa immanissime verberaverunt eciam fere usque ad mortem; alios autem vulneraverunt, quosdam in facie, quosdam in platis, quosdam in brachiis, sanguinem Christi sacerdotum crudelissime per totam effundentes ecclesiam, de quorum numero unus mortuus est, multi vero languentes mortem de die in diem prestolantur. Et dum hec reverendus pater, prefatus videlicet dominus Stephanus episcopus et presidens, pontificalibus indutus apparamentis, premissa sedare voluisset et ipsi sinodo finem cum benedictione imponere, sepefati satellites non solum ipsi domino ipiscopo neque altero clero dignissimo sed et corporis dominici in ipsorum aspectu existentis irreveriti, alios insultus peiores prioribus facere non erubuerunt; et nisi ipse dominus Stephanus episcopus presidens in locum sacristie unacum certis dominis capitularibus reversus fuisset, non absque periculo sue dignitatis exivisset. Ex quibus omnibus sic nequiter patris infinita scandala in clero exorta sunt et ecclesie sancte iniuria gravissima. Hiisque maleficiis prescriptis non contenti prefati Petrus de Gudowcz, vicarius temporalis, Ladislaus de Greben, vicebanus, Gregorius de Fodorowcz et Petrus de Byksaad in Christi sacerdotes et eorum sanguinem sevientes quodam caritativum subsidium quod potius odiosissimum subsidium et proprie spoliolum dici debet, invenientes, quosdam ad decem florenos, qui vix duos; quosdam

ad viginti, qui vix sex; quosdam triginta, qui vix decem; quosdam ad quadraginta, qui vix quindecim dumtaxat sine lesione caritatis censeri debetur, dicaverunt, huiusmodi subsidium mandatum cum minis et machinationibus per nos pauperes solvere constituerunt; et cum ipsam summam exsolverimus, minas carceris et mortis imponere non cessaverunt. Decimas insuper colonorum et inquilinorum nostrorum nobis de iure et approbata consuetudine provenientes, abstrahentes, mense ipsius domini Oswaldi episcopi occupantes appropriaverunt, aliasque novitates, proprie tamen abusiones, invenientes, nos et universos clericos gravant et turbant, et in acceptionibus teloniorum, quod nunquam alias auditum fuerat in eundo et redeundo molestant, quibus si non obviabitur, timendum est, ne secte heresium latitantes in destructionem status clericalis et vilipendium sancte et universalis matris ecclesie orientur. Unde nos plebani totaque universitas clericalis prefati et oppressi exinde fore gravatos, timentesque in posterum plus posse generari cum ex preteritis verisimiliter presumitur de futuris, ad sanctissimum in Christo patrem et dominum, dominum Paulum, divina providencia papam secundum, eiusque sacrosanctam sedem apostolicam in hiis scriptis provocamus et appellamus, appellantesque primo instanter, secundo instancius et tercio instantissime nobis dare petimus, si quis sit eas nobis dare velit et possit, vel saltem a te notario publico, litteras testimoniales seu publica instrumenta, subicientes nos et omnia bona nostra mobilia et immobilia unacum nobis adherere volentibus, tuitioni, protectioni et obediencie sancte sedis apostolice antedictae; protestamurque quod hanc appellacionem nostram et gravamina in ipsa constituta prosequi volumus et prosequemur in termino nobis a iure concesso et limitato, quodque eam hiis et huic intimavimus, notificavimus, interponimus et publicabimus si et in quantum nobis publicus patebit accessus, alia que de iure facienda fuerint faciemus et protestamur eciam prout est emanatum iuris, ordinis atque stili, salvo iure addendi, minuendi, imitandi, corrigendi, alia que huic incumbunt et de iure sunt necessaria faciendi. — Stephanus de Marchus notarius in premissis.

II.

Ordo servandus in synodo, quae dominica Reminiscere proxima in hac alma ecclesia habebitur, an. 1570.

Sabbato ante dictam Dominicam circa horam completorii, singuli archidiaconi vicearchidiaconos et plebanos suos, qui tunc venerint, eos vero, qui ipso sabbato non venerint, sequenti die, reverendissimo domino praesentare debent. Ibi reverendissimus dominus eos de quibusdam necessariis monebit.

Primo die agenda.

Die dominico Reminiscere in ipsa aurora ad matutinam missam celebrabitur, qua finita, *croatica lingua* ad summum altare de sanc-

tissima Trinitate missa decantabitur. Quae finita, statim summa missa de die cantabitur; post cuius finem (nam horae canonicae eo die et sequentibus duobus in sacrario per praebendarios dicentur) ad sanctam synodum pulsabitur et caeremoniae synodales in sanctuario scammis et tapetis adornato peragentur. Reverendissimus dominus suum faldistorium habebit ante sumnum altare, a dextris dominus electus quinquaeclesiensis sedebit, a sinistris dominus prepositus Galgocensis. Post hos procurator abbatis Toplicensis. Mei domini capitulares a dextris et a sinistris iuxta suum ordinem ac senium sedebunt. Post capitulum sedebunt vicearchidiaconi secundum ordinem ac praecedens suorum archidiaconorum ita, ut vicearchidiaconi domini praepositi primum locum teneant, domini cathedralis, secundum; et sic deinceps. Postea sedebunt plebani secundum eum ordinem, quem a suis vicearchidiaconis servari viderint.

Tandem sedebunt Praebendarii et alii sacellani, qui aderunt. Regularibus autem separatus locus dabitur.

Praeterea erunt assistentes more solito, et duo, qui letaniam decantabunt, universo clero respondente.

Omnibus igitur sic rite dispositis, incipient synodales caeremoniae prout in pontificali continetur.

Quibus finitis, sublector orationem latinam habebit; qua finita reverendissimus dominus praecipua illa capita in sinodo denuo publicanda, latine, *sclavonice et croatice* scripta distribuet et ex suggesto in ipso sanctuario sito, explicare incipiet.

Quibus pro aliqua parte finitis et benedictione data, primae diei actus absolvetur.

Secundo die.

Summo mane, ut die precedenti, ad matutinam missam pulsabitur, qua finita, missa de patrono huius ecclesiae *croatica lingua* cantabitur. Postea summum sacrum cantabitur, quo finito, omnes sedebunt ut priori die et caeremoniae similiter peragentur. Quibus finitis reverendissimus dominus dictorum capitum explicationem continuabit lingua *vernacula*; quaequidem capita sive articulos plebani a suis vicearchidiaconis *sclavonica et croatica lingua* describere et perpetuo prae oculis habere tenebuntur.

His absolutis et benedictione data, secundae diei auctus finietur.

Tertio die.

In templum convenietur, sacra celebrabuntur ut prius, nisi quod *lingua croatica* missa non cantabitur. Sedebunt ut priori die, et si quid capitum residui fuerit, reverendissimus dominus explicabit; postea fiet processio ad aliquod vicinum templum.

Ac ubi processio reversa fuerit, caeremoniae incipient.

Quibus finitis, per dominum lectorem huius ecclesiae omnes ex registro vocabuntur, et singuli archidiaconi suos vicearchidiaconos et plebanos in medium adducere tenebuntur.

Ibi, exclusis omnibus secularibus, ad reformationem morum necessaria exhortatio proponetur.

Deinde benedictione data in pace dimittentur.

Die Dominico praedicto populus in cathedrali templo sacra, concionem vero in monasterio sancti Francisci audire poterit.

Sciendum etiam, quod iudices synodales singulis illis tribus diebus post prandium convenient, si quae causae emergerint, eas revidebunt.

Judices sinodales.

Reverendissimus dominus Quinqueecclesiensis, dominus vicarius in spiritualibus; dominus lector; archidiaconi: cathedralis, Bexin, varasdinensis (L. S.).

Georgius Heresinczy vicarius ecclesiae zagrabiensis de mandato reverendissimi domini episcopi et bani (m. p.).

Act. Cap. Ant. fasc. 95. nr. 16.

III.

Ordo et series Cleri dioecesis Zagrabiensis 8. Martii 1574.

Dominus Abbas de Topuzka. Dominus Abbas de Bela, vacat.
Dominus Praepositus Galgocensis. Dominus Praepositus Vaska, vacat.

Capitulum zagrabiense secundum dignitates.

Dominus Praepositus zagrabensis. Dominus Lector. Dominus Cantor. Praepositus Chasmensis. Archidiaconus Cathedralis. Archidiaconus Dubicensis. Archidiaconus Camarcensis. Archidiaconus Goricensis. Archidiaconus Kemlek. Archidiaconus Vaska. Archidiaconus Chasmensis. Archidiaconus Bexin. Archidiaconus Varasdinensis. Archidiaconus Vrbowcz. Dominus Custos.

Magistri:

Mathias Dombrensis. Christophorus Grania. Paulus Kralioczi. Dominus Petiniensis. Mathianus Varasdinensis. Caspar Ztankouachky. Michael Brumanus. Georgius Frulia est in studio. Ambrosius Pupchich. Philippus Zedinich. Michael Grabantich. Joannes Dombrensis. Nicolaus Mikaczius studet. Michael Jagussich.

Praebendarii:

Mathias de Filarkis. Paulus de Kudowcz. Nicolaus Rudnay. Blaius de Chasma. Bartholomaeus Huostarich. Georgius Fianchich. Georgius Zlobochini. Vincentius Persich. Georgius Jansechich. Georgius Zlivarich. Georgius Hoziak.

Nomina plebanorum

sub archidiaconatu D. Praepositi maioris.

Gora:

Plebanatus eccl. s. Crucis in Hwtyna, vicearchidiaconus, vacat. Plebanus Hraztovicensis. Plebanus in Zizek. Plebanus in Martonfalva.

Plebani abbatiae de Topozka:

Ecclesia parochialis in Topuzka, vacat. Plebanus in Boyych. Plebanus in Pokupia. Plebanus in Dobrava pokupzki. Plebanatus in Berkussevina, vacat. Plebanus in Oztrosyn.

Plebani in prioratu Auranae in eodem arch. Gora existentes:

Plebanus in Gora. Plebanatus in Sasyn, vacat. Plebanus in Miholya.

Visitatio archidiaconatus Zagoria:

Plebanus ecclesiae s. Nicolai episc. in Krapina. Plebanus ecclesiae ss. Trinitatis in Radoboya. Plebanus in Bednya. Plebanus in Kamenicza. Plebanus ecclesiae sub Lobar. Plebanus sub Oztercz. Plebanus ecclesiae sub Belec. Ecclesia parochialis in Zaiezda vacat. Plebanus ecclesiae in Konzka. Plebanus ecclesiae in Macchye. Plebanus ecclesiae sub Komor. Plebanus ecclesiae in Zachretya. Plebanus ecclesiae in termis Crapinensibus. Plebanus ecclesiae in Desinych. Plebanus ecclesiae in Pregrada. Plebanus ecclesiae sub Koztel. Plebanus ecclesiae in Konoba.

Ecclesiae parochiales in et sub archidiaconatu Zagrabiensi existentes visitatae per Georgium Petrovinae Arch. et Can. Zagrab.

Domini plebani citrazavani et ecclesiae ipsorum parochiales:

Ecclesia B. Virginis in area capitulari zagrabiensi, plebanus R. D. Nicolaus Don, suffraganeus eius. Ecclesia b. Marci evangelistae in monte graecensi, plebanus D. Antonius archidiaconus Varasdiensis. Ecclesia s. Johannis baptistae in Nova villa, plebanus Bartholomaeus. Plebanus ecclesiae s. Emerici sub Medvewar, Lucas presbyter. Plebanus ecclesiae s. Crucis in Wrapcha Joannes presbyter. Plebanatus in Ztanocz vacat. Plebanus in Berdowcz. Plebanus ecclesiae in Puschia, Johannes presbiter. Plebanus ecclesiae s. Nicholai in Jablanowcz, Stephanus Atynai. Plebanus s. Trinitatis in also Ztubicza, Johannes presbiter. Plebanus s. Georgii in felsé Ztubicza Michael presbyter. Plebanus ecclesiae s. Petri in

Byztricza Antonius presbyter. Plebanus in Marochia Stephanus presbyter. Plebanus ecclesiae in Zelyna Vinczek glagolita. Plebanus in Cassina Marcus presbyter. Plebanus Vgrensis Petrus vice-archidiaconus. Plebanus in Chywcher. Plebanus ecclesiae s. Simonis et Judae sub montibus Michael Jagodich. Plebanus in Granosina Joannes glagolita. Plebanus ecclesiae omnium sanctorum Petrus presbyter. Plebanus in Cerye Thomas presbyter. Plebanus ecclesiae Omnium sanctorum in Oborovo Joannes Lectorych Capellae b. virginis in Nart administrator Joannes glagolita. Plebanus in Reznik Blasius presbyter. Administrator ecclesiae S. Petri in vico latino Blasius Gyurak.

Ultra Zavini.

Plebanns in Odra Gregorius presbyter. Plebanus ecclesiae s. Petri in Petrovy(na) Mathias presbyter glagolita. Plebanus ecclesiae s. Marci in spinis Mathias dalmata. Plebanus in Schitarie Marcus presbyter. Plebanus in Goricza Joannes glagolita. Plebanus in nova Chyche Mathias presbyter. Plebanus in veteri Chyche Vincentius dalmata. Plebanus in Vokovina Georgius dalmata. Plebanus in Peschenyca Georgius Ziziensis. Plebanus in Kravarzka Nicolaus Radinovich. Plebanus in Dobravacz Georgius presbyter. Plebanus in Iwanich Nicolaus presbyter. Plebanus in Kupchyna Lucas presbyter. Plebanus in Kupinacz Marcus presbyter. Plebanus sub Okich Joannes dalmata. Plebanus ecclesiae sancti Martini sub Okich Marcus presbyter. Plebanus in Zamobor Nicolaus presbyter. Plebanus in zent-nedelya Gregorius presbyter. Plebanus ecclesiae s. Georgii in Thuropolya Georgius presbyter. Plebanus in Brezouicza Michael Zegedinus. Plebanus s. Clarae ad Zavum Gregorius glagolita.

Sub prioratu Auranae.

Plebanus in Bosyak Gregorius presbyter.

Visitatio archidiaconatus Kemlek per Thomam Vereczei.

Plebanus ecclesiae s. Georgii in Rokonak Marcus vicearchidiaconus. Plebanus ad s. Joannem in Morawcha Bartholomaeus. Plebanus in Bizagh Mathias. Plebanus ad omnes sanctos na Bednicha Martinus. Plebanus s. Nicolai in Hraschina Gazparus Fodoroczy. Plebanus in Vizoka Gregorius. Plebanus sub kis Kemlek Georgius. Plebanus sub nagy Kemlek Georgius. Plebanus in Miholcz Joannes. Plebanus Cri-siensis Lucas. Plebanus in Dobowcz Paulus. Plebanus in Prezeka Michael. Ad sanctum Petrum vacat. Ad Kuscherowcz vacat. Ad Rawen vacat. Ad Kaliez vacat. Ad sanctum Lerincz vacat. Ad sanctum Dionisium vacat. Ad novo mezto vacat.

Nomina plebanorum in archidiaconatu Bexim existentium.

Inter Dravam et Muram plebani:

Michael Bychich. Plebanus s. Michaelis archangeli prope Chakornia Paulus Zekel. Plebanus ecclesiae s. Georgii in Lopaticza Andreas Banych. Plebanus s. Magdalenae in Strigo Joannes Kuakan. Plebanus ecclesiae s. Martini conf. Nicolaus Vamus. Plebanus s. Marci in Zelnycza Marcus Maiurich. Plebanus s. Martini in Zerdahel, Georgius presbyter. Plebanatus in Turnischae vacat. Plebanus s. Georgii in spinis Michael Vochych. Plebanus s. Viti mart. Franciscus Czikonja. Plebanus ecclesiae s. Jacobi ap. in Prilok Georgius Brumanus. Plebanus ecclesiae b. virginis in Zlobotica Georgius Polczki aliter sutor. Plebanatus in Belicza vacat. Plebanus in oppido Nedelz Jacobus Hais.

Cis Muram plebani:

Plebanus in also Lyndva Caspar Dragachych. Plebanus in Zumbatel Benedictus presbyter. Plebanus s. Michaelis archangeli Joannes presbyter. Plebanus apud s. Georgium in Zentgerwolghi Benedictus. Plebanus in Kereztrw Blasius. Plebanatus de Kabalazentmarton vacat. Plebanatus s. Ladislai de zent Lazlo vacat. Plebanus in Bagonia. Plebanatus de Turnischa, vacat. Plebanus apud ecclesiam Dobrownik Ambrosius. Plebanus ecclesiae s. Nicolai de zent Miklos Franciscus presbyter. Plebanatus s. Joannis bapt. de Tormafelse vacat. Plebanatus s. Martini de Totfalu vacat. Plebanatus s. Marci evangelistae in montibus vacat. Plebanatus s. Georgii de Paka vacat. Plebanatus s. Nicolai de Gwterfelde vacat. Ecclesia s. Georgii in Zentgerg non habet plebanum. Ecclesia s. Venceslai non habet plebanum. Ecclesia s. Martini in Zerdahel vacat. Plebanatus s. Georgii in Oltarcz vacat. Ecclesia s. Joannis bapt. in Greche vacat. Ecclesia s. Martini de zent Marton vacat. Ecclesia omnium sanctorum in Pola vacat. Ecclesia s. Georgii de Letenie vacat. Plebanatus s. Petri in Tholmach vacat. Ecclesia omnium sanctorum in Zaik vacat. Ecclesia s. Martini de Magariat vacat. Ecclesia s. Martini de Prezencze vacat. Plebanatus s. Emerici de Gozhela vacat. Plebanus s. Georgii de Nemethi Stephanus Keczes vicearchidiaconus.

Nomina plebanorum in archidiaconatu Varasdiensi existentium.

Plebanus Varasdiensis Mathias Supanich vicearchidiaconus. Plebanus s. Marci evangelistae in Vinnica Georgius. Plebanus s. Crucis in Krisowlan Joannes. Plebanus s. Georgii in Marusowz glagolita Plebanus in Vidowcz s. Viti Gregorius. Plebanus s. Eliae in Obres Franciscus. Plebanus ecclesiae s. Martini in Biskupowcz, Mathias. Plebanus s. Bartholomaei Laurentius. Plebanus in Sonowcz Petrus. Plebanus in Toplicza Thomas. Plebanus ecclesiae s. Margarethae sub Bela Vincentius. Plebanus s. Georgii in spinis Petrus Haiduch. Plebanus in Lwdbregh Georgius. Plebanus in Iwancz.

Visitatio archidiaconatus Goricensis.*Nomina plebanorum:*

Plebanus s. Nicolai in Jazka Bernardinus. Plebanus ecclesiae s. Georgii in Prigorje Vitus. Plebanus s. Annae in Podgorje Joannes. Plebanus ecclesiae s. Petri in Petrovina Petrus. Plebanus s. Georgii in Sypak Georgius. Plebanus ecclesiae Omnium sanctorum Mathias. Plebanus s. Viti sub Ozaly Petrus. Plebanus ecclesiae s. Crucis in Zauersye Nicolaus. Plebanus s. Heliae in Ribnik Nicolaus. Plebanus sub Nowigrad Lucas. Plebanus Radich in Bozlievo. Georgius plebanus*in Lyppa. Plebanus in Lesche Antonius. Plebanus s. Petri in Mlaka Gregorius. Plebanus s. Martini in Goricza Nicolaus. Plebanus b. virginis in Velemerich Joannes. Plebanus in Tribinia. Plebanus in Ztrilche. Plebanus trium ecclesiarum Mathias. Plebanus s. Jacobi in Gaz Paulus. Plebanus ecclesiae s. Nicolai in Lwka Joannes. Plebanatus Dwbowcz vacat. Plebanus de Kerztinia Joannes. Plebanus de Zmerchkovich Petrus. Plebanus de Koranicza Michael. Plebanus de Budachki. Plebanus de Ztoimerich. Plebanus de Klokoč. Plebanus de Radonia. Plebanus de Hwtyna Martinus. Plebanus de Gradacz. Plebanus de Verchkovich. Plebanus de Czetyń. Plebanus de Ladihovich. Plebanus de Turan. Plebanus de Zkrad. Plebanus de Koranyany.

Archidiaconatus Vrbowcz.

Ambrosius vicearchidiaconus plebanus s. Mariae in Tuhel. Thomas plebanus s. Georgii in Jezero. Mathias plebanus s. Annae in Ruzko. Georgius plebanus s. Catherinae sub nagy Thabor. Georgius plebanus s. Viti sub kis Tabor.

Nomina plebanorum sub archidioconatu Kamarcensi:

Plebanus civitatis Kapronczensis. Plebanus in Zentgergwara. Plebanus in quadam insula prope Drawum. Plebanus in Czerovicza czent Miklos.

Plebaniae sub archidiaconatu Chasmensi:

Plebanus Iwanichensis. Plebanus s. Petri in Gradecz. S. Margarethae in Dombro.

(Anno 1574 fuerunt in toto parochiae 206).

Izvodi za jugoslavensku poviest iz dnevnika Marina ml. Sanuda za g. 1526—1533.

UREDIO DR. FR. RAČKI.

(Nastavak. Vidi Starine XV, 180—240).

1529. A di 6 Agosto 1529. Da Ciuidal di Friul di S. Gregorio Pizmano, proveditore, vene lettere di 3 Auosto. Scrive, due soldati, che uengono di Polana, acompagnati poi a Buda con uno altro di Friul stato con uno merchadante im Buda, referisseno, che partirno da Buda a li 13 di Luio, ove stauasi con gran spauento de Turchi; et che quelli signori et persone di conditioni si reduceuano per li castelli, pensando maior securta; che in Buda vi sono 1200 lanzi-
nech, pagati dalli cittadini, et che ogni giorno di quelli ne fugono, et vano a Belgrado a tor soldo da Turchi; che molte fiata uengono messi bolettini per la terra, che dicono et exortano Buda alla deuotion del S. vayvoda, da chi serano charezati, et ben acolti, altrimenti sarano straziati et malmenati dalo exercito del S. Turcho; che l'antiguardia del S. Turcho era gionta a Belgrado, et erra fama, che era di 40 milia caualli; che essi relatori veneno poi a Viena, da dove partirono ali 22 di Luio, et li stauasi con grandissimo sospetto di le cose turchesche, et non vi e pur un homo da guerra; che il principe Ferdinando, gia sono giorni 32, era in Boemia a loro partire in una terra chiamata Belz, lontana da Viena duo longe giornate, doue morise l'imperador Maximiano, apresso a Lintz verso noi; che il re di Polana non fa moto alcuno per la guerra, ma judicauasi, starà a uedere quello fara l'Ongaria; chel signor vayvoda era in Transylvania ad uno luoco chiamato Lippa alli confini de Turchi.

Da Udene di S. Marco Antonio Contarini, luogotenente dila patria, di 3 auosto: come per relation di alcuni venuti di sopra ha, che Nicolo dala Torre, capitano di Gradischa, era asediato in uno loco ouero in Xagabria da Turchi. Lib. LI, pag. 164.

A di 10 Agosto 1529. Da Ciuidal de Friul di S. Gregorio Pizmano, proveditor, di 7. manda questo auiso: Uno nostro di Cuidal, persona experta, mandato a questi contorni per intender li andamenti di quelle gente, riporta, che essendo alla Trevisa mercore preterito 4 dello instante intese da persone diuerse, che partirno da Lubiana alli 2, siccome il uescovo di Xagabria alli 30 di luio, essendosi domino Nicolo dala Torre con le gente alargato di Xaga-

bria, entro a soccorso dil castello con 2500 fanti et alquanti caualli del paese, et 300 fanti usati, et hauea tosati ben 1000 del paese alla guisa turschescha, per fa credere che fussero Turchi; et leuo di esso castello tutto il suo, che ui hauea, et tutti li canonici; et meseui vituaria al bisogno et presidio, et se ne era ussito; il che presentito da domino Nicollo dalla Torre, con tutte le sue gente lo ando ad asaltar, et combatterne; assai in fine essendo morti di l una e l altra parte, il uescovo hebbe il peggio, e de soi morirno più di 600, delli inimici da 300 in zercha; dimostraua et cussi giudicauasi, che con il resto sen andava verso Belgrad a ritrouar lo exercito turchesco, che dicono l antigharda di 40 m. caualli era in quel luoco, et aspectauasi il resto dello exercito. Il principe Ferdinando era a Belz insino alli xx di Lulo, et con poca gente. Sua moier erra a Linz, lontana dal Principe una piccola giornata, che a Viena stauasi con grandissima timidità del Turcho, che li castellani del stato della Carintia haueno ordine de star preparati si che ad ogni voler dil Principe posino cavalchar oue piu gli bisognera, qualli se haueano offerto; pero insino a mo non ue altro motto, ma che molto si teme del venire de' Turchi, et li comesarij del Principe atendono a scodere li resti di certa impositione, già imposta dal Principe. LI, 181.

A dì 12 detto. Copia di vna lettera de Udene di S. Marco Antonio Contarini, luogotenente, di XI Auosto 1529.

In questa hora e gionto uno de li exploratori, mandati per auanti in Ungaria, qual parte da Cinque Chiesie alli 2 del presente, et che riporta, che al partir suo, quanto si affermava, il Signor Turcho erra zonto a Belgrado xv zorni avanti con zercha 40 mille cavalli, bona parte de quali era passata la Sava, et alozati nella Sermia; et che la persona del Signor erra affermata a Belgrado, aspettando il resto di lo exercito, qual era numerosissimo et andaseva zonzendo di man in mano. Si diceva aspettar il Vayvoda in quel luogo, qual erra pur ancora a Lippay, et che la intention dil S. Turcho erra lassar esso Vayvoda con parte dile sue zente a Buda, qual erra come abbandonata, et andar di longo a la impresa di Viena. Et afferma, che dal giorno, si partise de qui, che fu alli 18 di Luio, fino al suo ritorno quasi sempre havea piovuto tal che quelli fiumi, che molti ne ha passati, sono tutti grossissimi, et per tutti quelli luochi dicono il Danubio innondar più di do mia di larghezza, et il simile la Sava, et il Dravo, le qual innondatione sono state causa a la tardità di esso exercito, qual per quanto si diceva de' li havea patito grandissimamente per tal inundatione. In Cinque Chiesie non vi era altro presidio salvo cavalli 150, delli quali e capo uno Ongaro, et 200 fanti Todeschi et Boemi con il forzo de' paesani fugiti per paura de' Turchi. Et che al primo li de Agosto fu un gran tumulto in ditta città, essendo venuta rose, che Turchi erano non molto lontani. Et il seguente zorno si partite impresa, penso per paura. Nel ritorno suo et pasato per

1529. Petovia et Marpurch, nei qual luochi ha inteso, come il uescovo di Xagabria hauea auto certo sinistro sotto Xagabria, et che si erra retirato ad uno suo loco paludoso et molto forte ditto Juanich, lontano tre miglia di Xagabria. Ben afferma, che l castello si teniua ancora per il vescovo; questo istesso si ha per diuerse vie, da Gorizia et Gradischa. Et heri passò de qui uno capitano Spagnolo, qual tornava da Linz per andar a Gorizia, et disnò qui in Udene, dal qual per via de alcuni Boemi suo conoscenti si ha inteso, il Principe esser tornato di Boemia a Linz, dove le gente promesse dal regno di Boemia comenzavano a zonzer; et che le tere Franche li danno fanti x milia; ma questo non si vedeva ancora; ma ben al suo partir erra zonto zercha 6000 persone, qual se imbarchavano nel Danubio, et andavano giuso verso Viena; aspectava etiam le gente comandate di l' Austria, Stiria, et altri sui territorij a la summa de fanti xv m. qualli tutta via caminano verso Viena, et per quello hanno potuto sottrazer pare chel Principe non se curi de diffender se non l' Austria, che è suo patrimonio, per esser cussi mente delli principi Alemani. LI, 192.

Copia di una lettera di S. Gregorio Pizamano prov. di Civald di Friul data adi X. Auosto 1529. Uno di questa terra, stato al soldo dil Principe già sono mesi 8 in Ungaria, e gionto hozi refferisse, che essendo già passati mesi x, che le zente dil Principe in quel regno non hanno hauto danari ala giornata s' erano rissolute in fine, restano 2000 persone in circha; et s' erano cossi mal contente redute a Terenzino, luoco distante da Viena per tre giornate de camino; oue senza danari se ne morivano da fame; et per disperatiom si levorno in arme, et volsero amazar il loro Governator, ch' è il cap. Cocianer, che con parole gli havea menati insino alhora; et a gran fatica se ne era fugito; costui è grande homo nella guerra, onde tutte le gente predette s' erano sbandate; che lui, relator, vene a Viena, di onde parti all' ultimo di Luio, et ivi si expectava il Principe, dicessi alli 3. dell' instante; et che in quella città non v' era alcuna provvisione ne pur uno homo da guerra, ma facevasi provvisione di molte barche; et erra fama, che sarebbono in nro di 500, tra le quali x le maggiori porterebbero 100 huomini per cadauna, qual dicevasi li metterebbeno nel Danubio con gente etc per divedar, che Turchi non possino passar quel fiume; che erano in Viena venute diverse persone, che erano state prese da Turchi, et affermavano, che a Belgrado erano più di 100 mille Turchi, onde che stavano in Viena con gran paura; che lui relator ha parlato con uno di Goritia, che è persona riputata et consier in Viena, et allo sentito ragionar di voler mandar la moier et famiglia a Goritia, dubitando di gran male dilla guerra; dimandato, se nel camino di Viena insino a questi confini ha veduto alcuna provvisione, o altra cossa per la guerra, dice, non vi esser alcuna cosa. I, 192.

Die X dicto. Per aviso di Gradisca di heri, che auanti heri ariuaron in quel luoco xvi Todeschi, homeni da guerra, et hanno

ordinato, che li homeni deli territorij di Crémons, Goritia, Gradisca et Marano, che doueano leuarsi per caminar verso Sagabria, non si mouino, ma stagino preparati; et come sentino un colpo d'artellaria a Goritia o Gradisca, si mettino insieme, et aldito il secondo poi tutti con le arme vadino a Gradisca et Goritia; questo perche intendevasi, come dicevano, che venirano duo gran bande di Turchi, l una per socorer Sagabria, l altra per corer in Friul a danni loro. Et in Gradisca, gia sono 3 notte, stanno in vigilie, et buone garde, et che delli Todeschi anteditti ogni notte ne vano sei al squaragurito. LI, 193. 1529.

A dì 12 Avosto 1529. Uno, qual ozi e venuto da Clanfurth città dela Carintia, partito adi 2 de Avosto, reporta, che Ferandino si atrovava a Lintz per andar verso l Ongaria, et aspetava xx m. lanzinech dalle bande dile terre Franche, et inviava 2000 cavalli contra il vescovo di Xagabria et el conte Piero, et che la mazora parte dela Croatia haveva rebellato a esso arziducha, et perho mandava ditti cavalli. Item chel vescovo de Zagabria insieme con il conte Piero havevano da x in xii m. persone al servitio dil vayvoda. LI, 237.

Die 16 dicto. Da Vdene di S. Marco Ant. Contarini, luogotenente, di 13. Come a ricevuto lettere hozi di xi, che debba far la monstra deli 3000 archibusieri, e far la rasegna, et elezerne de essi 1500 li piu apti et migliori, vnda subito ha expedito li cavalari con mandati particolari a villa per villa, siche dominica adi 15 siino in ordine al loco solito, doue andara, et exequira; et poi a di 17. fara vn altra monstra, la qual ordinanza per il longo tempo par sia sminuita. Da novo si ha inteso per certo: il Principe esser ritornato di Boemia a Lintz, dove le zente promesse per ditto regno si comenzava a sunar, et ancorchè li fanti x mille promessi per le terre franche non apparassero, tamen molti zentilhomeni Alemani, quali voluntariamente venivano alla expeditione contra Turchi, comenzavano a zonzer, et già ne erano zonti alla summa di 1500, per li quali inexpectato soccorso esso Principe havea preso gran conforto, et pareva come mezo resuscitato. Hozi per uno merchadante Todescho, habita in questa terra, zonto di qui parti 8 zorni fa da Norinberga, se afferma, che fortificavano a tutto suo forzo la terra, quali penso siano piu prudenti di li altri, che non pensano quello può occorrer. Et per vno altro, etiam venuto dale bande qui vicine, mi e affirmato, che quelle zente, che doueano andar ala expugnation de Xagabria, erano sta reuocate, et se leuauano per andar ala volta de Ongaria; che e segno certissimo, le cose turchesche comenzava strenzer piu di quello faceuano per auanti. LI, 206.

Die 16 detto. Di campo dil Turcho da Marouich fo lettere di Iomino Aluise Gritti, fiol del Serenissimo, venute per la via de Iebenico. Scriue dil zonzer li di dno Zorzi Gritti con le lettere, e la Signoria nostra con li avisi che li ha mandato di le pratiche di

1529. *la pace etc. et come ha parlato con il mco Ibraim bassa, qual ringratia et prega, si perseveri in auisarsli il tutto. Scriue, come hanno auto assaissime aque per aver inondate le fumare, ne haueano potuto passar piu presto. Lo exercito dil gran Signor e potentissimo, zoe 4 sanzachi auanti con xv m. corradori per depredar il paese, poi Imbraim bylarbei dila Grecia e governorator dil campo con 40 m. cauali, poi il Signor con altri 40 m. et il bilarbei di la Natolia con 80 m. cavali, in tutto 175 m. Et come haueano passa Belgrado, e vna terra in vno paludo, si teniua per l Archiducha, si mando a render al re Zuanne, et il Signor Turcho la acetada. Etiam 4 provintie in la Croatia, nominate ut in litteris, hanno mandato a rendersi, et il Signor ha vestiti li noncij, et aceptati. Scriue, che douea il Gran Signor essere a parlamento con il re Zuanne, et poi terminar quello si habbi a far. Et la terra presa chiamasi Marouich. Scriue, che il Vayuoda erra in Transylvania, hauia dato vna rota di piu di x m. di quelli dil Archiducha etc. Scriue colloquij auti con Imbraim bassa. LI, 207.*

A di 18 Avosto. Da Sibenico di S. Nicolo Marzello, conte et capitano, di 12 Avosto: come havendo mandato in Bossina uno suo explorator per intender qual cossa, riporta, che a di 7 il Signor era di qua da Buda (Belgrado), e andava verso Ongaria; et che Amarath bassa dila Bossina havia dà certa rotta contro Ungari, che teniva con archiducha, dice, xviii m. persone, et altre particolarità, come in le letera si contiene, la copia potendola aver scrivero qui avanti . . LI, 213.

Da Sibenico di S. Nicolo Marzello, conte e capitano, di 19 di questo vene letere a Nona (a Nina), qual manda alcune letere aute di Maximo Leopardi, secretario, va in campo dil Turcho, et etiam lui scrive la nova dila rota auta per Amorat sanzacho alle zente dil archiduca, sicome Maximo scrive, ale qual letere mi riporto . . Di Maximo di Leopardi, secretario di Sibenico et di Scardona, scrive il suo viazo, et come fo poi a Cliua di 17 di questo. Scrive, come emin li dete una guida, stento aver cavalli, pur li trovo; et avisa de li, si dice, che Amorat sanzacho havia da una rota ale zente dil archiduca, et preso uno capitano chiamato . . el qual con 300 altri . . lho aveano a presenta al Signor Turcho, el qual signor lo hauia acharezado e datoli presente. LI, 240.¹

A di 27 detto. Da Vdene di S. Marco Antonio Contarini, luogotenente, di 25: come a Gorizia et Gradischa si diceua, Turchi

¹ Sub 19 Augusti (pag. 216) adsunt litterae Joannis Zapolja ddo quarto die post festum s. Joannis B. editae in civitate Lippa, directae nobilibus, universitati et comiti Castri ferrei, quibus notum facit, se „cum potentissimo caesare Turcorum pacem perpetuam, ut hoc regnum nostrum Ungariae cum partibus sibi subiectis ab eo periculo, in quod praecipitatum erat, preservare possimus, absque nostro gravamine (et) omnium subditorum nostrorum, pepigisse et firmasse.“

hauer hauto Buda, et che l Archiducha è contento si meni animali su quel di la Signoria pagando di capo il doppio che si pagava. LI, 265. 1529.

A di 29 detto. Da Ciuidal di Friul di Gregorio Pizamano, proveditor, di 26, come e venuti in questa terra doi preti dil territorio di Goritia, persone assai accomodate di faculta, et secretamente cerchano hauer case ad affitto per condurvi le robbe et sue fameglie, dubitando, come dicono, di Turchi; et cussi ha zerchato un cittadino di Cremons con animo anchor lui di venir cum la sua fameia e star qui, et venirano di altri, però scrive ali Cai di x li ordeni quanto habbia a far. LI, 276.

A di 30 detto. Da Udene dil locotenente di 28: come risona de li intorno, che Turchi sono di quà da Buda, sichè quelle parte sono in gran paura. LI, 276.

A di 2 Settembre 1529. Da Ciuidal di Austria di S. Gregorio Pizamano di 30 Auosto. Manda questo auiso: Refferisse vno, sicome e stato nel Cragno ad vna terra dimandata Loch, distante da Lubiana miglia 15, donde parti alli 27 dil instante, et ha inteso, sicome Nicolo dala Torre pur continuava la obsidiom alla forteza di Sagabria, et era con persone 6 in 7000, et tuttavia gli andauano gente dil paese; che la forteza era ben munita di gente et vitaria, et era vno capitano Boemo, che si ritrovo in Rodi al tempo che si perse quella cita, homo famoso nella guerra. Che il uescouo di Sagabria era lontano miglia x con 5 in 6000 persone, tra quale erano 2000 e piu caualli, et expectaua, come si affirmaua, soccorso de Turchi; che era corso nel paese dil archiducha et hauea abrusato molte villè et fatto danni assai: vnde Nicolo dala Torre per vendeta hauea fatto brusar alcune ville del uescouo. Che in tutto il territorio del Cragno in gran diligentia si atende a bater le biauè, et cosi le cauano della paglia, cosi le conducono alle forteze, et e cosa insolita, perchè differiscono sempre il bater insino a presso a Nadal; ma dicono dubitar dil uenire de Turchi, e dicono assai di cio. Che quelli dela forteza de Sagabria hanno ferito con vno archibuso Bisternoch, capitano delle zernede, et passatoli ambe le cose, e dubitauasi della sua vita molto. LI, 290.

A di 5 Settembre. Copia de vna lettera di S. Marco Antonio Contarini, luogotenente dila patria di Friul, data in Udene a di 2. Septembrio 1529.

E ritornato vno delli messi, mandati li preteriti giorni alle parte superiore. Parti da Viena alli 17 del passato, e stato longamente in camino per hauersi acompagnato per sua segurta con alcune gentildone, veniuano de li, fra le quale e una moglie d vno consiglier regio, gentildona de Goritia. Riporta: al partir suo Turchi erano grossissimi per tutta l Ongaria, et erano corsi fino a Prespurch, cita distante circha miglia 40 italiane da Viena, nel qual loco era retirato il capitano Coccianer con le artellarie et tutte le zente da guerra, quale se dice esser da 8 in 9000 persone fra piedi et

1529. cauallo, tutta gente allemana et boema, perche il Principe puocho si fida di Ongari, anzi gli ha per inimici, perchè dicti Ongari quasi piu desiderano la signoria de Turchi che di esso Signor, parendoli esser più sicuri sotto il dicto Signor Turcho. Si affermava da li ditti, lo exercito del Signor aver preso Cinque Chiesie, et Alba regal, nè esser andato a Buda, perchè in quella non era presidio, come scrissi. In Viena al partir suo non era rimaso soldato alcuno, ne a pie ne a caualo, perche tutti, puochi di auanti, erano andati verso Prèspurg; ben e vero, che in l arsenal de Viena se lauoraua con diligentia, et haueano facto da 23 nauilij longi in forma de fuste, sule qual meterano da 100 persone per vna, et poi barche alla todescha da far ponti, portar monition et altre cose da guerra, le altre erano ben per compite, ma non in aqua; et che i capitani de Trieste et Fiume doueuan menar marinareza dai suoi lochi per armarle; che in Viena non li erra alcun altro che il populo, ma è terra populosissima, et chi ha paura dil Turcho, et chi no, come è usanza di populi; ma molti primarij occultamente mandano via le sue donne. Il re se ritrouaua a Linz, et si aspetaua di giorno in giorno a Viena con grande exercito, per quanto si diceua; et che quel istesso giorno, che lui parti da Viena, il capitano Cocianer era passato de li, lassato altri capi con le gente a Prespurg, et andaua im posta a Linz, per conferrir col principe, quid agendum. Questo è quanto si ha da questo nostro exploratore, qual è persona fide digna, et li avisi suoi sono conformi a molti altri, che si hanno da diverse altre vie. Hozì etiam è ritornato un nostro Gentilhomò de qui, qual heri fu a Goritia, et è persona molto intima de li commessarij regii, refferisse in conformità lo exercito Turchesco potentissimo esser per tutta l' Ongaria, ancorche particularmente non habbia inteso cosa alcuna, solum quello che per avanti loro capitani sempre hanno tenuto occulto, t che fin hora tengono, talchè li populi pocho o nulla intendono, li hanno comunicato in segreto: tutta l' Ongaria esser abbandonata, et chel Principe non havea animo de deffendere se non l' Austria, et il suo patrimonio. Di piu riporta, et è persona veridica, et della qual molto si può fidare, che essi commissarij hanno hauto lettere dal re, che li mandino la nota di tuti li luoghi nominati nella capitulatione di Varmatia, et se di quelli gli è difficultà alcuna con la loro opinione circa questo, et il tutto in scrittura, et che in esse lettere regie gli era una parola, qual dicea così, come sel dovesse esser pace con noi, ma p.r esser scripta in todescho lui non la scia precise, se non quanto loro gel hanno refferita. LI, 305.

A di 6 ditto. Sumario di vno reporto, mandato per S. Gregorio Pizamano, proveditor di Ciuidal di Friul, di 2. Settembriò hore 24.

Vna dona, moier di persona di gran condition, gionta in questa terra referisse: prima che e partita da Viena a 17 del passato, et che anche fugiuano tutte le altre donne da Viena, et per simel gli altri tutti, che haueano il modo con tutte le robe che poteano, et

si riduceuano alli monti, et alcuni andauano a Neustot (Neustadt) loco di quà da Viena circha miglia 20; che in Viena non v' era gente da guerra, nè si faceva alcuna provisione di repararla, di sorte che si teniva per perduta da tutti; et che diceasi expectarsi in quella città il Signor Archiducha, et che venirebbe in breve; et gli commissarij faceano butare nel Danubio molte barche con fama, che venuto il Principe imbarcherebbero fanti per diffenderse; che il Principe era a Linz insino al suo partire con puocha gente, et puochissimi danari; che gli commessarij preditti de ordine del Principe faceano tuor tutti gli cavalli, erano in Vienna de fatiom, con malissima contentezia di tutta la città, et dicevasi che venirebbono gente da Alemania. Che il giorno, che essa relatrice parti da Viena, era gionto in casa sua il Cozzianer, capitano general dila fantaria dil Principe, che era fugito con il uicere cum le puoche gente, che haueano, verso Buda, qual erano alogiate ivi fuori di Viena; che il capitano antedito diceua, creder insino al hora esser perduta Buda; che lo exercito del Signor Turcho era fato in tre parte, et nella prima eraui il Signor Vayuoda con tutti gli fora ussiti, inimici al Principe, et che poteva esser lontano da Viena puocho più di due giornate. Dimandata in che numero erano Turchi, rispose è cosa senza conto, et che tutto quel paese è in extrema fuga et disperatione, et che suo marito Mr. Raymondo stava in procinto di levarse per fugire a Goritia.

Nota: la moier preditta è di domino Raymundo Thodumberg, consier dil Principe in Viena, et è fugita da Viena cum una fiola, che ha sola, con una careta snodata, et ha seco tre servitori a cavallo; ha una sua sorella maritata qui, in uno cittadino di questa terra, qual ha facto examinar da suo cognato, persona accorta et da bene, et halli ditto tutte le cose soprascritte. LI, 308.

A dì 8 ditto. Da Udene di S. M. A. Contarini, luogotenente, di 5. Da nouo per vno exploratore, tornato hozi dale bande di sopra, parti a 26 dil passato vna giornata apresso Viena, che piu ultra non ha potuto andar, perchè non lassano andar forestiere alcuno atorno, se non hanno la sua fede dal luoco a luoco con li contra-segni, come si usa a tempi di peste, riporta haver certamente Turchi occupà tutta l' Ongaria, et Buda, et esser cossi fin vicino 40 miglia a Viena, e fatto danni grandissimi, et in certo luoco, dil quale lui non sa il nome, verso Prespurch; et che per tutti quelli paesi stanno con grandissima paura, et haueano mandato a Trieste il suo capitano per leuar zente de armar le fuste fate in Viena; et anche mandato a tuor zente, come sono in Xagabria con Nicolo dala Torre; ma che li Spagnoli, sono in quel campo, non si uolleuano leuar senza danari. Il Principe era ancora a Linz in gran travaio, perchè le terre franche non gli attendeno la X-ma parte de quello gli haueano promesso. Questo istesso si ha da più bande, il paese tutto esser in gran fuga, et quelli ponno mandar via le donne et robbe o fanno, ma non lassano partir alcuno fuori di Vienna. LI, 317.

1529. A di 8 Settembre. Da Ciuidal di Friul di S. Gregorio Pizamano, proveditor, di 4 Setembrio 1529. Come mando vno suo messo a Lubiana, qual ariuo alli primo da matina a Sagabria, et parti alli 2 da sera, et manda la sua depositione. Scrive, quelli di Goritia ha mandato uno suo con lettere a far l' exatione preditta, perhò aspetta risposta de quanto ha da far (et questa è la depositione). Referisce, che era nova certa in Lubiana per diverse lettere venute da molti luochi, chel Turcho havea auta Buda, che glera resa, et adi ultimo di questo 60 mille di soi cavalli passorno la Sava (che dicono quello exercito esser tutto di 260 mille persone, et alcuni di 300/m), che volesseno andar alla expeditione d' una terra chiamata Duna. Che Nicolo dala Torre et il uescouo di Lubiana erano leuati di Sagabria con tutte quelle gente, et diceasi, andarano a ritrouar lo exercito dil Principe, et haueano lassate a quella guarda 1000 persone. Che l uescouo di Sagabria era in vna terra xx mia lontano da Sagabria, molto forte, chiamata Castrouch, con 4000 persone, et ha fato vestir alla turchescha. Che haueano leuato di Lubiana dui canoni grossi da bater, da Gorizia et Gradisca tre altri pezzi de artellaria de campo, et erano in camino per condurle a Sagabria; et inteso il passar de Turchi la Sava haueano fatti ritornar adrieto. Che in Lubiana et tutte le altre terre del Principe et lochi si fanno processioni et temesi molto di Turchi. Che nel Vipao, territorio di Gorizia, battono in diligentia le biade et le conducono alle forteze. LI, 319—320.

A di 10 Septembris. Da Sibenicho di Maximo Leopardi, secretario, andava al campo dil Turcho di 2 come hessendo andato fin al Seraio di la Bossina per passar, e trouo lo emin dil locho, qual he homo da ben, e li disse, non passeria mai tutte le stradi e rotte tutti e fuora non andaria uno oxello, e lo consegio a tornar indriedo. Etiam trouo Piero da Liesna con letere, qual etiam lui a convenuto tornar; et ancora li a Sibinico a troua do altri con letere de la Signoria nostra, siche non potendo passar sicuro niun, era tornato li a Sibinico et vedera di andar per via di sil potra. Scrive e noua: il Signor feua do campi. LI, 332.

A di 10 settembre. Summario di una letera da Sibinico di 2 Settembre 1529, scritta per pre Piero . . . primocierio de li, a S. Hieronimo Querini da S. Marina. Magnifice domine mi honorande, salutem. In zorni 8 zonsi qui a Sibinico. El secretario Mr. Maximo jera partito de qui alla volta de Ungaria per trovar el magnifico messer Aluise Gritti in campo del S. Turcho. Par, chel è sta fin Verbosana. Disè, che non ha podesto passar a tanto, chel paese non è sicuro per li Morlachi del Signor. Et che quando il Signor passò Drava cum tutto il suo campo, che fo a di 8 Augusto, diseno, che buto el ponte via et ando alla volta di Vienna. Siche ditto Meser Maximo le tornado cum uno Piero da Lesina, ch' e pur corier dilla illustrissima Signoria, et sta qui questa sera. L' è ben vero, che questa sera hanno mandato meser pre Zorzi fin a Obrouaz,

fradelo de Murath aga a quel suo logo . . . dete le letere, che lo mandasse in campo. Atento, che ozi vene la nuova da quel logo . . del Murat, come el Signor Turcho habuto Vienna, che impossibile a nui a creder, et che a lasa li in Vienna, el magnifico meser Aluise Gritti per governador. Siche meser Maximo stara aspettar qui, finche meser pre Zorzi vegnera da Obrovaz a veder si lavera potuto mandar suso le letere in campo. Etiam el Piero Bonaza, che parti avanti el secretario, non ne tornato; e poi drio de lui sono andate due man de letere, siche fati che meser pre Zorzi sia remunera (per) le sue fatige e diseti a qualche Signor di colegio. El nostro magnifico conte se porta da cesare in queste ocorentie; non reposa ne di ne note, finche non spaza le cose, che val in verità meser Nicolo Marzello sopra tutto sollicito. LI, 334.

A di 10 Settembre. Da Vdene di S. Marco Antonio Contarini, Luogotenente, di 8. Da noua per diuerse persone, che vengono de la volta di Viena, ditta da tutti conformamente: il campo grosso del Signor Turcho andarsi tirando in suso verso Viena, ma esser così numeroso, et caminar cusì sempre in forteza, che fanno puocho camino, ne si lassano da poi le spalle terrà ne' castello alcuno; perhò non ponno andare se non tardi et lenti; et chel Vayvoda ovvero re Zuanne era a Pest per mezo Buda, et che una parte dei Turchi, zoè lo exercito grosso, andava verso Viena, et una altra parte vegniva verso il Cragno et Carentano. Il Principe era pure a Linz, et havea mandato il Salamancho in Angusta a sollicitar le terre franche per li ajuti promessi, hora che erano certificate le cose andar da seno, et che il Turcho se indirzava a' danni dell' Alemagna; quello che prima non haveano mai voluto credere. Et adesso ditte terre franche dicevano voler far il debito suo, et che haverebbono tempo, perchè avanti che i Turchi zonzano a Viena se haverebbe qualche zorno, et questa era la sua speranza. In Vienna si fortificavano, et buttavano zoso i borgi, et haveano ruinato una bella giesia de fuora de san Teobaldo di frati di zocoli. Ben è vero, che puochi soldati li erano drento, perchè, come scrisse, lo exercito dil Re Ferdinando era a Prespurgh con tutte le artellarie et zente da guerra, qual zente non arrivano a fanti 12/m et manco de cavalli 2000 per quello se intende; le nove, porta d. Antonio di Zuanne dalla Seda, per esser vecchie, non scrive la conclusion vera; et che tutto il paese è in fuga; et fin hora in questa terra sono sta tolte qualche case in affitto per homeni da ben da Villacho, quali non si tengono seguri in queste bande. Sono ritornati doi exploratori mandati li giorni passati verso Viena, et non hanno possuto andar avanti per non haver la lingua; riportano lo medemo; ne ho expediti doi altri, quali spero andarano fino a la corte dil re Ferdinando sotto pretesto di negotiar per questa patria; et non si mancherà in conto alcun per intender tutti li andamenti de ditti exerciti, anchor che sia cosa dificillima, et le strade sono rotte, et talmente che non se puol senza evidentissimo pericolo della vita andar attorno. LI, 338.

1529. Da Ciuidal di Friul dil proueditor Pizamano di 8. E uenuto vno mercante di questa terra, qual e stato a li confini de Allemagna per comprar caualli, et li conduce a Sazil al Monte di Navere, et manda la sua relatione. Refferisse, esser stato a Cil, luocho di la de Lubiana, donde parti gia sono 6 giorni, et che in camino parlò cum uno corrier, che era mandato da Vienna con lettere in diligentia a Goritia, qual li disse: esser partito di quella città ali 26 dil passato, et che ognuno se ne era fugito con le donne et robe, perchè lo exercito dil S. Turcho anderà a quella expeditione; et già era levato da Buda et caminava ver là. Che a Cil ha inteso, il Signor archiduca hauea mandati diuersi messi a domino Nicolo dala Torre con ordine et grande instantia, douesse subito andar a congiungersi con lo exercito suo con le gente se atrouaua a Sagabria, et cussi soera leuato et caminava, ma che credeuasi, non potrebbe congiungersi, imperhoche x m. caualli de Turchi erano uenuti a Cozeuia, il che ha messo tutti questi confini in extremo timor; et dice esso relator, che venendo per il territorio del Cragno ha veduti tutti fugire le robe con quanto hano a le tere; che si affirmaua, lo exervito del Archiducha non esser piu di persone xx m.

Dil ditto di 9 sono capitati de qui dui, uno m. e l'altro soldato, vengono mandati da Vienna, l'uno parti ali 30. l'altro a ultimo dil passato, quali referiscono in conformità, come adi 28 dil passato una banda di gente del S. Vayvoda, mescolata con Turchi, potevano insieme esser persone 60, hauea hauto a patti Alba regal, città come dicono fortissima, ove erano 500 fanti dil principe. Dimandati, doue era il Principe al suo partir, dissero, era con pocha gente a Linz, et che molto si tendia, che si perderebbe Viena, non essendosi alcuna provisione.

Del ditto alli x. son ausato heri da Gorizia, che sono ritornate tutte le cernide de questi territorij, che furono mandate neli zorni passati a domino Nicolo da la Torre a Sagabria, e lui con le gente pagate, che dicono da 5 m. in 6 m. persone esser, se n andaua per congiungersi con il Principe, qual erra pure a Linz con pocha gente. LI, 339—340

Copia di lettere di Vdene di S. Marco Antonio Contarini, luogotenente, date a di x Septembrio 1529. Per alcuni partiti dal campo di re Ferdinando, qual erra soto Xagabria, se ha inteso, il ditto campo alli doi dil presente esser leuato per comandamento del Principe in gram pressa, lassando l'impresa della forteza imperfetta, qual hanno batutto longamente, et vi e morto sotto molta gente, et ferrito il Rauber, capitano de Trieste, et vno altro capitano, del qual non sciano il nome. Et tutti vanno alla volta di Viena, et Nicolo dalla Torre, capitano generale, era partito auanti in posta con x cavalli, et il resto dil campo li andaua driedo. Alla custodia de Xagabria hauea lassato 300 lanzinech et 200 cernede dil contado de Goritia et Gradischa. Et in Lubiana si faceuano fanti a cinque raynes per paga per andar a Viena; a Trieste etiam et Doyno haueano fatto fanti et pagati, et anche mandauano ho-

meni per le fuste; e ditto campo e di numero di 6000 persone in circha. LI, 351. 1529

A di 15 Settembre 1529. Da Vdene di S. Marco Antonio Contarini, luogotenente dila patria, di 12. Ancor che per altre mie habbi scritto il leuarsi dil campo dil re Ferdinando di Xagabria, non restero pero di scriuer quello che riferiscono alcuni fanti, erano in quel campo, hozi gionti in questa terra, qualli dicono et affermano certamente, il detto campo essersi leuato di Xagabria alli 2 del presente in grandissima pressa per lettere dil suo re, et andati alla volta de Viena per guardia et diffensione di essa terra, li qualli fanti sono andati con ditto campo fino apresso Lubiana, et poi voltate alle nostre bande, non li piacendo quelle guerre, perche dicono, le factioni esser extreme, il pericolo grandissimo, et li pagamenti strettissimi; dicono, il ditto campo esser da 6000 persone di bona gente, fra Alemani et Spagnoli, et che caminauano cum gran presteza, perche se diceua per certo, Turchi avvicinarsi molto a Viena; la qual terra fortificauano in gran pressa; et da ogni parte il re gli mandaua pressidio di ogni sorte di gente et soldati et comandati ad uno per casa dell' Austria et Carantano, et la persona dil re erra a Linz, et faceva tutte le provisioni possibile per diffender quella città; et dicono ancora questi fanti, che m. Nicolo da la Torre hauea lasato in Xagabria fanti 400 Todeschi a quella custodia, li qualli, per quello haueano inteso, erano fugiti per la magior parte, perche se diceua, il uescouo di essa terra veniua a quella volta con grandissimo exercito, si delli soi, come de Turchi. LI, 356.

A di 16 detto. Di Ciuidal di Friul di S. Gregorio Pizamano, proueditor, di XI. scriue, come duo, che vengono da Viena, referiscono in conformita: si come ali 18 dil passato una banda di gente del l' Vayvoda mescolata con Turchi, potevano essere insieme persone 60 m. havea auto a patti la città de Alba regal, come dicono fortissima, dove erano 500 fanti dil Principe. Dimandati dove era il Principe al loro partire, dicono, era con poca gente a Linz; et che molto si temeua, che si perderebbe Viena, non vi essendo alcuna provisione. Item scriue: e auisato da Gorizia, che tutte le zente delli teritorij, che furono mandati a Xagabria a domino Nicolo da la Torre, sono ritornate a casa, et lui con le gente pagate, che sono 5. in 6000 persone, sono andate per congiungersi con il Principe, qual era a Linz con poca gente. Questi confini tremono tutti. LI, 358.

A di 20 Septembris. Di Sibinicho fo letere di Maximo de Leopardi, secretario nostro, andava al Turcho, di 6. come è li con 6 man di letere, non sa che far; l' andar suo non e seguro, le strade e rote, et per la via di Segna non li par. Dimanda non essendo le letere in zifra, siche non sa come governarsi. LI, 370.

A di 26 Settembre 1529. Da Vdene dil lochotenente di 23. Come si parti per andar in la patria alla zercha, et montando a cauallo

1529. mi sono zonte queste noue, venute da Goritia: dicono msr. Nicolo da la Torre esser sta roto et malmenato da Turchi con tutte le sue zente, qual erra vna bella banda de fanti piu de 6000 et qualche numero de caualli; et il confito dicono esser stato nel contado di Cil sopra le riue del Drauo, et danno color a questo fatto, dicendo chel ditto mr. Nicolo stete intertenuto tre giorni per camino, sperando a zonzer ala improuisa il uescouo di Xagabria, qual ueniua per recuperar la sua terra, ma per il conto, facciamo noi dil tempo, quando ditto m. Nicolo si parti de Xagabria, et atrouarsi sopra Lubiana ali 3. ouer 4 dil presente, come certamente fu, non par possi esser uero, tuttauia li homeni si mutano di oppinione spesse fiате nel camino et accadeno infiniti impedimenti in le cose di la guerra, come e notissimo, perho non si dia tenir dil tutto impossibile. Io li apresento quanto io ho. LI, 390.

A di 6 Ottobre. Da Vdene di S. Marco Antonio Contarini, luogotenente di la patria di Friul, di 3 Octubrio 1529; manda reporto de vno explorator, persona de intelletto, parte da Neustoth alli 22 Setembrio. Refferisse, che in ditto luogo de Neustoth ouer Cita nuoua, qual e distante da Viena miglia 40 taliane, se attrouaua oltra la guardia ordinaria, qual e de fanti 700 bon numero de zente da guera, capitata li per ueder de andar in Viena; et si erano firmati in quel luogo, non li parendo sicuro lo andar auanti, perche pocho lontano la notte si vedeano fuogi grandissimi, e tutto il paese abandonato, et ognun in fuga, perche si affirmaua, lo exercito del Signor Turcho esser a Pruchanderleita; e per tal causa lui non hebbe ardir de procieder piu auanti, uedendo il manifestissimo periculo, stete li firmado zorni doi, nel qual tempo, zoe il di de san Mathio, hauendossi vista de caualli da lontano tutta la terra detta al arme, e si corse alle mure ogni uno, furono desserate artellarie alla volta de dicte zente, e fu morto il Banderale et doi altri; poi conoscetero esser gente amicha, zoe Crouati, quali a suo iudicio erano circha 500, anchor che si dicesse da quelli della terra che fusseno 800. Qual Crouati diceuano, hauer scharamuzato con Turchi e presso 4 ouer 5 de loro, ne si fermorono altramente in ditta terra, ma anderonò de longo alla volta di Viena. Il qual nostro, visto non poter andar più avanti, se accompagnò con doi homini e una donna mogier di uno di loro partidi da Viena giorni doi avanti, et con quelli venne fino alla Trevisa, nel qual loco se separò, et è gionto qui una giornata avanti, nè li volendo io dar piena fede son soprastato fin hozi, et tenuto tante spie fuori, che sono sta condutti qui da me, vno de li quali e Borgognone soldato da Marano, l'altro è Venetiano nominato Domenego Gusto Squeraruol. . . In camino hano scontrato da 500 tolti a queste marine de Trieste et Fiume, de quali era capo vn Hironimo da Zara, banditto da Venetia. LI, 26.

Da Sibinico fo lettere di Maximo Leopardi, secretario di . . . venuta per una barcha a posta, e zorni tre manca di Sibinico. Scrive, che Amorat Vayvoda ha mandato una letera. LI, 29.

Da Sibinicho di pre Piero . . primocierio de li, vidi letere, drizzate a S. Hieronimo Querini quondam S. Piero da Santa Marina, di 2 octubrio. Scriue, come e venuta noua, che el Turcho a preso tutta la Ungaria et Viena et Xagabria; e diseno, che l vayvoda Transylvano se a fatto Turcho, e chel Signor ha lassato lui sanzacho de Buda. Queste sono male nove per la Cristianità, e dubito, che se non sara el diuino aiuto, che tutti saremo Turchi . . . Par, che di la da Viena sono sta ale man lo exercito dil archiducha cum li Turchi et sono sta conflitti. E diseno, chel Signor torna a Belgrado; et a Scardona hanno fato festa et per tutta Turchia. Il secretario Msr. Maximo I e sta sempre qui, et luni partira per Ungaria. Se dise, che la piu bella Todescha se podeva hauer per aspri cinquanta.

1529.

Da Ragusi vene una barca con letere di Constantinopoli di S. Piero Zen, orator et vice-baylo di 2 septembrio. Come erra letere di primo auosto dil campo dil Signor Turcho, che hauia passato la Draua, scrive comandamenti ottenuti de li, nulla da conto. LII, 36.

A di 18 Ottobre 1529. Da Vdene di S. Marco Antonio Contarini, luogotenente, di 16; manda il reporto de Iuan Coruato, quale alli passati giorni fu mandato alla volta de Viena; hozi ritornato refferisse: ali 5 dil presente esser gionto a Pruch, loco de qua da Viena due giornate, dove ivi dimorò dui giorni, et intese lo exercito Turchesco haver da ogni banda circonda Viena, che non può intrar soccorso da parte alcuna, et che fanno bastioni grandissimi de legnami et terra per soperchiar la città, et fin alhora si diceva haver dato tre battaglie, et haverfi tolto tutte le barche, che dicti de Viena havea nel Danubio dentro. Se afferma, atrovassi da 40 m. persone da fatti, et soldati, et della terra, li quali hanno mandato fuori tutte le donne et persone inutile, quale sono state prese da Turchi, et tagliati a pezi; hanno corso sino a Linz da quella banda, et de qua fino a Neustot, abrusando tutto il paese et amazando tutti da anni 12 in suso, et de anni 12 in zoso li conducono al campo. Si ha per certo, lo archiducha esser andato in Boemia, a Pruch se atrovo il cap. Rauber de Trieste, el qual ali passati giorni volendo per certi stretti sentieri intrar in Viena con certi marinari et altri soldati, quali havea da diversi assunati, fu assalfato da Turchi, che appena con alcuni pochi si salvò. Et in Pruch ha etiam inteso, che quando Turchi corsero ala volta de Linz, se incontrorno in zercha 8000 fanti et cavalli Todeschi mandati dalle Terre franche, et de quelli ne tagliorono a pezi da 6000. In quelle parte tutti stanno come persi con paura grande, et confusione. Li nobili de Carantano et altri loci vicini adunano il suo haver per redursi a qualche locho, che parà a loro sicuro. LII, 61.

A di 19 detto. Di Buda vene lettere de S. Aluise Griti, fiol del Serenissimo, di 29 Septembrio, portate vno messo nominato qual per li cai di x fo mandato con lettere et parti de qui a di Septembrio. Scriue, come a di 17 parti suo fradello de qui, dal qual

1529. si haueva inteso ogni successo. El campo e soto Belgrado et la persona dil Signor; et che li e rimasto il re Zuanne et lui. LII, 61.

A di 26 detto. Et e da saper, che in questa note gionse Zorzi Griti, fiol natural dil Serenissimo, viene da Buda, parti a di 17 Settembrio, e zonto a Ragusi, e de li e uenuto in questa terra. Fo in collegio questa matina con li cai di x. Referse et disse, che se intese, come uenendo la carauana da Constantinopoli justa il solito con 4 nostri zenthilomeni merchadanti, et erano da 60 caualli, zornate 4 sopra Ragussi fo asaltada da 150 martelossi, et fo morto S. Zuam di S. Pollo, feritto S. Pollo Capello e S. Siluam dal Bancho, S. Zuam Mocenigo e S. Thomà do S. Lunardo p. S. Zuam Zane di S. Hironimo, morti alcuni altri, in la qual carauana erano merchadanti Fiorentini, Zenoesi et altri, et che questo l intese poi il suo zonger a Ragusi, che vene vna lettera di S. Zuam Mocenigo sopraditto, dicendo, che li restati feriti et mal conditionati erano a sotto il sanzacha di Carzego; et voria quelli di Ragusi li mandaseno vno ceroycho a medicarli; et nota, che la cosa, come intese fu di notte, asaltati in vna caxa, doue li principal erano reduti, li qualli feno testo alla porta, e loro martillosi voleano cauar per ruinarla, et parte andono sul tetto, siche li preseno et sualisono, non si sa ben la quantita. LII, 82.

A di 26 Ottobre 1529. Item fo leto vna lettera, scriue il re Ferdinando con gran titoli, che si da al Signor Turcho, et un altra a Imbraim basa, per le qual scriue come hauto una soa lettera, et non la saputa lezer etc. . . .

Item fo letto vna savia lettera latina dil re Zuane di Ongaria, scritta ala Signoria nostra, data in Buda a di 15 Settembrio, per la qual ringratia la Signoria di quello l ha fatto per lui, et auisa, hauer recuperato il suo regno mediante il Signor Turcho, con altre parole, et si offerisse come bon amico, et lauda grandemente le operatiom di M. Aluise Gritti. LII, 90.

A di detto. Da poi disnar fo Pregadi, et leto le lettere fu posto per li Sauij vna lettera a Buda a Aluise Griti in rispota di soe, et si congratuli col serenissimo re Zuane di aver aquista et recupera il regno; et come sia aperti li passi li scriueremo. Item col Signor Turcho et magnifico Imbraim, che hauemo inteso per via di Bologna, essersi leuato dil impresa di Viena. Nui de qui hauemo mantenuto la guerra, inimici e sul Brexan, l imperator va a Bologna, doue e zonto il Papa. LII, 111.

A di 8 Nov. Di *Sibinico* vene letere di S. Nicolo Marzello, conte e capitano, di 27 (ottobre). Manda letere di Maximo Leopardi, secretario, va al Signor Turcho.

Di Maximo Leopardi, secretario, zornate 6 apresso Belgrado, de 14 octubrio, come cavalchando scontro uno, che li portava ducati 250 et braza 24 raso et scarlato per do veste, con il qual si acompagne et tolse li danari, et va seguendo il suo viazo. LII, 138.

A di 9 Nov. Da Vdene di S. Marco Antonio Contarini, luogotenente di la patria di Friul, di 7: come scrisse del ritirar di lo exercito Turchescho da Viena; dapoi etiam per diverse vie è rifrescata tal nova, ma per non esser stà con fondamento non ho altramente replicato; heri zonsero lettere a Gorizia di Mr. Raimondo Dorimbergo, consiliario regio in Viena, lete per vn nostro de qui, che allora si trovava in Goritia, per le quale il dito, che in Viena afferma, Turchi esser levati dall' assedio et andati alla volta de Ongaria, et che il Signor con le fantarie, artellarie, et altri impedimenti parti doi zorni avanti la cavalleria, non è restato presidio alcuno, salvo che si dice haver posto cavalli 1 m. in Prespurg. Scriue ditto Raymondo, che la salute di Viena è stata; Nicolò da la Torre intrato valorosamente ali XXI di Septembrio, a tempo, che tutto intorno a Vienna ardea, qual hauea con se fra li altri che condusse da Sagabria fanti 2500 tra Spagnoli et Italiani, qualli contraminavano alle mine et faceano tutte le fazioni, di modo che messeno tanto animo a quelli erano denntro, che paria che piu non temessero niente, et che in Viena se trovava 20 m. soldati, e da 16 m. da fatti di quelli di la terra, et che non haueano monition che li fosse appena per un mese: la causa di partir di lo exercito dice esser stata per il soccorso grande veniva dalla Boemia, Moravia, Slesia, et altri diversi lochi; afferma etiam in ditte lettere, esser sta brusato piu di xx miglia todesche intorno a Viena di paese, che sono 100 italiane, et fato danni extremissimi; et questo è quanto in esse lettere si contien, di le qual non sa dir il giorno che le furon date. LII, 147.

Lo asedio dela cita de Vienna del 1529, fatto per lo Signor Turcho. Adi 21 Setembre scorseno una grande quantità di Turchi atorno Viena per vederla, et messeno certi bollettini in uno loco chiamato S. Marco.

A di 22 ditto forono abbandonati li borgi, et brusati.

Adi 23 ditto veneno da 400 barche sul Danubio e tolseno lo talier del ponte longo, et quello brusorno, e butorono zoso el ponte, et destruseno tutti gli ornamenti pertinenti al ponte.

Adi 24 ditto azonseno nel borgo carneo apresso la porta fin al mure da 10 m. Ianizari tutti schiopettieri, li quali da questo zorno fin adi 15 Octubrio mai hanno cessato, nè zorno nè nocte, de cavar et trazer con falconeti et artellaria grossa et anchora con martelli et romper el muro; per la qual cosa se stima chadauno de loro esser rivato a tre botte per homo a trazer per zorno; hanno anchora in assai logi lo muro dela città et la torre Carneo sottocavato, et impito di polvere, et quello buttato a terra.

Adi 26 ditto. Comenzò il Turcho circondar la città de santo Marco via per longeza per fino a uno locho chiamato cecha, per tanto veder se han posuto, et per largeza attorno da 16 campi de zente armata de santo Marco fino al ponte de Viena, et da li a santo

1529. Oderico, et da santo Oderico fino al Danubio; et li naviganti se hano acampato a uno loco chiamato Numstrorsf (Nussdorf) sotto sotto el Caliemperg, ita che per modo era tutta la città obsidiata, et cinta e per aqua et per terra; et secondo el dicto de li captivi Turchi era la potentia dil Turcho a piedi et cavallo al suo soldo 139 m. persone senza quelli, che sono stati sforzati, et quelli che sono andati volontariamente.

Adi 27 ditto. Preseno li Turchi 4 soldati di la città, et quelli menorono nel campo loro, quali furno per loro liberati et mandati ne la città, detteno a cadauno di loro ducati 3. Ongari et commission de refferir alli capitanei, che render se dovessero, perchè ben veder possono la gran potentia, alla qual resister non potrano, et per caso che lor non vorano, lui li fa intender voler el zorno di santo Michiel disnar in la città; et cussi il Turcho fin adi 9 Octubrio cum grande impeto et senza dimora zorno e notte concavato rotto, e tratto ne la città vexata.

Adi x Octubrio fece el Turcho el muro de la città difora di la torre carnea verso santa Chiara in do logi con polvere buttar a terra, ita che in ordinanza 24 homeni in schiera entrar potevano; et ivi hanno dato la battaglia, tamen cum lo adiuto de Dio sono stati ogni volta rebattuti; alla custodia di quel loco era conte Nicolo di Solm et il nostro Zuane Cocioner, et assai altri homeni valorosi con 4 bandiere di lancinechi, et erano ancora a cavallo quelli della Stiria et Carintia; durò la battaglia circha un hora, tamen sono stati sempre in ordinanza di et notte fin a di xi. hanno habuto poco riposo.

Adi xi. ditto la mattina el Turcho la seconda volta al muro sotto la porta carnea in uno altro locho buttato a terra, et ivi fatta una grande intrata, et per tre volte data la battaglia, in qual loco, tamen per la gratia di Dio sempre è stato rebattuto, ne la qual battaglia sono remasti alcuni Spagnuoli et uno conte zovene de Ethong, el qual morise per sua causa per voler butar foco; a la qual custodia de questo loco era dno Guglielmo de Rogandorf, et dno Nech de Rais et alcuni de la nobiltà cum 4 bandiere de lancinechi, et alcuni homeni d' arme.

Adi 12 ditto el Turcho a la mattina infra le 13 e 14 hore a usanza Taliana el muro sotto lo porta Carnea nela custodia de Mr. Nec de Rais buttato a terra cosi un poco appresso al primo, dapoì un altra volta data la battaglia, tamen nulla obtene, tuttavia sempre sono stati in ordenanza fin la sera. Un altra volta et Turco fece infra quelle do buse in quel medemo loco butar el muro a terra, ita che pensarono li capetanij et coherenti pur assai di loro per tal ruina del muro esser morti, como in effetto morti sono alcuni, tra li altri 4 fanti cascharono cum el muro, deli qualli morite uno, li tre ritornorono; in quel loco fo comenzata la battaglia cum grande impeto, et retorno de grande artellaria in la città. Tamen Dio ha voltata la opinion dell' inimico, et per forza rebattuto, et cusi sono tutti li capitanei et stipendiarij rimasi in ordinanza su la piazza.

Adi 13 ditto. El Turcho fece con sabli et mazole con grande impeto de botte el suo popolo andar a la battaglia, dove erano de loro colonelli neli borghi brusati driedo li muri, li tirorono di grandi botte de artillaria, ita che ogni homo pensava assai muri anchora caschar dovesse, per la qual cosa per grande dubitatione stessimo in ordinanza, et li nemici forono rebattuti, et si partirono zoe dalla battaglia. 1529.

Adi 14 ditto come fo zorno, atorno a la città da chadauna banda s' ha visto assai zente del Turco, zente uscir de la sua, aprozimarse, et se accamporno nel borgo et se preparorno a la battaglia, ita che ognuno pensava dovesse proseguir una battaglia grandissima; per la qual cosa stessimo noi dentro provisti et per la gratia de Dio aspettar volevimo, tuttavia Idio non ha voluto cusi, li inimici se partirono; verso sera un' altra parte del muro appresso de la torre carneo nel quartier de Mr. Nech de Rais è stato buttato a terra, et ivi dato la battaglia, tamen sono sta rebuttati; in questa nocte avanti mezza notte li Ianizeri meseno foco nelle lor stantie, et se partirono.

Adi 16 ditto. El campo del Gran Turcho insieme cum Abraim Bassà cum tutti li altri levato et partito; deinde brusate tutte le loro stanzie hanno menato cum loro grande numero de Cristiani, li quali a Dio si hanno raccomandato, e de loro habbia misericordia, al qual sia gloria et honore in sempiterno.

Ancora cosa miracolosa de dir, chel trazer tanto securo et a mira, come fatto hanno i gianizeri, ita che nessuno ha osato di mostrarse sul muro, et per tal causa habbiamo perso zente assai.

Adi 17 ditto veneno tre fanti de li nostri, li quali furono presi da Turchi, quelli mando Abraim Bassà in la città, et a lor dati danari, et commission in più lochi focho metter dovesseno, cussi promesseno de far; et quando el foco fosse da lui veduto, voleva lui venir a dar un' altra volta la battaglia, li quali per voluntà de Dio immediate furono presi sul fatto, et ozi tutti tre squastati in pezi. LII, 158.

Data in Viena alli 18 (28) Octubrio 1529. Et per mi Euangelista Cala da Gemona, fata transiatar da Todesco in Taliam adi 7 Nouembrio 1529 a hore 4. di notte in Gemona. Anchora che habbia da V. S. prohibitione, et credo piu presso l habia inteso, tamen non restaro de scriuer questa cristianissima noua. Il nostro magnifico capitano hosi per sue lettere de 28 del presente per vno suo ragazzo a posta ha scritto, chel Turcho a 25 ditto se leuo del assedio de Viena, et continuo tal suo leuar giorni 5; et scriue tutto lo succesto principio, mezo, et fine de la obsidione di Viena, la qual continue di e notte ha durato giorni 24, che mai ha cessato di trazer far mine, et dar asalti. Lo campo dil Turcho a giorni 22 de Settembrio ando sotto Viena et e stato fina a 25 de Octobrio. Lo nostro capitano el giorno auanti che il campo

1529. venisse, intro in Viena con quelle gente haueva a la impresa de Xagabria. In Viena se hano ritrovato solum 22 millia fanti soldati a pè et cavallo; et tra li altri capitanej è stato lo conte Nicolò de Solm generale, et damente è stata la obsidione mai hanno possuto mandar fora avviso alcuno, et manco hanno havuto de fora dentro. Hanno fatte molto ruine, ma tutte le hanno fallate, perche ne fevano all' incontro. Gente assaie morta de fora, alcuni etiam dentro, e lo paese tutto ruinato et brusato. Scrive, lo campo del Turcho passar 250 millia persone. Hanno presi molti Turchi da conto; hanno lassati molti cariazi, cavalli, et gambelli molto grandissimo numero sotto Viena. La fame et lo gran fredo ha fatto leuar el Turcho, aliter era grandissimo periculo per tanta multitudine che era, che quando davano la battaglia, scurivano l' aere de freze, et per la schiopetteria sonava ruinasse il mondo; li cavalli legieri li vanno seguitando a longhe. Iddio sia laudato. LII, 160.

Date Gradisca a di 30 Octobrio 1529. Adi 15 ditto. De Viena si aue auiso per vno todescho venuto, parti adi 4 dil istante da Viena: dice, esser leuato il Turcho da Viena per il gran fredo a di 25, et è venuto a Buda con l' artellarie, e fato tirar l' armata in terra, siche vol inuernar in Hongaria, et altre particularità, ut in relatiom. LII, 162.

Da Ciuidal di Friul di S. Gregorio Pizamano, proueditor, di . . . come vno auviso dile cose di Viena per vno parti adi 27. La copia sara qui auanti. LII, 163.

A di 16 ditto. L' asedio del Gran Turco posto alla cita de Viena in Austria. Che fu alli XXI. Septembrio, il qual Turcho fece fare in quello giorno le corrarie per tutto el paese cum grandi fuogi et jacture de tutte le zente, che attrovono per li viagi, posto al fil de spada, et tutti li villaggi brusorno, et in quel giorno piantorono li paviglioni soi in uno locho chiamato san Marcho.

Alli 22 del ditto le gente, che erano in Viena, abbandonorono li borghi, et quelli brusadi se retirorono nella terra.

Adi 23 ditto venne su per el Danubio 400 barche chiamata Nassade, et questa assaltorono el gran ponte et quello brusorono, et in tutto ruinorono.

Adi 24 ditto li gianizeri da 10 m. tutti schiopettieri s' accamporono dentro del borgo, et appresso il fosso, et la torre nominata Charveturn, li quali cum fuogo artificiali cum schiopetti et falconetti et altri instrumenti da fuogo, cum artellaria grossa mai hanno cessato di e notte di batter la terra dal sopraditto giorno fin alli quindese Octubrio, et in più loci facte le ruine a la sopraditta torre et mure, et quelle impite di polvere spaventosamente accese.

Adi 26 ditto principiò ditto Turcho ad fare li suoi stechati, et metter il campo in fortèza, principiando a s. Marco, et per longo fino a uno loco chiamato Sorcha tanto longo, quanto se poteva

veder per largheza . . . de fatti da 16 grossi squadroni da s. Marcho 1529.
finalmente de la terra Iustitia, et de li sino a s. Dorigo, et de li
fino al Purch et la torre chiamata Sotentrum (Schottenthurm), et
da s. Dorigo per la banda de sopra sino al Danubio li homeni
dela armata delle nasade se acamparono a Nusdor sotto il monte
Colemper sopra vna colina. Et con questo modo fo circondata la
terra per acqua et per terra, et havendo quelli della terra preso
alcuni Turchi. dinotorono, chel Turcho ha genti pagate et soldate a
pe et a cavallo 120 m. persone, 7000 gianizeri cum schiopetti, 400
barche nassade, sopra le qualle sono da 12 m. persone senza altre
gente, quale erano cum ditto Turcho a sue spese, et per com-
pagnia del Turcho erano venuti.

A di 27 ditto, havendo il Turcho preso 4 auspaniger, homeni
che pertieneno al regimento come corrieri del regimento, quali li-
berò, et a ciaschun 3. ducati ongari, alli qualli comandò, che tor-
nasseno ne la terra, et che dicesseno alli capitanei che sono dentro,
che li rendesseno la terra, vedendo le gran moltitudine de gente,
et potentia, ala qual niuno po resister, et se non, che lui voleva
far el prandio nela terra el di de s. Michiel, et cussi el Turcho
strinse la terra fino ai 9 di Octubrio cum fulmine artellaria, fochi
et battaglie giorno et notte, che mai cessorono.

A di 9 Ottobre. Fece el Turcho sopra la torre del Carner verso
el monasterio de S. Chiara doe grosse mine, et impite di polvere
accese, dove rovinò talmente, che 24. fanti hariano potuto intrar in
ordinanza per ditti busi, et li comenzarono la battaglia fortissima-
mente per modo che li nostri li ribateno in drieto cum l'aiuto di Dio,
nel qual loco erra in ordenanza el conte Nicolo de Saalmo supremo
lohotenente del Austria, et cum epso m. Joanne Cocianer, et altri
homeni de conditione, cum 4 bandiere de fanti in ordinanza, et
cum loro li cavalli austriani et de Carintia, qual battaglia durò
una grossa hora, et strettamente l'ordinanza soprascritta (et stret-
tamente l'ordinanza) cum la battaglia dil Turcho de di et notte
fino alli xi Octubrio, che mai ebbero possa alcuna.

Alli 11 ditto fece il Turcho un'altra ruina alle mure della terra
sotto la torre del Carner, e li attaccò il foco, et fece uno gran
buso, et per quello apizzò la terza battaglia et furono rebattuti,
nella qual battaglia furono morti alquanti Spagnoli et uno giovine
conte de Orenes fu da certi fuogi ferito et malmenato; avanti il
buso stava m. Gulielmo de Rogumdorf et m. Crich de Rays et alcuni
nobeli con 4 bandiere de fanti et cavalli armati insieme cum li
Spagnoli.

A di 12 ditto. Fra le 8. et 9 hore assaltò il Turcho lo muro sotto
la porta del quartier de quelle de Rays cum una asprissima bat-
taglia, ma per il medesimo fo rebattuto, et essendo quelli de la
terra de continuo stati in ordenanza fino la sera tarda, il Turcho
fece un'altra ruina sopra la torre del Carner fra le due prime ruine

1529. sopranominate, et quelle cum polvere accese per modo che tutti li capitanei et regenti, che erano a la custodia di ditto locho, credereno d'esser affocati et summersi; furono alcuni fanti feriti et 4. insieme cum le mure cascorono, uno de' quali morite, li altri torronono nella terra; alhora in questo loco cominciò un' asprissima battaglia, et li Turchi furono rebattuti et cazati, nè pur restarono de tirar grandissima artellaria in la terra, con l' aiuto de Dio fo rebattuto e caziato el Turcho; et cussi li capitanei et stipendiati stettero in ordinanza tutta quella notte, come havevano fatto le altre.

A di 13 ditto. Il Turcho fece cazar tutta la sua zente cum le scimitare et bosdocani alla battaglia, quali stavano in squadroni drieto le mure delle case brusade in li borgi, longamente tirando l' artellaria grossa, et schiopettaria in la terra, per modo che ogni homo credeva, che più muri dovesse caschar, et quelli de la terra dentro via havevano le ordinanze loro preparate aspectando l' inimico a faccia a faccia; infine se retirorono senza altro strepito.

Ali 14 del ditto nel far del di se veda, che tutto el campo del Turcho se mosse verso la terra, e fra lo giorno nè borgi, et se misse in ordinanza a la battaglia de modo che ogni homo stimava, chel volesse far un' extrema battaglia, et havendone noi della terra posti in ordinanza expectandoli loro non veneno; alla sera seguente fo facto un' altra ruina nel quartier di quel di Râys et data una battaglia forono rebattuti in quella notte, era hora avanti meza notte, li gianizeri, li quali alloggiavano li borghi, cominciorono a romper li loro alloggiamenti, et portorono via le cose sue, et lo resto brusorono et se partirono.

Alli 15 ditto li Turchi feceno gran cavalechata attorno la terra, et tutti li l' loro alloggiamenti, quali erano verso il monte, cum impeto ruinarono le barche nassade, et se partirono.

Alli 16 ditto el campo del Turcho assieme cum Abraim bassa et tutto lo resto se partì, et brusorno tutti li l' loro alloggiamenti, et gran numero de gente Christiana menorono via cum l' loro. Li Ianizeri hanno fatto terribilissima destrutione cum la lor schiopettaria, che niuno poteva apparer sora le mura, che de subito non fosse levato, per il qual son morti assai.

Alli 17 ditto. Fo preso tre fanti et menati avanti Abraim bassa, qual li liberò, et donollì assai danari con questa conditione, che come fosseno nella terra dovesseno accender il focho in più lochi della terra, et che lui subito forneria in drio cum tutto el campo, et quelli subito forono presi, et squartati da essi della terra.
LII, 165.

A di 21 ditto. Di Maximo Leopardi, va secretario al Turcho, fo lettere, date al ponte de la Saua di vltimo Octobrio et primo Nouembrio, portate per vno Turcho. Scriue il zonzer suo li, ha-

uendo passato grandissimo pericolo di la vita, et come era noua del leuar del campo di Viena, et il Signor era col campo per uenir a Petrovaradin, doue lui anderia ad aspetarlo. Et scriue: li al ponte trouo vno sanzacho con 1000 caualli in guardia dil ponte, qual li disse, spetaua il di sequente Imbraim bassa li con 1000 caualli; et perho el feua riconzar il ponte, azio potesse passar securamente; et par il Signor sia per tornar a Constantinopoli, ma lassar grosso pressidio in Hongaria. Scrive longamente il suo viazo, che è di dò sfoglj di carta, e di pericoli ha scapolato, et in fine solum quanto ho scritto di sopra. LII, 197.

A di 29 Nouembre. Di Civald di Friul di Gregorio Pizamano, proueditor, di 27. Son auisato hoggi da Gorizia da persona fide digna, come se intendea per lettere di Viena de 13. che per diuerse vie haueano noua, et poi accertati da alcuni prigionij fugiti da Turchi, che a Belgrado si facea provisioni di un gran numero di barche da metter nel Danubio, et altre cose al bisogno de la guerra, et che ogni giorno soragiungeano molte uictualie; che tra tutti era fama, che a tempo nuouo el Signor Turcho ritornerà a danni di Alemagna; che il re Ferdinando mandaua tutti quelli fanti Spagnoli, auti neli mesi pasati a soi stipendij a Sagabria, per expugnar quel castello, che si mantiene per il uescouo suo signor, qual e fama esser ben munito al bisogno; che li agenti di Sua Maestà hanno questi giorni chiamati due fiata gli deputati di queste terre et territorij a Goritia al parlamento, et gli hanno dimandata vna x-ma. di tutte le intrate, sì clerici come laici, per le cose turchesche, et par che tutti se ressentano molto et sono risoluti uoler mandar loro oratori al re per dolersi. LII, 218.

Ad 12 Dicembre. Noto: Questa note morise S. Andrea Capelo, quondam Domenego, electo proueditor zeneral in Dalmazia, et auto la sovention et dovea andar; ma vene ydropico et e morto et ita volente fato. Etiam S. Zuam Bat. da Molini, erra proueditor zeneral in Dalmatia, a Zara morise, siche do proueditori morti: uno che erra, l altro che andaua. LII, 236.

Ad 15 Dicembre. Di Sibinico di S. Nicolo Marzello, conte e capitano, di 26 (Nov.): come era venuto li quel pre Zorzi, fradello de Amorat vayvoda, per comprar alcune cose; dice: il Turcho a di 8 octubrio parti di Belgrado, et ha lassato pocho presidio in Hongaria etc. LII, 245.

Ad 17 ditto. Di Maximo Leopardi, secretario, data a Belgrado a di xi nov. Scrive, le ultime sue fo dal ponte dela Saua de . . . Da poi andò a Belgrado, et li zonse il campo dil Signor per tornar a Constantinopoli; et parte di sanzachi andar a loro sanzachato. Et arivo il Signor et magnifico Imbraim bassa, aloiato soto pavioni; et li fece intender, come erra uno messo dila Signoria nostra zonto, qual desideraua far riuerentia esso magn. Imbraim. Et li fo ditto, uenisse la mattina. Unde lui hauando molti brieui dila Signoria

1529. drizati a dno Aluise Gritti, vedendo non erra li, li aperse et tolse li sumarij di tutte le lettere scriuendo dil tempo, et ando la mattina di . . . al pauion. Ussito esso Imbraim fuora, li baso la man, facendoli reuerentia, et presentatoli la lettera credential; qual posto esso bassa a sentar, prima vene molti sanzachi a farli reverentia, li qualli erano vestiti di vna vesta, el alcuni abrazati da esso bassa, et datoli licentia, che con le sue zente tornaseno ali lhorò sanza chadi. Dopo esso secretario aue audientia, al qual narrò il suo viazo e il tempo del partir di Scardona, e li pericoli grandi auti, demum le lettere, che di tempo in tempo la illustrissima Signoria auisaua di progressi; le qual le haueua in man, e non erano uenute piu presto, narando l'acordo fato a Cambrai dil imperator e re de Franza senza la Signoria nostra, et questo perche la non hauia voluto esser contra la Maestà dil Gran Signor; al che Imbraim disse: è vno ambasator dil re di Franza qui, che aporta ducati 40 m. al re Zuane; item poi esso Signor disse dil partir dil imperator di Spagna per Italia, poi del suo zonzer a Zenoa, et venir a Piasenza, dil calar di lanzinech xm. sul nostro stado im Brexana danizando etc. dicendo, la Signoria hessendo desiderosa di saper li progressi del Gran Signor, etiam tenir auisato esso Signor dile cose de Italia lo hauea distinato, etc. poi richiese soccorso di caualli o altro, dicendo . . . al che Imbraim non rispose, et disse, come il Signor e lui si partiria il zorno driedo per Constantinopoli, et hauia termina far 26 alozamenti. Item a inteso, lasaua 2000 caualli in Hongaria, et con ordine, che li sanzachi circumvicini, che sariano da 25 m. caualli in ogni bisogno di esso re douesseno cauallchar in suo ajuto. Scriue, esser sta ruina la caualeria del Signor, maxime li aganzi che caualli coradori, et come haueano brusa e depreda 100 mia in Alemagna, et fato preda grandissima de anime, le qual tutti erano pieni, oltre altre anime mandate la via; et come non hauia mai da battaja a Viena, et che erano sta morti da 80 m. persone di esso Signor in questa impresa, et morti da fredo et neue assa gabelli et caualli; e questa e sta la causa di hauersi leuato dil impresa, et lassa xx pezi de artellaria . . . Scriue, che essendo sotto Viena prese do capi todeschi, volendo saper si l'archiducha erra dentro, perche si l'fosse sta, al tutto l'aria voluto aver nele man; i qual disseno, le a Linz, et non hessendo uero questo, feno morir, si che inteso il Signor questa verita li vestiteno et li licentiono. Scriue, Imbraim auerli ditto, che il gran Signor expedira vno ambasator a la Signoria ad alegrarsi dil acquisto di l' regno di Hongaria, et auer messo il re in sedia, et sano tornaua a Constantinopoli. Item scriue, come hauia ditto al magnifico Imbraim, che la causa di la pace fata per il re di Franza e sta per reauer so fioli, et che la Signoria mai in niun caxo e per romper la bona paxe, ha con il gran Signor. Item come il Signor uol far corer . . . Turchi in LII, 247.

Ad 17 Decembris 1529. Di Liesna di S. Marcho Manolisso conte et proveditor, di 6. dil instante: auisa il zonzer li di do brigantini da Ragusi con uno orator dil serenissimo Signor Turcho, vien alla Signoria nostra; I ha honorato et acharezato etc. etc. LII, 247. 1529.

A di 18 ditto. *Copia dila lettera dil Signor Turcho ala Signoria nostra, tradutta di in volgar.* Suleymansach fiolo de Selim Sach, imperador sempre victorioso. Suleymansach, per gratia de Dio re grandissimo de Constantinopoli, et imperador de le de terre ferme del Asia et Europa, dè Persi et Arabbi, de la Siria, Mecha, et Jerusalem et de tutta la region di Egypto, et de tutta la region littorale, Signor et imperador etc alla illustrissima et honoranda Signoria de Venetia de domino Andrea Gritti duce la degna et concedente salutatiom. Sappiano V. S. illustrissime, che con lo aiuto de lo onnipotente Dio se levò la mia grande Maestà con tutti li exerciti suoi, et andassemo contro il re d'Ongaria, et incontratisi cum il re de ditto loco combattesemo et cum l'aiuto de Dio lo superassemo, et lo amazassemo, et prendessemo tutto el suo paese. Poi venne Joanne del paese de Erdel, et sentò nel loco del prefato re mandando sui ambassadori alla porta de la mia molto grande Maestà per causa del regno; et mia molto grande Maestà confirmò ditto Joanne. Poi Ferdinando, fratello del re di Spagna, qual era re in Boemia et archiduca in Alemagna, s'è eletto con alquante sue zente, et vene sopra el prefato re Zuanne, e li tolse Buda sua sedia, e la sua corona, de la quale incoronò la sua testa, e li tolse tutto il reame d'Ongaria sotto il suo potere. Poi havendo inteso mia Maestà le preditte cose subito comandato a Ibraym bassà mio primo visir, degno et valente, che andasse una giornata avanti con tutte le gente della Romania et alquanti pedoni et a cavallo schiavi de mia Maestà grande; et mia grande Maestà andava subsequenter drio de lui cum agios basa et Cassim bassà miei Visiri, et con tutta la mia porta, et driedo veniva Behram bassa, begliarbei della Anatolia, con tutto lo exercito della Anatolia. E venuti a Belgrado fesemo far uno ponte sopra la fiume della Sava; et passato detto ponte venisemo in la Serimia; et tutte le terre, che erano in esso loco, se reseno; et fatto el ponte passassimo portade le chive sue. Venuti poi sul fiume de Drava, et da quel loco venisemo nel loco ditto Mochaz, dove combattesemo con il re, dove ditto re Zuanne vene ala porta de mia grande Maestà, da la qual li concessi l'Ongaria. Et levati da li el ditto re ve' andò una giornata avanti cum el suo exercito, et alli 29. della luna de Zachise, che è ali 2. Settembre, giongessimo a Buda; et li etiam gionse tutta la mia armada per el fiume del Danubio. Et ciò inteso el prefato Ferdinando fugiendo se ne andò in Allemagna; dentro in Buda lasciò quattro capetanei cum molti fanti in custodia et defension de la città, quali comenzorno combatter cum el mio exercito; la mia grande Maestà comandò, che la ditta città fusse circumsesa et le mie artellarie dal mio exercito, et cusì comenzorno a expugnarlo, et tre giorni fu oppugnado, et al quatro giorno prendessemo la terra de Facij, et li

1529 homeni fugiteno, et andorno in la forteza, dove cum li schioppi et artellarie li circumdessemo; et vedendo che i non potevano scapolar, dimandorno misericordia, prendesemo la fortezza, e tutto il resto de Ongaria, et tutte le sue terre, et ho donato el regno de Ongaria al prefato Joanni secondo il costume de mia grande Maestà, cum tutti li logi e terre sue, aziò el daga corazo a la porta de la Majestà mia; havemo habuto etiam con lo aiuto de Dio la corona vecchia de Ongaria, che niuno pôteva esser re senza haver messo in capo ditta corona. Ma el proposito veramente mio era de non zerchar queste cose, ma de trovar el re Ferdinando, quale venne ad occupar per forza el regno de Ongaria; et levatosi de ditto loco se ne andò in Allemagna Et mia Maestà molto grande levatosi di li cum tuto el mio exercito andò seguitandolo, et per el camino trovò alcune terre, videlicet Strigonia, Comara, et Fatavor, et Obar, et molte altre terre, de le qual alcune si resero, forno derelicta da li soi habitatori, che fugitero; qual prefatte tutte terre prendesemo con tutti li confini de Ongaria; et de li levatone intrasemo ne li confini di la Allemagna; e sopra i confini una terra, che si chiama Pruch, et un'altra, che la chiamano Citarosa; et molte altre terre vennero a rendersi ala mia molto grande Maestà. Et levatone de quelli lochi a li xxii della luna di Micharea, zoe xxv di Septembrio, venissemo a la città detta Viena; et ciò inteso el prefato re si levò, et fugendo sene andò al regno de Bohemia, et in la città nominata Praga; et li se ascose, del qual più non intendesemo se erra morto, o vivo. Et custi per comandamento della mia molto grande Maestà furono mandate alcune gente a brusar et distruger tutto il suo paese; et la mia armata etiam andò per il Danubio destrugendo molti lochi, la qual armata et la mia Maestà etiam stette li sotto ditta Vienna xx giorni. Voltossi de li mia Maestà molto grande venne a Buda, et il prefato re Joanne venne, e basò la man de mia Maestà, quale comandò, che fusse data la antedetta corona ne le man di esso re. Et da quel loco cum l'ajuto de Dio me inviai verso la mia sedia in Costantinopoli; per tanto sia noto a Vostra Illustreza, che per la bona pace et amicitia, interciede fra nui, mandemo il nostro schiavo Jonas interprete della mia porta del molto grande mia Maestà per ambassator, aziò vi porta le bone nove et congratulationi. Sappiate vostra Illustreza, che havemo commesso al prefato schiavo nostro, che habbia a dirvi alcune parole, et li darete fede a quanto vi dirà. Non altro per hora. Data a Belgrado 13. Novembrio 1529. LII, 255.

A di 23 xmbre 1529. Di Ciuidal di Friul di S. Gregorio Pizamano, proueditor, di 19, scrive: Noi de qui habbiamo, sicome scrissi per le altre, gli agenti dil re Ferdinando chiamati li deputatti deli comuni di questi territorij per il giorno di santa Lucia al parlamento a Goritia. Gli hanno domandati per nome di loro re certa quantita de danari et cernede per le cose turchesche, come dissero. ne per quel giorno hauendo fatta alcuna resolutione non fu fatto altro, et l hanno differita al giorno de oggi. Tuttavia essendc

grandissima fortuna de aqua et venti istimo non se ridurano, credesi queste prouisioni siano per andar a Sagabria, doue ancora si tiene la forteza per il uescouo di quel loco. Dil seguito auisero. 1529.
LII, 263.

Ad 29 Decembris. Vene l orator dil Signor Turcho, qual fo mandato a levar da 5 zentilhomini, tra li qual S. Toma Contarini et S. Piero Bragadin, stati Bayli a Constantinopoli, et tre altri in scarlato; et venuto in colegio fo manda tutti fuora; et erra li cai di x. et li fo ditto di la paxe conclusa, e bisogna publichar e far festa. Tamen per questo non semo per manchar di la bona paxe, hauemo con il suo Signor, et li manderemo vno orator al suo Signor con altre parole, el qual orator resto satisfato etc. LII, 271.

L asedio dela citta de Viena, seguito sotto breuità del anno 1529.

A dì 2 Settembre el gran Turcho fece fare gran scorrarie intorno la citta de Viena con molta gente, et appresso san Marcho ano messo alcuni pauioni.

A dì 22 ditto quelli di Viena ano abbandonato i borgi et brusati et retirati nela citta.

A dì 23 ditto zonse 400. nauilij de nazareni con molta zente in nel Danubio, quali hanno brusato el Teber al ponte longo, et ruinato ditto ponte longo con tutti li soi albergi ruinati e brusati.

A dì 24 ditto circa 10.000 Ianizari tutti schioppettieri se hanno accampato in lo borgo appresso la porta de Charner sotto le mure, li quali dal ditto zorno fino a dì 15 de Octobrio mai hanno fatto altro ne di di, ne di nocte, che trar con falconadi, archibusi et artellarie grosse, talmente che noi cumcludemo, che non sia stado homo de loro, che non abia tratto per lo manco 3 colpi al zorno per vno, et hanno fatto mine sotto terra a la dita porta de Charner, et a muraie in diversi luogi per ruinar ditto locho.

A dì 26 ditto el Turco ha assediato la terra intorno intorno, principiando da san Marcho con 16 campi, da san Marcho fino al monte de Viena, de la fino a s. Arigo in fora el ponte satore de Satten, et da s. Arigo fino al Danubio, et li naseren se hanno accampato sotto lo monte de Chalen, et cussi la citta era assediata per terra et per aqua, et li Turchi, che noi auemo pialto ghanno ditto, nel campo del Turcho erano 120 m. caualli pagati, et 400 navalij, sopra li quali erano 12000 nasereni et 10000 gianizari, et assaissime zente, che erano a soe spese.

A dì 27 ditto el Turcho mando 4 Spagnoli in la terra, li quali per avanti erano stati presi, et dito a quelli de la terra, chel Turcho voleva dar a chadauno tre ducati ungari et che se rendesseno, et che loro dovesse dire ali capetani, che se douessero render, perche i vede ben davanti li ochi el grandenissimo exercito, contro el qual

1529. no se pol contrastare; et si no, i lo vol far, chel di de s. Michel vol disnare in la terra, et cossi anno fino a di 9 Octobrio mai fatto altro che trar et far mine de di et de nocte.

A di 10 Octobrio el Turcho ha ruinato le mure della porta de Charner verso santa Chiara in doi luogi con le ditte mine, et fatto due busi de sorte, che 24 homeni anderiano dentro a par a par in cadauno di detti busi, et cussi detteno vna crudelissima battaja, ma con lo aiuto de Dio sono stati rebattudi, in el qual locho erano in ordenanza el conte Nicolo de Salben, come capetanio de la terra principal per nome della bassa Austria, et signor Joanne Zanzion (Cacianer), et assai degni capetanij con le soe bandiere de fanti et quelli del conta de Tirol, et diero ditta battaja circha un hora, et cussi sempre stagar de di et notte in ordenanza et mai aver riposso.

A di 11 ditto. La mattina a bonora a la porta de Charner ruino vn altro pezo de muro, et fatto vno gran buco, et dagandoge vna altra crudelissima battaja ma per la Dio gratia sempre rebattudi in drio, et ne la ditta battaja è morto alcuni Spagnoli, et vno conte Decting iovene vi ando butar fogo fora se ha danizato molto, et per mezo de ditto buso ge era in ordenanza el signor Vielmo da Rogendorf, et signor el c. da Rais et alcuni zentilhomeni con 4 bandiere de fanti, et alcuni caualli et Spagniolli.

A di 12 ditto el Turcho in fra le otto ore ovver 9 ha ruinato vn pezzo de muro a la porta de Charner in la guarda del signor co. da Raiss, et vna altra volta datoge battaja crudelissima, ma niente pote fare, et stagando in ordenanza de Rechao ruino uno pezo de muro, in quale era infra li busi ruinati pur a la porta de Charner, che veramente li capetani et gouernadori, che li se trovarono, non credeano altramente che d'esser circondadi da muri ruinati, et insieme caschare neli fossi vno mori e 3 altri ge erano caschati corseno dentro sopra li ruinati, et da nouo datoge vn crudelissimo assalto et specialmente li Turchi, li quali erano caschati a la battaja per forza et assai copli de artellaria tirato nella terra, ma Dio a reparato, che con la possanza li hauemo rebattuti in drio, et cussi la notte stetteno li capetani e fanti in piazza, come havevano fatto le altre notte.

A di 13 Octobrio el Turcho cazaua la sua zente a la battaja con mazoche et bastoni, et sono uenuti in li borgi brusadi et stetano assai, et crudelissimamente tratto le artellarie, che ueramente niuno chredea altramente che douesse ruinare altri pezi de muro, et noi steuamo suspesi sempre in ordenanza, et spettavemo li inimici; senza dar battaja sono levati, et andete via.

A di 15 ditto. Molti squadroni di Turchi sono venuti appress alla terra caualchando in qua in la, et sgombrado li lozamenti erano verso la montagna da Chalemperg et li nasereni sono spattiti via.

A dì 16 Ottobre la zente Turchescha in compagnia con Abraim ^{1529.} bassa et altri se partiteno et bruciarono li lor lozamenti et menati con loro gran numero de christiani. Dio li abia in governo, et abia de loro misericordia, ueramente cossa compassionevole era a veder li ianizari a trazer con le loro boche de fogo, che niuno de noi poteva comparere a le mure, che subito erano morti, et avemo perso assai persone con ditte boche da fogo.

A dì 17 ditto. 3 fanti, che per avanti erano stati presi, erano venuti nella terra, li quali erano stati mandati da Abraim bassa, et a loro datoge danari, a ciò che loro fichasseno fogo nella terra in piu lochi, a la qual cossa loro se hanno obligati da fare, et si li fochi fosseno reusciti, voleva de Rechao tornare in driedo et darci battaia, ma subito foreno presi, et in questo a dì 17 Ottobre a ore 10 tutti 3 sono stati squartadi, e li quarti loro sono sta posti su la piazza de Charner; quello che seguirà, ve daro presto aviso.

A. 1530.

A dì 4 Gennaio 1529 (1530). Copia di vna lettera di Ciuidal ¹⁵³⁰ di Friul de signor Gregorio Pizamano, proueditor, data a dì vltimo dezembrio 1529. Noi abbiamo per avvisi da Viena di xv dil istante, sicome da diverse vie e poi eramo accertati da alcuni prigionij fugiti da Turchi, che a Belgrado si facevano di molte barche per metter nel Danubio, et che tutta via giungeva grossa provigione di virtualia, et che in tutti era fama che a tempo nouo il signor Turcho con validissime forze verrà a danni de Alemagna. Il re Ferdinando manda tutti quelli fanti Spagnoli, che ha avuti tutti questi mesi a soi stipendij, come e fama, per expugnar il castello de Xagabria, qual ancor si mantiene per il uescouo suo signor; et dicesi esser ben munito di gente et virtualie al bisogno. Questi agenti del re Ferdinando a questi confini hanno chiamato li deputati di queste terre, e di tutte le ville di territorij per due fiata al parlamento a Gorizia, e gli hanno adimandato vna decima di tutte le loro entrate si de ecclesiastici come de laici per le cose Turchesche, dil che par che tutti molto si rissenteno, e sono risoluti di mandar loro oratori per veder si potesseno fugir questo carico. LH, 312.

A dì 6 Gennaio 1529. Gionseno etiam vn orator del re Zuane di Vngaria, qual el dotor Stefano episcopo sermiense, gran canzelier del regno, con persone et caualli; item insieme vno ambador del re di Franza, nominato Antonio Rico, qual e statto a conto re Zuane a portarli ducati 30 m. per nome del suo re et l . . . torna in driedo. Questi montono in vn . . . a . . . , et zonti . . . ozi ariuono in caxa di Francesco Cherea per mezo il palazo in . . . Duodo. LH, 317.

1530. A di 10 la matina vene in collegio l orator del vayuoda re di Hongaria, qual nome Stefano . . . doctor, episcopo Serimiense, vestito damaschin negro, acompagnato da x zentilhomeni, tra li qual S. Santo Moro el dotor, et altri dotori e di Pregadi. Qual intrato et presentato la lettera di credenza fo mandato tutti fuora, et lui fece vna oration latina, dicendo, il suo serenissimo re Zuane lo hauea mandato qui, hauendo recupera il suo regno con lo ajuto et fauor del serenissimo signor Turcho, qual Ferdinando re di Bohemia lo hauia ocupato, et per la bona amicitia, l ha con questo illustrissimo dominio, l a mandato de qui a star, con altre parole etc. Il serenissimo li rispose verba pro verbis, et stete assa in collegio. LII, 327.

A di 21 ditto. Da Ciuidal di Friul di signor Gasparo Pizamano, proueditor, di 17 feurer 1529 hora prima noctis. Sono alcuni giorni, che in Goritia et altri luochi qui nostri uicini dil re Ferdinando stassi in gran sospetto, essendo auisati quelli commessarij che Turchi faceano gran massa di gente per venir a danni loro. Et questa mattina nell aprir del giorno tirorno in Goritia alcuni colpi di artellarie, per aduertir li contadini soi delli territorij che si saluassero con le robbe et animali alle forteze, vnde per intender quel era, spazai vno messo a Cremons, qual e ritornato. Hora riferisse, hauer inteso con certeza, iui trouar, che Turchi grossissimi erano nella campagna di Gromnich, et che si doueano partir in tre parte per correr nelli territorij dil Cragno, dilla Piucha et qui in Friul; et percio tutti questi confini sono in extrema fuga, et fugono alle forteze e hassi anche questa sera uditi molti colpi d artellaria pur in Goritia, et stimasi, habbiano hauuta ancho piu certa la noua. Ho spazato vn altro messo a Goritia et il riporto auisero. LII, 343.

A di 27 Zener. Di domino Aluix Griti, episcopo di Agria, fiol natural dil Serenissimo, date sulla campagna di Xagabria a di 27 nouembrio, drizate al conseio di x, riceuute a di 3 dil instante. Come a riceuuto a man di letere dila Signoria nostra, et inteso tutto quanto al soccorso zonto sarà el Signor e il magnifico bassa Imbraim a Constantinopoli, et lui spera ne dara quel soccorso si uora e da terra e da mar. Scrive, lui hauer dil suo vescovado facendo residentia ducati 36 m d intrada al anno, et 6000 li da il re Zuane di Hongaria, et a il governo dile sue intrade. Scrive, il re Ferando di Boemia farra una dieta a . . . dove si seguiranno tutti li signori, et quelli dile terre franche, per tratar, sil dia tratar paxe col Signor Turcho, ouero far guera et invader l Ongaria. Scrive, che in l Austria Turchi hanno tanto penetra, che non vi canta ni gallo ni gallina, ni coxa integra, ne piu uno arbero si trova. Item scrive, come hauendoge dona Segna il serenissimo Zuane di Hongaria ad auer il dominio, voria aiuto dila Signor per esser quela in man di Ferandim, per tanto scrive, che l voi l aiuto nostro. LII, 348.

A di 27 zener 1529. Da Ciuidal di Friul di signor Gregorio Pizamano, proueditor, di 20 feurer 1529: vno merchadante di rame, habita in questa terra, e uenuto di Lubiana, doue si parti alli 17 di questo di notte, ch e persona di fede, referisse, lo exercito de Turchi era tra Cozeuia et Lubiana, al suo partire mia xx lontano di quella cita, et che si afirmaua, esser di persone 40 m., fra quali ui erano 16 bandiere da fanti a piedi dil uescouo di Sagabria, et haueano alcuni pezi de artellaria; et credeasi, come se hauea da tutti i lhoru exploratori, che uenirebano alla expugnatione di quella cita, et percio si staua con grandissimo timore et faceuasi ogni prouisione di fortificarsi; che li commessarij haueano comandato a tutti li territorij, mandassero nela terra vn homo per caxa, tuttauia che tutti fuguano; et che esso exercito, come se accertaua, attendeua il gionger di la persona dil uescouo preditto, qual aspettauano ogni hora, et gionto si acostarebbe a Lubiana. Io ho mandato questa note passata vno mio messo, che arivara potendo insino la, e al suo ritorno spero intender il tutto con verita, et auisero. LII, 353.

Dil ditto di 24: hore 19 e ritornato in questa hora il messo, mandai a Lubiana, et manda il riporto. Mathia de Cladrezis, mandato a Lubiana a sopraueder di le cose turchesche, ritornato hoggi refferisse, che gionse a Lubiana a 22 di questo auanti mezo zorno, et parti il di medesimo da sera, et hauer inteso, che Turchi haueano ruinati tutti li territorij di Cozeuia et Rhibniza, et abrugiate tutte case et fatto grandissime prede de animali et prigionij 1300; et hanno il tutto condotto ad Vduin, locho et dition loro, oue si rinforzarano, tuttauia per ritornar, come se diceua, a Lubiana. Et il uescouo di Sagabria hauea mandato a dire a quel capetanio, che lo aspetasse a far carneual con lui. Et con esso uescouo erano Carlo ban et Pietro Ordei, famosi capitani de Crouati, et che haueano gran numero di gente. Che a Lubiana faceano le spianate atorno la terra, et si fortificauano quanto piu pono, introducendo quanto magior numero pono piu dil gente et deli territorij, et hanno fato fugire li animali et le robe di contadini alle forteze et stanno in grandissimo timor; et tutti ad vna voce dicono, Turchi far tutto cio a requisition della Signoria nostra. LII, 353.

Ad 30—31 **Januarii**. Fu fato capitanio a Zara S. Vicenzo Zantani, fo di x savi . . .

Fu poste per li ditti et li savii ai ordeni atento si soleua tenir in Dalmatia da 400 cauali di stratioti, una parte di qual e in Lombardia et una in Puia, per tanto sia preso, che siano mandati leli diti in Dalmatia al numero de zircha 180, li pagamenti deli quali . . . ozi si pagavano ale camere di terra ferma, cusi si pagino de cetero; et il proveditor zeneral di Dalmatia li fazi le monstre, non siano homeni dil paese ma solum Levantini. Item perche al presente ala custodia di Sibinicho e il sign. Julio da Parma con tanti 40, a Spalato Michiel da Venetia con altri fanti 40, questi

1580. do siano pagati di danari dila limitation; item in Cataro sono do compagnie di fanti, 40 una, perho siano cambiate et preso che Gasparo da Frezo fazi al presente una compagnia di fanti 50, et sia manda a Cataro, e quell do, sonno li con le lhoro compagnie, siano licentiatu. *LII*, 356. 359.

A dì 17 Febrajo. Da Ciuidal di Friul di S. Gregorio Pizamano, proueditor, di 13 vidi lettere particular. Scriue, habbiamo qui, che vna granda banda de Turchi, alcuni dicono 8000, altri affirmano che furno 14 m. caualli sotto tre sanzachi, veneno a Uduin, loco et dition turchescha, et sono corsi sino alle porte di Cozeuia, terra dil re Ferdinando; et hanno sualisato quelli territorij tutti, fatti piu che 2000 prigioni, et rubborono vn gran numero de animali, vnde che tutti questi territorij a questi confini sono in grandissimo spauento, et li commessarij del re hanno fatto proclamar nel territorio del Cragno, che ciascun si riducha con gli animali et biaue alle forteze, et dubitano non vengino a Lubiana. Sono cose spia-ceuole, essendo il male de Cristiani, quantunque questa canaglia todescha sia puocho cristiana, anzi tengono se non il nome con queste lor pazie e maleditioni lutherane, et dubito, che l ira de Iddio venga sopra loro, ch io odo et intendo di lor certe cose molto istrane. *LII*, 395.

A dì 20 Febrajo 1529. Copia di vna lettera da Monfalcone di Vicenzo de Nouara, scritta al luogotenente di la patria di Friul. Magnifico et clarissimo Signor mio! Aniso a vostra Signoria, come heri sera tratte artellarie a Goricia colpi tre, dinotando al suo territorio de saluatione. Nui pensamo, douesse seguir altri colpi in segno de dimostration di la pace, ma e stato per conto de Turchi. Pur in questa mattina ancor hanno tratto a Goritia colpi tre, et similiter a Doin. Io voleua mandar intender e veder, ma in quel zonne vno messo di vna villa qui propinqua, nominata de Brodo, a richiederme luoco de saluation per tutti; il qual disse, lori medepo esser stato Marti a Senouch, luoco luntan de qui miglia trenta numeri; affirma per lettere venute li in quel luoco, Turchi in quel zorno erano in campagna di Grobenich, et che molte lettere forono inviate a molti lochi, loro dando tali auisi. Poi dice, heri erano in Piuca, el numero de ditti Turchi, dice, le lettere affirmauano essere tra a piedi et a cauallo 14 m. Altro sin hora non so dinotar a vostra Signoria; accadendo che procedessero auanti, quella sara auisata di subito, ne altro per hora; a vostra Signoria per sempre mi raccomando. In Monfalcom a dì 17 Febr. 1530. *LII*, 398.

A dì 23 ditto. Di Ciuidal di Friul di S. Gregorio Pizamano, proueditor, di 18, venute eri sera. Scriue: cussi hassi de Aranzan loco distante da Goritia miglia 6 verso Lubiana, si come vna part delo exercito turchesco erra corsa nelli territorij della Piuca, e fatto grandissimi butini et danni, et sera ritornato al resto del exercito, qual erra firmato ad vn loco distante da Pustonia migl. x, dimandato Corchinza, distante da Lubiana miglia 30, lo exercit

esser di persone 30 m. et piu, et esserui il uescouo di Xagabria 1530.
con gente a piedi, et molti guastadori, et diceasi, veniuano a l'impresa de Lubiana. LII, 406.

A di 27 ditto. Di Ciuidal di Friul di S. Gregorio Pizamano, proueditor, di 20. Hassi da persona fide degna, venuta da Lubiana, donde si parti deli 17. del instante di note, sicome lo exercito de Turchi era tra Cozeuia et Lubiana al suo partire miglia xx lontano da quella cita, et che si affermava, esser da persone 40 m., tra quali ui erano 16. bandiere de fantaria a piedi del uescouo di Xagabria, et naueuano alcuni pezi di artelleria; et credesi, come si haveva da tutti gli loro exploratori, che venirebbe alla expugnatione di quella cita et perciò si stava con grandissimo terrore, et facevano ogni prouisione di fortificarsi; che li commessarij haveano comandato a tutti gli territorij, che venissero nella terra un homo per caxa; tuttavia che tutti erano fuggiti, et che esso exercito, come si affermava, attendeva il gionger dilla persona del uescouo preditto, qual aspectauano ad ogni hora, et gionto che fusse, si accostarebbe lo exercito a Lubiana.

Del detto di 23. Sono capitati qui alcuni mercadanti di diverse natione, quali vengono da Viena et riferiscono il sign. vayvoda esser in Buda, et haver seco bon numero di zente non manco Turchi che Ongari; et dappoi levato lo assedio da Vienna più volte haver corso neli confini dell' Austria et haverli fatto molti danni; in Vienna non vi esser più de fanti 1000 a quella guardia et che quattro bandiere de fanti Spagnoli e Italiani insieme, per non haver danari, già e molto, sono andati a Buda, et il sr. vayvoda gli ha ben ricevuti e datoli soldo; che il re Ferandino al presente si ritrova in Boemia e si aspetta la seconda settimana di quadragesima a Linz, dove si ha a fare una dieta; che Norimberg città potente fra le altre terre franche si fortificava in grandissima diligenza, perchè quelli signori temeno molto la venuta di la cesarea Maestà nella Alemagna rispetto all' heresia lutheriana, et che insino ad hora hanno in quella città gran presidio di gente per questa causa. Scrive, aver mandato soi messi a Lubiana, dal ritorno de chi spera haver tutte cose con uerita et avvisera. LII, 407.

A di 1 Marzo 1530. Da Ciuidal di Friul di S. Gregorio Pizamano, proveditore, di 24. avi lettere con questo auiso. Hassi da Lubiana alli 22. de l'istante, sicome Turchi haueuano ruinati li territorij di Cozzeuia e Ribaniza, et brusate tutte case de quelli, et fatovi grandissime prede de animali et prigionij 1300; et hanno condotto il tutto a Uduuin, loco et ditone loro, oue si rinforzauano tuttavia per ritornar, come si diceua, a Lubiana; et il uescouo di Sagabria haueua mandato a dir a quel capitano, che lo aspettasse a far carneual, et con esso erano Carlo ban et Pietro Frondei, famosi capitani de Coruati, et che haueano gran numero di gente: che a Lubiana fanno spianate attorno la terra, et fortificano quanto più ponno, introducendo, quanto major numero ponno, de le gente

1530. delli territorij, et hanno fatto fugir gli animali e le robbe de contadini alle forteze; e stanno in grandissimo timore. LIII, 1.

Ad 3. Martii 1530. Da Constantinopoli di S. Piero Zen orator e vice-baylo di 28. et 29. zener et di domino Aluise Griti, fiol natural dil serenissimo, episcopo Agriense, orator dil re di Hongaria, di primo et 2. feurer. Scriveno in conclusiom, come il Signor feva conzar la sua armada e vol auer 140 galie; e come erano stati do volte dal magnifico Imbraim bassa, il qual prima intese la paxe fata col l'impèrator per via di Ragusi; e che li havia ditto, che si questo fusse, era seguito per il suo leuarsi di Buda, e la fede de christiani era scritta in neue, quella del signor in marmoro; et bisogna sia uno solo monarcha al mondo, o l'Imperator ol suo signor Item scrivono, avera 400 m. homini da terra e di piu 200 m. et concludeno, non sara altro questo anno ma ben del 1531. LIII, 2.

Ad 17. Martii. Da Zara di S. Marco Antonio Contarini, conte, et S. Zuam Aluise Venier, capitano, di . . . con avisi di adunation di Turchi, tre sanzachi, si dice per venir a tuor Segna.

Di Sibinico di S. Nicolo Marzello, conte e capitano, di . . . Scrive, aver esser ritornato quel Amorath vayvoda, qual corse su quel di Todeschi con gran preda de anime et animali. LIII, 26.

Ad 17. detto. Di Vdine di S. Marco Ant. Contarini, luogotenente di la patria, di 16. come hauto lettere dil proveditor di Monfalcon, qual manda, ut supra, et lettere da Duin di 13 et 16 in consonantia zercha Turchi, che venuti a corer e danizar. LIII, 26.

Ad 18. detto. Copia di vna lettera da Ciuidal di Friul de S. Gregorio Pizamano proveditor, di 15. Marzo 1530. Sono auisato da Goritia, sicome per loro exploratori, et in conformità da alcuni, che erano stati allo exercito turchesco a riscoder prigionii, presi nel ultime corrarie de questi giorni, intendeano per certo, che a Uduin loco et dition turchesca insino a loro partite erano adunati insieme cavalli 6000 et pedoni 6000 di Turchi con alcuni pezi di artiglieria per venir a danno dil re Ferdinando a queste parte, et che tuttaua si rinforzauano. A Lubiana si facea fanti, et davasi vn raynes per ciaschaduno et al governo di quella città andava el capitano Grassaner mandato dal re, homo famoso nella guerra. Dno Nicolò de la Torre capitano di Gradischa ha commissione di far 1000 fanti taliani; et per ben intender il progresso di queste gente turchesche avanti heri mandai uno savio messo assà accorto et pratico a Lubiana, del ritorno del quale spero haver molte particolarità et aviserò. È venuto a Goritia questi giorni con dui altri commissarij regij D. Nicolò de la Torre predetto, et hanno ivi convocato la dieta, ove intervennero tutti li cittadini et merchanti di le terre qui vicine et degani di tutte le vile, sono stati insieme tutto il zorno de luni primo Marzo et heri, a quelli esso Dno. Nicolò havendo prima fatto leggere alcune lettere del re

narrò le insuportabili spese, havea fatte S. Maestà, et conveniano far di presenti per la guerra contra Turchi, et essere impossibile prevalerli, se non erra gagliardamente azutato da soi subditi, et perciò voleva da ciascuo de ogni conditione dovesse darli la metà delle intrate sue di uno anno, et li merchadanti dovessero etiam loro subito exborsar quella portione de danari, che li era imposta per li deputati sopra ciò; vnde tutti indiferenter sono di mala anzi malissima voglia. LIII, 28. 1590.

A di 19 detto. Di Ciuidal di Friul di Gregorio Pizamano, proveditor, di 16. Scrive, hassi da Goritia per exploratori venuti dalli confini de Turchi, sicome al suo partir erano insieme a Uduim 6000 cavalli et 6000 pedoni de Turchi con alcuni pezi de artilleria, et tuttavia si rinforzavano per venir a danni dil re Ferdinando a queste parte, per il che tutti delli territorij se ne fugano alle forteze . . . A Lubiana se fa fanti, e dassi vn raynes per vno; et e andato a quel governo, mandato dal re Ferdinando, il capitano Ciasaner, homo famoso nella guerra, con cavalli 200. LIII, 30.

Ad 23 Martii. Da Sibinicho di S. Nicolo Marzello, conte e capitano, dato a di 12 di questo. Scrive, come a inteso, che a Dobrouaz si preparava legnami per far galie et navilli per l'impresa di Segna, et che Amorat vayvoda dià vegnir a quella impresa incognito.

Da Trau di S. (Aluise Calbo) conte di 8, come Turchi voleno venir a far una forteza sula fiumara per auer Clissa, et dila preparation, si fa per l'impresa di Segna etc.

Da Spalato di S. Alvixe Calbo (Andrea Marzollo), conte, di . . . Scrive, come l'emi de . . . li ha mandato a dir, voler mandar uno suo li a scoder certi datii di soi subditi, il che e cosa nova et inussitada. Unde li ha scritto, che questa e cosa nova. ne vol admetterlo senza ordine dila Signoria. LIII, 37.

A di 25 detto. Da Ciuidal de Friul di S. Gregorio Pizamano, proveditor, di 22. Hassi da Lubiana de 18. de l'istante, sicome per quelli commissarij regii furono comandati tutti quelli territorij, che mandassero un omo per casa; et cosi erano reduiti in quella città cernede xv m. per iuditio del relator, tra quali erano 7000 schioppettieri, perhò la maggior parte era trista gente. Erano da castellani secondo il loro obbligo cavalli 300 in zercha. De questa gente tutta e capitano Federico Fedraiser de Trinsiz castellano del Cragno, con il quale erano doi frati, che haveano seguito da questa gente, l'uno deli' ordine Eremitano, l'altro di S. Domenico; et che vide esso relator partir tutta questa gente insieme ali 17 de l'istante dapò disnare, qual andava a Cerchniza (Cirknica), loco distante da Postoina miglia 15, con fama di voler andar affrontarse con la gente turchesche, che su la campagua de Grunich erano 12 mille fanti Turchi; et ivi si faceva la massa, et ch'aspetavasi, come era fama pubblica, cavalli xx mille, che a Uduin, loco loro, era agionti alcuni pezi de artelleria, tra quali erano doi grossi cannoni,

1530. ciascuno di loro era condotto da 30 para di buoi. Et per li avvisi, che havevano li commissarij regij, queste gente turchesche dovevano parte andar all' impresa di Segna, il resto venir verso Lubiana. Che se intendeva, che il re Ferdinando era in Boemia a Praga, città principale, et doveva partirse ali 10 dell' istante per andar a Inspruch a incontrar la Maestà Cesarea. LIII, 46.

Ad 26 Martii. Di Trau di S. Aluise Calbo, conte e capitano, fo lettere di 12 Marzo. Come hauia ricevute lettere zercha far la monstra al capo di stratioti e de li nominato . . . e cassar li paesani. Scrive, ditto capo non esser dali et aver pochi altri cavalli in la soa compagnia che paesani. Item scrive di quel Turcho, vol mandar l' emi de . . . a scoder li daciai in la terra, cosa inusitada, et aspeta ordine. Item si dice, il Turcho arma cento galie per l' impresa de Segna et Fiume; et che ha mandato 4 some de aspri per far una forteza sul fiume di Salona, la qual e fra questa città et Spalato. Et questo l' ha di bon loco. LIII, 41.

A di 29 detto. Di Monfalcon di S. Francesco Salamon proveditor di Scrive zercha ditti Turchi, dieno correr nel Cragno, et il capitano di Duin li ha scritto rechiedendo poter assicurarsi su quel di Monfalcon; perho la Signoria comandi quanto l' habbia a far. LIII, 47.

Ad 6 Aprilis 1530. Da Udene di S. Antonio Contarini luogotenente di come domino Nicolo de la Torre et capitani dil archiducha e stati partiti per Goricia, li ha mandati a visitar et oferirsi, hanno di nouo: Turchi correr da tre bande a danni dil archiduca: una di Segna, l' altra di Cragno, et l' altra di Pexim; et sono in ordine et altre particularita, sicome in ditte lettere si contien. LIII, 70.

Ad 10 Aprilis 1530. Da Constantinopoli aduncha (lettere) di Domino Alvise Gritti, episcopo di Agria et orator di serenissimo re di Hongaria, di 7. marzo, drizate a li cai di x. scrive: come vene noua per via di Ragusi de la paxe fata con l' Imperator, et questi Bassa l' ave a mal, ma inteso poi non erra contra questo signor, si aquietono; et za si feva l' armada et Imbraim erra sta do volte al arsenal a veder conzar li galie; mai e sta sopressa, pur si va conzando; et che per questo anno non fara armada ma ben un altro anno. Imbraim li ha dito voler per mar et per terra morzar la superbia a questo Imperador, et vol la Signoria li dagi li porti per la sua armada. Et come hanno fatto comandamento ali sanzachi, confina con Todeschi, debbano corer et ruinar le vituarie, azio non possano accorer. Scriue di la rota, dete il re vauoda di Ungaria a 35 barche dil archiducha re Ferando nel Danubio, e zente per terra, chel voleva venir a tuor Buda, di le qual barche 8 solo fuzite. Scriue, quel re li ha scritto, vadi in Hongaria; Imbraim non li ha voluto dar licentia, si parta. Scriue, come aspettano l' orator nostro et hanno inteso la sua eletion. Et come il Signor

fa circondere tre suoi fioli questo mazo, che si fara feste grandissime. Item come lui pagara ducati . . . milia per tre tributi di Cypri al Signor et si prepari de darli de qui a Zorzi suo fratello. Item scrive zercha Signor et . . . che il Signor li ha deto, potria esser, mandasse qualche galie in Golfo per tuor ditti lochi, et voria aver la mente di la Signoria, qu llo el debbi far etc. LIII, 75. 1530.

Ad 22 Aprilis 1530. Di Raspo di S. Zuam Erizo capitano, date a Pinguento adi 16 di questo. Scrive, come hauendo mandato uno suo dal Signor . . . (Bernardin) Frangipani a . . . qual e suo amico, per saper di Turchi. Li scrive, farsi adunation et il bassa di Bossina voler corer; ma che martelosi coreno da 60 in 70 cavalli al trato et fanno danni. Item come auisera dil tutto, et essendo sta richiesto a poter taiar di certo boscho alcuni legni da remi per la Signoria nostra risponde: e contento per esser bon servitor di la Signoria. LIII, 85.

Ad 26 Aprilis. Di Pago di S. Julio Marin, conte, di . . . Come questi subditi dil Turcho tagliano legnami a furia a Dobrouazo, et sono venuti calafadi, marongoni et boscadori; et dicono, coler 4 fuste contra inimici dil Signor, zoe Segna et quelli lochi. Et ha mandato a esso conte quel capo a dir, non e per far danno alcun a subditi ni lochi dila Signoria, imo voler mantegnir la paxe con altre parole. LIII, 93.

Ad 18 Maii. Da Trau di S. Aluise Calbo, conte e capitano, di 28 april. Come de li si divulgava, che Turchi, quali haveano fato adunanza in guerra setimana santa et erano reduiti ad vicino locho, lontani di questa terra mia 20, et voleuano far una forteza sopra il fiume di Salona. Hora si ha, che ad uno locho ditto Plane si feva grande poste di gente da pè et da cavallo; e che il bassa della Bossina caualchava in persona per andar al impresa di Segna, a Obrovazo fa far 12 fuste.

Dil ditto di 3 Marzo. Scrive, come le zente turchesche, scritto per le altre, erano auiate alla volta dil stato dil conte Bernardin Frangipani; et sono in tutto numero 8000, zoe cavalli 4000 et fanti 4000, et il bassa di Bossina in persona. Et scrive, e fama de qui, che al suo ritorno sono per andar al assedio di Clissa, locho dil regno di Hongaria; et par siano venute 3 barche mandate al conte Piero Crussichi, et che haueano messo in terra a Salona da fanti 40, li quali montati sono intrati in Clissa; et il capo ha confortato Clisani, dicendo, stiano di buon animo; perche venendo lo exercito al assedio, ditto conte Piero vol venir a darli aiuto; et Clisani atendono a metter vituarie nel castello. Scrive, venendo questi tali, come lui si habbi a portar; et desidera, li sia da qualche luce. LIII, 123.

1530. Ad 23 Maggio 1530. Qui si dice, chel gionto un bassa in Buda con cavalli 25 m., et vn altro con altrettanti cavalli per la via viene della Croazia. LIII, 138.

Ad 31 Maii. Da Trau di S. Alvisè Calbo, conte e capitano, di 24 del instante. Come ha spazato una barcha apostata per avisar, come Turchi vengono al assedio di Clissa; e già parte dilo exercito e propinguo a ditto castello, cosa che già piu mesi risona. Et ha inteso, che un Sibirano renegato, el qual è omnipotente, col bassa dela Bosina, nominato Murath chiecaglia, ha levato di Scardona tutti li schiopetieri, et li ha condutti a Obrovaz, nel qual luogo fu fabricato li mesi passati alcune fuste; et si crede, che su ditte fuste saranno messi prefati schiopetieri per venir nel fiume Salona, azio che per via de mar non possi esser soccorso Clissa, come una altra volta fu fatto. Scrive: qui a Trau non è cavalli, ni fanti, et quelli, li tirano il soldo, sono terrori et gente inutile, per non haver se no 3 paghe al anno; et sono messi 14, che non hano auto danari, per tanto vora, se li provedesse di qual custodia; et fusse ordinado al capitano dil colfo, venisse de li rispetto ale fuste turchesche. LIII, 136.

Ad 2 Junii. Da Sibirico di S. Nicolo Marzello, conte e capitano, di . . . mazo. Come Turchi hanno auto uno castello, chiamato . . . LIII, 145.

Ad 3 Junii 1530. Vene poi l' orator dil Signor Turcho, qua dismonto a la riuà di palazzo, perche el pioveva, vestito doro di.. E bel homo, grandò e persona monstra degna, con do soi, con la letera dil Signor in uno sacheto di . . . et altro portaua . . . hauea con lui 12 Turchi con sessa. Erra da 14 zentilhomeni in scarlato vene in mezo di S. Toma Contarini et S. Piero Bragadin, stati bayli a Constantinopoli. Et intrato in colegio il serenissimo si leuo, e li vene contra al pe dil mastabe, qual sentato interprete Hieronymo Ziuram secretario disse: come il gran Signor e li Bassa mandaua a saludar il Principe e questa Signoria, e il Signor di sua bocha l' havia expedito et datoli la litera, qual apresentoe; et lo ha mandato de qui per invidar il Doxe ad andar a Constantino-poli per esser a queste feste di la circoncision di 4 soi fioli, che si fara questo Zugno, zoe Mustafa, Mahumeth, Selim et Baiasit; et per la bona amicitia, porta al Doxe e questa Signoria, lo manda a notificar et invidar, sicome lo manda in molti altri luoghi con altre parole. Il Serenissimo li usoe grata ciera dicendo: Dio vollesse, che possemo venir, ma non podemo caminar et semo troppo vechij, ridendo si che etiam l' ambassator rise; sarà il nostro orator per nostro nome. Et lui prego, fosse expedito presto. Et Serenissimo li disse: si faria. LIII, 146.

Ad 6 Junii. Da Pago di S. Giacomo Dolfin, conte . . . Come quelli di Obrouazo hano butado tre fuste in aqua, et un altra si lavorava. Et che quel Amorphat vayvoda ha mandato a lui conte

a dimandar copi, vol far uno coverto a ditte fuste, sicome uno 1530. arsenal. Li ha risposto, non ne esser deli etc. LIII, 148.

Ad 7 Junii 1530. L'orator dil Sig. Turcho questa matina fo a veder le zoje di San Marcho, qual ge le monstroe S. Antonio Capello procurator, et li piaque molto. LIII, 152.

Ad 8 Junii 1530. Vene l orator dil Sig. Turcho, vestito di la vesta sua doro di . . . solita, acompagnato da quelli zentilhomini di Pregadi, erri chiamati a conseio, el qual disse, come il Bassa di Bossina si hauea dolesto, erano alcuni corsari in colfo, et si douesse proueder dicendo, il Bassa, zoe Imbraim, vol ben a questa Signoria, fe prouision. Item che voleua esser expedito presto per poter tornar a Constantinopoli, et sia mandato sicuro. LIII, 152.

Ad 14 Junii. Fù posto per li consieri cai de XL c. savii, che a Nicolo Brovaro, datiaro di Veia, li sia concesso di pagar zorni xv, poi zonto averà duc. L a conto di duc. CCCCLXXX, over quello sara; et dil restante pagi duc. iv al anno; et con questo li piezi restano in camera, ut imparte. Fu presa.

Da poi disnar fo pregadi; et leto le letere soprascrite, et di piu do letere di S. Andrea Marzello, conte di Spalato, come 300 cavalli di Turchi con alcuni pedoni andono sotto Clissa; nulla feno e rimasero dacordo, di non li dar fastidio possendo passar de li via etc. Scrive: e venuti L cavalli di Turchi li a Spalato a tuor refreschamenti. Li ha fato bona ciera et datoli ogni comodita. Et scrive colouii avuti insieme.

Fu posto per li diti et etiam li savii ai ordeni: hessendo morto conte a Pago S. Jacomo Dolfin, fo di S. Galeazo, da poi intrato di do mesi nel rezimento, et lassato x fioli, perho sia preso, che li sia da a detti fioli il salario di uno anno, metendo a conto quello havesse auto, et si paga dove si pagava il salario, zoe di quelli istessi danari . . .

Fu posto per li savii del conseio terra ferma et ordeni constit. che S. Francesco et zovene Tievopolo, quondam S. Hieronymi, habbino fatto far una nave a Curzola, et perche voleua trazer alcu robe di questa terra per compir la ditta nave, per tanto li sia concesso, che se possino trasser le ditte senza pagar datio. LIII, 156.

A di 30 Giugno. Copia di vna lettera di Ciuidal di Friul di S. Gregorio Pizamano, proveditor, di 24 di Zugno 1530. Son auisato di Goritia, sicome per lettere da Lubiana, drizate a quelli commessarij se intendera, che haueano da loro exploratori noua, alli confini di Crouatia Turchi faceano massa grossa, et che sarebeno insieme non meno li caualli xx m., di qualli parte doueano andar alla expeditione di certo castello, et il resto, che non sarebbe meno di caualli 10 m., doueano venir a danni di queste parte; onde questi stanno con grandissimo sospetto, et hanno fatto le proclame a Gradischa, che ogni uno debba subito condur le biave in la terra cum pene grandissime. Etiam voleño essi commessarij far provi-

1530. sione alli passi, se potranno, con quelle gente delli territorij, et dimandano al Cragno la mità di tutti gli homeni, che ponno portar arme; et quelli che non vorranno andar alla fazione pagino ogni giorno 5 carantani per ciascuno. Del contado di Gorizia dimandano 500 cernede, et non volendo darli pagino pur 5 carantani ut supra; questi si escusano con la impotentia et povertà, offerendoli 100 fanti, ma non potranno fugir di darli almeno ovvero il danaro, come e preditto, si come si crede. LIII, 175.

Ad 3 Julii. Dapoi disnar fo gran conseio, non fu il serenissimo. Fatto conte e capitano di Sibinico S. Bernardo Balbi, fo proveditor e capitano a Feltre, quondam S. Beneto, qual a procurato assai soto S. Bernardin Venier.

Da Zara di S. Marco A. Contarini, conte, e S. Zuam Aluise Venier, capitano, de 29 zugno. Come quelli di Segna e Fiume con 12 barche erano andati a Obrouaz, loco dil Turcho alla marina, et brusato 4 fuste et il borgo; et quelli dil castello ussirono fuora, et ne amazono da numero . . . et L si anego; i qual capi presi li tagliorono la testa. Et questo e il successo, ut in litteris.

Fu posto per li ditti, che trouandosi creditrice Samaritana relicta Bertoldo di Medula di S. Vincenzo suo fratello olim contestabile alla tera ferma di Zara, di duc. DXXVII, et per S. Zacaria Vallaresso olim capitano di Zara fu fata certa sententia contra di lei . . . LIII, 193.

A di 7 Luglio 1530. Di Ciuidal di Friul di S. Gregorio Pizmano, proveditor, di 3 luio. Scriue in conformità questo auiso di Obrouaz, videlicet hassi per riporto de vno mercante, habita qui, partito da Fiume all 27 del passato a hora di vespero, si come quel giorno era venute lettere a quel capitano dil capitano di Segna, che li naraua, neli giorni passati hauer mandato 300 homeni eletti da Fiume, Segna, Pesim et quelli altri lochi vicini con vna fusta, fatta nouamente a Segna, et alcune altre barche ad asaltar il loco di Obrouazo, qual asaltorono di notte, et intrati in quel borgo, li Turchi, che errano a quella guarda dubitando, questi fussero in magior numero che non erano, se ne fugirono in castello et essi senza contrasto abrusorono le fuste, che erano iui fatte nouamente da Turchi, et sachegiorono et malmenorono il borgo, et ritornando con la vitoria se incontrarono in esso capitano di Segna, qual li fece ritornar et di nouo andar in terra, hauendo lassata certa pocha guarda alla fusta et barche. Turchi presero animo et usirno dil castello, et combatendo li mesero in fuga et ne amazarono ben 130, li altri a gran faticha si soluaron a la fusta et barche, et se ne erano ritornati a Segna. Et quel capitano haueua spazato sue lettere a Fiume dimandando ajuto di gente, dubitandose esser asaltade dali Turchi, perche tra li morti ad Obrouazo vi erano 80 di quelli in Segna, et li miglior che hauesse a quella guarda et a Fiume si faceva quelle poche prouisione, che si potea per mandarli ajuti. LIII, 195.

Ad 2 Augusti. Da Trau di S. Aluise Calbo, conte e capitano, di x Luio. Come essendo sta brusato per quelli di Segna le fuste dil S. Turcho a Obrouaz, et alli confini di Turchi erra ragionato, a questo effetto essersi trovati molti subditi dila Signoria nostra. Et e vero, che quelli di Segna retenivano tutte le barche, capitavano de li avanti facesino lo effetto, per servirse di quelle per tal impresa. Di che tutto a scritto per una barcha a Ragusi con lettere ali oratori nostri a Constantinopoli e al baylo, azio essendone fatto querella alla Porta, possi excusar la cosa, per esser li nostri subditi sforzati et banditi etc. Item avisa uno caso seguito su questo territorio: za 6 giorni per via dil territorio di Spalato diseseno in questo territorio sei Turchi, sottoposti al sanzacho del ducato, per menar via anime, et preseno una dona, la qual cridando la feriteno sopra la testa adeo, in poche hore la morise. Del che etiam o scritto a Constantinopoli doy di questo. Scrive: con solitudine ha zercato scuoder el sexto dele biave; et li Murlachi turcheschi, che hanno semenato alli confini dil territorio sopra le ville dila Signoria nostra, pur con gran fatticha ha scosso parte; e sara un principio che per lo avenir sara di aumento a questa camera. Scrive: la Signoria termina far un presente al bassa, vien a metter i confini, di duc. 80, qual e molto tenue e saria di augmentar, perche potria molto zovar. LIII, 236.

Ad 12 Augusti. Da Spalato di S. Andrea Marzello, conte e capitano, di . . . Scrive, come li e sta porta uno mandato dil S. Turcho, che si contien, come atento si fa molti contrabandi de sali et lui non pol aver la sua parte di dacia; perho vol meter uno emin a star li a Spalato et veder . . . perho aspeta ordine, quanto abbia a far. LIII, 262.

Ad 19 Augusti. Da Trau di S. Aluise Calbo, conte, di 13. Avosto: come spazava una barcha a posta per avisar, come Turchi sono venuti sotto Clissa; et e piu zorni, che risonava, come scrisse, che Turchi si preparavano per venir sotto Clissa; ma fin heri non si credeva i dovesseno venir; et era fama i volesseno andar in Poliza, perche li Polizani non li hanno dato il suo tributo, solito a dar, gia fa tre anni. Ma ben al presente ditti Turchi sono passadi per quel di Poliza et non hanno fato danno alcuno, per quanto intendendo; et sono venuti su quel di Clissa et corsi fin a Salona. Ozi sono sta tratte molte artellerie a Clissa. Aspeto qualche aviso, et subito spazera la barcha. Son etiam avisato, che eri essendo in Salona alquanti nostri stratiotti in compagnia de Clissani, e li spragionse Turchi, et scaramazano li, et li Clissani fugiteno in Clissa, et fu amazato uno Turcho. Cosa pericolosa di far seguir qualche incomodo a questi luogi nostri. Il proveditor zeneral Diedo fu el di s. Lorenzo in questa terra; et eri il se parti per Sibinico, et con lui e andato li capi de stratiotti cosi di Spalato come di Trau.

1530. Da Sibinico di S. Nicolo Marzello, conte, di 13. Come Turchi pedoni 6000 et cavalli 4000, capo il sanzacho dil ducato, erra venuti sotto Clissa, et si aspetava il sanzacho di . . . et altre particolarità.

Da Spalato di S. Andrea Marzello, conte di . . . Scrive in consonantia, e come voleno far una forteza a Salona, et hanno fatto condur le piere; et chel sanzacho dil ducato li ha scritto una lettera dicendo, come non e per far danno ai confini de la Signoria, perho si mandi uno a monstrar li confini, perche il suo Signor e bon amico della Signoria, con altre parole; et manda la copia. Item scrive: la scaramuza fatta con li nostri et Clissani a Scardona, et esser sta morti 3 di nostri et uno Turcho, ut in litteris. LIII, 289.

Ad 25 Augusti. Da Spalato di S. Andrea Marzello, conte, et da Trau di S. Aluise Calbo, conte, et poi disnar vene di Sibinico di S. Nicolo Marzello conte, di . . . Avosto. In conformita scriveno li successi di Turchi, quali hanno depreda Poliza etc.

Di S. Zuam Diedo, proveditor zeneral in Dalmatia, da Sibinico, di esser venuto li con li stratioti, et altre ocorentie de li etc LIII, 292.

Ad 26 Augusti. Fu posto per li savii tutti a S. Francesco Bernardo, baylo a Constantinopoli, con avisarli dil successo di Dalmazia e dile lettere scritte per il sanzacho dil ducato al castello di Clissa, che in le terre dila Signoria si da recato a Polizani e altri rebelli dil Signor, et chel scrivera ala Porta. Per tanto li dicemo, di aver scritto con instantia a ditti rectori, non i acetti etc. LIII, 306.

Ad 31 Augusti. Da Trau di S. Aluise Calbo, conte, di 17 vidi lettere: Come spaza il portador dila presente a Porta, per avisar, come lo exercito turchesco e levato questa matina et e mandato ala volta di Poliza, dicesi, per disarmar il paese. Et in questa matina ha retenuto 300 Polizani, che erano venuti con presenti a bassa dil ducato capitano di ditta oste; et dicesi, chel ditto bassa e per ruinar Poliza, la Craina, che gli e contigua, et Radobiglia; et come havera ruinato ditti lochi, ritornera da novo sotto Clissa. LIII, 316.

Ad 1 Septembris. Di Trau di S. Aluise Calbo, conte, di 22 Auosto: come le gente turchesche hanno ruinato dil tutto Poliza et Radobiglia, et con grandissima preda si de anime come de animali et roba si tornano a casa, minazando asai Spalatini et soi castelli, incolpandoli di haver dato recapito a Polizani, rechiedendo che tal lhoru subditi li siano restituiti.

Da Spalato di S. Andrea Marzello, conte, di . . . Auosto. Scrive in consonantia ut supra, e come Turchi erano 14 m. persone in tutto, et uno Turcho hessendo venuto sul nostro a tuor uva, il sanzacho dil ducato l a fato apichar, perche non vol sia fato danno alcuno alli subditi e lochi dila Signoria nostra.

Fu posto per li savii dil conseio e terra ferma, che essendo venuti in questa terra li Pastrovichii a dolersi di una sententia, fatta per S. Hieronimo Celsi, proveditor di Budua, a di I. sett. 1530, che quelli, hanno venduto vin forestier im Pastrovichii, debbino pagar il dazio senza pena, e de cetero non possi alcun di Pastrovichii (condu) vin forestier; dila qual sententia si apellono al retor di Cataro, e da lui e sta remesi alla Signoria et al dito in contraditorio con li Buduani. Per tanto sià preso, che non obstante la dita sententia, la qual se intendi nulla, li ditti Pastrovichii possino condu vin forestier nel Pastrovichio per uso suo senza pagar dazio, non possendo perho li vini vender ad alcuni, che li habbino ad extraer de li, ut in parte. . . . LIII, 317.

A di 6 Septembris. Da Spalato di S. Andrea Marzello, conte, de . . . con avisi: Turchi e torna ali soi alozamenti e il bassa nel ducato, et hanno ruina Poliza, bruxade caxe 200, et a Radobiglia, et manda la deposition di uno Polizan, venuto li, ut in ea. Narra la strage e ruina di Poliza.

Da Trau di S. Aluise Calbo, conte. Scrive in conformita, Turchi esser partiti de quelli onfini, ne siegue altro di la forteza, voleano far. LIII, 320.

Ad 11 Septembris. Da Spalato di S. Andrea Marzello, conte, fo lettere di 1. et 2. come erano venuti alcuni Polizani, stati a Constantinopoli, et li hanno detto, haver stenta ad haver audientia per causa dile feste fate; pur hano parlato con li bassa, li quali li hanno expediti con dar al Signor la 7 parte di beni et tanto per caxa, ma e zonti tardi, perche Turchi ha ruina Poliza. Dicono esser venuto uno Hongaro li a tuor salvi condutti per do oratori, uno dil uayvoda, l altro dil re Ferando di Boemia, che voleno venir dal Signor, alli quali subito e stati fati et expediti in driedo. LIII, 325.

A di 12 Settembre 1530. Da Ciuidal di Friul di S. Gregorio Pizamano proveditor, di 3: come si ha noua in Lubiana prepararsi exercito dil re Ferandim per andar alla expugnacion de la rocha di Samandria, qual ancora si tiem per il uescovo, et che aspetavano de Italia 2000 Spagnoli. LIII, 326.

A di 27 detto. Da Ciuidal di Friul di S. Gregorio Pizamano, proveditor, di 20 Auosto. Heri sera vene in questa terra vn mercante Todesco, qual pratica in questa patria con sue mercantie di ferramenta, persona degna di fede, et hammi referito, esser partito di Lubiana, oue alli 9 dil instante ero ariuato vno orator de la Maestà di cesare et re Ferdinando con cavalli 40 benissimo in ordine, chiamauasi domino Joseph Lamberger, va a Constantinopoli al Signor Turcho; et parti il giorno di san Lorenzo, che fu alli x di questo, fu acompagnato fuori de la terra per vn buono spatio da quel uescouo con molti altri caualli per honorarlo, apresso che per auanti era ancho passato d. Sigismundo Dietryschchayner, ora-

1530. tor di le Maestà preditte, va al re di Polana, ove si dicea sarebbe vno orator dil Signor Vayvoda, per tratar pace et acordo con il re Ferdinando. LIII, 343.

Ad 5. octobris. Noto: morisse il vescovo Poli di Vegia; et li rmi. car. Grimani et Corner per vigor dile soe expetative tolseno in lhorò ditto vescovado, qual val duc. do. E il papa l a confirmato, uno avera il possesso con la mita; et l altro la mita del intrada; ma bisogna darlo per il conseio di Pregadi. LIV, 5.

Ad 7. octobris 1530. Adi 7. pur pionete la mattina assai. Vene in colegio l orator dil re di Polana, Domino Lodouico Alyσιο dottor da Bari, acompagnato da solum 6. zentihomini in scarlato, S. Marco Antonio Venier el dottor, S. Gasparo Bembo el dottor et 4 altri et con una bella fameia, il qual apresentatione do letere, una dil re di 29. auosto, et l altra di la reina: la prima era di credenza, la seconda pregava la Signoria, che mandando il prefato nuntio al gouerno di Bari, in quello, questo stado lo potesse zouar, lo zouasse offerrendosi etc., poi disse di la bona amicitia dil suo serenissimo re con questo stado, et come erano venuti 4. oratori dil re Ferandim di Boemia et 4. dil re Zuane vayvoda di Hongaria in una cita chiamata doue il suo serenissimo re hauia mandato 8 oratori, 4 eclesiastici et 4 layci, per veder di pacificarli insieme, et haueano liberta di leuar le armi, ma crede che nulla sara zoe per 40 zorni, et questo perche il re Zuane a solum caualli 4000 Turchi, li qual li paga ogni 29. zorni, et 200 fanti; e il re Ferandim a caualli et 6000 fanti, li qualli e intrati in Hongaria et fanno danno assai. Disse, come nel suo venir erra passato per Vienna, doue ha visto grandissimi incendij et crudelta fatto per li Turchi, siche e gran comiseration a veder quel paese. Poi disse, chil suo re el reina lo mandava al gouerno di la sua terra di Bari. LIV, 6.

Ad 13. octobris. Di Sibinico fo lettere di pre Zorzi . . . Scrive alla Signoria, come suo fradello dil paese di Charzago era andato contra oratori dil imperador e di re Ferando, che vanno al Signor Turcho, quali erano con 60 cavalli et li hanno donato do poli d oro, et li accompagna sino in Verbosa (Verhbosna). Si dice, vanno per dimandar al Turcho la restituiom dil reame di Hongaria, et tutti li parlamenti fati et ogni cosa li sera avisato, et aviserà etc. Scrive poi de benefici, li dette la Signoria, non ha auto niente, et si dilata su questa materia. LIV, 20.

Dil sanzacho di . . . fo leto una letera, scritta al doxe, dil qual vol esser so minor fiol, et avisa, come la paxe e fatta fra Polizani et quelli soi subditi per mezenita di messer Zuam B. Donado di messer Vctor, zentilhom grande, et come vol esser fiol, volendo cussi il doxe, il qual si ha maridato in una sorella dil Signor; et vuol andar a Constantinopol a tuorla. Perho prega il doxe, si mandi . . . cavezi di pani, brochadello, seda et altro ut in Poliza,

azio possi andar honoratamente; et mandera uno homo per questo a tuorli, il che facendo se li fara cosa gratissima. LIV, 10.

A dì 15 ottobre. Di Civald di Friul di S. Gregorio Pizamano, proveditor Vidi lettere, come heri sera ave da persona fide degna, partita da Viena ali 2. dil intrante, riporta, come de li si staria in molto sospetto di le cose turchesche essendo a la fin arrivati in Buda x in xv mille caualli de' Turchi con alcuni pezi de artigliaria; et nel passato mese di Septembre haveano in diverse fiata corso nelli territorij d' Austria, e fatto gran danno; et dice, che le gente, che erano con domino Nicolò da la Torre in numero 7. in 8. mille persone, non potendo più usare alla campagna, erano quasi tutte sbandate, et la sua persona veniva alla guarda di Gradischa; et par che sua moglier, che questi giorni era avviata assai per posta per andar a ritrovar el marito, in camino havea havuta nova et ordine da ditto suo marito di ritornar a casa; et che si judica al fermo a tempo nuovo, se non avanti, in quelle parte haver molta guerra; che la pace, che si sperava, dovesse seguire, quantunque il re di Polonia in questo si faticasse molto, et questo si tiem per certo, et nel giorno di S. Michel si dovea in tutto dar fine a questa praticha. Item scrive: heri sera a hora 3. aponto qui fu terremoto assai grande, cose tutte prodigiose più che naturale. LIV, 25.

Ad 17. octobris. Fu posto per tutto collegio: ha servito la Signoria nostra Hieronimo Bagna (Begna) da Zara con fradelli 4 in questa guerra et in Dalmatia et hessendo in campo per S Thoma Moro, provedador zeneral, li fo cresuto duc. 1 provisio per paga, siche havia duc. 8; per tanto sia preso, habbi duc. 5 ala camera di Zara a page 8 al anno. Fu presa.

Di Sr. Zuam Diedo, provedador zeneral in Dalmatia, data a . . . come quelli Polizani con le sue barche fanno assa danni a quelle rive de Turchi, et e capitano uno chiamato Versaicho Dalmatin . . . Scrive S. Marco Manolesso, conte e proveditor a Liesna, di danni, el fa a nostri subditi dil Turcho. LIV, 29.

A dì 9 Novembrio. De Augusta de 24. Ottobre 1530. al Signor duca di Mantoa Di verso Hongaria non si intende altro, salvo chel Turcho faccia grandissimi preparamenti. Questi di è sta preso qui in la corte del re uno, che si chiama il Sbardelato, il quale negociava le cose di alcuni Signori Corvati; non si dice il perche, ma per essere stato altre volte alli servitii dil arcivescovo di Strigonia, il quale nemico di la Maestà dil re Ferdinando, si dubita di qualche suspicione per questa causa. LIV, 57.

A dì 6 Decembre. Fo letto vne deposition di vno Domenego Filacanouo, vien da Buda, mandato da domino Aluise Griti, parti adi 17 Novembrio. Scrive dil zonzer dil ditto Griti li con molti dil Signor Turcho, di vituarie e altro, e far preparation per la soa venuta li questo altro anno; et come il re Zuanne havia con lui

1530. 1000 cavalli in ordine, et che venendo per Serim ha visto zente Turchescha si metteano sull' arme per dar ajuto contra il re Ferandim. LIV, 82.

A dì 8 Decembre. Da Civald di Friul di S. Gregorio Pizamano, provedador, di ultimo Novembrio. Ho questa mattina da Gradischa, che erano venute lettere de Alemagna a quel capetanio domino Nicolò da la Torre, che riportano, siccome il capitano Gujermo Rotindulf con le gente del S. re Ferdinando, che ponno essere, come dicono, da 8000 persone, era intrato in Buda senza alcun contrasto; e che il re Zuanne era ridotto nel castello; et essendo esso capetanio con le gente preditte nela terra per expugnar el castello, erano sopravvenuti da Belgrado ben 40 m. Turchi, come dicono, et haveano circondato la terra di sorte, che non poteva intrar ni uscir alcuno; il medesimo se intende etiamdio da persone, vengono dal Charso, do ho mandato in diversi luochi a questi confini per intender la verita et aviserò. Il tempo è molto alla pioggia già alcuni giorni, et impedisse lo andar per il crescer dele aque, che percio sono grandissime. LIV, 83.

A di 12 ditto. Da Civald di Friul dil Pizamano, provedador, di 7. Come mando uno fidelissimo a Villaco, dove e stato alquanti giorni, e ritornato a Venzom, e lo tengo a questo effetto, hammi scritto tre man di lettere, le qual le mando incluse, et mandarà uno fedel in Possonia et ne lo exercito a Buda, sono venuti hora alcuni di questa terra, furno nel Cragno, dicono haver udito tirar artellarie a Lùbiana, diceasi per allegrezza della captura di Buda LIV, 184.

Ad 22 Decembris 1530. Da Constantinopoli di S. Francesco Bernardo baylo di 8. Novembrio, venute per via di Ragusi. Scriue, come adì . . . octubrio zonseno li do oratori dil re Ferando di Boemia con 26 caualli et introno vestiti doro con gran pompa, sono messi in una caja iusta il solito con guardie. et stetenò 8 zorni auanti andaseno dal magnifico Imbraim, al qual apresento 4. cope darzento dorade et x alto un brazo, porta al Signor; et rechieseno, chel Signor li facesse dar il regno de Hongaria a lui, al qual perueniua, offerendoli dar ogni anno de tributo, quello li deua il vayvoda; al qual Imbraim ripose: bisognava parlar prima al Signor, poi li risponderia; et chel Signor non e manchador di fede come el suo re. Con altre parole, ut in literis. LIV, 94.

A dì 31 Decembre. Dapoi conseio resto Pregadi et letto le lettere de Liom di oratori vanno in Franza, et di Zara di S. Marco Antonio Contarini, conte, et S. Vicenzo Zantani, capitano, di xx Decembrio, come hessendo zonto de li vno, parti questa mattina da Fiume, auisa de li esser sta fatto feste con trar de artellarie, e si dicea per esser sta preso il castello di Buda. LIV, 100.

A. 1531.

A di 6 ditto. (Gennaro). Da Ciuidal di Friul di S. Gregorio Pizamano, proueditor, di 2 et 3 Zener. Dil dito, drizate alli cai di x di 3 ditto hora 6. Questa sera e ritornato il messo mio, che mandai verso l Ongaria, qual non ha passato Viena; perche ritrovano iui, come dice con certeza, lo exercito alemano esser leuato dila obsidione di Buda alli 3 di Genaro Le cause dil leuar di essi exerciti si judicha fossero molte: primo per la paura de Turchi anteditti, che gli erano cosi vicini, poi gli manchauano in tutto li danari, apresso che le gente di Buda, che ussirono di la città di notte, li haueano leuate tutte le poluere, che haueano per le mine, et per li fredri extremi; et tandem per le gente, che morirno nelle battaglie sopraditte, che fu il fior di lo exercito. Et che per questa noua tutta Viena stava di malavoglia, dubitando de sinistri processi; che si judicha, che esso exercito savia levato tanto piu presto, quando non fussero stati li Ungari foraussiti nemici al re Zuanne, capi de qual e Paulo Bochiza, capitano di cavalli leggieri, Bathur Andreas, fratello del quondam conte palatino, Ignati Ferenz, Bochiani Ferenz, Mori Lascho, le gente di Alexio Turso ma non la sua persona, et Turcho Valente, che fu castellano in Belgrado et lo rese al Signor Turcho, quali faceano ogni proua de intertenirlo; che in Buda e il Signor Zuanne, il domino Aluise Gritti, qual par che Todeschi non have seno minor desiderio di hauer nelle mane, che esso Signor re proprio, come a sentito dir in ogni canto. LIV, 110.

A di 10 Gennaro 1531. Da Constantinopoli fo lettere di Signor Francesco Bernardo, baylo, di 18 Nouembrio, come li oratori di re Ferando forno vesti d oro et donatoli 40 m. aspri, i quali portoe vna lettera al magnifico Imbraim, scritta di man di esso re Ferandim, per la qual scriuea, si uoleua remeter in lui di le cose di Hongaria, purché li restasse Buda come terra capo dil regno. Poi gionse lettere da Buda di 13 Xbrio, per le qual auisava, le zente di ditto re, fanti 12 m., in qual numero caualli 1000, erano intrati in Strigonia et haueva rimesso il uescouo primo dentro, et come voleuano venir a tuor Buda, et il re Zuanne scriveua, non dubitaua etc. Vnde el Sign. hauia scritto, li mandasse soccorso, et il Signor hauia scritto a vno bassa li vicino, li desse ogni ajuto. Item come li oratori dil ditto re Ferandim, quali erano za quasi licenziati, e sta suspeso la soa licentia, et fati restar con guardia. Scriue, per questa anno, che vien, non si fara ni armada ni exercito. LIV, 174.

Ad 3 Februarli 1531. Da Constantinopoli di S. Francesco Bernardo, baylo, vene letere di 23 decembrio. Scriue, come era nasuto un fiol al gran Signor da una fauorita et adi . . . si hauia fato festa con fuogi per la terra et tenir serate le botege. Li oratori dil re Ferdinando sono partiti et fati accompagnar fina a li confini

1581. con dirli, volendo il suo re li pati, che per le altre scrisse, mandino altri oratori, che si concludera l'acordo. LIV, 140.

Fo leto una letera di Morat vayvoda dil Sanzacho dil ducato, fradello di pre Zorzi. Scrive al doxe, come aspeta ordine di cavalchar e correr tra la Sava e la Drava a danni di Todeschi, et che Imbraim bassa dia vegnir con exercito in Hongaria. Si offerisse a questa Signoria, e manda presenti alcuni e suo fradello, al qual se li dia fede. LIV, 146.

A di 14 ditto. Sumario di vna lettera di S. Gregorio Pizamano, prouedor di Ciuidal di Friul, di 7 Feurer 1530. Come se intende da ogni canto, il Signor Turco venir in Hongaria con numeroso et potentissimo exercito, et sara, come al fermo se stima, a quelli confini a la fine di Marzo, vnde Viena e tutta l'Austria e in tutta quella maggior trepidationem, che si puo considerare. Questi nostri vicini sono advertiti, che al fermo vna grossa banda de Turchi vera a danni loro; io dubito, questo habbi a essere vno anno pieno di molte tribulazioni. LIV. 153.

Lettera del ditto di xi feurer. Ho questa sera da persona fide digna, partita di Lubiana alli 9, qualmente in quello istesso giorno erano iui gionti li corieri deli oratori del re Ferdinando, che sono stati a Constantinopoli et faceano preparatione ai alloggiamenti per essi oratori, quali aspetauano quella medesima sera a cena, ne si diceua di alcuna operatione loro altrimenti. LIV, 153.

Ad 20 februarii. Fo parlato in coleio di mandar uno provedador in Dalmazia con ducati 100 al mexe, a meter li confini con il Signor Turcho. Altri voria mandar S. Pollo Justiniaui, quondam S. Piero, qual ha la lingua turcha, et e pratico. Et cussi fo parlato assai sopra questa materia. LIV, 159.

A di 21 ditto. Copia di vna lettera da Buda di 25 Zener 1531 per il reverendo domino Broderico, eletto sirmiense, consiliario regio, a domino Francesco di Nobili ditto Cherea. Magnifice domine et amice honorande salutem et seruiciorum comendationem. Ego post meum a Vestra dominatione discessum, licet fuerim in multis et diversis difficultatibus et periculis in mari et in terra, omnibus tamen Deo duce superatis perueni tandem huc ad Majestatem regiam, dominum meum clementissimum, quem reperi hic Bude optime sanum et incolumem. De statu vero sue Majestatis id possum Vestrae dominationi scribere, Majestati sue, Dei optimi nutu, omnia prospera succedunt, Dominationem Vestram intellexisse existimo, quantos et quam forti manu, tum terra quam Danubio, rex Bohemie Ferdinandus fuerit superioribus diebus aggressus a Sua Majestate; atque id eo tempore, cum ex altera parte pro concordia nobiscum ineunda ageret, et pro hoc tam apud Serenissimum Polonie regem, quam apud invictum ac potentissimum imperatorem Turcorum oratores suos haberet; et quamvis Majestas regia videre hostium vires et apparatus esse prepotentem, nec ciuitatem har

Budensem et castrum regium esse tale, quam videretur admodum idoneum ad validiorem oppugnationem sustinendam, confisa tamen Majestas regia in Deo omnipotente et in virtute eorum, qui cum sua Majestate erant, obsidionem ipsam expectavit, et in hac ipsa civitate ac regia sua permanere statuerat. Cum itaque quinquaginta integris diebus fuisset sua Majestas fortissime oppugnata, quassatis pluribus in locis et dirutis magna ex parte muribus civitatis, cuniculis etiam aliquot sub terra actis, nihil tamen sue Majestati, a deo ita volente, nocere potuerunt, sed demum cum tali strage recedere et obsidionem relinquere sunt coacti, ut quantum ex his, qui ab hostibus ad suam Majestatem transfugerunt, intelligere potuimus, supra duo millia hominum in eorum exercitu sint desiderati, et in his non pauci primarij viri; octo autem sint naues suis militibus orbate, ex nostris pauci admodum pro tanto numero perierunt. Obsidebantur cum Majestate regia plerique primores et magnates regni Hungarie, tum vero illustris D. Aloisius Gritti, filius serenissimi principis Vestri, cuius prudentie et industrie non solum Majestas regia, sed omnes a minimo usque ad maximum, qui obsidebantur, pro salutis et victoriae tribuunt palmam. Majestas Regia predictum dominum Aloisium nouo donavit titulo, fecit eum gubernatorem regni, deinde comitem de Marmaroso relictis apud eum beneficiis ecclesiasticis, et thesaurariatu, que prius etiam a sua Majestate habuerat; modo ipse dominus Aloisius missus est a Majestate regia Constantinopolim ad imperatorem Turchorum in certis negotiis regni et regie Majestatis. Inducie tractantur nunc inter nostros et Germanos cum capitaneo Caroli imperatoris, Vilelmo videlicet Rogendorff, qui non solum capitaneus est regis Ferdinandi, sed et intimus consiliarius ipsius Caroli imperatoris. Hic erat dux et caput exercitus, qui Majestatem regiam obsidebat. Hoc etiam ea causa volui ad Vestram dominationem perscribere, ut serenissimo Principi et domino domino duci Venetiarum, domino nostro gratioso, Vestra dominatio ostendere velit, et etiam dominis meis observandissimis oratoribus regum Francie et Anglie. Dominationem vestram felicissime valere opto. Datum Bude xxv Januarij anno Domini 1531. Sottoscritta: E. V. magce. amicus et frater S. Brodericus, electus Sirmiensis, consiliarius regius. A tergo: Al nobile ms. Francesco di Nobili di Luca, ditto el Cherea, amico et come fratello honorando. LIV, 159

Ad 10 Martii. Fu ditto, che S. Zuam Lolin, quondam S. Anzolo, andava conte a Nona, verso Pyram dala fortuna stata esser anegato con la moier et fioli; tamen non fu vero.

Fu posto per tutto il coleio, essendo venuto mandato dala Porta al sanzacho di Bosina di cavalchar a meter li confini, sia preso, che siano balotadi S. Aluise Bon, va conte a Zara, S. Vincenzo Zantani, capitano a Zara, S. Bernardo Balbi, conte e capitano a Sibinico, S. Aluise Calbo, conte a Trau, et chi havera più balote pasando la mita, vadi a poner li ditti confini con cavalli 15, et il secretario et il suo servitor habbi per spexe ducati 5 al zorno, e

1531. porti presenti per ducati 1000 con lui, intendando essendo eletto il Balbi o Calbo il proveditor di Stratioti intri al governo di quella città fin il suo ritorno; ave 180/12/2 rimase S. Vincenzo Zantani, capitano a Zara, il secretario fo mandato Daniel di Lodovici et interprete Hieronimo Ziuram. LIV, 172.

A di 28 ditto. Di Ciuidal di Friul di S. Gregorio Pizamano, proveditor, di 21 Marzo 1531, date in Portogruer. Come essendo gionto li è sopragiunto il mio noncio, stato verso l'Ongaria, stato a Viena non hauendo possuto piu oltra, hessendo le strade rotte, di oue si parti ali 13 et manda la sua depositione. Refferisse, che gionse a Viena alli 8 dello instante et iui e stato in sino alli 13. Ha veduto, che quella città si fortifica di giorno et nocte con ogni possibile diligentia con gran numero de guastadori, et continuano in cauar le fosse, et fanno un cavalier di terra alla porta dil castello con le cannoniere, che batteranno per fianco da due parte delle fosse, et è di forte grande, che vi potranno stare, come da tutti e giudicato, homeni 1500; et perche vi sono nella città molte caneve et altri luochi subterranei vicini alle mura, tutti sono stati compiuti di terra et pietre per obstar alle mine, che potessero esser fatte dalli nemici; che in Viena non sono soldati, et mancho si spettano, ma solo vi sono 300 cavalli de diversi capitani del Signor re Ferdinando, quali andorno alla corte, et sono alloggiati alle hostarie, et mangiano a tessera; che domino Gujelmo Rchotumdulpher, capitano generale, insieme con tutti li altri capitani Alemanni, che erano in Vienna, Possonia et Strigonia, sono andati alla corte, et Hieronimo de Zara, capitano dil armata nel Danubio, qual doppo el leuar dillo exercito dalla obsidiom di Buda resto in Strigonia con essa armata, era venuto con la mità a Vienna, et resto ha lassiato in Possonia con tutta l'artellaria, et se ne andato con li altri capitani alla corte a dimandar danari; nè in Possonia vi è altra gente, che quella restata con la ditta armata; in Tirnavia vi è solum la guardia solita, et similmente in Strigonia con la persona di quel vescovo; in Neustadt sono circa cavalli 300 pur de li capitani preditti; che li reggenti di Viena hanno chiamati Hieronimo Decio da Trieste et Zorzi da Maran inzegneri, che vadim a Viena a conseiare quelle riparatiom, che si fanno, e il Spirito è ritornato a Neustoth, ove disegna alcuni reperi, et ruina tutto il borgo; et esso relator ha veduto principiar la ruina . . . che Paulo Bochizca, capitano delli leggieri, in sieme con tutti li altri capitani Ongari mandavano un lor commisso alla corte al S. re Ferdinando a domandargli danari, et molto si lamentavano di quella Maestà, che li trattasse così male nelli pagamenti. Che a Vienna si ha per cosa certa, che Turchi potentissimi venggono con exercito et armata nel Danubio alla impresa di quella città, il che anche era stato confermato dalli oratori del Signor re, che furono a Constantinopoli, qual sono stati per alcuni giorni in Viena; et inter cetera diceano, che li fu monstrato in Constantinopoli un grandissimo, et incredibil numero de artellarie sopra le ruote destinate a quella

impresa, et che fu affirmato, et si havea per nuova certissima, 1581.
 il reverendo domino Aluize Gritti venir Governator dil regno de Ongaria per nome del Signor Turcho con lo exercito, et che dovea partir da Costantinopoli, come da alcuni si dicea, alli 14 dil passato; che in tutti quelli lochi di Alemagna, et in Vienna precipue, era extremo terrore, maxime videndo non si faccia provisione, come sarebbe bisogno, ma che è fama, Cesare ritornar a Colonia per provveder, et occorendo venirà in persona a soccorer, ove sarrà bisogno; il che tuttavia si credea da pochi dil vulgo; che il conte Pietro Herde (Erdödy), fratello che fu dil reverendissimo cardinale Strigonia, era in un suo castello dimandato Heberan, quale è stato sempre amicissimo al re Zuanne, et fu in Buda al tempo di la ob-
 sidione, diceasi essersi accordato con il re Ferdinando, et che tutti li baroni di Hongaria erano in molta confusione, non sapendo se habbino re Cristiano o Infedele; che il re Zuanne, che si parti nelli giorni superiori de Buda, et finse andar in Sermia, se ne è andato in Transilvania, et era in una terra, che è la prima della Transilvania, dimandata Colisvar, et si giudica questo haver fatto, non si fidando aspettar lo exercito Turchesco, non havendo voluto andar a Costantinopoli, siccome ne' mesi superiori fu richiesto dal gran Signore, et par che questo era creduto da tutti; che in Buda si ritrova Stefano Verbez, il Sterymborgher della Moravia, et uno altro barone chiamato Bamphianus, con circa 2000 persone a piedi et a cavallo a nome del re Zuanne; che il duca di Moldavia è in grandissima guerra con il re di Polana, a chi havea tolto, come era nuova al partir di lui relator, tre buone terre; che il re Ferdinando ha dimandato et vuole che tutto el stato de la Carintia et Styria pagi hora per la guerra presente contro Turchi un raynes per fuocho, et tutti li mechanici si paesani come forestieri 15 carantani per testa; alche par pure che quelli Signori contentano, excepto che non vorrebbero, che li artesani et forestieri pagasseno, allegando che sarebbe cagione di fare che la maggior parte se ne anderebbe. Et questo è quanto ha veduto, e potuto intender. lrv, 184.

Ad 5 Aprilis. Fu posto per tutto il coleio, atento le lettere dil conte di Trau dil incendio seguito in quella città in uno borgo di piu di caxe 40 et voleno refarle, voreano trazer legnami senza dazio per duc. 60, li sià concesso, ut supra. lrv, 191.

Fu posto per tutti li Savij, Sign Vincenzo Zantani, capitano di Zara, va a meter li confini, possi procurar ducati 400 di arzento e duc. 30 per uno cavallo et duc. 20 per coperte.

Ad 15 Maii. Fu posto per li Savij dil conseio terra ferma et ordeni la comissione di S. Vincenzo Zantani, capitano di Zara, electo ad andar a meter li confini al S. Turcho, dove vien il sanzacho di Bossina, et di qui si mandi Daniel di Lodovici, secretario, con Hieronimo Ziuram, e ala cancellaria per interprete.

1531. Se parti in questa note per Dalmatia Daniel de Lodovici, secretario nostro, con Hieronimo Ziuram, nodaro dila cancellaria, sa la lingua turcha, per interprete, vanno a trovar S. Vicenzo Zantani, capitano di Zara, et con lui et cavalli 17 dieno andar ali confini di Sibinico per le cose di Scardona a meter li confini col S. Turcho. dove dia venir il sanzacho di Bossina, al qual Daniel di Lodovici e sta donna per parte di Pregadi duc. 50 et a Hieronimo Ziuram 25 per vestirsi.

Ad 25 Maii. Copia di lettere di S. Francesco Pasqualigo, provedador dil armada, data apresso Liesna a di 16. Marzo 1531. In questa matina ritrovandomi in mar alla vella, potea esser sopra la Sesola, discopersi uno brigantino armato sopra vento, el qual attendeva a mi. Io lo fezi aspetar, et acostatosi li dimandai, dove veniva. Mi rispose, come per la depositione qui inclusa. Et havendo inteso, come a Ragusi armavano le galie et nave, ho deliberato andar de la quanto piu presto mi sara possibile. Et ho fatto vogar tutto ozi sora vento, per esser sirocco fresco, per venir di qui a Liesna. per expedir a posta una barcha al magnifico capitano dile fuste domino Alexandro Bondier, el qual se atrova a Zara, che subito vista la presente el se lieva con la galia di dom. Piero Capelo e la sua, con dom Ambruoxo Contarini et li sui brigantini, potendoli aver, ma per questo non dimorar punto, et veguir debano ala volta di Ragusi, dove i me troveranno, overo mio ordine. E questo ho fatto per oponermi alle ditte fuste, et uniro me con le forze a Ragusi, et ogni altro favor potro aver per oponersi et runiar le ditte fuste. Mi doglio, non mi trovai con un poco di piu forze. Item manda uno capitolo di lettere dil conte di Curzola. LIV, 229.

Ad 25 Maii 1531. 1531 adi 16 Marzo apresso l ixola di Sesola in galia alla vella. Constituto de mandato del clarissimo domino Francesco Pasqualigo, per la illustrissima Signoria di Venetia proveditor dil armada, Biaxio di Ragusi, patron dil brigantino armato, e dimandato, dove el viene rispose: heri matina auanti giorno fui expedito da Ragusi a posta per andar in Ancona. Dimandato, che cosa vi hasi di nouo, rispose: andamo in Ancona, per far aduisare le naue nostre, che de li si atrouano, che non si debbano mouere, imperhoche zobia proxima preterita, che fu alli xi dil presente, 12 fuste di Barbaria vi sono venute fin sopra Malonta, le qual fuste hanno posto in terra a Lustiza, et hanno combatuto con quelli dil locho con ocision dil una et altra parte; ulterius le preditte fuste hanno preso in colfo nauilij 16 in 17 et una naue venetiana. Dimandato, sel sapeua, chel se hauese auta altra notitia, de che sorte e de chi fussero ditti nauilij presi, rispose: non saper altra-mente; et di altro di nouo rispose v. magnificentia sara aduisata, qualiter ditte fuste hauea conserua de 12 altre fuste quali erano al cauo de Santa Maria; dicendo poi, v. magn. sapia come e venute le sopraditte 12 fuste fino a Malonta e voleano venir fino al ixola de Mezo, nostro territorio, ma il tempo di una burascha

cattiva li fu incontra, et forzo li fu ritornar ancora a Malonta. Dimandato, quello si diceua a Ragusi hauendo hauuta questa noua, che li a Ragusi voleano et preparauano di armar naue et galie et altro non saper. 1581.

Copia di una lettera dil magnifico conte di Curzola scritta al magnifico conte di Liesna di 16 dil instante, ut infra. . . Vltorius dinoto a v. magnif. qualiter per lettere hozi havute dalla Signoria di Ragusi, per le qual mi significa de vera scientia, esser in Bocha di Cattaro fuste numero 18 moresche . . .

Copia di una altra letera dil anteditto provedador dil armada di Liesna di 16 marzo . . . Mando questa deposition. Constituito davanti il clarissimo domino Francesco Pasqualigo, per la illustrissima Signoria di Venetia provedador dil armada, a di 17 marzo 1531 in Liesna Mathio di Trau, patron de schierazo, dimandato: dove el vien, rispose: son 6 zorni, che io ho partito da Corphu. Domandato quello chel sapeua di nuovo, rispose: se partissemo in conserva schierazi nro. 15 et due galie, videlizet Zacaria Barbaro et mess. Andrea Duodo, sopracomiti, chil magn. provedador nostro fo accompagnar da Tarento fino sopra Ragusi; dapo dice: essendo noi sopra Brandizo, discoperassemo due fuste, che seco conduceano un navilio, et le galie si meseno andarli la caza; et le fuste pigliorono la volta dil mar, et lassorno la preda sua ali scogli di Brandizi; le due galie preditte accompagnarono fino sopra Ragusi, chome ho ditto, poi sono ritornato a cerchar le fuste, et altro dize non saper. LIV, 229.

Ad 29 Maii. Copia di una lettera di S. Francesco Pasqualigo, provedador di armada, date a Ragusi a di 21 Mazo 1531. Serenissime princeps etc. A di 17 scrissi da Liesna; dapo essendo il vento alquanto bonazato el sirocho me levai et havendo sorto per il tempo reforzato alla torchola mi sopragionse letera dil conte di Liesna, che mi avisava, il giorno avanti due fuste erano state ale ixole, zoe a Lisa e de Buso et preso alcuni homeni, et quelli insulani pusilanimi erano fugiti alla terra con grandissimo lhorò danno, per esser il tempo dila sua pescasone, pregandomi, volesi ritornar de li; et cussi deliberai ritornar. E nel ritorno da prima sera scontrai la galia, soracomito dom. Petro Capelo, et con lui me indrizai verso quela ixola. Et essendo gionto apresso Camissa, loco vicino a Buso, hebbi lingua da uno fugito di esse fuste, come a di 16 le haveano fato imboscada in Buso, et robato homeni 24, che tiravano le tratte, et una barcha de Ragusi, quale dise esser fuste moresche, sforzate armate de cristiani, et stetero al ditto scoglio tutto quel zorno, poi fata la sera se partirono ala volta di Puglia. Hozi con tempo contrario sono venuto qui a Ragusi, dove non ho sentito altro de ditte fuste; ne manch da questi Ragusei vien fato alcuna provisione, preparation di galie ne fuste. Lassero di qui ordine al capitano dile fuste, che subito zonto ritorni ala sua custodia, et me inviario a Cataro per fornir de interzarmi; poi andaro a Corfu. Hora e

1531. gionto dom. Alexandro Bondinier, capitano dile fuste, et si ha dimostrato prontissimo alla fazion, et lho licentiatò, ritorni alla sua guardia. LIV, 232.

A di 30 Giugno 1531. Da Praga alli 17 di zugno 1531... Li Ungari si erano levati per far il consueto suo un racos, che è un adunarsi insieme in compagnia, dove soleno determinar le cose importantissime del regno; et quello che determinano li, si osserva senza interveniregli la volontà del re; et ciò voleano far per crearsi un re, non gli parendo di star con questi travagli di guerra; et ciò era suscitato da quelli, che erano fuorussiti per causa del Turco, vedendosi disperati per la tregua conclusa; dessignano intrar in casa o per accettar per re el vayvoda et senza guerra, o per forza d'arme elegendosi un altro re, che tenghi insieme con loro animo di diffendergli et aiutarli; ma a questo pare, che questa Maestà habbia proviso di maniera, che tal racos non si farà al presente; et qua si aspettano alcuni de li primi de Ongaria. Per quanto intendendo non si stà senza suspicione, che Franza non tenghi mano in questi disturbi, perchè mal volentieri vede la quiete, et desidera il travaglio verso queste parte. LIV, 252.

A di 6 Luglio. Da Spalato di S. Andrea Marzello, conte e capitano, come Turchi hanno compito il castello fatto in 22 giorni apresso Clissa. Item di Daniel di Lodovici, secretario, e S. Vicenzo Zantani, capitano di Zara, come erano stati sul loco con il sanzacho di (Bossina) per li confini, et monstra le raxoni nostre, il qual par sia ben chiaro vol andar alla Porta et referir alli bassa il tutto. LIV, 254.

Ad 15 Julii. Da poi disnar fo coleio. Fo alditto Daniel di Lodovici, secretario, et Hieronimo Ziuram, statti in Dalmatia per metter li confini, et uno messo di quel bassa di Bossina, qual ha manda di qui con alcuni presenti; et si scusa voler referir prima ali bassa alla Porta, alli quali ha scritto. LIV, 260.

Ad 15 Julii 1531. Copia di una lettera di 30 Zugno da Bruxelles scripta per Mario Sovergnano al Signor Costantin suo fratello... Voi saperete ancora, che essendo stata inditta una Dieta di Ongari per il giorno della Ascensione in Vesprimio, la Maestà dil re di Romani interdisse et proibise alli soi lo andarvi, si perchè vedeva, il primo intento di essi Hongari esser di revocare la tregua annuale, reputandola l'ultima ruina sua, dicendo di voler o tregua longa o nulla; si perchè intendeva pur certo barone nominato Piero Perini, et reputato di la fattione dil ditto re di Romani, che poi è comparso nella Dieta molto ben ad hordine, con farsi 1500 cavalli, per tendere, mediante il favore dil favore dil Turco in essa Dieta, di farsi re di Ongaria, essendo, come dicono, il Vayvoda escluso, et penitus fuor di speranza; et per altra via anche intendeva, il Gritti pensare di far tal tratto, in caso che si

congregava la Dieta universale: et per questi rispetti adunque non essendosi reduitti quelli del re di Romani alla Dieta, ma solo li seguaci del Vayvoda, da questi fu deliberato di differir alquanto tal Dieta, et si credeva, che faciano una proclama, che ognuno vi dovesse venire, altramente perdesse i beni suoi posti in Hongaria et fusse reputato rebelle della patria. Di quello succedera, sarete avvisato. Il serenissimo re di Romani leva li Spagnoli de Hongaria, che per non esser stadi a modo suo pagati non si hanno portato molto bene, nè sa quello che di loro si voglia fare. Sua Maestà anderà hora in Austria per far provisione de danari. LIV, 257. 1531.

Ad 22 Julii. Fu posto per tutto il colleio, che dil 1480 per li meriti soi fusse concesso al quondam Zuanne di Grisogoni da Zara un feudo al Aurana in vita, et poi la morte so fioli per anni 12, e tutti e morti perho sia preso, chel dito feudo sia concesso a Bernardin da Nona, solo fiol di Lugrecia, olim fiola dil prefato Zuanne, in vita, con questo, tegni do cavalli. LIV, 261.

Ad 29 Julii. Da Constantinopoli di S. Francesco Bernardo, baylo, do letere di . . . Zugno et primo Luio, scriue: come voleano far discargar 4 nostre naue di mercantie, erano de li per mandarle in Alexandria; parlo al magnifico Imbraim et fo licentiate. Il Signor manda 170 naue con legnami et altre cose in Alexandria per far l armada contra Portogalo per lo cosse de India. Scriue, esser venuto un orator di Dazia de li, qual li ha dito noue di la guerra, vol far Franza al imperator etc. unde Ibraim desidera saper da la Signoria nostra la verita. Scrive essero stato da domino Aluize, Griti a ringratiarlo di le operation, fa a beneficio di la republica nostra, il qual disse, sempre faria ogni ben e come il Signor il mandaua in Hongaria per tratar acordo, perche le trieue erano sta acetade et aspetaua un zaus di Hongaria, qual zonto partiria. Il Signor con Ibraim andauano verso Andernopoli a la caza. LIV, 265.

Ad 4 Augusti. Fo leto una letera di S. Vincenzo Zantani capitano di Zara e di Daniel di Lodovici secretario nostro dila gran spesa, l'a fato per andar a meter li confini con il sanzacho di Bossina, el qual sanzacho li donoe uno cavallo con la sella a brena, do tapedi usadi, uno buzdogam, una somacha di cuoto da tener aqua . . . LIV, 271.

Fu posto per li consieri cai di 40 et savij tutti, che havendo il sanzacho di Bossina, stato a meter li confini in Dalmatia, donato a S. Vincenzo Zantani, capitano di Zara, uno cavalo, una brena, uno arco e freze, et uno tapedo etc. et havendo il dito S. Vincenzo speso assai piu di quello poteva spender, perho ditto presente, qual ha mandato in questa terra, li sia donato . . . LIV, 272.

Ad 5 Augusti. Fu messo per il serenissimo S. Nicolo Trevizam, S. Demenigo Capello, consieri, S. Piero Arimando, cao di XL, chel

1531 sopraditto Paulo de Ruberti sia derelegado, et confinado in la cita di Cherso et Ossero per anni x, et habbi termine uno mese di apresentarse ale prexoni nostre, et andar debbi al suo bando, et andando sil rompara el bando, habbi chi lo prendera duc. 500 deli soi beni, se non di boni dila Signoria nostra; et stii uno anno ala prexom forte serado, et torni al suo bando, et hoc toties quoties, qual comensi alhora . . . LIV, 272.

Ad 8 Augusti. Item tajono certa sententia fata per S. Barbo, conte di Curzola, contra alcuni Curzolani, qual li bandite dicendo haver fato monopolio et mal di caxa di esso conte; hor fe taia la sententia et rimessa al conte e provedador di Liesna fornir processo, et spazi come si convien alla iustitia. LIV, 272.

Fu posto per i consieri cai di XL et savij iterum la parte di donar a S. Vincenzo Zantani, capitano di Zara, il presente, li dono il bassa di Ducato, che un altra volta non have il numero dile balote, et balota do volte non fu preso.

Fu posto per li ditti, che S. Dona Dolfin, electo podesta a Budua, et 9000 mozeti di sali si mandava a Budua per pagar il rector e li fanti sia preso, che de cetero mandì 3000 mozete per rector, i quali non si vendi a subditi del Signor Turcho, e dil resto siano pagati a Cataro.

Ad 19 Augusti. Da Sibinico di S. Bernardo Balbi, conte e capitano, di . . . Avisa, come Turchi e martelosi, pochi perho, sono corsi su quel territorio, et fatto preda di animali, et mena 2 anime via di preti.

Da Trau vene letere di S. Alvisè Calbo, conte e capitano, di . . . di certo caso, seguito de li, che venendo in uno . . . alcuni Turchi con merchadantie, partiti di Ragusi con cordovani, fo da alcuni Schiavoni presi et morti, toltoli danari et loga balle di cordovani 90 in uno monaster a una ixola di frati di S. Stefano. Fu posto per li consieri una taia a chi acusera li malefatori.

Fu posto per li consieri: attento le letere di S. Alvisè Calbo, conte a Trau, come e sta trova fra Narenta e la ponta di Liesna da 6 fo morto uno Raguseo fradello di uno Vincenzo Momale, habita neli lochi dil Signor Turcho, et esser sta menado via le barche, sulla qual l'era, et toltoli danari e robe per valuta di duc. 2000; per tanto esso conte debbi chiamare Barichio da Vergodol e li altri, e quelli bandir di terre e lochi con taia l. 2000; item fazi conto a fra Paulo e fra Cristoforo converso dil monastero di S. Zorzi del isola di Budua, che subito venga.

Ad 20 August 1531. A di xx domenega la matina vene in collegio S. Andrea Marzello quon. S. Zuane, stato per dananzi conte e capitano a Spalato, vestito di damaschin cremexin, in locho dil qual ando S. Lunardo Bolani, et referito di quelle ocorentie justa il solito et fo laudato dal serenissimo.

Da Zara di S. Alvisè Bon conte et S. Vincenzo Zantani, capitano di . . . come le fuste 3 di Turchi armate a Obrouazo e li

fatte erano andate verso Ancona e quella riviera et preso nauilij. 1531.
LIV, 287.

Da Bocha di Cataro di S. Piero Zen, va orator al S. Turcho, di 8, dil zonzer li, et a di 5 di Ragusi scrisse.

Da Dulcigno di S. Alvixe Cicogna, conte e capitano di . . . Luio, come era venuto mandato dalla Porta al sanzacho di Scutari, et do altri nominati in le lettere, che dovessero far la descrizione di tutti li homeni, che potessero portar arme.

Ad 30 Augusti. Di Pago di S. Julio Marini, conte, di 8: come erano queste tre fuste turchesche venute in uno porto, chiamato . . . li vicino, et aveno lingua con quelli di Pago, li qual li dimando, se a Pago si potera vender le robe, hanno vadagnato, che tra cordovani balle et altre cose per valuta diceano ducati 70 m. et molti presoni di taia. LIV, 290.

Settembre. Da poi disnar fo Pregadi, et lete le lettere venute in questi zorni; e di piu una lettera di S. Beneto Valier, rector e provedador di Cataro: Scrive, come il suo canzelier auto una lettera dil canzelier di Dulcigno, li scrive, aver nova, esser zonti cavalli con polvere alla Valona, e di 4 fuste etc.

Ad 9 Septembris. Da Zara di rector: Come le fuste di Obrouaz erano tornate con gran buttini, fatto noto a Zara, chi voleva comprar robe, andasse li aposto; 3 presoni di taia nel castello noviter fabricato, uno di qual si ha tolto taia duc. 1200; et etiam sono altri presoni, et voleno tornar a depredar una altra volta. LIV, 297.

Ad 13. Septembris. Dapoi disnar fo Pregadi; et lete le lettere, notade di sopra, et di piu da Spalato di S. Lunardo Bollani, Sibinico di S. Beneto Balbi, Trau di S. Aloixe Calbo, rector. Scriveno in consonantia, come quelli Turchi e nel castello di Salona et martolossi ogni giorno fanno danni sui nostri territorij, menor via anime, tuor uve ed fige et altri danni, ut in litteris. Item le fuste, erano a Obrouazo, par di nuovo siano armate per tornar un altra volta in corso verso le Puia et Marcha, et voleno far altre 4; et scriveno aver inteso, voleno venir a Scardona alogarsi questo inverno. LIV, 302.

Noto: Fo leta etiam letera di S. Zuam Diedo, proveditor zeneral in Dalmatia, date a . . . Scrive zercha li danni, fanno Turchi su quelli territorij, et lui non ha stratioti.

Ad 23 Sept. Dapoi disnar fo Pregadi, et leto lettere . . . di Spalato di S. Lunardo Bolani e S. Zuam Diedo, provedador zeneral, li 7: come quelli e nel castello fato di novo a Salona escono fuora fanno danni grandi su quel territorio adeo li popoli e in arme, icendo esser ruinati; stratioti non e bastanti, et altre particularita. LV, 308.

Da Zara di S. Aluise Bon, conte, e S. Vincenzo Zantani, capitano. Scrive le fuste 3 di Obrovaz et uno brigantino erano ussite per

1531. passar soto vento ale ixole di Zara, aspetando tempo. Scriveno il zonzer a Obrovaz di Morath vayvoda, fratello di pre Zorzi da Sibinico, qual li ha scritto, voler 3 ville, che la Signoria tien, che di raxom di Obrovaz; et essi rectori li hanno risposto: questo apartien alla Porta, et esser sta scritto, et si aspettera risposta dil gran Signor; siche si accontentando etc. LIV, 308.

Fu posto per i Savij tutti, che a Marco Antonio da Pozo, al castellam di Dulcigno, qual havia 60 duc. di salarij al anno e creditor di danni, che siano pagati ala camera de Cataro, et de cetero si pagi ala camera di Vicenza.

Ad 9 Octobris. Da Zara fo letere di S. Aluise Bon, conte, et S. Vincenzo Zantani, capitano di 3. Scrive il venir dil ditto messo, et come Morat vayvoda erra a Dobrouaz, e voleva far un' altra fortezza li appresso, per poter tenir secure le fuste. Et scrive colloquij avuti con uno nostro subdito, lo conforto, non la facesse; el qual disse, scriveria a la Porta per saper il voler dil Signor. LV, 14.

Ad 10 Octobris. Vene in coleio il nontio dil sanzacho di Bossina con do altri Turchi, e con lui Hieronimo Ziuram, secretario, interprete, el qual havea fato andar in corte dil palazzo il cavallo turcho senza sella; perho el sentato apresso il serenissimo apresento una lettera; disse, era venuto per comprar 70 peze di carisee, et come Morat vayvoda mandato a donar questo cavallo al serenissimo. LV, 14.

Vene in coleio il nontio dil sanzacho di Bossina, vestito di scarlato, et tolse licentia, ritorna al suo Signor, al qual fo scritto verbo pro verbis et voler ben convicinar insieme.

Ad 24 Octobris. Da Zara di S. Aluise Bon, conte, e S. Vincenzo Zantani, capitano, di 15 dil istante. Si ave ozi lettere, come avizano aver dal castellam di Novegradi et de Zuam Vlami capo di stratioti a quella custodia, che le 3 fuste di Obrovazo li a Obrovazo sono sta tirate in terra, ne per questo inuerno sono per ussir piu fuora, sicome per publica voce risona, perche Murat vayvoda si partite da Obrouaz a di primo, sicome scrissono per la fusta patron S. Ambruoso Contarini, et e andato in Bosina, dil qual haveno una letera zercha quel suo amico bandito da Sibinico, dila qual mandano la copia, che dice cussi: Al magnifico et honorato capitano di Zara carissimo salutatiom come fratello et amico. Adesso azio sapia la M. V. che il Signor bassa di Bosina prega per il nostro Antonio Jurgoevich da Sibinico; e adesso io prego la M. V. che mi voglia scriver tutto quello, che puol esser perciò, et la prego, che li vogli far ben e anche per amor mio, et date la risposta a dom pre Zorzi, mio fradello, abbate di Sibinico. Scrita a di 8 octubris. Sottoscritta: Murat chiechaja di Cliuno e Cetena, vostro fradello. LV, 35.

Da Ragusi dil arcivescovo vidi letere di 12 octobrio, scrite a Piero Caroldo portuchese consolo dila natiom. De novo hora noi non habbiamo altro, salvo de una certa apparitione, che stata in Samandria de uno homo desesso de una nebulla tutto peloso; et subito che fu in terra visto a desender a infinite persone de fede mai volse mangiar ne mancho responder a quelli, che lo interrogarono de modo, che lo sanzacho de Samandra mando per lui, mancho li volse andar. Esso sanzacho ando con gran numero di gente da lui e comenzo a interrogarlo de diverse cose, maxime donde veneva et a che veneva; mai li volse responder. Facendo ditto sanzacho impeto in lui per pigliarlo, spiravit. Da diversi mercanti e stato scritto, questo esser vero come lo evangelio. Et nota: ditto arzi-episcopo e chiamato domino Filippo Triulzi, nepote dil S. Thalaro, homo degno. 1531.

Novembre. Fu posto per li consieri et cai di xl una parte, che atento S. Zuam Diedo, proveditor zeneral in Dalmatia, e passa do anni si trova deli per tanto sia preso, chel primo conseio di Pregadi elezer si debba per scrutinio un proveditor zeneral in Dalmatia, qual habbi duc. L da L. 6 per 4 per ducato al meze per speze, et debbi partir quando et con quella comission parera a questo conseio.

Fo fato rector e proveditor a Cataro S. Trifun Gradinigo, fo al luogo di procurator q. S. Lionello, et qual nassete a Cataro.

Ad 11 Novembris. In questa mattina sono in coleio aldit 7 oratori di nobeli Catharini, dolendosi di una parte presa im Pregadi a di . . . et balota in coleio per l autorità auta, per la qual e sta concesso, che una isola chiamata . . . la qual sempre e stata in uso di zentilhomeni et non altri, e anche hanno alozato stratioti, e sta concessa etiam ali popolani, cosa contra li lhoro privilegij, concessoli quando Catharo vene sotto la Signoria nostra, che fo dil . . . per il che rechiedono la revochatiom di ditte lettere. Fo comesso alli Savij, li aldiseno .LV, 40.

Di Cataro di S. Beneto Valier retor e proveditor di . . . Septembrio. Fo leto una lettera, come quel emin di Castelnovo li ha mandato do soi li a dirli, Modom esser sta preso dale galie di Rhodoani; havendo la guardia del mar la Signoria nostra, et ha inteso voleno venir a tuor quel locho, lui ha redopia le garde e arecorda, bisognando li fazi il dover, come vol la paxe.

A di 18 Novembre. Da Ciuidal di Friul vidi lettere dil 14, scritte per Leonardo Marzeglio Galvano a S. Gregorio Pizamano, fo provedador de li; et tra le altre cose gli scrive, hassi, che in Dragno, una villa sotto Camanch, castello de li cusini di M. Nicolò le la Torre, che in questi zorni passati, zoe a doi o vero a tre dil nese, essendo questi Todeschi Luterani, facendo in dispretio della eucaristia, alzando il pane et vino, cantando in dispretio di la fede li Cristiani, è venuto il focho, et ha brusato tutta la villa, excetto

1681. una casa, che il paron di quello non voleva assentir a quelle lor tristitie. LV, 12.

Ad 22 Novembris 1531. Da Sibinico di S. Bernardo Balbi conte e capitano di 26 Octubrio, ricevuta adi 21 novembrio: come eri al tardo zonse di qui uno citadin Sibinizano, parti alli 12 dil instante di Bosina, riporta di nouo, che essendo per auanti fuziti molti morlachi dil Signor Turcho e andati a stantiar a una terra chiamata Bicach a li confini ungarici, sotto posta al arziduca Ferdinando, e hauendo ordine con altri morlachi di una valata chiamata Unaz, sopra Tenina per una zornata in zercha, veneno alli x ditto di notte con zercha caualli 200 Coruati et 200 pedoni, et leuorno di ditta valata da animali x m. in zercha con molte fameglie di morlachi, e li conduseno parte voluntariamente et parte per forza verso Bichach. Si judicha, se ne alienerano ancho di altri Morlachi, et questo perche hanno tanto la mala compagnia da Turchi, che non poteno vivere. Ulterius, che in Bossina et Chlatino e altri vilazi contorni sonno molto infetati di morbo, et che alli x fu uno grandissimo terramoto et maxime in Verbosana, doue stantia il sig. Bassa, per modo che cazetono tutti li soi meziti ouer chiesie, et precipue quella dil Bassa dubitandosi hora di esser sorbai da la terra, perche erano caschati etiam molti cascamenti, doue il prefato Signor Bassa con li soi subditi hauendo questo per molto mal signal steteno tutti sbigotiti. Insuper dice, che de li se diulgaua per persone venute da Constantinopoli, il sig. Turcho trovarsi in Bursa nel mezo de la Natolia alquanto intrigato con il Soffi, e questo perche dice che uno fiol dil ditto sig. Turcho et molti Janizeri con il magnifico Bassa di la Caramania hauea ribelato et acostato al ditto Sophi. LV, 78.

Ad 23 Nouembris 1531. Copia di la letera dil re Zuanne di Hongaria, scritta a domino Petro Zeno orator nostro in Constantinopoli. Joannes Dei gratia rex Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. Magnifice amice carissime. Prius intellexeramus ex fideli nostro spectabili et magnifico Hieronymo de Lascho, palatino Syradiense vayuoda nostro Transylvano, quanto studio et seruitute amplexa fuerit V. M. negotia nostra apud istam felicem Portam adhuc eo tempore, quo eundem Hieronymum Laschij primum istuc miseramus. Deinde hoc idem postea intellexeramus a reuerendo domino Stephano Broderico, electo episcopo Sirmiensi, qui anno superiori rediens ex Francia Venetijs cum Vestra Magnificentia sermonem habuit. Agimus igitur Vestrae Magnificentiae infinitas gratias, et quocumque jure poterimus unquam Eidem gratificari, id libentissime faciemus; rogamusque Vestram Magnificentiam, ut imposterum quoque velle eodem animo esse erga Nos, et negocia Nostra semper habere commendata; fortasse Dominus Deus dabit adhuc post tot labores et calamitates, quas passi sumus, talem rebus nostris exitum, ut similibus amicis, qualis est nobis V. M., posimus re ipsa animi nostri propensitatem et gratitudinem declarare; quod certo per omn

occasiones prontissimo animo sumus facturi. Datum Albae Juliae 1531. Transylvaniae die xxii. augusti anno Domini 1531. Subscripta: Joannes Rex manu propria. A tergo: Magnifico Domino Petro Zeno, primario Senatori ac Decemviro clarissimae Reipublicae Venetae, nunc apud invictissimam cesaream Majestatem Turcarum oratori amico nostro carissimo. LV, 83.

Ad 2 Decembris. Da Sibinico di S. Bernardo Balbi, conte e capitano di 8. octubrio hore . . . E gionto uno mio explorator, qual partite eri di Cliuino, riporta, che ritrovandosi alli 2 del preterito li in Cliuino, dove si atrovava li la persona dil magnifico Murath vayvoda, sopragiunsero la note certe nove, che erano adunati a quelli confini di Lubiana da zercha 9000 fanti alemani con alcuni Coruati, per venir alli danni di subditi dil Signor Turcho; dove esso Murath inmediate feze trazer da 8 in 6 artellarie grosse per modo, chel giorno seguente si adunorono li in Cliuno et lochi contorni da cavalli turcheschi 1000, et feceli inmediate cavalehar parte verso Modrusa et parte verso Gathono, lochi de confini tra li subditi dil Signor Turcho et Coruatia over dil re Ferdinando, dove si diceva dover venir li ditti fanti, sperando investirli et alla improvisa taiarli a pezi. Et perche li pensieri et li homeni molte fiate vanno faliti, arivati che furono essi cavalli turcheschi a quelli lochi confinanti con Lubiana, li Coruati et certi archibusieri alemani, li quali stavano provisti posti in arguatto, lassorno passar una parte deli cavalli turchi, et tolti di mezo li hauno, come riporta esso explorator, molto malmenati et molti di loro feriti et amazati. LV, 98.

Ad 23 Decembris. A di 23 la matina fo letere di S. Bernardo Balbi, conte di Sibinico, di 8 Decembris con certo aviso auto di pre Zorzi, qual ha da suo fradello Amorath vayvoda di quello, farà il S. Turcho non seguendo paxe tra il re di Romani e il re Zuane. LV, 135.

Ad 24 Decembris 1531. Da Sibinico di S. Bernardo Balbi, conte e capitano, di 8 dil instante, ricevuta adi 13 ditto: Eri gionto fu il magnifico Murat chiechaia a Scardona, mandai il rueverendo pre Zorzi suo fratello a trovarlo, el qual ando volontieri per servir la Signoria nostra; et ozi ritornato riporta, che poi molte richieste fatte esso Murat di nouo proprio motu et si fece alquanto difficile, altandem li disse, che certo alla excelsa Porta si trataua acordo con il Sophi, et che expectauano di giorno in giorno l orator dil ditto Sophi per concluder, qual senza dubio harebbe a seguir affermando, che per il serenissimo Signor Turcho si faceva et per terra randissima preparation, et che a tempo nouo passarebeno alla olta di Viena ouer im Puia; ma che esso Murath iudicaua piu resto si facesse tal preparation per la Puia; che altramente pro-retondoli, che quando fara il tempo et hara piu zerteza di tal egotio, che sempre li fara intendere il tutto, azio el mi possi dar otitia et io dinotar alla illustrissima Signoria. LV, 136.

A. 1532.

1532. Ad 7 **Januarii**. Da Sibinico di S. Bernardo Balbi, conte e capitano, di 2 Decembrio ricevute al di 8 zener. Come per le altre sue scrisse il zonzer dil Murath chiechaia a questi confini; et gionto chel fu al castello de Ostroviza, locho sopra Scardona, do fioli et uno nopote di uno Damiano Clococich, Corvato, qual fu alias alli servicij dila Signoria nostra, con uno messo, mandato a posta dala excelsa Porta, li mando verso la Bossina, lassati padre et madre, tutti affitti, ne si sa la causa; dicono, li ha fati levar per non fidarsi dil padre; altri dicono che ditto Damiano ha uno altro suo fiol grato apresso il gran Signor e molto amato; dal qual a inteso di questi altri et perho li ha mandati a tuor, e ordinato siano conduti a Constantinopoli. Gionto esso Amurath a uno locho qui sopra, ha mandato a chiamar uno Dragoi, vayvoda di tutti questi murlachi confinanti, qual apresentato immediate lo fece apichar con do sui fioli, ne si sa la causa. E cusi va seguendo visitando quelli lochi contorni facendoli esser assai piu del solito advertiti. Et a di 6 si aspetta in Scardona. Zonto el sara, lo faro visitar per il reverendo pre Zorzi, suo fratello. Uno di questi di gionse a questi confini il magnifico cadi, mandato dalla excelsa Porta, persona di auctorità, il qual, si dice, vol venir in questa città per le cose dil emin, e venendo li faro bona ciera.

Dil ditto di 16, ricevuto a di 5 zener. Come a di 13 zonse in questa cita hemini con uno schiavo dil gran Signor, deli primarij eadi, alozato dal suo emin. E il di seguente mi volse parlar e vene a trovarmi, a qual feci bona ciera. Disse: era sta mandato dala excelsa Porta per syndicar tutti questi lochi sottoposti al suo gran Signor; e che se io sapeva fosse sta fatto qualche torto alli subditi dila Signoria nostra, li doversi manifestar e si vederia la iustitia e farebbe, dicendo haver comission di pener una gabella alle barche, vanno alli molini verso Scardona. Li risposi, molte ruine esser sta fatte su questo territorio a questi confini per Turchi, non cargando li capi; et quanto alla gabella, mi meravegliai di questa nova imposition, e che questa non erra la mente dil gran Signor. Tulse licentia e si parti, et solo mandai alcuni refreschamenti. Et ozi si e partito ben satisfato. Scrive, saria ben avisar al orator Zen a Constantinopoli, che ottenisse uno comandamento al dasdar di Scardona, non innovi cosa alcuna.

Dil dito di 18, ricevute a di 5 zener. Mo terzo zorno zonze in bocha di . . . porto di questa città con do barche armate il conte Piero Crossich, capitano dil castello di Clissa, et per il tempo contrario non potendo andar avanti lasso le barche in bocha dil porto, et incognito vene in questa città. Alozato per una notte in caxa di uno suo amico, cittadino de qui, qual in secreto dice, voleva andar dal serenissimo re Ferdinando a dirli, fin hora a fato il dover e de cetero non poterlo far per questa forteza noviter

fabrichata de Turchi a Salona, et che non havendo soccorso li sara necessario abandonarla, per non esser possibile piu sustentarla ala longa. A di xv il magnifico Murath chiechaia mandoe le stafette a tutti li castelli e lochi contorni, et ha fatto cavalchar tutti questi zorni molte cavalchature e pedoni alla volta de Trachino (Scradino) e Tenina, lochi distanti de qui per una bona giornata. Et li fanno molte adunatione, dicono, perche hauto per spia, che Coruati erano adunati in Bichach per venir con molti cavalli alli Ihor danni. Altri dicono, che esso Murath fa tal preparation per andar a deprepar essi Coruati, ovvero andar alla volta di Fiume. lv, 154. 1532.

Ad 12 Januarii 1532. Da Constantinopoli di S. Piero Zen, orator et vice-baylo, di 29. novembrio 1531, riceute adi 12 zener. Scriue per questa carauana, vien con merchadanti, et manda lettere replichate, auisa il comandamento per li confini, spazara la prima porta, hauto il comandamento di far tirar le fuste di Obrouaz in terra, et lo mandara al sanzacho per quello Emim, va a quelle scale di la Dalmatia, et fara al Castelnouo al ben vicinar con Cataro et poi a Spalato et Trau. Item scriue haver tratto il comandamento per la restitution di le ville di le monache di Zara.

Dil ditto di 3 dezembrio, riceute adi 12 zener: come sta deliberato a questa excelsa Porta, che lo Emin di Macharscha e Narenta habbia il cargo di scuoder a Spalato e Trau per i salli, che se vendono a soi subditi, e a questo non si pol recusar. E questo suo amico nominato Memin da Risino, qual ho manizato hessendo a Cataro; e per lui manda il comandamento di le fuste di Obrouaz, che siano tirate in terra e disarmate; e digi a Nosubey sanzacho, quello l'ha sentito dir a mi, che mi ho laudato di lui; et qual poi dia venir a Venecia co lettere dil gran Signor. E homo zovene e di bonissima natura, va a drittura a Castelnouo, et auto ordine da Belibey Prothoiero, che a quelli di Castelnouo debbi farli una grandissima amonition per repression per il cativo vicinar, che ha fatto con quelli di Catharo; et poi andara al viazo suo.

Dil ditto di 7 ditto, riceute adi 12 zener: come adi 29 dil passato parti li nostri marchadanti et per loro mandai le replichate. Lo Emim parti poi adi 3 dil presente col mandato; e de li confini e sta deliberato, sicome richiesi, che tutti quelli tymari, erano sta dati dentro li nostri confini, e tutti li priuilegij e baratti fatti fussero taiati, et restituito a la illustrissima Signoria nostra tutto quello, erra tra li nostri confini. Questo comandamento l'auero fra 4 e 5 zorni. Di la ruina dil castello non e sta delibera, ha qualche difficulta. El comandamento, di far restituir a quelle monache di Zara tuor Orsa, ho ottenuto et lo mandero. Adi 13 dil pasato fo deputa aldir la causa dil asasinata carauana e morte di nostri, ma non si pote, perche il Bassa entro al Signor, e non fu fato Porta. Poi adi 19 dominica al alba andai a la Porta et narai il caso con gran lamenti et lacrime, e fo introdotto el cadì de la Prepoglia, el qual narro tutto lo exito con grandissima atten-

1582. tion di tutta la Porta. El Basa volve, che li cadi Lascheri intervenisseno, et mai niun el ruppe. Fu laudato di grande sufferentia et bonta, el qual narro tutto il successo senza rispetto. Fu poi introdotto quel tristo de Chiaus e il nostro comesso Andrea Libertopulo, qual parlo contra el Chiaus, e per do volte el Basa li promise la forcha, e fu conossuto la tristizia dil Chadi di Samandria e di quel tristo di Achmath vayuada de Corniza, qual azio la cossa non fosse intesa, zercho le lengue de malfatori non parlasseno, e il Bassa fece tuor in nota tuti questi catiui ministri, e far comandamento, tutti fusseno condutti de qui in catene et mando a far questo do valentissimi Chiausi, l'uno chiamato Chorcut, tutta mia cosa, e alhora priuo el Cadi di Samandria di mai poter hauer offitio, el qual hauea aspri 150 al zorno, et ad aldir la causa si trouo tutta la Porta. In ordine et io rechiesi, che la faculta sia resa et fo dato speranza. Li Chiausi e cavalchati e stato da poi con il Bassa, et lo ringratio dil tutto, desideraua hauer 2 altri comandamenti di confini, et il Bassa si moravelio, non li hauesse hauti. Dil castello apresso Spalato disse: se vedera. Item parlono sopra uno arze (sic), chel Cadi di santa Maura ha fatto acusando le nostre isole vicine, che le gente maltese li depredano et non lassuano far certe fabriche, con brutta forma di parole dicendo: le isole se intendeuano con loro maltesi. Io al incontro con le ragion fezi conoscer il mal voler suo, iustificandò il tutto. Il Bassa mi disse: pregoue, scriue a quelli lochi, che certo per tutto ne sono piu de cativi che di boni; et cussi li promise di far et scriueria; per tanto bon faria etiam la Signoria nostra li scriuesse. LV, 158.

Ad 14 **Januarii**. Da Traù di S. Aluise Calbo, conte e capitano, di 14 dezembrio, ricevute a di 14 zener 1531. Come per persone veridiche se intende, sopra nel sanzachato dil ducato si fa adunation di bon numero di gente, chi dice per difesa sua, perche erano sta avisati, che Corvati doveano venir a loro danni; e chi dice per depredar Morlachi; altri dicono per venir a Salona a fabricar stantie e alcuni revelini ala forteza novamente per essi Turchi costrutta in ditto loco di Salona, nela quale questi zorni passati sono sta conducte artellarie, zoe cortaldi et archibusi, con polvere, archi et simil muntione in bona quantita. LV, 163.

A di 16 ditto. Vene in collegio vno orator di la comunità di Ragusi, vestito di veluto negro, nominato Georgio qual intrato sento apresso il serenissimo et presentato le lettere di credenza expose di gran danni fati de li et a soi subditi per le nostre galie, pregando la Signoria e questo excellentissimo Stado, si uoi far provisiom etc. Il serenissimo li usò grate parole, dicendo, che si faria provisiom, non si facesse danno etc. LV, 164.

Ad 23 **Jannarii**. Da Spalato di S. Lunardo Bolani, conte e capitano, di 14 decembrio, receute a di 22 zener. Aviso, come Mal-

choch capitano di Salona, vicino a quella città, qual già molti giorni si asenti de li, hora e ritornato, et ha conduto con se mulli e cavalli nro. 48, carichi de munition, zoe archibusi, polvere, curaze, archi, freze, targe et lanze, et subito scaricate si e partito; ne se intende la causa di questo. Ben parole sono assai e si dice, il ditto haver portato gran quantita di aspri, et questo per ampliar Salona, et far li uno borgo. Scrive, come in porto di Zara la barcha, conduceva li a Spalato le munition, li mandava la Signoria nostra, insieme con molti navilii e rota, e la polvere, portava, tutta e andata di mal con alquanti archibusi e tavole; e resto e sta recuperata. Scrive, si mandi dil altra polvere, per esser quella città et castelli malissimo in ordine.

Da Sibinico di S. Bernardo Balbi, conte e capitano di 30 dicembre, riceute a di 21 zener. Aviso il comandamento fatto in nome dil magnifico Murath a tutte le cavalchature turchesche, dovesseno cavalchar. E l'adunation si faceva in Gracovo et Tenina. Unde mando soi exploratori in Grachovo, per saper la verita, i quali zonti eri riportano, tutte esse cavalchature el di di san Zuanne, a di 26 di questo, aversi risolto, et esser sopragionto neve sopra li monti, per dove doveano passar, e per questo e restati.

Dil dito di 8 zener, riceuta ut supra. Come hessendo sta per avanti interlassato certo castello de Corvati, chiamato Helno, per causa dile continue incursioni, Turchi faceano a quelli confini di Corvatia; hora avisa esser cavalchato il magnif. Amurath con molti cavalli e pedoni a ditta volta per meter li dentro custodia et munitioni di cose necessarie per esser pocho distante al castello di Bichach de Corvati, qual e locho fortissimo, per il qual molte fiate Corvati molestano Turchi a quelli confini, azio i non corino a danni l'horò. Aviso, a di primo di questo fu de qui uno vento di bura cussi grande, che in Scardona butto a terra più di passa 40 di muro, et di questo Turchi hanno per mal segnal.

Dil dito di x zener, riceute ut supra. Come ozi per via dil magnif. desdar de Scardona si ha, che tra il Signor Turcho e il re Ferdinando e seguito certo acordo, le conditioni non si sa. Etiam dil ditto si ha, che ali giorni passati era gionto uno schiavo dil gran Signor, chiamato Curchut zaus in Szinatizo, loco dil Ducato, dove fo morti alcuni mobili merchadanti, venivano da Constantino-poli a Ragusi, e li ha fato presono li malfatori e li feze conduti verso la excelsa Porta, per il che li altri martelossi di esso Ducato et lochi circumvicini sono molto sbigotiti. LV, 182.

A di 26 ditto. Da Ispruch di S. Ant. Contarini de qui è sta dato principio a un' altra Dieta, a la quale se reduseno in consiglio doe fiate al giorno, et vengino tanti baroni, prelati et altri, come si di terre et altri lochi, la qual Dieta è de li contadi d' Austria, Styria et Carniola, et si potesseno mandar la mità dei Stati saria assai. Si aspetta il reverendissimo cardinale di Salzpurch; uno mese innanzi il mio zonzor qui vene un salvo condutto

1532. domino Hieronimo Laschi, orator del re Zuanne Vayvoda, qual proponeva cose di grande importantia per proporre et assettar questa Maestà con il suo re; et expose, che questa Maestà, desse sua fiola per moglie al fio del serenissimo re di Polana con dote di le terre, teniva in Hongaria, et che il re di Polana desse una fiola primogenita della prima moglier al re Zuanne preditto con quella istessa dote, over propose etiam che questa Maestà lassi tutto il regno di Hongaria al re Zuanne in vita, qual prometteria non li mandar, et post mortem venisse al primogenito di questa Maestà, et voleva de presenti fusse incoronato; fu tolto tempo a consultar; et richiesto, mostrasse l'autorità over sindacato, par non havia, et fu licentiato, reputandolo piu presto explorator, che ambassator, el qual partite, ma prima fece publice bravate de voler condur de brevi Turchi a ruina de tutti questi paesi, et paso li termini di orator; l'archiepiscopo di Rosano orator pontificio parti il giorno avanti lo giongesse per andar in Hongaria al Rachos, zoè dieta, over consilio general, qual si farà il primo dil anno, di extrema importantia, perchè Hongari vedeno ruinar il paese, nè voler star sotto de re, e questi a ordine dal Pontefice di favorir le cose di questa Maestà; de qui è M. Zuam Victuri in bona existimation appresso questa Maestà, è stato in consulto con il re per certa armada vol far nel Danubio contra Turchi, sta in una abazia nel borgo, ove stava alozato oratori, ha mandato a scusarse non esser venuto a visitarmi per non nocere alle cose sue et per esser questi Alemani persone suspettose; ha 7. bellissimi cavalli, tra li qual 4 Turchi, et altrettanti servitori; esce rare fiате di caxa et è molto extimato. xv, 186.

A di 29 ditto. Lettera del sanzacho di la Valona al regimento di Corfu. Magnifico bailo et capitano et provedador di Colpho, amici carissimi. Per le presente demo notitie a V. S. come questa notte al porto nostro son venuti una fusta et uno bregantim armati et hanno piato uno schierazo dil nostro Mr. Cristoforo cargo di mercadantie, et haverlo menato via, pertanto ne havemo voluto dar avviso a queste Signorie, che quelle vogliono con ogni presteza essere in Brandizo le galie della illustrissima Signoria amici nostri a ricuperar schierazo con le robe, si come conviene per li capital dil nostro gran Signor et a noi, altramente lo daremo intender ala Porta, che ce mandeno galie in conserva di quelle nostre fuste per guardia di questa terra et ancora del Colpho a tal che mercadanti possino venir securamente, et che non si perdono le scale di questa terra, saperemo levar li corsari senza l'aiuto vostro. Vostre Signorie come prudenti vogliano far bene provvisione, che habbiamo ditto schierazo con le robe, et scazzar ditti corsari, che non ci molestano, aspettemo risposta. In la Vallona adi 2. Xbrio.

A la qual lettera il regimento di Corfù rispose in sustantia, dicendo: Magn. Signor! Per la invernata e li tempi fortunevoli le nostre galie deva dal . . . ma non si mancherà di far bona custo-

dia, et inteso tal caso la illustrissima Signoria meterà tal ordine etc. pregando al S. Dio, che longi sia i suoi anni. Data a dì 14 Dicembro 1531. LV, 196. 1532.

Copia di lettera del Flambularo di la Janina al sopra scripto regimento. Al magnifico et degno d'ogni honor M. lo bailo, e capitano di la città et insula di Corphu la degna salutatiom. Mandemo alla M. V. et alli S. conseieri lo Filambularo di la Vallona de qui sono venuti, et mi hanno ditto come sono venuti galioui, galie et fuste in le parte di Prevesa; et hanno fatto danno, e zerchano di far in li lochi dil mio Signor de molti anni, et è assai tempo che sono venuti, et vui el sapevi et non ne havete scritto, che sappiamo anche nui, et che vardemo li lochi del mio gran Signor de molti anni; ma non pensavemo, che voi el sapeste, et che non ne habbiate scritto, chel sappiamo anche nui; et vi pregemo per l'amor, che avete con el mio gran Signor de molti anni, et seti amici fidelli, et ben voluti. Scriveme precise azio che sapia de chi è quella armata, o de Spagnoli, o del gram maistro ladro, et non sa con che paura et tremor ha scapolato da le ville del mio Signor de molti anni, et ha comenzato andar ancor robando, come era uso, ne anche in quel locho, dove el sta, non potrà star; et per lui haveranno danno ancora altri; ma ve prego scriveme, che sappia bene dove se trova questa armata et dove se pensa d'andar che sappia. Scriveme preciso, che veda l'amicitia et amor che havete con el mio gran Signor de molti anni, et le vostre galie fino adesso fevano la guarda al Lasno et de li non mancavano, e dapoì che hanno sentito questa nova hanno mancato; et almanco scrivemi come non impedi li ladri, ma li lassò et fanno danno in li lochi dil mio gran Signor, et darò notitia al mio gran Signor de molti anni, perchè tale parte di Puglia sono insite fuste de ladri, per nome Nicola Greco et altri, et fanno danno in li Scalasie et homeni del mio gran Signor, et brutta cosa è che non habbiate a mente et vardar ma che se facia danno al mio gran Signor de molti anni in li suoi lochi, et male in la merchadantia et homeni, et io li darò notitia al mio gran Signor de molti anni, et non altro. LV, 106.

Ad 2 Februarii. Da Trau di S. Aluise Calbo, conte e capitano, di 9 zener, riceute zeri. Li zorni passati sono venuti sopra questo territorio li pastori de Imbraim vayvoda et altri morlachi Turchi con gran summa di animali, e pascolano sopra le ville nostre, che differentia de confini, et vieneno fino neli campi seminati de questi cittadini, et fanno molti danni. O zerchato farli retirar, ma perseverano a star. Item e venuti tre Turchi nel ditto territorio e astrengono li morlachi, che pascolano sopra tre ville di questa cita, fingendo voler scuoder per conto di soi subditi, ozi ditti morlachi si ha dolesto di questo. Ho scritto al S. Diedo, con desterita fazi, li Turchi si rimouvano. Questo di e capita qui uno Turcho solito a venir; e homo di bona fama dice: a Castel novo e gionto uno ambasador

1532. dil Signor Turco, qual se dia imbarchar per Venetia a exponer do cosse, una che li dica, chi e sta li derobatori di Modom, l'altra che se li permetta far la gabella a Salona. LV, 207.

Ad 2 Februarii. Lamenti fati per me Piero Chrusich, capitano di Clissa. Li e sta tolto uno suo nontio dal capitano dil Colfo di uno so navilio, per il che auto danno di 5000 ducati, il qual e nominato Antonio Stipsich. Questo Luio me scampo di castello Lopoglau 6 presoni Turchi, venero a Pyram, mandai a torli, li fo dati ali mei homeni; il capitano dil Colfo li tolse. De altri mi vien fato a piacer e honor, e non da questo capitano. LV, 208.

Ad 3 Februarii. Fu posto per li ditti (scil. consieri, cal di XL et savij) dar restoro a Zuam di Nassi e compagni dacieri dil vin a spina di Zara, qual a perso dil datio tolto del 1530 per la peste stata 9 mexi de li, et perho li sia dato restoro lire 1285 ut in parte in la ultima paga. LV, 210.

Vicho Maglia dala Janina parte ozi (12) zorni, venuto per la via dela Bastia, referisce esser venuti 2000 Janizari alla Valona, mandati dalla Porta dil gran Signor, et se aspectava altri 5000 Janizari. Dice, aver inteso questa cosa dal amadar, zoe datier, dila Bastia, qual e venuto alargar castro et andava scrivendo tutti sfachi, et se diceva voler andar contra Albanesi, ma la opinion di quelli dil paese e, che vogliono andar in Puia.

Ad 16. Februarii. Fu posto per li ditti (consieri) dar il possesso al reverendo domino pre Zorzi baio (baro?) arziprete di Sibinico, fratello di Morath vayvoda, per la renontia fata in man dil Papa per d. Antonio Thebaldo dil mon(astero) di S. Nicolo dil porto di Sibinico; et il papa lo dete al prefato pre Zorzi. Item li sia paga la spexa dille bolle, che scudi 124 l. 4 . . . di danari dila Signoria, atento le bone operationi, lha fato. LV, 236.

Adi 22 Febbrajo. Da Vdene di S. Aluise Barbaro, lohotenente di la patria, di 21 Feuer, ricevute a di 22. Manda vna lettera auta di Venzom. Magnifice et clarissime, maior honorande. Heri sera zonse de qui vno fiorentino da Buda, et vno nostro di Venzom con lui, che vieneno da Viena; dito Fiorentin dice, esser zonte 18 fuste turchesche a Buda, et che iera capo vno Raguseo de le dite, aver vesudo ditto Raguseo a Fiorenza. Lo invido in la sua fusta a disnar, et andò con compagni 3. li fece gran honor et ziera e disse ditto Fiorentim: jera tutto suso el Danubio pieno di ditte fuste T. di man in man; dise, che se aspettava el magn. S. Aluise Gritti, el quale è molto desiderato in Ongaria; et diseva, chel T. ha fatto intender alla Maestà del re Ferandim, non vol altro, chel vayvoda sia re d'Ongaria; dice, che ditto Raguseo li disse aver inteso alla Porta dil T. che la Maestà dil re se habbi a relassar tutto quello el possiede dil regno d'Ongaria, altrimenti è per venire possente alli danni dil Alemagna; et chel crede, chel re Zuane fin a hora

sia zonto a Buda, et che al presente si dice far venir dieta general 1532.
a Buda di tutti li baroni di Ongaria, et voleno, che il re Zuam
faccia residentia in Buda. LV, 255.

Ad 24 Februarii. Da Trau di S. Aluise Calbo, conte e capitaneo
di 27 zener. Come da alcuni zorni in qua risona a questi confini
et tra capi de Turchi si ragiona per cosa certa, chel Signor Turcho
fa far grandissima preparation di exercito da mar e da terra. Et
io indagato per vie da altri mi vien afirmato li apparati di ditto
exercito, e lo istesso me la ha referito uno Turcho, eri capitaeo
de qui, homo veridico et degno di fede, mio domestico et conoscente.
Poi questa matina da persone venute di Poliza mi e sta referito,
come in quel locho erano gionte lettere deli soi ambasadori, sono
ala Porta a Constantinopoli, il gran Signor haver donato al magnif.
domino Aluise Griti Poliza; e dicono, aver visto lhorò ditte lettere.
Questi zorni e venuto uno nuovo dasdaro al governo dil castello
di Salona, mandato dala Porta, con lettere dil clarissimo Zen, qual
lo racomanda molto ali rectori di Spalato e Trau per esser suo stre-
tissimo amico. Esso dasdaro promette di vicinar bene e star in
amor con tutti. Li ho corrisposo con acoglientie etc. LV, 258.

Ad 26 Februarii. Da Sibinico di S. Bernardo Balbi, conte e
capitano, di 3 feurer, riceute a di 26 ditto. Hessendo zonto in
questi zorni il magnifico Murath chiechaia a questi confini in uno
locho nominato campo di Piero, mandoe il reverendo pre Zorzi, suo
fratello, a sua visitatione con hordene subtrazere da lui qual cosa
Et ritornato dice, non aver inteso altro salvo chel so magnifico
bassa quelli giorni havea hauto una stafeta da Constantinopoli, la
qual parti a di x zenaro passato con lettere, che la persona del
Signor Turcho con tutto lo exercito havea deliberato venir in la
Bosina per andar in Ongaria; e che fin quel hora havea butato
galie 150 in aqua, et procedevano per giornata a preparatiom dile
altre, dicendo chel mi facesse saper, che un giorno esso vayvoda
voleva venir qui a trovarmi. Disse, che al primo di questo erano
ritornate molte cavalchature turchesche, che haveano scorizzato verso
la Corvatia, et pocho lontano da Fiume; non molto contente, perche
erano sta mal menate et haveano lassato piu di cavalli 2000, et
erano ritornate con pochissima presa.

Dil ditto di 12, riceute alli 26. Alli x di questo di Scardona
per uno servidor dil magnifico Murath mi fo fato intender, voleva
venir a trovarmi, et cussi heri a nona vene con il capitano dile
fuste di Obrouaz e altri soi servitori al nro. di cavalli 14. Erra
di qui il mag. d. Zuam Diedo, proveditor zeneral di Dalmatia, et
insieme li andorono contra, el qual non volse dismantar in palazo,
ni da suo fratello, ma a caxa di uno suo parente. Et stato per
meza hora, mutatosi di vestimenti di seta e scarlato vene con tutta
la compagnia qui in palazo. Io era col dito proveditor, li andono
contra, il qual disse, mai haver voluto di qui, ma hora e ve-
nuto per amor mio et per veder li soi parenti. Et li havemo

1582. fato uno presente di seda e scarlato e confetion et pessi in zeladia, da loro molto apreciati. Et lo hanno poi acompagna con cavalli 80 per uno miglio fuera dila terra. Et esso conte si scuso, si non era sta honorato come el meritava; ringratio assai dicendo, esser sta honorato piu chel non meritava. Siche parti ben satisfatto. Affirma, il Signor Turcho in persona si aspetava in Bosina per andar a Viena; et che sil muteria pensier, con bel modo mi fara intender.

Di S. Zuam Diedo, proveditor zeneral in Dalmatia, da Sibinicho di 12 feurer. Scrive in conformità, et ut supra; et che li stratioti lo accompagnarono fino ali confini. lv, 260.

Fu posto per tutto il coleio, poi leto una suplicationom di uno Zuam Rechenich da Zara, atento li meriti soi, el qual con formenti fo mandato per il zeneral Pezaro a Monopoli, et nel andar fo sfondrato per se il navilio a formenti per duc. 260, dimanda la expetativa dil priora di S. Marco di Zara ius patronatus dil dominio nostro; et messeno, li fosse concessa.

Vene l orator dila comunita di Ragusi, nominato domino Nicolao Georgio, qual va vestito di veludo negro, et dimando licentia di partirse con haver una letera dila Signoria, et alcuni soi legnami tolti sul suo, di qual parte e sta recuperadi et vol condurli a Ragusi.

A di 29 Febbraro. Da Roma dil orator nostro di 23. Referisse adi 28: come il segretario dil re Zuanne, volendo risposta di quanto havea esposto al Pontefice, Soa Santità fe reduer la congregatiom di reverendissimi cardinali et rispose, si mandasse uno homo di qui con commissiom di trattar la paxe; et che in dieta a Ratisbona sariano li oratori di tutti, et scriveria exortando la pace et accordo; over vedesseno di prolongar le trieve. Et questo el Pontefice ha da in scrittura al prefato secretario, il mostrò al Papa una lettera dil S. Turcho dil mese di Decembrio, scrivea al re Zuane; era contento facesse pace con Ferdinando con questo li restituisse tutto quello el teneva, aspettante al regno d' Ongaria; et che etiam lui voleva restituir il tutto dil regno, chel tien, eccetto Belgrado, lv, 266.

A di 2 Marzo 1531—32. Copia di una lettera scritta per il mag. sanzaco di la Vallona adi 22 zener 1531. Altissimo di ogni honor et baylo et capitano di la città et insula di Corfu la debita salutatiom. Mandemo a la S. V. con li nostri consiglieri; ne havete scritto per do galie de corsari, che se ritrovano alla Prevesa et in quelle bande; et nui havemo inteso come se aspettavano nave x, zoe 6 di Andrea Doria et 4 del gran Maistro; et vi ringratiamo di la bona pace et amicitia tra nui havete fato come amici fideli et amicissimi; adunque per 5 over x galie è nostro debito de salvar, che non debino far niun danno in el loco, et alli mercanti in quel locho. Scriveme per intender et scriver del gran Signor e se havete inteso over intenderete armata grande in quel loco; scri-

vetemi per intender et scriver di ciò che intenderete di quelle bande al mio Signor de molti anni come sete veri amici et dileti, et come salvate li sui loci, et li sui homeni, et le sue scalsie, che non habbino nissun danno; et molti sieno li anni vostri. LV, 269. 1352.

Ad 2 Martii. Fu posto per li savij expedir l orator dila magn. comunità di Ragusi, qual vol repatriar, vid. licet darli una patente, sia resguardato a farli danno ale cose di quella città, et tratarli come amici; et a lui sia donato duc. 50, poi fo azonto altri 50, perche i Pregadi fe remor, che erano pochi, et fo dito 100 in tanti panni di seda. Et fo leto la patente LV, 276.

Ad 7 Martii. Da Zara di S. Aluise Bom, conte, e S. Vicenzo Zantani, capitano, di 2 marzo, riceute a di 7 ditto. Come zonto de li d. Giacomo Darmer, sopracomito, vien a disarmar, li hanno fato intender, vadi in Histria e li aspetti ordine. Di novo si ha, come la Porta havea mandato ordine al sanzacho dila Bosina e a uno altro sanzacho, dovesseno far ponti sopra la Sava, per che il S. Turcho vol passar in Hongaria per queste bande basse, zoe dila Bosina; tamen questo si ha senza fondamento. LV, 282.

Ad 7 Martii. Da Sibinico di S. Bernardo Balbi, conte e capitano, di 21 feurer, riceuute adi 8 (sic) marzo. Scritti per altre, esser stato qui il magnifico Murath chiechaia, hora auiso, che mo terzo zorno venuto il ditto in Salona li sopragionse uno nontio dil sanzacho con una letera, qual leta subito a stafeta ando in Bossina a trouarlo. La causa non si sa; se dize, il sanzacho auer auto mandato di la Porta di dover far preparar li ponti con quelli altri sanzachi sul fiume Saua et Draua per passar lo exercito dil ditto Signor, e che Murath caualchaua a quella volta per questo effecto di far far ditti ponti. LV, 283.

A di 10 Martii. Da Constantinopoli di S. Piero Zen, orator et vice-baylo, date in Pera adi 30 zener. Il campo si fa presto, maximamente poi venuti questi auisi dil re Zuane, che l archiduca fa armada nel Danubio, et ale cose de le trieve non si vede resolution alcuna. E venuto noua, come corsari Rhodiotti hano asaltato la Preuesa, fatto grandi danni, e questo ha spento li spironi a li fianchi di costoro, siche questo stimulo dil una et l'altra banda li accelera et accende con lo aricordo di le cose di Modon, che non li va fora di la mente. Heri gionseno de qui auisi, come Bogdani hanno da una grande strage a Poloni, et dicessi esser morti di Poloni x m. et pr si 100 de li primi, et morto il capitano zeneral. Questo Signor, che era andato a la caza e dovea star fora ancora 4 giorni, era ritornato. Questo auiso tutto era in zifra. Item scrive, Aias bassa voria esser pagato di soi crediti da quel Firenze dal Zante. LV, 292.

Dil ditto (Piero Zen) di 30. Il rdo. Gritti mi ha mandato a dir, come il Signor li ha dona Segna, Clissa et Poliza; et ha scritto a

1592. quel sanzacho, non se impazi piu; et manda uno zaus ali sanzachi, li fazeno la consignatione; el qual andara a Spalato e Poliza, azio non dagino aiuto di vituarie, come hanno fato sin hora, ne se dagi soccorso al conte Piero Crosouich (i. e. Crusich), et in la rocha di sora Clissa, perche la terra et il borgo chiama ditto rev. Gritti; et che auto avera Clissa, vol far ruinar quel castello, fato a Salona, qual el Signor lo tien in piedi, azio per quella via non vadi vittuarie in Clissa. L armada in l arsenal si lavora et lo exercito etc. LV, 294.

Ad 14 Martii. In quarantia criminal, reduta a inquisitionom di syndici di Dalmatia, S. Andrea Barbarigo, stato syndico, non erra, il colega S. Angelo Malipiero introdusse il caso et messe di retenir S. Hironimo Celsi, quondam S. Stefano, fo proveditor a Budua, per sei capitoli: primo tolse una dona in caxa, li cavo duc. 150 dile man et altre robbe, prometendo tenirla in caxa et farli del ben, nel compir le tolse li soi denari disse: vi daro duc. 60 dil resto duc. x al anno; lei non volse et nulla li ha da. Item 5 pelegrini capito li, andavano al s. sepulcro, smontono con le arme, li condano duc. 25 per uno. Item spoio uno prete al altar. Item ali fanti li pagava di robe dile so regalie, et lui teniva li danari; et . . . et fo il 3. consier di sora, che vene S. Pandolfo Morexini in loco di S. Hieronimo Loredano, amalato. Ando la parte 11 di procieder, 9 di no, il resto non sincere; poi 9 di si, 9 di no, 18 non sincere. LV, 297.

Da Sibinico di S. Bernardo Balbi, conte è capitano, di 26 feurer, riceute a di 14 marzo 1532. Come hauendo mandato uno suo explorator in Cli(u)no, el qual eri ritorno, dice: si divulgava de li, esser venuti do mani di consieri dala Porta a quel sanzacho, dovesse far far preparatiom di ponti sul fiume dila Sava per passar lo exercito. Et cussi exeguirà. Et che il Signor con tutto lo exercito over la mazor parte veniria in Bossina, dove passarono l'altra volta al castello di Sabaz apresso Belgrado, non voleno venir, ma questa fiata passerano oltra dito loco di Sabaz nel fiume di Sava, più basso assa dil primo, distante l'uno dil altro zercha zornate 8, per passar in Slouigno, territorio hora possesso per il re di Romani, molto habitato et ubertoso respeto ale vituarie, per redur quello sotto il regno di Ungaria, sicome era prima, dove poteno passar alla volta di Viena, a venir qui, Deus avertat, in la patria di Friul. Si dice, etiam pèr mar fa una potentissima armata, chi dice per andar a Cicilia, altri per andar a Napoli over Roma. LV, 299.

Da Trau di S. Aluise Calbo, conte e capitano, di 21 feurer, riceute a di 14 marzo. Ozi e venuto de qui il chadi, mandato dala excelsa Porta, qual ha el carico dilo emanato di Macharscha, Narenta, Spalato et Trau, il qual l'orator Zen ne scrisse, lo ricomando alli rectori di Dalmatia, et e suo amicissimo. Et venuto a trovarmi mi apresento uno tapedo, et io li donai una bella taza d'ariento et li fezi careze et acoglietie e bona ciera. Questo ha narato, la vera amicitia ha con il clarissimo Zen, e li honori li fo fati dal gran Signor al suo zonzer a Constantinopoli, e da tutta

la corte; et il Signor li dono do bellissimo veste d oro, e fecelo 1532.
 riposar alcuni zorni, poi li do uno pasto, che costo duc. 8000. Et
 dito Zen disse, chel staria uno anno a Constantinopoli. Il Signor
 disse: non seti per partirne fino areti la vita, et poi morto il corpo
 vestro faro meter in una cassa d arzento e mandarlo ala patria vo-
 stra. Dice, come era sta intertenuto do zorni per darli il coman-
 damento de poner li confini a tutta la Dalmatia et letere scrive
 al bassa di Bossina; ma che erano venuti li oratori persiani a la
 Porta, che non li havea potuto expedir il comandamento, ma sara
 expedito. Et come havea letere e comandamenti dil gran Signor,
 che le fuste di Obrovaz siano tirate in terra, ne piu si armino.
 Et disse, l'andava con ditti comandamenti dal bassa e poi veniria
 a Venetia dicendo haver comission dala Porta di punir e castigar
 tutti quelli, facesseno danno ali confini nostri overo vicinasse male.
 Et se offerise molto promettendo, si stara pacifichi e tranquilli.
 Da poi in secreto mi disse, aver sentito dir di bocha dil Signor,
 che la forteza fabrichata a Salona vol sia distrutta et ruinata. Io
 li dimandai zercha la guera, rispose, che al suo partir a Constan-
 tinopoli si facea grandissima preparation di exercito per andar ala
 volta di Viena over Bohemia; et si teniva, che Signor andaria in
 persona con lo exercito fra la Sava et la Drava; et che si faceva
 armada da mar, et si diceva, andara ala volta di Cìcilia over di
 Puia. Scrive, de qui e venuto una nova portata da Turchi, che
 cavalchando Amorath chiechaia da Sibinico per andar a Salona per
 la strada da uno corier di la Porta li fo portato uno comandamento
 dil gran Signor, nel qual si conteniva, esso Morath subito do-
 vesse andar ala Porta, e li Turchi dubita, chel ditto Morath . . .
 LV, 299.

Fu poi leto una suplication di uno Zuam Segenti da Cataro, sa-
 liner, et posto per li consieri cai di XL et tutti i savij, che atento
 el dito Zuam Segenti habbi servito per saliner nel locho di Risam
 con salario di L. 7. . . . al meze, per tanto a Nicolo suo fiol, al
 qual per S. Domenego Griti, olim rector, li fo concesso ditto officio
 dapoi la morte dil padre, per tanto li sia cresuto, siche l habbi
 ducati 2 al meze corenti con questo, che li sali, si vendino, debba
 si vender a sue speze . . .

La gratia di Agustim da Veia, vol una fontegaria, ut supra.

Da Zara di S. Francesco Dandolo, capitano dil Colfo, di 17. Come
 hessendo zonto de li per interzar la sua galia non ha trovato solum
 do homeni, habbi voluto tochar danari, videlicet fusse dnga (?) tra
 lui e la galia Bemba, e questo e processo per la fama di armar il
 zeneral, et che si armera per ruodolo, hanno mandato officiali per
 le ville per veder di haver homeni etc.

Da Zara di S. Alvixe Bom, conte, e S. Vincenzo Zantani, capitano,
 di 21. Come haveano ricevuto le nostra letere zercha far la de-
 scription di homeni, si potranno haver de li, et dicono tutto do haver
 refudato et per venir instructi, haveano fatto far la deseritiom dil
 paese per poter referir; et cussi hauta la manderanno.

1532. A dì 22 **Marzo**. Magnifice et clarissime domine, multum honorande. Io scrissi heri vna a V. S. di quelli Polani, io manchai di scrivere, che al suo partir di Cracovia era zonto un ambassator dil Turcho. Jeri sera zonse de qui certi frati zoccolanti, che vanno al capitulo in Cicilia, Ongari di una terra si chiama Varidim, loco di Ferdinando, dimandati quello sente di quelle parte, in parlare et in segni di gran tristeza dicono mal, et che aspettano, che zà alli confini de Ongaria sono zonti et zonzevano di Turchi, et za hanno fatto ponti assai sul Danubio, che passano artellarie grosse et concludeno, che venivano alla volta di Vienna; in fine pronosticano mal assai; dimandato dil re Zuanne, dove el se attrova, dicono si è in Transilvania, e si aspettava alla volta di Cinque Chiesie; et che a Viena si fortifica in gran pressa; dimandati: si sono soldati in Viena, dicono di no. Altro non habbiamo. Da Venzom adi 21 **Marzo** 1532. Antonio Bideroso capitano. LV, 421.

Ad 31 **Martii** 1532. Copia di comandamento dil Signor Turcho ai sanzacho di Bosna et al cadi di Scardona, mandato a la Signoria in letere dil Zem di 20 feurer 1531 traduto di . . . in vulgar latim. Allo eccellente Principe et clemente, spectabile, magno et supremo, degno di offitio et de ogni honor, Signor sanzacho de Bosna, a cui in felicita prosperi, et allo eccellente iudice sententiarum, pien de doctrina et eloquente doctor cadi de Scardona, augmentando la sua doctrina. El ditto sigillo mio et excelso lustrato sara, noto vi sia, come per auanti el baylo veneto hauea exposito ala mia excelsa Porta et hauia notificato, come che le fuste, che in quelli porti, che sono nel porto di Hobrouazo, a una fiera de Ancona corsezando haueano depredata 80 persone di homini et di molte altre robe et nauilij veneti, per disarmare et per far processo di tal causa fu concesso et mandato il mio excelso comandamento, che per tal causa tutti quelli malfactori, sia pur di che sorte, conditione si voglia, de trouarli et farli prender; et dicesi ritrouando li delicti lhorò, dapoì che dechiarito fosse, farli mettere in carcere con darne notitia a la mia sublime Porta, dicesi in la meliore forma sera lo tenore di lo excelso mio comandamento. De la qual cosa de la tal preda di homini captiuati, uno di quelli qui in la cita di Constantinopoli era ne le mani di una persona, si e ritrouato e toltolo et examinandolo se siamo certificati di la verita dil tutto giustificati. Et infra le altre cose ne ha narato, come de la cita di Ancona doi homini trouarsi captiuati, uno nominato Lunardo et lo altro Giacomo, li qual certo se atrouano schiavi li a Hobrouazo in mano di certi patroni, et a lhorò fu tolto spiciarie per ducati mille et di molte sue altre robe, barche, nauilij, homini veneti con alcune quantita di sede; et siando noi di questo chiariti esser la verita, dicesi, pertanto comando, che come el comandamento mio excelso sera lustrato, tutti quelli malfactori, che hanno comesso tali delicti e fato tali insulti, siano de che qualita et conditione se voglia, farete mettere ad executione, quanto era el tenore de lo primo altro mio

comandamento excelso, de far ritrovar et far prender tutti li dicti malfactori; e di poi tutte le preditte robe, facultà et persone di homini con tutta la summa di le robe fareteli ritrouar, et faretì venir a luce, et dapoi le consegnarete tutte a lo latore, venira, et di questo mio excelso comandamento vi presentera con lo sigillo imperial, prestandoli ogni optima fede, e dico vi sia noto di fare. Dato adi ultimo de guimadie lachur curente lo anno 938 in la residentia de Constantinopoli. LV, 326. 1582.

Ad 1 Aprilis. Da Sibinico di S. Bernardo Balbi, conte et capitano, di 19 et 20. Il sumario diro qui avanti et fo sagramento il conseio dile tener dile letere, azio l orator dil imperator non lo intendi. Joannes rex m. p. * LVI, 1.

Da Sibinico di S. Bernardo Balbi, conte e capitano, di 19 Marzo, riceute a di primo April. Come hora e gionto uno mio explorator, parti eri da Cli(u)no, referisse: za zorni 6 passo alla volta di Bossina uno orator dil seren. re di Romani con zercha cavalchatura 60, qual va alla excelsa Porta a Constantinopoli, e condusse seco uno bellissimo presente per donar a quel illustrissimo gran Signor. Et si tien per certo de li, che ditto Signor Turcho soprasedera a cavalchar et mandar lo ezercito verso l Hongaria, et questo l ha da persona, sta in Cli(u)no, el qual havuto da me qualche piacer, e non mancho merita fede di quello merita il rever. pre Zorzi abate; et presto si aspetta ditto Zorzi, dal qual si sapera.

Dil ditto di 20. Come ozi per via di uno servidor del rev. pre Zorzi abate, mandato heri di qui apostà, partito da Cli(u)no, ha inteso quello scrisse heri, et chel ditto orator era gionto a un castello apresso il Serajo, dove stanza il bassa di Bossina, con cavalli 60. Il qual bassa a mandato a dir ala Porta di tal venuta, et mandato molte cavalchature per accompagnarlo; et a di 13 lo aspetavano nel Serajo. Pensa, sia etiam uno altro orator di re Zuane, qual porta il tributo over qualche honorato presente al gran Signor; e dice, si iudica de li, sia per seguir certo acordo tra il re Zuane e il re Ferdinando. Se divulgava etiam, che al stretto si trovava da galie 60 in 80, e se ne aspetava dile altre di giorno in giorno. LVI, 2.

A di 6 Aprilis. Da Udene di S. Toma Contarini, luogotenente, di primo Marzo, ricevute adi 5 Aprile. Come havendo mandato uno Lucha Crovato ala volta di Ungaria, qual è habitante de qui, et hessendo ritornato sabato dice, essere stato in Lubiana, dove si faceva conseio per crear uno orator per nome del re Ferdinando al Signor Turcho, e questo fu alli x di Marzo. Poi ando in Petavia, dove intese; ando poi a Cinque Chiesie, parlò con uno parente suo, et era di nova, dice li praticioe con molti Turchi, con diverse mercantie, et danno obbedientia al re Zuanne; poi andò a Pressburg,

* Epistola vayvodae ad statum Romani imperii, in qua iterum omnium aerumnarum Hungariae causam in Ferdinandum retundit.

1532. dove se incorono il re d' Ungaria, e li era il re Zuanne; dice haverlo visto, et con lui era un Turcho di reputatiom, qual pensa dover esser un sanzacho dil Turcho, et era stà insieme con un homo dil re di Zuanne a uno loco si chiama Radigona, dove attrovandosi alcuni noncij dil re di Romani per vedere di far qualche accordo; li due erano partiti senza conclusione; et che 17 over 18 zorni era che il re Zuanne parti de li per andar a Varadin, per andar poi in Transilvania. Dice, in quelle parti di la Sermia non farsi provision alcuna, excepto haveano fatto uno capitano chiamato Cocianer per nome dil re Ferdinando; dice haver inteso in tutti li lochi dil Signor Turcho da Belgrado in suso la Sermia farsi grandissime provision di vittuarie; et che era sta fatto comandamento da parte dil re Zuanne, che tutti stagino in ordine, perchè se dice voler venir fino a Vienna, ma che quelli d' Vngaria mal volentieri si moveno. Dimandato, quel se diceva del rdo. Griti, dice, chel si dovea partir da Costantinopoli per Polonia. LVI, 8.

A di 6 Aprile. Da Trau di S. Alvixe Calbo, conte e capitano, di 24 marzo, riceute a di 6 Aprile. Come per uno Turcho di bona fama, ozi capitato di qui per sue fazende, e altre bande si ha, il bassa dila Bossina e Murath cechaja, qual e li col bassa, fanno con solecitudine adunar gente a piedi et a cavallo un piu non poteno, per qual impresa, non sa. Item heri Malcochio capo dile gente turchesche a Salona ha ditto, haver aviso, che venendo per la Bossina do oratori dil re di Romani con presenti per andar alla Porta, et che per il Signor di quella provintia e sta intertenuti, et spazato uno vlacho alla Porta; et che si ragiona tra Turchi, che i non saranno admessi. Scrive, haver fato publicar la parte del imprestido dil clero, e niun fin hora e venuto a pagar. LVI, 8.

Ad 10 Aprilis. Da Constantinopoli di S. Piero Zen, orator et vicebaylo, di 4 Marzo, riceute adi 8 April. Come hessendo ala Porta con questi merchadanti mori damaschini venuti contra il Prioli e Veniero il magnifico Imbraim Bassa volse, i venisseno a caxa mia; e li aldise, che li saria fata raxom; et hessendo qualche difficultà si tornasse a la Porta. Lhoro voleano, fusse li chadi Lascher; esso baylo non volse dicendo, non tocha a lhoro a judi-char tal cose. Da poi venute a caxa vene da mi Janusbei, turziman di la nation, dicendo esser venute de qui uno Sultain dil Signor, supra il qual in Cypro e sta fato una croxe, et e mal, sula testa dil Signor si fazi tal cose; et lo manda incluso, perho si scrivesse, non si facesse piu tal croxe.

Dil ditto di 6. Eri ricevute nostre di 5 et 13 zener con li auisi dil Papa e la risposta fatoli, ando dal magnifico Imbraim, e li comunico il tutto, e come la Signoria nostra voleva mantener la pace con questo Signor; et era di candido animo etc., rispose: lo credeva, e quello la Signoria vora, da nui l' avera dicendo, se la Signoria ha di bisogno di qual cosa, la comandi; et come erra sta

dal Signor commesso al capitano dil armada, non fazi alcun danno a nostri; e si la Signoria lo rechiedesse, vadi dove la vuol; e cusi darà ordine al campo da terra. E questo instesso e sta ordina, fazi a Franzesi et Anglisi Ezzo orator Zen ringratio sua Signoria dicendo: questo Signor e la toa Signoria mantien la fede, et e di sua parola; e cussi si dia far e li altri passadi non feva cussi. Rispose: non so quello feva li altri Signori, ma questo Signor vol mantener la sua fede, e far cosi. Poi l orator lo prego, auisase il Signor de li auisi; promesse di farlo. Poi li parlo di Scardona, disse faria far il comandamento, et a fato restituir alcuni schiaui, erano de qui Scrive: poi vene da lui Janus Bei a dirli, ut in literis, ma e sta troppo; et scrive, l arma si sollicita a metter ad ordine, non ussira avanti mezzo april, et lo exercito per tutto april, e qualche di di altro a la piu curta. LVI, 12.

A dì 10 Aprile 1532. Da Zara di S. Alvixe Bon, conte, et S. Vicenzo Zantani, capitano, di 26 Marzo, riceute a di 6 Aprile. Come ozi e zonto qui uno navilio, patron santo da Trau, cargo de megj, parte dila Valona ozi 8 zorni, referisse, esser sta armate li a Valona fuste 4, una e come galiom, do altre piccole, tutto interzato de Turchi, e doveano ussir, e alcuni Judei dicono sonno ussidi. Et che a di 24 in canal di Curzola fu viste le galie Justiniana e Grimana. Scriveno, manderanno la descriptiom de homeni di quel territorio, et come il capitano dil Colfo, e S. Davit Bembo sopra-comito, e stati deli, a trovato pochissimi homini, il terzo sono forestieri, et e partiti. LVI, 12,

Ad 11 Aprilis 1532. Da poi disnar fo Pregadi . . . Da poi fu letto una lettera del conte Piero (Crusich) data in Lupoglauro adì 25 April, latina, drizata ali cai di x et di credenza. Manda di qui domino Nicolo de Andreis, castelano suo in Lupoglauro, et si sottoscrive: Petrus Crosouich Clise et Lupoglaue Comes. LVI, 77.

Ad 13 Aprilis. Da Trau di S. Alvixe Calbo, conte e capitano, di 4 Marzo, receute a di 13 April. Come havia hauto uno aviso da S. Hironimo Vituri, nobel di questa, come il rev. d. Alvise Griti erra zonto questa matina a Suigna, locho dil S. Turcho, lontano di qui zercha una zornata, con assa cavalli; et manda una letera inclusa Item e venuto qui uno stratioto, vien di Spalato, qual dice, che passando a Salona ha visto Turchi al nro. di 500 cavalli, che se ponevano a ordene per voler cavalchar contra ditto Griti.

La letera dil Vituri dice cussi: Magnifice et generose domine mi! Adesso che sono hore 17 me vene uno aviso, come le zonto il fiol dil serenissimo sta matina a Snamim, con lo qual sono venuti assai cavalli, ma non mi sape dir quanti sono; et con lui sono vegnuti alcuni Turchi dil so campo. Tal nova io la mando ala V. S., ala qual mi raccomando. Die 4 Martii. Servitor Hieron. Victuri.

Dil ditto di 4 hora di note. In questa hora per do venuti di Salona si ha inteso, non esser il Griti, ma dom. Zuam Griti, suo

1582. comesso, accompagna da bellissima comitiva di cavalli; e afirmano, e venuto per tuor il possesso di Poliza per nome dil prefato Griti. lvi, 17.

A di 15 Aprile 1532. Di S. Francesco Dandolo, capitano dilegalie bastarde, da Sibinico di 1; dil suo zonzor li, et non ha trovato pur un homo per la fama di armar cavodolo (sic) a Zara trovo homeni, siche li manca aver il numero di homeni, ut in literis.

Di S. Bernardo Balbi, conte e capitano a Sibinico, di 2. Scrive in conformita ut supra, e come dito capitano di Colfo e partito per Spalato, et . . . scrive in quelle terre e teritorio e poche persone, niun vol andar in armada, cussi stenta haver homeni de li S. Francesco Pasqualigo, proveditor dil armada.

Di S. Alvixe Zigogna, conte e capitano di Dulcigno, di 1, zercha avisi di Turchi li confinanti a Scutari e di progressi loro; il summario scrivero qui avanti. lvi, 31.

Ad 16 ditto. Da Ratisbona di 4 Aprile 1532 . . . Per le nove, che per li più freschi avvisi si sono hauti d'Italia, et maxime dil nostro armar venetiani, qui non si tien, che le cose Turchesche per mare debbano esser così grande, come prima era il rumore; ma per terra non si fa alcuna cosa in contrario deli primi avvisi; per onde si posse sperare, che la impresa non habbi a succedere, benchè al presente non se ne parli con quella efficacità che si faceva: ho però inteso questa mattina e per avvisi di la gionta di molti altri cavalli de T. in Buda, ma non si scia il vero. Le provisioni di munitioni e vittuarie a Belgrado perseuerano, e dal canto di qua non si manca al tutto le provisioni necessarie, cercha le qual non c'è più di quello, che per altre mie ho scritto. Qua non è ancor venuto personaggio; pur di giorno in giorno giongevi gentilhomeni, et fino heri per certo, che la Dieta si gionterà almeno per le cose Turchesche. Si ha nova, che il duca di Sassonia electore sta alla morte di una horribile infirmità, che è il focho di sant' Antonio, qual l'ha impreso in un piede; i medici già gli hariano tagliato, perchè il mal non si irompese più inanzi: pur fin hora dicesi esser poca speranza di la sanità sua, avvantaggio però non serà di la sua morte, perchè il fiolo è assai più obstinato del padre, il quale è incorso in questa heresia più per il timore dil figliuolo, che per propria volontà, hessendo in tutte le altre parte reputato homo da bene . . . Dapoi scritta ma non serrata la lettera si senteno novi avvisi, che confirmano la venuta dil Turco in Hongaria; e anche pare, che le cose da mare sieno più galarde di quello che per ultime nove venute da Italia sè intese. lvi, 20.

Ad 16 Aprilis. Da Dulcigno di S. Alvixe Zigogna, conte e capitano, di 1 april, riceute a di 14 ditto. Come il sanzacho di Scutari, che in suo tempo non e stato piu in queste bande, e venuto a Scutari, e a voluto veder il paese, andando continuo cazando finalmente e venuto in una sua villa dita di Columpsi, lontana di

questa città cercha miglia v, al qual feci un presente di rinfreschamenti, pan, vin et biava secondo il poter di questa pocca cita, e li mand(a)i a dir essermi sta grata la sua venuta, offerendomi etc. 1532.
 Il qual levato ritorno a Scutari, dove coadunato uno exercito fra cavalli e pedoni, fra Turchi et christiani, soi subditi, da persone zercha x m. come se dice; et se avio in questi zorni ala volta di Montenegro, non facendo intender la intention soa. Et in questa hora per via di Scutari ho nova, chel fece uno assalto al improvviso sopra do soe ville, nominate li Piperi et li Chuzi, per depreddar quelle, le qual, si dice, sono assai habitate. In quel primo assalto amazono et feno schiavi assai, ma poi per le ville scoperti venero ale man con quelli, et li Turchi furono maltrattati; et dicono, mai non esser stati a pegior partito ne piu vergognato sanzacho, di questo sia stato. Tutta la soa gente e sta amazata, tre vayvodi de li migliori, ch' avesse seco, e uno cechaja, che era suo canzelier de li primi, l havesse, e di poco lui ha scapulato, et tirato in Montenegro a Podgoriza, e ancor non compieno di zonzer le sue strapazate gente. LVI, 20.

Ad 18 Aprilis. Fu posto per li savij dil conseio terra ferma, et ordeni una parte zercha li oratori dila comunità di Cataro, nobeli et populani, quali havendo discordia fra lhorò et alditì dali savij, et persvaso ad acordarsi insieme hanno fato una compositiom, ut in ea, per viver tra lhorò in pace; perho la dita aprobatom sia confirmata, la qual vol, che la isola sia di nobeli, come era per avanti, che fosse afitada, ma ben cadaun si possi redur suso et salvarsi in dita isola, come si feva per avanti. Item le appellatiom dile sententie fino a ducati 75 vadi al proveditor di Cataro, qual habbi do balote, il camerlengo una, li tre nobeli dil conseio secreto 3; et venendo le balote a paro si mandi il caso a uno dottor a Padoa, ut in capitulis, et uno altro capitulo, ut in eo. Sotoscrita per Pompeo di Pasquali, commendatario di S. Zorzi de Colfi et Zovo Bisanti, oratori di nobeli, et Trifon di Truscho et Andrea Murcho, oratori dil populo. LVI 23.

Da Trau di S. Alvixe Calbo, conte e capitano, di 7 april, riceute a di 18 dito. Come a di 14 avisoe il zonzer dil nontio dil rev. Griti, al presente avisa, quello zonze in Poliza, e tolse il possesso. In questa note son avisato, eri a mezo zorno quelli Turchi, che sono a Salona, havendo aute lettere portate da uno corrier a posta dil bassa dila Bosina, havendo fata imboschata ali Clisani e corso fino alle porte di Clissa; e fato prigionì 32 Clisani e fato butini di gran quantita di animali, tra li quali erano alcuni dil territorio li Spalato, et inteso questo volseno, fosseno restituiti essi subditi a Spalato.

Da Spalato di S. Lunardo Bolani di 6, riceute a di 18 dito. In questi giorni e venuto di qui Malcoch beg. capitano di Janizari il castello di Salona, et ha fato certa distributiom di terreni, nella quale ha passa oltra la fumara, che divide li territorij; e si ha

1532. essteso sopra questo territorio per do balestrate in largheza, zercha do mia in longhezza, apprendendo molti terreni de questi subditi, scaziando li lavoratori; et li ricevemo il teratico di terreni sotto protesto, siano di Clisani, che cosa contra la verita di questo ho avisato con letere a Constantinopoli. Hozi li Turchi hanno fato zerta imboschata di qua e di la da li monti di Clisa, et hanno acolti Clisani al pascolo con li lhoro animali, deli quali ne hanno preso la maior parte et anime zercha xxx, e fra questi erano di nostri subditi, i qual e sta restituiti. Ho hauto per diverse vie, per Turchi venuti noviter da Constantinopoli, conformi parlano, el Signor Turcho ha fato grandissimo preparamento di ezercito da terra, quanto mai habbi fato, venir li artificii e janizari dile forteze e li spachi, chi con 5 chi con 6 homeni secondo il poter lhoro con celade brazali et panciere fatto pene stretissime; et il so partir sora Sava et Drava, dove per avanti passoe, et acostarsi verso Xagabria, per esser quel paese pieno di zente e vilazi, et non per dove passo l'altra trata, per esser ruinato ogni cosa. Il Bassa dila Bosina e il sanzacho dil Ducato hanno auto hordine andar con le zente lhoro alla volta dila fiumara Cupa in Slovigna; et li aspeterano il Signor, poi tutti si transferirano ad uno ponte di piera sopra il Danubio, dove si afirmarano con animo havendo contrasto di far la zornata. Nel animo dil gran Signor (non) e di expugnar cita, ne condusse seco artellarie da questo efetto ma solo da campo, non havendo contrasto ha terminato ruinar tutti quei paesi. Eri arivo de qui uno frate minorita, venuto insieme con ms. Nicolo Querini, nontio e dragoman dil rev. Griti; mi ha dito, esso ms. Nicolo e rimasto in Poliza per haver il possesso di quel loco; et mi ha portato letere dil orator Zen da Constantinopoli, qual mi scrive, le cose dila conservation dila paxe andar benissimo, e la excelsa Porta hauto dispiacer dile operationi di Turchi dil castello di Salona, come io lo avisai; e che haveano fato ruinar il castello; ma il Griti aspeta prima dommar Clisa, e dice stara finche si veda questa cosa, il qual nontio suo e venuto per questo, e ditto nontio doman dia venir in questa terra, avisaro etc. LVI, 28.

Ad 21 Aprillis. Gionse uno bragantin da Ragusi, e zorni 14 parte con uno predichator, a predichato deli questa quaresima, et alcuni Ragusei merchadanti, ne portano alcuna letera, che parse di novo, non fusse letere almen di Jacomo di Zuliam da Ragusi nostro corespondente. LVI, 29.

Novi izvori o L. Komuloviću.

Priobćeno u sjednici filologiĉko-historiĉkoga razreda dne 13. srpnja 1884.

SKUPIO O. PIRLING.

U XIV. knjizi ovoga zbornika bijaše tiskano više spomenika, tiĉućih se L. Komulovića uz uvod sastavljen predsjednikom dr. Fr. Raĉkim. Ovdje priobćujemo opet nekoliko izprava uz kratko razjasnjenje.

Pod br. I. i II. priobćujemo dva breve Grgura XIII. na Komulovića i suputnika njegova Isusovca Radia. Oni potvrđuju slutnju dra. Fr. Raĉkoga (Starine XIV. 84) o dobi izaslanstva Komulovića, tada kanonika zadarskoga, u Tursku. Ove izprave je nužno izdati na svjetlo, jer prieti pogibelj, da će matica do skora neĉitljivom postati. Od spomenika pod br. IV. izdani su neki odlomci profesorom Uspenskim (Русская историческая библиотека т. VIII.); ali drȓimo za potrebno, da se cjelovit priobći obzirom na vaȓnost njegovu i da ĉitatelj odanle ocieni diplomatsku vještinu našega Komulovića. Šta se tiĉe dobe ovoga komada, mi ga odnosimo na 21. stud. 1593 a ne, kako prof. Uspenski scienu, na god. 1594; jer službenomu textu vatikanskomu ide svakako prednost pred onim u knjiȓnici Chigia, koji upotrebi Uspenski, i jer je Komulović bio već u Beĉu koncem god. 1593., pošto je jedan dio svoga naputka izpunio bio (Starine XIV, 88). Više podrobnosti veoma znamenitih o znaĉaju i umu Komulovićeĉu, o njegovu odaslanstvu u Poljsku i u Moskvu nalazi se u dopisih nuncija u Varšavi Germanika Malaspine, biskupa od sv. Severa, na stoȓernika San Giorgia, neĉaka pape Klementa VIII. Ovi su dopisi veoma obseȓni, te smo iz njih pocrpali što seȓna naš predmet odnosi (br. V—XI, XIV, XXI—XXIII), God 1596. bijaše stoȓernik H. Caetano poslan u Poljsku kano legat rimske stolice. I u njegovih pismih (br. XVI—XX) imade spomena o Komuloviću. Spomenici pod br. XXIV i XXV moȓebit su medju svimi najznamenitiji. Do sada se nije upravo ništa znalo o uspĉehu Komulovićeĉa izaslanstva u Moskvu. Dva pisma cara Teodora na papu Klementa VIII. daju nam o tom podpuno razjasnjenje. Ćast, što su ova dva pisma nadjena, ide mojemu drugu o. Budiniću.

Nalaze se pako na kraju jednoga omotka rukopisa, koji je nekada spadao kolegiju dubrovačkih Isusovaca a sada se čuva u tamošnjoj franjevačkoj knjižnici. Pisma su pisana rukom samoga Komulovića, kano što drži mons. Passarini, arkivar i paleograf u arhivu kneza Borghesia, gdje imade više vlastoručnih pisama Komulovićevih, a kojemu sam poslao jedan snimak dubrovačkoga rukopisa. Ovoj se okolnosti ne valja čuditi, jer je Komulović, vrativši se jedva u Rim, stupio dne 1. travnja 1599 u isusovačku družbu a dne 11. srpnja 1608 god. umro u Dubrovniku. Osim toga ova su dva pisma veoma slična listovom istoga cara Teodora na cara Rudolfa, koji su u isto doba pisani i izdani u „Памятники дипломатических сношений древней Россіи съ державами иностраніи“ т. II. с. 555, 583. Pismo pod br. XXV jest skoro istovjetno s listom upravljenim na cara, razlika je samo u imenih i okolnostih osobnih.

Pomoći ovih izvora, koje ovdje iznosimo na svjetlo, mogu se izpuniti praznine i može se uzkrisiti liepa i plemenita osoba L. Komulovića. Nećemo propustiti a da to skoro učinimo.

U Parizu mjeseca srpnja 1884.

I. A. 1584, 10. Januarii, Romae. Papa Gregorius XIII. delegat A. Comuleum et Thomam Radium in Turcarum provincias.

Dilectis filiis Alexandro Cumuleo, canonico Jadrensi, et Thomae Radio, societatis Jesu professori, vel eorum alteri Gregorius pp. XIII.

Dilecti filij salutem et ap. ben. In apostolicae sedis specula disponente domino constituti pastoralis sollicitudinis oculos ad omnes Christi fideles et praesertim ad eas orbis ecclesias, quae propter locorum distantiam opem et operam nostras magis implorare dignoscuntur, paterne dirigimus, atque per visitationis remedia aliisque, quibus possumus, rationibus in illis religionem Christianam conservare; ubi vero collapsa est, restituere, animi nostri indefessi vigilantia procuramus; quodque per nos ipsos praestare nequimus, id per personas ecclesiasticas, quae fide et integritate probatae sunt, adimplere studemus. Itaque motu proprio et ex certa nostra scientia, ac matura deliberatione, vos, de quorum prudentia ac Christianae religionis et orthodoxae fidei zelo plurimum in Domino confidimus, nostros et apostolicae sedis generales et speciales visitatores, reformatores et delegatos in provincia Albaniae et alijs civitatibus et locis adiacentibus, in quas et quae vos contigerit pervenire, Turcarum tamen tantum ditioni mediate vel immediate subiecta, per presentes in solidum creamus, constituimus et deputamus, ac vobis per apostolica scripta mandamus, et in virtute sanctae obedientiae iniungimus, ut etiam vobiscum, si opus fuerit, assumptis aliquibus sacerdotibus, viris idoneis et probatis, secularibus vel regularibus, etiam ordinis fratrum praedicatorum vel minorum de observantia, aut aliorum ordinum mendican-

tinum, qui vobis videbuntur, quosque vobis in socios duxeritis eligendos, de suorum tamen scientia superiorum, ad omnes civitates, oppida, villas et dioeceses et loca quaecunque in eadem provincia vos conferatis, ibique et locis adiacentibus auctoritate nostra omnes et singulas, tam cathedrales et metropolitanas, quam collegiatis et parochiales et alias quascunque, cum cura et sine cura, ecclesias et capellanas et beneficia ecclesiastica, etiam ruralia et alia quaecunque quovis nomine nuncupata aut qualificata, etiam de iure patronatus laicorum cuiuscunque status, conditionis et dignitatis ij sint, hospitalia, oratoria, confraternitates, societates seu scholas etiam laicorum seu disciplinatorum, et alias quomodolibet appellatas, et alia pia loca, etiam per laicos gubernari solita etiam quomodolibet exemptas et exempta, ac nobis et eidem apostolicae sedi etiam immediate subiectas et subiecta, etiam si nullius dioecesis existunt, etiam s. Joannis Iherosolimitani, et aliarum militiarum loca, et ea quae proprios districtus habent, et caetera quaecunque etiam quomodolibet similiter exempta, nec non et quae ipsi locorum ordinarij tanquam eiusdem apostolicae sedis delegati de iure, vel ex decretis sacri generalis concilij Tridentini visitari, corrigi et reformari possunt, earumque capitula, archidiaconos, praepositos, archipresbyteros et alias dignitates etiam maiores post pontificalem, vel principales in ipsis collegiatis, ac personatus et officia obtinentes canonicos, rectores, portionarios, presbyteros, beneficiatos, clericos et personas cuiuscunque dignitatis, status, gradus, ordinis et conditionis existentes, aut quovis officij nomine et titulo praeditos, etiam si archiepiscopali aut episcopali dignitate praefulgeant, nec non et regularia monasteria cuiusvis ordinis et qualitatis existant, etiam commendata, illorumque ecclesias, capellas, membra, conventus atque personas etiam regulares, etiam capituli generalis visitationi subie(cta quorumlibet) sive ordinum, regulae, vel congregationum quomodolibet exemptorum, etiam minorum de observantia, et (reli)quorum fratrum mend(icanti)um, m(oniali)um et (locor)um, et insuper qualicunque alias personas etiam exemptas et nobis etiam immediate subiectas ac privilegiatas, tam extra monasteria sive loca regularia degentes, quam intra ordinum, militiarum et hospitalium praedictorum domos et septa manentes, et caeteras omnes quascunque auctoritate nostra visitare et in capite et in membris reformare, errata corrigere et deformata in melius reponere, et ad debitam normam restituere, errantes vel delinquentes repertos, inobedientesque, contumaces et rebelles quoscunque iuxta eorum excessus et secundum canonicas sanctiones carcerare, punire, castigare, coercere, debitisque poenis afficere, quoscunque etiam praelatos, presbyteros et clericos, qui ratione suarum ecclesiarum et beneficiorum ecclesiasticorum quorumcunque de iure vel de consuetudine in eis personaliter residere tenentur, ad inibi residendum hortari et monere, ac demum etiam per censuras ecclesiasticas et poenas tam a sacris canonibus et decretis concilij praefati, et ab apostolicis constitutionibus inflictas, quam alias vestro arbitrio imponendas

cogere et compellere, et in cunctis, quae ad animarum curam et morum reformationem spectant, iurisdictionem exercere, ordinationes et reformationes quascunque ad divini cultus augmentum et salubrem eorum directionem, laudabilemque personarum ipsarum institutionem, et disciplinam necessarias et oportunas facere, nec non illas et sacros canones, et memorati concilij decreta, ac quascunque apostolicas constitutiones observari et exequi mandare; in monialium quoque monasterijs etiam superioribus regularibus subiectis, et quomodolibet exemptis, debitam regulam et clausuram iuxta earum regularia instituta, et nostras et praedecessorum nostrorum constitutiones omnino servari procurare, atque alia omnia, quae ad eorum correctionem et reformationem videri expedire, statuere et ordinare, nec non in eisdem, tam locorum ordinarijs, quam alijs etiam regularibus superioribus subiectis monasterijs ipsarum monialium, seu sororum numerum, qui ex proprijs illorum redditibus et consuetis eleemosinis commode possit sustentari, ubi ex decreto eiusdem concilij Tridentini hactenus constitutus non est, aut constitutus sit nimium excessivus, vocatis ordinarijs seu superioribus partis, si ibi eos praesentes adesse contigerit, si autem per vos ipsos constituere et praefinire, contradictores vero quoslibet et rebelles et vobis non parentes, seu vos in officio visitationis huiusmodi impediendo vel impedire procurantes per poenas et censuras ecclesiasticas iuxta canonicas sanctiones, omni tamen appellatione postposita, compescere, illasque in eos et eorum quemlibet promulgare, ac etiam iteratis vicibus aggravare, interdictum ecclesiasticum, et ad id, si opus fuerit, auxilium brachii saecularis invocare, et eos, qui ad cor reversi fuerint, ab huiusmodi censuris et poenis absolvere et liberare. Praeterea parochiales et sine cura et alias quascunque ecclesias, monasteria tam virorum quam mulierum, hospitalia, et quaecunque pia loca praefata in eisdem partibus consistentia, ac illarum et illorum personas etiam per eosdem vestros socios vel alios idoneos et sufficientes viros, sacerdotes tamen saeculares vel regulares per vos deligendos et deputandos, visitare, et eorum necessitatibus providere, qui quidem magis ardua vobis referre debeant, nec non ut in quibuscunque casibus, et episcopis et locorum ordinarijs, etiam ut sedis apostolicae delegatis (quomodolibet reservatis), aut permissis respective tam in foro conscientiae, quam exteriore quaslibet personas in(iuncta in)de eis pro modo culpae poenitentia salutari absolvere, ac super eis, prout occurrerit, dispensare, atque ut per vos vel socios vestros, aut alios presbyteros saeculares vel regulares idoneos et vobis probatos poenitentium quorumlibet peccata et confessiones audire, illosque etiam quibusvis sententijs, censuris et poenis quomodolibet innodatos, aut tam in praedictis etiam eisdem episcopis, quam alijs etiam sedis apostolicae reservatis casibus, ac in Bulla in die coenae Domini legi consueta contentis, iniunctis poenitentijs salutaribus et alijs iniungendis in forma ecclesiae consueta pariter absolvere, verbum quoque Dei proponere, et publice predicare, indulgentias quoque e

peccatorum remissiones per nos in provincia et locis prefatis visitandis concessas et elargitas publicare et publicari mandare, nec non quascunque lites et differentias inter cathedralium et aliarum ecclesiarum et monasteriorum episcopos, praelatos et superiores et capitula, conventus et illarum personas hactenus exortas pro iustitia et appellatione remota per vos ipsos, coniunctim tamen terminare, seu amicabiliter componere, causas quoque matrimoniales quas in partibus illis ad audientiam vestram deferri contigerit, cognoscere et similiter fine debito terminare, ac discordantes inter se ad invicem, ut ad pacem et concordiam redeant, etiam per censuram ecclesiasticam compellere; ac iuxta decreta sacri generalis concilij Tridentini sine cura ecclesias vel etiam curatas alijs curatis pauperibus unire, nec non ecclesias directas, et quae propter inopiam vel alias separari non possunt, iuxta formam eiusdem concilij in alias viciniores transferre et profanare, cathedrales quoque et alias tam seculares etiam collegiatas, quam regulares ecclesias et domos et monasteria, hospitalia et loca pia et religiosa quaecunque reficere et restaurare seu refici et restaurari mandare, ac dictas ecclesias et earum coemeteria polluta seu violata per vos vel alios sacerdotes, cum aqua tamen prius ab aliquo catholico episcopo benedicta, benedicere et reconciliare, nec non parochiales et alias curatas ecclesias erigere et instituere, et illis de rectoribus idoneis providere, ac monasteria et domos regularium, et coemeteria, hospitalia et pia loca similiter instituere et deputare, ac illas seu illam quascunque alias ecclesias et pia loca visitantibus indulgentias trium aut pauciorum annorum et totidem quadragenarum ad tempus vel perpetuo duraturas arbitrio vestro gratis concedere et elargiri, ac ab ecclesijs cum cura et sine cura, et alijs beneficijs ecclesiasticis haereticos, schismaticos, vel alios illicitos detentores aut incorrigibiles criminosos eicere et amovere, et alios loco ipsorum catholicos, et arbitrio vestro habiles vel idoneos rectores seu vicarios perpetuos vel ad tempus instituere et deputare; insuper etiam earundem ecclesiarum et beneficiorum curatorum rectoribus et beneficiatis, qui inabiles seu minus sufficientes fuerint, aut alio infirmitatis perpetuo vel ad tempus impedimento detenti alios utiliores, ac sufficientes coadiutores presbyteros similiter seculares vel regulares dare vel assignare, aut alias, prout magis opportunum fuerit, providere, proviso tamen, si id commode fieri potest, ne rectores amovendi egeant; atque si quod ecclesiasticum beneficium adeo pingue sit, ut pluribus ministris sustentandis sufficiat, illud etiam, prout vobis visum fuerit expedire, pro locorum necessitate in plures portiones, citra tamen praeiudicium obtinentis, dividere et dismembrare, ac illas totidem presbyteris vel clericis etiam in perpetuum assignare. Praeterea oratoria etiam privata et in aedibus privatorum, in loco tamen decenti et ab ordinarijs locorum visitanda, ad divinum tantum cultum constituere et deputare, et in eis missas et alia divina officia celebrandi licentiam concedere et impertiri. Ac omnia et singula, quae episcopi et ordinarij locorum, etiam tanquam de-

lsgati sedis apostolicae, tam vigore decretorum concilij Tridentini, quam aliarum generalium constitutionum facere possunt vel debent, atque alia, non tamen pontificalia, quae ad divini nominis incrementum et catholicae fidei propagationem et abusuum, haeresum et errorum reprobationem et extirpationem spectant aut spectare possunt, caeteraque omnia et singula in praemissis et circa ea necessaria, seu quomodolibet opportuna, facere, gerere, mandare et exequi libere et licite possitis et valeatis, apostolica auctoritate tenore praesentium plenam et amplam, liberam et omnimodam facultatem concedimus et potestatem. Mandantes omnibus et singulis venerabilibus fratribus nostris episcopis, archiepiscopis et dilectis filijs abbatibus, capitulis, conventibus et collegijs, nec non eorum praepositis, quomodolibet nuncupatis prioribus, commendatarijs, canonicis, rectoribus, beneficiatis et personis ecclesiasticis et religiosis universis in virtute sanctae obedientiae, quatenus vos et quemlibet vestrum alacri, prompto et benigno suscipientes affectu tanquam nostros et sedis apostolicae visitatores, reformatores et delegatos generales et speciales recipiant et admittant, ac recipi et admitti facientes, vobisque in praemissis pareant et efficaciter obediant; gubernatoribus vero iudicibus, officialibus et magistratibus civitatum et locorum praefatorum quocunque honore praefulgeant. vel nomine nuncupentur, ac universitatibus, communitatibus et alijs quibuslibet ad quas spectat, christianis quidem in virtute eiusdem sanctae obedientiae praecipientes, alios vero non christianos hortantes per omnipotentem communem omnium Deum, quem eis propitium fore rogamus in agnitionem veritatis, et quoties a vobis fuerint requisiti, vobis circa praemissorum executionem assistant, omnemque favorem et opem et auxilium etiam brachij secularis prompte et efficaciter praestent et exhibeant. Ut autem uberius et certius salutis animarum fructus ex huiusmodi visitatione ad Dei gloriam provenire possit, vobis ut cum omnibus et quibuscunque clericis, presbyteris et praelatis, tam saecularibus quam regularibus, qui extra tempora a iure statuta, vel sine litteris dimissorijs vel a non habente potestatem obtentis vel ante legittimam aetatem, vel per saltum aut ab episcopo non suo, quive suspensi vel aliqua censura ligati, aut plures sacros eadem die conferre seu recipere ordines praesumpserunt, et alias quomodolibet male promotis, etiam si simoniace, super irregularitate per ipsos occasione praemissorum, vel etiam simoniae in ordinibus et beneficijs ecclesiasticis admissae, quod missas et alia divina celebrarunt officia sic ligati et alias quomodolibet contractas, nec non et cum alijs super quibuslibet irregularitatibus occultis vel non occultis seu manifestis, praeterquam ab homicidio voluntario provenientes, ut ea non obstante, si tamen in ipsa ordinum collatione debita forma fuerit observata, per quam ipsi collatos ordines receperint in suis etiam sacris ordinibus et in altaris ministerio ministrare, ac beneficia ecclesiastica quaecunque, quodcunque et qualiacunque fuerint, etiam curata, hactenus obtenta retinere et in posterum canonice sibi conferenda recipere et obtinere

libere et licite possint et valeant, in foro conscientiae vel etiam in utroque gratis dispensare. Atque si quem ex praesbiteris vel clericis per vos visitandis de parochiali ecclesia, non servato concursu coram examinadoribus si dioecesana synodo post dictum concilium Tridentinum forsitan habita deputatis iuxta eiusdem concilij decretum et constitutionem apostolicam desuper emanatam, post idem concilium et constitutionem huiusmodi provisum inveneritis, ipsum in possessione dimittere, et provisionem huiusmodi ratam habere, dummodo provisu ipse per vestrum examen diligenter habendum ad curam animarum exercendam idoneus seu alias aptus vestro iudicio reperiatur, et eidem fructus, redditus et proventus parochialis ecclesiae predictae quemcunque annum valorem ascendant male perceptos remittere. Atque cum ijs, quos infra tempus a iure statutum ratione parochialium ecclesiarum, quae obtinuerint, ad sacros ordines repereritis non fuisse promotos, etiam si tempus dilatae, seu omissae promotionis sit valde longum, ac propterea etiam ad nos et sedis apostolicae dispositionem sint devolutae, dummodo reipsa promoveantur de ordinarij collatoris, si praesens aderit, consensu, alioquin sine eo, ut illas retinere valeant, dispensare, ac eisdem fructus earundem ecclesiarum occasione praemissa male perceptos remittere et condonare, nec non illis et alijs, qui forsitan ex eo quod in earum ecclesijs et beneficijs ecclesiasticis personaliter non resederint, vel alias e causa minus iusta ab eis abfuerint, vel quod fidei catholicae professionem intra tempus ab eodem concilio Tridentino et alijs apostolicis constitutionibus statutum non emiserint, vel quod divinum officium seu horas canonicas debito seu aliquo tempore non persolverint, earum et eorum fructus indebite perceperunt, similiter fructus huiusmodi male perceptos, ad quamcunque etiam summam ascendentes, remittere et condonare libere et licite possitis et valeatis auctoritate et tenore praesentium pariter facultatem concedimus et potestatem. Volumus autem, si aliquas uniones, translationes, dismembrationes, suppressiones et erectiones aliquarum parochialium seu cum cura et sine cura ecclesiarum et beneficiorum ecclesiasticorum faciendas esse iudicaveritis, eas in casibus a iure et decretis prefati concilij Tridentini permissis de proborum virorum consilio ac etiam accedente episcopi seu ordinarij loci, si in eisdem partibus catholicus habeatur et resideat, consensu, alioquin sine eo faciatis seu fieri mandetis. Quaecunque vero graviora contra episcopos, archiepiscopos, primates et patriarchos inveneritis, recipiatis et in scriptis una cum comprobationibus redigatis, et ad nos vestro sub sigillo, quamprimum tuto et commode poteritis, transmittatis, ut quod iustitia suaserit, maturius decernere voleamus. Non obstantibus quibusvis apostolicis ac in provincialibus et synodalibus concilijs editis generalibus vel specialibus constitutionibus et ordinationibus, ac ecclesiarum, monasteriorum regulariumque et aliorum locorum prefatorum et illorum ordinum quorumvis etiam minorum et aliorum mendicantium etiam iuramento, confirmatione apostolica vel quavis firmitate alia robo-

ratis, statutis et consuetudinibus, privilegijs quoque et indultis, et exemptionibus, libertatibus et litteris apostolicis, tam illis eorumque abbatibus, commendatarijs, quam quibusvis alijs superioribus et personis, etiam capitulis eorumque singularibus personis sub quibuscunque tenoribus et formis ac cum quibusvis etiam derogatarum derogatorijs alijsque efficacioribus et insolitis clausulis, irritantibusque et alijs decretis in genere vel in specie etiam iteratis vicibus concessis et innovatis, quibus omnibus vel pro illorum sufficienti derogatione de illis eorumque totis tenoribus specialis, specifica et expressa non autem per clausulas generales idem importantes mentio seu quaevis alia expressio habenda aut aliqua alia exquisita forma ad hoc servanda foret tenores huiusmodi ac . . . in illis adposita, perinde ac si de verbo ad verbum insererentur, praesentibus pro sufficienter expressis et insertis habentes illis alias in suo robore permansuris hac vice duntaxat specialiter et expresse derogamus contrarijs quibuscunque, aut si aliquibus communiter vel divisim ab eadem sede indultum quod interdici, suspendi vel excommunicari non possint per litteras apostolicas non facientes plenam et expressam et de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem. Datum Romae apud s. Petrum sub annulo piscatoris die x Januarij 1584. Pontificatus nostri anno xii. Cae. Glerierius.

Bibliotheca Vaticana. Msc. latin n. 8479 p. 164.

II. A. 1584. 10. Januarii. Romae. Idem papa A. Comuleo et socio eius facultates sacras elargitur.

Dilectis filijs Alexandro Comuleo, canonico Jadrensi, et Thomae Radio, societatis Jesu professori, vel eorum alteri Gregorius xii.

Dilecti filij salutem et apostolicam benedictionem. Cum vos in Albaniam et alias regiones, civitates, oppida et loca adiacentia, in quae vos pervenire contigerit, Turcarum tantum dominio mediate vel immediate subiecta, nostros et sedis apostolicae visitatores et delegatos de vestra pietate, prudentia, fide et integritate in domino confisi mittendos esse duxerimus, Nos, ut mandata nostra commodius exequi possitis, quo fueritis maiori facultate muniti atque ministerium vestrum honoretur, plenius et honorabilius impleatur, discretioni vestrae, ut sacerdotes viros idoneos et probatos, qui et quot vobis videbuntur seculares vel regulares tam de fratribus ordinis praedicatorum, quam fratrum minorum de observantia, vel alio ordine et religione etiam mendicantium de suorum tamen licentia superiorum in socios ad huiusmodi visitationis munus exequendum assumere et vobiscum adducere; ac ut vos et socij vestri sacerdotes prefati missas et alia divina officia etiam ante diem, cum vobis expedire visum fuerit, sub lucem tamen, ubique etiam in aedibus privatis, loco tamen decenti et honesto celebrare, quodque tam vos quam vestri socij sacerdotes in omnibus praedictis locis quoscunque fidelium natos infantes et filios, et alios quoscun-

que ad veritatem fidei venire cupientes recipere et baptizare possitis. Vos quoque et vestri socij sacerdotes in baptismo ministrando, sacro chrismate et oleo catechumenorum veteribus seu eo anno non benedictis, si nova commode habere non poteritis, respective uti; insuper et vos universos utriusque sexus Christi fideles etiam presbyteros, episcopos et praelatos ab omnibus peccatis, criminibus, excessibus, casibus, sententijs et censuris non modo episcopis et locorum ordinarijs ac sedi apostolicae, nec non et in Bulla in die coenae Domini legi consueta, aut alias nobis et eidem sedi quomodolibet reservatis et reservandis huiusmodi visitatione durante, praeterquam homicidij et mutilationis membrorum personae episcopi vel alterius praelati, iniuncta inde eis pro modo culpae poenitentia salutari, et alijs quae de iure fuerint iniungenda absolvere, ac vota quaecunque per eos quomodolibet emissa, castitatis et religionis votis duntaxat exceptis, in alia pietatis opera commutare, huiusmodi etiam absolvendi et commutandi facultatem a nobis tenore praesentium concessam alijs presbyteris vestris socijs, ubi, quoties et quando vobis visum fuerit, communicare et impertiri, ipsique, prout vobis commissa fuerit, illa libere uti; quodque tam vos quam illi eisdem Christi fidelibus eucharistiae et alia sacramenta ecclesiae ministrare, quae sacerdotes parochi conferre possunt, et nuptijs per eos legitime contrahendis in locis, in quibus copia proprij et idonei parochi commode haberi non possit, tanquam proprij parochi interesse, ac illis sacerdotalem benedictionem impendere libere et licite valeatis; praeterea clericis etiam ex alijs causis, quam in alijs delegationis vestrae litteris continentur, atque etiam laicis, fructus, redditus et proventus ecclesiarum et beneficiorum ecclesiasticorum quorumcunque in predictis partibus existentium quomodolibet et ex quacunque causa male seu alias indebite, perceptos vel usurpatos in toto vel in parte, prout vobis videbitur expedire, remittere vel condonare, vel super eis in reparationem sive utilitatem ecclesiae et beneficiorum huiusmodi damnum seu iniuriam passorum aut Christi pauperum usum, et captivorum redemptionem componere, quin et quocunque male ablata incerta vel certa non existentibus dominis, quibus restitutio fieri debeat, in opus eiusdem redemptionis captivorum, vel in alia pia opera arbitrio vestro convertere et applicare, ita ut qui semel ea causa solverint, amplius eadem restituere non teneantur; nec non cum quibusvis personis in illis partibus commorantibus in tertio vel quarto consanguinitatis vel affinitatis gradibus invicem coniunctis sive super matrimonijs in eisdem gradibus invicem hactenus sine sedis apostolicae dispensatione scienter vel ignoranter contractis, carnali etiam inter eos copula subsecuta, ut in iam contractis remanere, aut si maluerint ea de integro contrahere libere et licite possint, cum opportuna a censuris, reatu incestus, et poenis, in quas sic contrahendo incurrerint, absolute gratis dispensare, prolemque susceptam et suscipiendam ex inde legitimam decernere; ac quoscunque a fide catholica aberrantes et ad gremium sanctae matris ecclesiae humiliter redire volentes, postquam errores suos

publice vel secrete, prout vobis magis expedire visum fuerit, ab iuraverint, ab erroribus suis in foro conscientiae, vel etiam in utroque, per quemlibet vestrum vel alium seu alios ex socijs vestris presbyteris idoneos ad id a vobis specialiter deputandos absolvere et liberare, ac eidem gremio et unitati fidelium reconciliare et aggregare iniuncta eis pro modo excessuum poenitentia salutari, ac alias iuxta formam litterarum facultates vobis de mandato nostro concessa per venerabiles fratres nostros s. r. e. cardinales inquisitores generales; porro quaecumque beneficia ecclesiastica canonicatus, prebendas et dignitates tam collegiaturam quam cathedralium ecclesiarum ac alias cum cura et sine cura ecclesias, quomodolibet vacantia, ubi non sunt episcopi vel alij ordinarij collatores catholici, ac nobis et dispositioni sedis apostolicae specialiter vel generaliter reservata vel affecta aut alias devoluta clericis idoneis et probatis gratis conferre et de illis eos providere, vel in eisdem vicarios et oeconomos et in curatis ad regimen animarum et presbyteros regulares instituere et deputare; ac cum quibusvis alijs regularibus personis super inhabilitate per eos ad vocem activam vel passivam officia, gradus, administrationes et dignitates suorum ordinum eo quod viri infra eorum septa, seu claustra monasteriorum foeminas aliquas, foeminae vero sanctimoniales sine legitima causa vel licentia infra suorum similiter septa monasteriorum viros contra nostros et sanctae mem. Pij P. V. praedecessoris nostri ordinationes admiserint respective forsitan incursa dispensare, opportuna tamen praevia absolute a censuris, quas propter praemissa incurrerint, ac etiam dispensatione quoad eos, qui clerici fuerint super irregularitate eadem forsitan occasione contracta, atque eosdem personas ad predicta restituere et reintegrare; atque, ut aliquas ex approbatis a nobis et sede apostolica Christi fidelium utriusque sexus ss. sacramenti eucharistiae, sive nominis Dei, sive doctrinae Christianae aut charitatis aut alias ad opera pietatis exercenda institutas confraternitates seu societates in illis partibus cum eisdem gratijs, indulgentijs et peccatorum remissionibus eisdem confraternitatibus seu societatibus per nos vel alios romanos pontifices praedecessores nostros concessis erigere et instituere; nec non ut vos ac socij vestri sacerdotes omnia et quaecumque sacerdotalia indumenta et ornamenta ac alias sacras vestes, instrumenta et vasa ecclesiastica ac pallas et corporalia, non tamen calices et patenas, nec alia, in quibus sacra unctio adhibetur, pariter benedicere, libere et licite possitis, ac caetera officia omnia sacerdotalia non autem pontificalia exercere; ad haec viros idoneos et sufficientes ad instrumenta, contractus, rogitus et acta publica conscribenda publicos notarios et tabelliones, recepto prius ab eis solito fidelitatis iuramento, eadem auctoritate creare et deputare; praeterea personas vestras peramplius honorare et saluti fidelium illarum partium consulere volentes, ut omnibus et singulis Christi fidelibus in praedictis partibus per vos visitandis, seu in eis commorantibus vere poenitentibus, qui vobis vel socijs vestris aut alijs sacerdotibus secularibus vel regularibus ab eorum

ordinarijs seu superioribus vel a nobis approbatis, seu alias quomodolibet deputatis peccata sua fuerint confessi, ac sacram, si poterunt, eucharistiam susceperint, et iuxta ordinationem desuper per vos faciendam aliquod ieiunium aut pietatis opus fecerint, ac pro fidei catholicae exaltatione et populi christiani salute pias ad Deum preces effuderint, semel plenariam omnium peccatorum suorum indulgentiam et remissionem auctoritate nostra concedere et impertiri; iis autem, qui missae solemni per vos in quocunque loco earundem partium celebrandae devote interfuerint et pias itidem ad Deum preces pro eiusdem fidei exaltatione et populi christiani salute effuderint, tres annos et totidem quadragenas de vera indulgentia in forma ecclesiae consueta eadem auctoritate similiter impertiri libere et licite possitis et valeatis, plenam et liberam apostolica auctoritate tenore praesentium facultatem concedimus et potestatem; et ad extremum ut vos socijque vestri per vos pro tempore assumendi ad huiusmodi visitationis munus fructum de vestris laboribus reportetis et sentiatis ex eis aeternae salutis vobis commoda uberius provenitura, de omnipotentis Dei misericordia ac beatorum Petri et Pauli apostolorum eius auctoritate confisi vobis et cuilibet vestrum vere poenitentibus et confessis similem plenariam peccatorum vestrorum atque illam indulgentiam et remissionem, quam proficiscentibus in terrae sanctae subsidium sedes apostolica concedere consuevit, pariter tenore praesentium misericorditer in Domino concedimus et elargimur. Non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis caeterisque contrarijs quibuscunque et praesertim regula nostra de non concedendis indulgentijs ad instar. Declaramus autem facultates tam praesentibus quam alijs nostris litteris concessas sive contentas intelligi coniunctim commissas, praeterquam in expressis et concernentibus forum conscientiae sive secretum et excepto casu mortis, infirmitatis aut alicuius legitimi impedimenti alterius vestrum, quibus quidem casibus volumus atque decernimus facultates huiusmodi in solitum vobis et cuilibet vestrum esse concessas. Datum Romae apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris die x Januarij MDLXXXIII. Pontificatus nostri anno duodecimo. Cae. Glorierius.

Ibidem n. 8479 p. 1660

III. A. 1584, 30. Novembris. Sophiae. Delegati A. Comuleus et Th. Radius, exhibent summo pontifici Gregorio XIII. brevem relationem de visitatis provinciis Macedonia, Servia et Bulgaria.

Gregorio XIII Alexander Comuleius et Thomas Radius.

Beatissime Pater! Absolvimus, divina favente gratia, provinciam nobis a Sanctitate Vestra demandatam; perlustravimus enim Macedoniam, Serviam et magnam Bulgariam, perquam diligenter Sanctitatis Vestrae nomine perscrutantes: quonam pacto hisce in locis ecclesiarum pastores et parochi se gerant, quam vigilanter suo munere fungentur, quam catholice et pie vivant latini populi, et quam

facile iis pareant, qui illorum spiritualem curam gerunt. Deo optimo maximo laus, quod et nobis magno gaudio fuit, nam non multa fuerunt apud illos corrigenda, si mores gentis, quacum assidue versantur, attendamus; quod et Sanctitati Vestrae pro suo in christianos populos paterno affectu periuicundum fore procul dubio scimus. Contigit autem, ut huiusmodi legationis nostrae simul et pecuniarum, ad eam obeundam a Sanctissimo Domino elargitarum, fine(m vide)rimus. Quare ab eodem submissee petimus, ut iubeat tantumdem auri servis suis elargiri ad maiora quoque, Deo favente, in his partibus explenda. Bene valeat interim Sanctissimus Dominus Noster, cui nos a Deo Nestoreos annos obnixè rogamus. Sophiae pridie Calendas Decembris anno MDLXXXIII. Sanctitatis Vestrae inutiles et humiles servi Alexander Comuleius et Thomas Radius.

Archivio Borghese, Ser. III., n 5, p. 3.

IV. A. 1593, 21. Novembris. Romae. Istruzione a Don Alessandro de Comuli, arciprete di San Girolamo di Roma, mandato da Papa Clemente VIII. a diversi Prencipi et Potentati delle parti settentrionali.

Nostro Signore fa scelta della persona vostra per adoprarla in parte del più gran negotio che habbi hoggedi la repubblica christiana, mosso non solo dalla esperienza, che voi havete contratta in altre missioni con le genti, alle quali vi manda, et dalla lingua che havete per trattare con essi loro, ma più dalla conossenza, che ha del zelo vostro verso l' honore di Dio et della salute dell' anime et della fede, con che solete maneggiare le cose di questa Santa Sede.

Voi corrisponderete alla gratia grandissima, che vi fa la divina providenza nell' elegersi instrumento per opera sì grande, et alla confidenza che ripone Nostro Signore nella persona vostra, se raccomandando prima ogni giorno a sua Divina Maestà tutti i pensieri, et tutti le attioni vostre con orationi et con sacrificii, come solete fare, acciò assista col suo santo lume a chi travaglia per la causa sua. Vi risolverete poi nel resto d' usare ogni possibile diligenza nei negotii che vi si commettono, et di procedere con le debite circospezzioni nel credere et nell' avvisare le cose, che occoreranno, non riferendo per vero, se non quello che saprete certissimo, et per dubio quello, che non potrete tenere per certo, allegando sempre gli autori et le cause della vostra credenza o non credenza, et mettendo ogni studio per ben conoscere le persone, prima che con loro si comunicchino i segreti importanti, perchè ben sapete voi quanto importi in simili negotii il silenzio et quanti mali potriano succedere in luogo dei beni, che procuramo, se si divulgassero i nostri consigli avanti il tempo.

Qui dunque userete cura, che nè anco gli huomini che verranno con voi, li quali non hanno da essere più di due, della medesima lingua schiavona, sappiano de vostri viaggi, se non quello che con-

vien loro far sapere, et che finchè non sete fuor d' Italia niuno intenda ove siate per andare. Uno de' compagni si desidereria che fosse capace di tutto il negotio per poterlo seco comunicare quando sarà tempo a fine di potersene valere per mandarlo in qualche luogo, ove voi non potreste essere così in un tratto, et acciò anco, se a voi accadesse (che Dio benedetto non lo permetta) o infermità o altra siagura, possa egli continuare per servitio di Dio la tela cominciata al meglio che sia possibile.

Il primo volo vostro ha da essere verso *Venetia*, ove intenderete ciò che passi intorno alla pratica cominciata dagli Albanesi, et se seranno quivi huomini di quella natione, da quali si possa fidare, mostrate loro, che quando dicono da dovero, et mostrino fondamenti sodi de loro disegni, Nostro Signore et questa Santa Sede ne terra protettione, et ajuterà con ogni opera possibile la libertà et la salute di tante anime per cavarle dal giogo Turchesco et dalli pericoli dell' inferno, però li consiglierete a mandar quà huomini reali et intelligenti, dalli quali possiamo haver lume sicuro della possanza, delle voglie, delle commodità et delli bisogni di quelle genti. Al qual fine se a voi parerà anco di scrivere in quelle parti a qualche buon Cristiano et amico vostro, si rimette al vostro giuditio, se giudicarete di poterlo fare sicuramente et con frutto, acciò cominciandosi una tale impresa, ella si possa eseguire con i debiti modi, perchè altrimenti ne seguiria danno et biasimo della medesima natione Albanese, la quale in altro caso simile non ritrovarebbe chi le desse credito, nè chi l'aiutasse. Di questo, prima che partiate da *Venetia*, doverete scrivere minutamente consignando le lettere vostre al nuntio di Nostro Signore senza lasciar intendere ad huomo del mondo i fini nostri, nè parte alcuna di questo trattato, massime in quella città, la quale vorria farvi sopra mille commenti, et però sarà bene, che di là vi stringiate (sic) quanto prima, mostrando anco alli più intimi amici et parenti vostri d' andare per vostre facende, o alla patria, o altrove.

Da *Venetia* il dritto viaggio vostro doveria essere verso *Transilvania* per la via di Trento, d' *Ispruck* et di *Vienna* pigliando poi lingua per poter tenere di là il camino più breve et più sicuro. Presso il Prencipe di *Transilvania* si procurerà che habbiate a ritrovar anco il Signor Cardinale Battori; et per quel che s' intende dell' ordine venuto là del Turco di mettere insieme le genti, per congiungerle col campo suo contra l' *Ungheria*, saranno le cose di ragione in molto movimento et in ventilatione de' partiti dubii, perchè parerà loro d' avere il lupo per l' orecchie, et di non potersi assicurare nè col tenerlo, nè col lasciarlo. Et veramente hanno per le mani un ardua resolutione et piena di pericoli per la gran potenza del Turco, et per soler egli con ingiustissima barbarie pigliare ogni minima occasione d' opprimere et soggiogare tutti li suoi vicini. Però è da sperare, che voi arriverete in tempo di aiutare a pigliare il partito migliore, che consiste in eleggere de due mali et de due pericoli, il male et il pericolo minore et la più

apparente speranza di conseguire il bene. Nelle convenzioni che sono fra il Transilvano et il Turco presupponemo, che sia quest' obbligo d'unire le forze di quella Provincia con quelle del Turco ogni volta che sia ricercato; sapemo ciò essere stato fatto altre volte, et massime nell' imprese di Zighet, ove si sa, che le genti Transilvane prestarono il meglio dell' opera in far sentire quel danno alla Republica Christiana.

Vedemo anche il pericolo, che può essere nell' irritare il Turco col denegargli al presente cosa donata per patto et per consuetudine. Ma non credemo, che nè patto, nè consuetudine, nè pericolo possa mai muovere un Principe Christiano ad aiutare con le forze sue lo nemico della fede di Christo, perchè chiara cosa è, che nè li patti, nè le consuetudine si ponno allegare per cosa volontaria, ma estorta da mera violenza. Non accede dunque considerare, a quanto valore possa essere o la promessa di mandare le genti sotto a stendardi Turcheschi, o l' esempio d' averle altre volte mandate, ma solo la necessità di farlo al presente, et il pericolo dell' ometterlo.

Bisognarà dunque mostrare al Transilvano quello che a lui medesimo deve esser notissimo, che egli ha da fare con gente barbara, infedele et sprezzatrice d' ogni giustizia et d' ogni equità, et che per legge stima honesto tutto quello che è utile all' imperio suo. Però spogliando egli la sua provintia d' ogni presidio, col mettere le genti, et forse anco la persona propria a discrezione di chi non ha discrezione, può dire di fare volontariamente altri padrone del suo stato. Nè deve fidarsi su quel che avviene doppo la presa di Zighet, che si lasciarono tornare alle case le genti di Transilvania, et si conservò la provintia nel suo stato di prima, perchè o la morte di Solimano, o qualche spirito di giustizia maggiore, che era in quel Principe, causò che per all' hora le cose passassero in quella maniera. Ma si sa, che Sinam Bassa, hora generale dell' essercito Turchesco, et all' hora et più volte da poi diede consiglio, che con un tale inganno si sopraprendesse la Transilvania, et da quella et dalla Moldavia s' assaltasse poi la Polonia; onde ben può conoscere quel Principe, che si espone a certissima ruina obedendo agli ordini del Turco, ma non ubedendo il pericolo non è tanto certo, perchè riserva in se il suo vigore et le sue forze per difendersi, et può sperare, che altri diano tanto che fare a Turchi, che non habbiano tempo di voltarsi contro di lui, perchè o i Turchi vinceranno, o havendoli aiutati o no, può essere securissimo d' essere inghiottito da loro; se perderanno, non haverà offeso Dio, nè si sarà concitato contro l' odio di tutta la christianità et massimamente dei vicini.

Il migliore et più utile consiglio pare però che fosse per hora di mostrarsi volenteroso d' unire le sue forze, et darne segno col metterlo all' ordine. Ma con qualche pretesto andare scusando et differendo per potersi valere del beneficio del tempo, nè gli mancaranno occasioni aparenti di scuse, hora mostrando di temere qualche sol-

levazione degli heretici per haver fatto, già pochi mesi, decapitare il marescial Galfo et Paolo Gyulay, che cercavano d'opprimere la religione cattolica et erano huomini d'autorità principale, ovvero di non potersi fidare del Signor Baldassare, suo cuggino, per li dispareri, che sono prima corsi fra loro; et sono queste cose tutte note a' medesimi Turchi, che però le terranno più facilmente per vere, come forse la più presente notizia dello stato di quella provincia somministrerà altri non meno apparenti pretesti, et forse si potria anco addurre di non essere obligato a questo se non quando si trova in campo la propria persona del gran Signore, come può essere che s'interpretino le parole della investitura. Potria anco servire al medesimo fine qualche moto di forze vicine, che potesse rendere lo stato mal sicuro quando fossero allontanati quelli che l'hanno a difendere. Tirando in questo modo il tempo in lungo, quadagnaria il Prencipe almeno spatio d'osservare i progressi di Turchi, et dell'unione che nostro Signore procura di fare delle forze de Christiani contra di loro per risolversi poi a quello, che gli insegnasse la raggione del publico et delle sue proprie necessità, le quali in somma deve Sua Altezza m^usurare non solo secondo gli accidenti presentanei, ma anco secondo quello, che può accedere poco dappoi; perchè niuna cosa può essere nell'animo più certa di questa, che il Turco crescendo di potenza in Ungheria vorrà haver anco la Transilvania sottoposta, et tanto più facile gli sarà l'impresa, quanto più haverà debilitati li Prencipi d'Austria, et le misere reliquie del regno d'Ungheria; la qual causa perciò vien ad esser commune al Transilvano; ma più per lo rispetto della religione et della fede di Christo, che deve preponderare ad ogni altra cosa. Però s'ha da fare ogni sforzo non solo per non aiutare, ma anco per impedire gli accrescimenti della potenza Turchesca, con le raggioni allegate di sopra, o non dissimili da quelle; ma col medesimo fine di non lasciare agrandire il Turco, andò temporeggiando Mehemet Cherei Prencipe de Tartari Precopensi in modo, che non diede nè denegò gli aiuti, che da lui si ricercavano contro il Persiano, et quado si trovò bene astretto dalle minaccie si mosse l'anno dell' LXXXIII con grosso numero di gente, ma arrivato al fiume Tanai confine del suo dominio insieme con li ministri mandati dal Turco per solercitarlo fece sopravvenire chi l'avvisò, che lo stato suo per la sua assenza era sottosopra, et che si temeva, che Polacchi non entrassero a guastarlo. Con la qual fintione se ne tornò indietro con molta fretta, et così non ponno mancare d'altri varii modi di scusa o di dilatione.

In questo proposito s'è inteso, che il Prencipe, com'è di natura generoso et magnanimo, si è più volte doluto di vivere di questa maniera come vasallo del Turco, poiche da lui riceve lo stendardo et la investitura con queste parole: *concedimus regnum nostrum Transylvaniae etc.* la qual anco fin hora è stata gratia personale, ma col Prencipe presente ottenne il re Stefano, che si dicesse: *concedimus regnum nostrum Transylvaniae Sigismundo et successoribus*

eius, il che però non lo libera dalla soggetione et dall' omaggio, per il quale paga 15/m scudi d' oro l' anno, et più di tre volte tanti per donativi alli Bassa et altri, dalla quale servitù suole discorrere Sua Altezza che si liberaria volentieri, se trovasse modo sicuro, et che pensava di farlo al tempo del re Stefano suo zio et che lo farebbe, se vedesse presentata qualche sicurezza sotto l' ombra dell' imperatore o dell' imperio. Però bisognerà vedere, qual sia hora l' animo suo intorno a questo, et se con qualche patto di scambievole difesa, o con la casa d' Austria o con l' Imperio, pensasse Sua Altezza di poter vivere sicuro, col qual mezzo si potria anco procurare di darle moglie, et quando per questa ella si venisse dichiarando amica della casa d' Austria, Nostro Signore interporrebbe poi anco l' autorità sua in farle ottenere una della figliole dell' arciduca Carlo (che sia in cielo), la quale lo farebbe cognato di due potentissimi re della Christianità, onde li deveria (sic) gloria grande. Del qual particolare quando s' intrasse in discorso, haverete a mostrare, che niun' altra ragione muove i Principi Christiani a non apparentarsi volentieri seco, se non perchè lo vegono troppo dependere per necessità del Turco, et temono che per un minimo capriccio non intervenisse di lui quel che si vede ogni giorno intervenire a Principi di Vallachia et di Moldavia; ma quando il mondo lo scorgesse meno sottoposto a giogo tale, et alto a defendere le cose sue, et anco con la gratia di Dio a sottrarsi affatto da quella soggetione, non è dubio, che i più nobili e più potenti bramariano l' amicitia et parentela sua. Nell' offerire però l' opera di Nostro Signore in questo fatto conviene astenersi da certe piu efficaci speranze, accio se non venissero poi ad effetto, non causassero disgusti et disperationi pericolose. Potrà essere che di questo o dall' Illmo Signor Cardinale Madrucci o dal Nuntio di Corte cesarea venga scritto qualche particolare di più, su il quale fondamento possiate passare più oltre, et all' hora vi governarete secondo gli avvisi, che haverete di li, ove si è ordinato, che vi si scriva verso Vienna, accio trovate le lettere nel passaggio. Con queste raggioni et altri che a voi insegnerà la presente notitia delle cose havete d' ingagnarvi di persuadere il Principe a quello che può importare al beneficio universale et al suo proprio.

Ma quando pure paresse a Sua Altezza di ritrovarsi così stretta, che ne anco gli fosse concesso il governarsi con simili dissimulazioni, haverete a consigliarlo che conduca le genti in propria persona, o le mandi al meno sotto la carica del Signor Baldassare suo cuggino. Ma che o l' uno o l' altro si muova con animo et risoluzione di essere come l' apparenza da quella parte, ma con assistenza per la parte di Christiani per governarsi nell' impresa conforme a quello che sentiranno essere maggiore servitio di Dio e della Republica Christiana, perchè Sua Santità procurerà, che anco nel campo siano avvisati segretissimamente di quello che succederà dell' unione di Christiani et delle sollevationi, che si procureranno in altre parte contra Turchi. Per questo effetto haverete brevi pe

il prencipe et per il cardinale, per il signor Baldassare Battori, et lettere per il padre Alfonso Cariglia della compagnia di Giesù, et confessore di Sua Altezza, che aiuterà la pratica col consiglio et con l' autorità. Con altri non doverà parlarsene, et a questi effetti stessi s' haverà da raccomandare il segreto quanto più si potrà. S' haverete anco breve per il signor Stefano, fratello del cardinale, con cui comunicarete quella parte del negotio, che sarà giudicato dal principe, et dal cardinale, se sarà in corte; ma se sarà lontano, anco che lo trovaste per camino, basterà salutarlo per parte di Nostro Signore et presentargli la benedittione di Sua Santità. Così dunque, il fine di tutti questi offitii sarà, che, o si deneghino gli aiuti dimandati dal Turco, o si ritardino, o non potendosi fare nè l' uno nè l' altro, si congiungano cautelosamente di maniera che siano in apparenza et non in esistenza.

Dal padre Alfonso Cariglia intenderete ciò, che sarà passato ne' comizii che si dovevano celebrare in fine di Settembre prossimo passato intorno alla revocatione de' padri del Giesù, et per quell' effetto farete gli offitii, ch' egli et voi insieme giudicarete necessari.

Al cardinale direte, che conforme al suo desiderio si tengono quattro alunni, due di lingua Tedesca, et due d' Ungara, et che si sta aspettando, che mandi a farli condurre. Che similmente se gli è risposto in materia del vescovo, che desiderava dell' ordine di san Francesco, et che quando Sua Signoria illma si risolverà sul soggetto, Nostro Signore la consolerà volentieri, et voi stesso darete calore a quei pensieri d' avere il vescovo, se crederete (come già si giudica) che la religione cattolica sia per coglierne molto frutto.

Da quei medesimi signori potrete cavare qualche lume degli animi, et delle forze di quelli, che regono di presente la Moldavia et la Vallachia per intendere qual offitio si potesse fare con essi loro, et che cosa se n' avesse ad aspettare. Et prima che partiate di là doverete dare minutissimo raguaglio di tutto il vostro negotiato con la cifra che vi si consegna a questo effetto, inviando le lettere a Vienna al rettore del Giesù con cui concertarete nel passare, acciò le faccia venire di lungo con buona diligenza, et per assicurare il ricapito sarà bene, che in casi simili mandiate sempre più di un duplicato.

Haverete medesimamente ad informarsi da quei signori intorno alle cose de' Cosacchi, et ciò ch' essi ne sperano, non lasciando però scoprire i disegni vostri finche non discoprete voi i loro, cioè se credono che delli Cosacchi possono fare diversione di momento, et si sentisse volentieri, che la facessero; forse anco i moti di coloro serviriano di scusa presso al Turco di non lasciare la patria vuota di difese, poiche sogliono scorrere, come aquila volante hora in questa, hora in quella parte. E vero che di questo pretesto non si potria voler tanto la Transilvania, che è più lontana, et munita di natura et d' arte, come potranno fare li Tartari Precopensi, li

Moldavi et li Vallachi, ch' habitano paesi più piani, et meno forti, anzi li primi hanno anco poche terre cinte o di muraglia o di fossa, et quando escono, sogliono lasciare a casa solo le femmine, li fanciuli et li vecchi. Però quando veggono in moto li Cosacchi, s' è osservato, che non ardiscono allontanarsi dalle proprie tane li Pre-copensi, nè dalle case loro parimente mal munite li Moldavi et li Vallachi.

Spedito che vi siete di Transilvania, doverete tenere il camino verso *Leopoli*, ove ritroverete l' arcivescovo, prelado di buon zelo et di calore per cui haverete Breve; seco anco s' haverà da usare gran circospezzione nel comunicare il disegno intorno a' Cosacchi, perchè potria essere che l' amore della patria et il dubio di non irritare l' armi Turchesche contra la Polonia, lo facesse sentir mali quel che ad altri parerà bene per la republica Christiana, et per battere il nemico de più parti. Però mostrarete, che il fine principale del vostro viaggio verso di lui sia stato per informarsi dello stato della Moldavia et della Vallachia, et per vedere ciò che da quei prencipi et da popoli si potesse aspettare di frutti, o per la religione Cattolica o per la guerra Turchesca. Poi osservando le sua inclinationi, vi allargarete, o vi restringerete nella materia de Cosacchi, come vederete esser convenevole, et se da ragionamenti, che passeranno seco et con altri verrete ad accorgervi, che potesse dispiacere a Poloni qualunque movimento de' Cosacchi, tanto più bisognerà dissimulare il disegno; et per fuggire gli impedimenti che si potessero attraversare, in tal caso saria necessario elegere il luoco della trattatione fuori del confine di Polonia; ma altrimenti il più opportuno et più commodo par che sia per essere Camignez, o alcuni dei castelli posti più a dentro a' confini come sono Caniow, Korsum, Czerhazi. Il capitaneato di questi luoghi vacato nel fine del mese passato d' Agosto sarà forse dato al duca d' Ostroga, che lo pretendeva, et n' havera fatto supplicare al re nel punto che Sua Maestà partiva di Danzich verso Svetia, al quale duca vi si dà anco breve per questo rispetto, ricordandovi però le solite cautele di usare nel muovere simili materie con tutti i Polacchi, per quello che vi ponno havere di proprio interesse. Per altro il duca è benissimo informato degli huomini, delle forze, et de' disegni de' Cosacchi, nè forse potrete da altri haverne miglior lume per sapere quali huomini sono d' autorità fra loro, et con quali mezzi s' habbiano a disporre.

A esso Duca per conciliare la benevolenza potrete dire, che Nostro Signore, conoscendo il valore et merito suo, ordinò al nuntio di corte Cesarea che favorisse la pretensione sua alli beni, che teneva il signore di Rosembergh, et che esso Nuntio avvisa di haver scritto a lui medesimo ciò che conveniva per continuare quell' attione, da quale saria aiutata da Sua Beatitudine in ogni miglior modo. Il padre del medesimo duca è Palatino di Volinia nel medesimo vicinato, del quale si parla, et da lui ancora potrete ricevere con-

sigli et aiuti buoni purchè v' informiate prima dell' inclinazioni sue et procediate cautemente.

Nel medesimo tratto vi è anco il vescovo di Luceoria, che fù ambasciatore a Roma a tempo di Sisto Quinto di felice memoria, et è prelado di buon zelo et di valore. Per quel Palatino et per questo vescovo haverete brevi, et se ne valerete secondo le occasioni et il bisogno.

Tornando a Cosacchi, è verisimile che essi, tosto che siano avvisati dell' arrivo vostro, et del desiderio, che havete di trattar con essi loro, siano per mandare incontinenti ove vorrete voi huomini, che v' ascoltino, o forse desidereranno di condurvi nei suoi propri luoghi, intorno a che haverete a governarvi come più giudicarete convenire. Et perchè Dio sa, se mai più pervenne a quei recessi ministro alcuno di questa Santa Sede, doverete procedere di maniera, che habbiano di pigliare alto concetto della religione, et della potestà et autorità Pontificia. Da loro intenderete prima le commodità che haveriano d' assaltare i paësi del Turco, il numero delle genti che potriano condur seco, le speranze che havessero d' unir con loro i Circassi, o Vallachi, o Moldavi et per quel che si promettessero de' Precopensi, et de' Mengrelli, loro vicini, per farli sollevare contro il Turco, prima che l' insatiabil furia sua gli assorbisca tutti compitamente, et li persuaderete a fare risonnare una volta la fama loro per il mondo con qualche segnalata attione, mostrando l' opportunità del tempo, horchè le forze Turchesche sono occupate nella guerra contra Christiani, onde resterà facile ogni impresa che si tenti con la ferocia et velocità loro solita.

Qui si considera che potessero assaltare d' improvviso Mon Castro, o Cosigluf come lo chiamano i Polacchi, et per quella strada camminare innanzi per le rive del mare maggiore, che dariano materia di grossissima preda, ne potriano li Turchi rottarsi alla difesa delle cose proprie per le forze de' Christiani, che sperano siano per avere a fronte ben gagliarde.

La prima risposta de' Cosacchi è verisimile, che sarà de danari, et voi potrete andar loro promettendo che cominciata che habbiano quella notabile impresa, Sua Santità mostrerà verso di loro la sua cortesia, et provvederà di subito alcuno danaro, di che vedrete che in ogni modo si contentino, assicurandoli con le più efficaci parole che saprete, che per non sapersi bene lo stato delle cose, et la volontà loro, non si sia potuto risolvere in Roma di fare provvisione alcuna di danari; ma quando pure negassero di muoversi senza qualche somma presente alla mano; certificato che vi sarete bene del numero et dell' invasione gagliarda che siano per fare, potrete lasciarvi intendere d' haver loro a sborsare di presente fin alla somma di dodici mila fiorini, con patto però che non si diano prima che essi siano entrati nel paese nemico, et cominciato a fargli sentire de' danni. Per quest' effetto haverete per via di Montelupi lettere di credito per la detta quantità, et brevi di credenza per il capitano generale di essi Cosacchi, et per la comunità loro del governo, et potrete

*

poi portare qualche più certa notizia di quella che habbiamo sin hora. In Camignez se vi haverete a fermare per occasione di questo trattato, haverete a sapere, che non vi è vescovo al presente, et che il palatino è heretico, ma il castellano è cattolico buono, per il quale ancor vi si dà breve. Fra canonici di quella chiesa ci è N. N., il quale fa anco offitio di vicario, che è huomo da bene, et di molta pietà, in casa del quale potrete forse avere albergo et a questo fine vi si darà anco per lui breve et lettera.

Mentre li Cosacchi si mettesero all'ordine per eseguire quanto si è detto, resterà a voi da pensare, se fosse occasione di fare qualche bene in *Moldavia*, e in *Vallachia*, che sono provincie contigue a Camignez divisendole solo il fiume. Di questi popoli, di prencipi loro, et di quello che si è trattato, et si tratta tuttavia per la nostra santa fede, haverete informatione da padri del Giesù, et dell'arcivescovo di Leopoli, che ne ha havuto soprintendenza sin qui per breve di papa Sisto di felice memoria, et ha mostrato tenerne buona cura, et se sarà giudicato espediente di entrare in qualche trattatione ove loro bisognerà da principio pretendere il solo fine della religione Cattolica, perchè non è sicuro fidarsi de gente schismatica prima che si scuoprino benbene gli interessi, et le passioni che là predominano. E bene tanto infelice la conditione di quei popoli, et di quei prencipi, che pare impossibile non viva in loro con ardente desiderio di mutarla. Dependono li prencipi della sola volontà del Turco, che li essalta, et li depone, et secondo li doni, o secondo li capricci; per questo vedemo di continuo andare reminghi per il mondo prencipi deposti di *Moldavia* et di *Vallachia*, nè puo essere che quelli, che sono in stato, mirando la fortuna degli altri non temano della propria. In *Moldavia* regna di presente un Aaron di fede Ruthenica, ma non alieno da' Cattolici. Egli cacciò dello stato già tre anni o poco più, et uccise Bruto, suo predecessore, et fu poi cacciato egli da Pietro Polono, il quale fu chiamato alla Porta, et fatto morir rimettendo nel dominio detto Aaron, il quale (come si è detto) non si mostra alieno da Cattolici, ne' da padri del Giesù, et ha presso di sè un segretario francese buonissimo Cattolico et desiderato di propagare la fede in quella provintia. In *Vallachia* non si sa particolarmente, come stiano le facende, se non che pochi mesi sono si trovava prigionie in Camignez uno, che pretendeva quello stato, et era cattolico, di dove s'udi ultimamente sia stato liberato, et che andava verso Constantinopoli con gran speranza d'esser messo nello stato. Ma sia come si voglia, non par convenevole di fidare a queste genti segreto di tanta importanza, se non precede qualche esquisita notizia degli animi loro, nè sarà facile il rimuoverli dalla necessità d'unire le genti sue sotto li stendardi Turcheschi, se non vedono prima qualche manifesta declinatione di quell'Imperio; si potrà però andar loro toccando il pericolo primo et la disconvenienza grande di militare a favore de nemici della fede di Christo, la quale essi professano, et d'accrescere le forze di chi li tiene soggetti con sì dura tiran-

nide, inducendo loro anco a memoria che essi sono colonia d' Italiani et che non devono volontariamente entrare in guerra, ove possono spargere il sangue de' proprii parenti; ma tutte queste cose l'haveranno a discorrere senza scoprire che derivino d'ordine di Nostro Signore; nè mostrandosi tra di loro come ministro di questa Santa Sede, se non in quanto si tratasse il solo particolare della fede Cattolica, o quando scoprisse in alcuno pensieri et risoluzioni tali, che si possa farlo con frutto, et andarete in spetie toccando l'animo di quel segretario francese, con gli argomenti che vi pareranno a proposito per potersene valere, conforme a quello che s'osserverà dalle inclinazioni sue, con costoro il fine ha da essere di persuaderli o a non congiungere le forze loro con quelle del Turco, valendosi di quelle scuse, che insegnerà il tempo, et particolarmente de' Cosacchi, a quali lasciariano in preda le case loro, se le abbandonassero per seguire militia lontana, o almeno differire di farlo quando sarà possibile, o finalmente, che ritrovandosi in dura necessità di ubbidire al Turco, lo facciano col proposito di valersi dell'occasione che il tempo mettesse loro innanzi per far servizio a Dio, alla Repubblica Christiana, et per procurare la propria libertà, et la salute loro; nel qual caso saria necessario informarsi bene de' capi, nè quali rimanesse il segreto, acciò quando fosse tempo si potesse trattare con essi loro.

Li Rasciani, che sono popoli vicini a questi, ma sulle rive del Danubio, di più numero et più feroci degli altri, et i Bolgari finitimi a questi, ma più verso la Tracia, et meno stimati per valore, sono ridotti in provincie et governati da ministri Turchi, se bene mantengono la fede Christiana; però sarà forse più difficile il trattare con loro, se non abbatesse in alcuno, che vi desse lume di qualche huomo d' autorità fra quelle genti, mediante il quale si potesse ordire qualche cosa.

Se in tutte queste nationi si vedesse animo deliberato a tentare qualche grande impresa, per liberarsi dal giogo d'acerbissima servitù, bisognerà considerare et intendere anco da loro, chi pensassero di potersi far capo di sì honorata et sì nobile attione, forse il nome della casa Battori farebbe desiderare uno di quei Signori, ma non è verisimile, che alcuno di loro entrasse in ballo senza vedere fondamento sodo del negotio, però non sarà bene per hora pensare ad altro, che a notare qualche cosa dell' inclinatione di quei popoli et del valore di detti fratelli Battori. Il signor Baldassare è tenuto cavaliere di gran spirito et di buon consiglio, ha veduto il mondo et si è trovato nelle guerre di Fiandra. Il signor Stefano ha anco peregrinato molto, et reputato prudente et ardito. Il cardinale è più giovane di loro, et abituato sin da fanciullo alla chierica, onde si può credere, che sia meno militare, pure bisognaria osservare le inclinazioni di tutti. Il gran cancellero di Polonia ha più esperienza, più fama et più autorità d'ogni altro, ma non è verisimile che gli si lasciera indurre ad imprendere negotio sì arduo, massime tenendo carichi pubblici, che non gli concedono occuparsi in altro, et go-

dendo fortuna splendida, mal volentieri suole hazardare, per questo si può anco dubitare che l' consiglio di movimento de' Cosachi non fosse per piacergli per dubio di causare qualche tumulto nel regno, mentre il re è assente. Però doverete procedere seco con molto avvedimento; s' intende che egli sia per mettere la stanza in Cracovia, per dove non sarà il vostro viaggio; vi si da però breve, quale potrete mandargli con una vostra lettera dicendogli, che andate a ritrovare il principe di Transilvania d' ordine di Nostro Signore per trattar seco di cosa di religione et della guerra Turchesca; ma se lo troverete nel camino darette seco segni d' ogni gran confidenza, commanicandogli tutto ciò che pretende per ovviare che non s' uniscono le forze di Transilvania con quelle de' Turchi, ricereandolo di consiglio et ajuto per l' autorità che egli tiene con quella Altezza. Poi gli conferirete anco il disegno che si ha di teutare gli animi de' Moldavi et de' Vallachi, ma de' Cosachi tenete pure la briglia in mano, fin tanto che per via di discorso penetrate qual sia il parer suo, et se egli medesimo lodasse, che si facessero muovere, havete ad ascoltare i modi che egli giudicasse opportuni, et mostrare poi d' attribuire moltissimo alla prudenza sua. Seco potrete poi venire discorrendo di haver uditi in Roma varii ragionamenti fra maggiori, intorno a' modi di reprimere l' insolenza Turchesca, et che molti giudicavano, che si dovesse procurare di sollevarle contro li popoli vicini Christiani con universale opinione, che niuno potesse poi essere più atto a giudicare l' impresa tutta che sua Signoria Illma., nel qual proposito, se s' allargarà egli in qualche considerazione di momento, lo ricercarete a scrivere da se stesso a Nostro Signore, assicurandolo che saranno sempre stimati molto li consigli suoi.

Tutte queste materie si hanno a portare in modo, che si tengano sempre le orecchie tese a ciò che s' udirà de' progressi de' Turchi, perchè se per sorte si vedesse che fosse seguita la pace con l' Imperatore, sarebbe necessario fermarsi senza passare più innanzi, ma sentendosi seguitare la guerra, eseguite che si sariano tutte le cose ordinate di sopra, et dato qua di mano in mano avvisi particolari di tutti i successi, doverete ritornarvi o in Leopoli, o in *Camignez*, o in *Lustsch*, ove possiate havere più commodità di ricevere lettere d' Italia, le quali si faranno consegnare in Cracovia a padri del Giesu, et con loro doverete concertare del modo di mandarle et di riceverle.

Se accaderà cosa che possiate convenire, che venga a notizia della Maestà dell' Imperatore, scrivetene sempre al vescovo di Cremona, nuntio di Nostro Signore presso sua Maestà Cesarea, valendovi della cifra medesima, della quale si manda anco un riscontro in sua mano a questo effetto.

Haverete anco breve per la serenissima regina vedova, acciò occorrendovi pervenire ov' è Sua Maestà possiate presentarlo insieme con la beneditione di Nostro Signore, et comunicar seco così superficialmente le caggioni del vostro viaggio.

Così anco si scrive all'arcivescovo Gneznense in vostra credenza, con cui potrete conferire con termini di confidenza et di stima il pensiero in genere et la paterna cura, che tiene Sua Beatitudine de pericoli della republica Christiana per la presente guerra de' Turchi, mostrando desiderio d'udire intorno a ciò il consiglio suo. Poi gli direte ciò che havete à trattare col Transilvano, lasciandovi però intendere che l'camino vostro sia stato più tosto a fine di restituire in quel regno la compagnia di Giesù, che per altro effetto. Delle cose de Cosacchi, meglio sarà tirarlo a dire da se ciò che egli pensi, che lasciargli pervenire ombra de' nostri disegni.

Non si può risolvere per ancora, se dopo tutte queste cose haverete anco a passare in Moscovia, perchè Nostro Signore vuol prima intendere la mente dell'Imperatore et s'ella giudicasse meglio che andaste voi solo, o in compagnia di qualche personaggio suo, di chè già si è scritto, et tosto che s'abbia risposta, vi si mandaranno ordini nuovi; nel qual caso il suddetto vescovo di Cremona vi scriverà di Praga ciò che convenga di fare, et a questo fine doverete voi tenerlo avvisato del vostro viaggio di mano in mano, perchè bisogna forse haver poi anco il passaporto de Polacchi per uscire de' confini. Di che tutto, se sarà bisogna, vi si darà all' hora più piena notizia, et si mandaranno dietro brevi necessari.

Andate voi in tanto allegramente con la scorta dell' angelo santo, et con la beneditione di Nostro Signore, che noi altri accompagneremo di qua il viaggio et le attoni vostre con continue orationi. In Roma, li XXI. di Novembre, MDLXXXIII.

Archivio Vaticano: Istruzioni di Gregorio XIII. e Clemente VIII. t. III pag. 63.

V. A. 1594, 7. Octobris, Cracoviae. Malaspina cardinali S. Georgio de adventu A. Comulei.

Malaspina al cardinale Sant Giorgio, Cracovia, 7. ottobre 1594. Capitò poi quà il S. Comuleo, et mi ha detto la causa, perchè non potè dare così presto li denari al Giaslovisci, et parmi che ha havuto giusta occasione, et per quello che posso comprender, giudico ch' egli sodiffacci bene al suo offitio; partira presto per Moscovia. Dio Nostro Signore lo conservici, et conduca al salvamento; egli riferisce che il Giaslovisci è passato in Tartaria con 20 m. cavalli, ma qui dicono che a pena con mille, et quelli non bene ordinati; presto si saperà il vero.

Archivio Borghese III, 91.

VI. A. 1594. 15. octobris, Varsaviae. Malaspina cardinali S. Georgio de moliminibus cancellarii regni Poloniae contra Comuleum et eius legationem.

Malaspina al cardinale Saut Giorgio. Varsavia 15 ottobre 1594. . . . Le sopraditte concepute sospetioni vennero confermate grandemente da quello che meco con molta confidenza comunicò il

padre Alessandro, cioè che il cancelliero haveva detto, che non se può sperare, che la Polonia si congonga con li Imperiali, se primo il Catolico pretermettendo di dare delle vessationi al Navarro non resta egli assoluto et quieto Signore della Francia; che quando si sia per concludere collegatione egli vuol essere Generale delli Polacchi, Transilvani et Ongari, et che il detto cancellario presentialmente non si cura, che li principi Christiani lo incolpino della passata delli Tartari, per che si serve di essa imputatione appresso il Turco, et Tartari, ma che il strepito che fa, è per il timore di non perdere il credito della Republica, del quale egli abusando se ne serve per detrimento et di essa et di tutta la Christianità; ch' egli tiene commertio con la regina d' Inghilterra, et si serve del mezzo di essa con il Turco; et che apresso lui ultimamente sono stati da sei settimane huomini della sopradetta regina, che con molti presenti erano destinati a quella Porta; che dice di non temer casa d' Austria havendo l' appoggio delli Tartari et Turco, il primo pronto per li accidenti, che ricercano celerità, l' altro per quei, che permettono più tempo; che per impedire la negotiatione de sopradetto padre Alessandro haveva pubblicato, ch' egli era esploratore del Turco, che il Moldavo havrebbe presto destinato huomini a questa Maestà per notificar le cose di molta qualità nel sopraditto genere; che il cancelliero odiava grandemente la mia persona, et come si suspica per haver io ridotto il re in questo regno, referisce similmente che il Transilvano haveva comunicato seco, come il Turco haveva mandato un Chiaus facendole sapere, che di Polonia era avisato, che il rè non sarebbe tornato, et che però designava di far esso Transilvano re, et che di già haveva ordinato a Polacchi che dovessero eleggerlo.

Ibidem.

VII. A. 1594, 28. octobris, Cracoviae. Malaspina eidem cardinali refert de litteris, quas A. Comuleus scripserat nuntio apostolico ad aulam caesaream.

Malaspina al cardinale San Giorgio, Cracovia 28. ottobre 1594. Si è informato il Magno di tutto quello, che s' è creduto essere a proposito che venghi a notitia dell' Imperatore; et il padre Alessandro di mia saputa ha scritto al nuntio Cesareo diffusamente tutti li punti, la resolution de quali dipende da quella corte. Del qual padre Alessandro pare per alcune lettere scritte dal cancelliere et pervenute in mano del cardinale Radziwil, che detto cancelliero non resta ben sodisfatto.

Ibidem.

VIII. A. 1594, 2. Novembris, Cracoviae. Malaspina cardinali S. Giorgio de legati caesarei tentaminibus circa foedus contra Turcam.

Malaspina al cardinale S. Giorgio. E comparso qua l' ambasciator Cesareo, che fu già destinato in Dania et in Svetia; et hoggi haverà audienza da Sua Maestà. M' ha'portato la lettera, copia della quale darò con questa mia. Domandarà a Sua Maestà ajuto et da questa parte, et da quella di Svetia. La medesima petitione ha fatto al re di Dania, dal quale ha havuto per risposta, che come sarà coronato non mancherà di far ciò che potrà. Proporrà anco a questo Serenissimo come la Maesta dell' Imperatore desidera di rimuovere tutti l' impedimenti, che possono rittardare li principi Christiani dall' impresa contra l' Turco; et che per ciò s' esibisce d' interprete la sua Imperial autorità per concludere la pace tra l' Mosco et il regno di Svetia, lasciandosi intendere, che come la sia stabilita, il Mosco non solamente entrerà in lega, ma moverà anco il Persiano a far guerra al sopradetto Turco. Ma la verità è, che congiunto con questo ottimo et santissimo fine non può sperar l' Imperatore di ottenere quelle mercantie, promesse da esso Mosco, se non precede la pace con Svedesi. Io se bene havessi desiderato, che in questa trattatione non si fosse pretermessa la Santità di Nostro Signore giudicando, che sarebbe stato conveniente, et di utilità per li fini, che habbiamo di stabilir bene la religione cattolica in quel regno, tuttavia non mancherò di promuovere l' intento di Sua Maestà Cesarea. Nel che si haverà forse qualche difficoltà, presupponendo questo Serenissimo, che in una simile trattatione tra Dania et Svetia, la quale passò per mezzo dell' Imperatore Massimiliano, si fosse aggravato il regno di Svetia; et però hora difficilmente si fidaranno.

Li Cosacchi hanno eretto lo standardo cesareo et disegnano di fare qualche impresa notevole, et dicesi, che con essi si siano uniti 6 m. Moscoviti.

Ibidem.

IX. A., 1594 5. Novembris, Cracoviae. Malaspina cardinali S. Giorgio de consilio sibi per A. Comuleum dato quoad arces in limitibus Poloniae et Turciae.

Malaspina al cardinale San Giorgio, Cracovia, 5 novembre 1594. Di Moldavia et Vallachia non habbiamo cosa di più di quello che il padre Alessandro scrisse la settimana passata, se non che quei nobili Polacchi parenti del Moldavo, i quali havea esso posti per capitanei et governatori delle fortezze, che sono nelli confini di questo regno, perseveranno in conservare le sopradette piazze a requisition di questa Maestà; et però quando il Turco pensasse di dare il governo di quelle provincie a huomo della sua asserta religione, o dependente totalmente da esso, non s' induranno questi

Signori a consentire così presto a la restitutione; et escusandosi che loro non hanno che fare con quei Nobili, come non dipendenti da essi, ma dal Palatino scacciato, non pretermetterano di somministrare sotto mano tutti quei sussidii, che saranno necessari per difendere quelle fortezze almeno in tanto che si vedi ciò che nelli comitii si concluderà; et allhora si potrà continuare di procedere con la detta cautela, ovvero si risolveranno di trattare alla scoperta. Et il padre Alessandro me ha giovato con il consiglio et opera sua con suggerirmi il modo, che dovevo tenere in persuadere a questi Signori acciò pigliassero la detta resolutione.

Ibidem.

X. A. 1594, 2. Decembris, Cracoviae. A. Comuleus, iter in Rusiam aggressus, mutuos accepit 500 fl.

Malaspina al cardinale San Giorgio, Cracovia, 2. Dicembre 1594. Dovendo il padre Alessandro Comuleio per le cause scritte in altre mie partire quantoprima per Moscovia, et non havendo per la carestia grande, che è hora in queste parti, quella commodità di danari, che bisogna per andare et ritornare da un così lungo viaggio, si ha fatto accomodare dai Montelupi di cinque cento fiorini. Onde supplica Vostra Signoria Illma ad intercedere appresso Nostro Signore acciò se degni di commettere, che ne siano sodisfatti essi Montelupi. Et a Vostra Illma Signoria bacio humillissimamente le mani.

Ibidem.

XI. A. 1594, 2. Decembris, Cracoviae. Malaspina scribit cardinali s. Giorgio inter. caetera, iter A. Comulei Moscoviam propter nonnulla illi a rege Poloniae commissa acceleratum, ipsumque in sui vicarium in episcopatu Vlnensi a se denominatum esse.

Malaspina al cardinale San Giorgio, Cracovia, li 2 di Dicembre 1594, decifrata li 27. Si sono pur finalmente fatti tutti quei preparatorii, che si giudicarono necessari per la directione delli comitii essendosi intimata la dieta per li sei di Febraro, et stabilito, che il luogo dove si doverà celebrare sia questa città, et inviata l'istruzione per li conventi privati, con quelle aggiunte che il cancelliero ha desiderato, et scritte lettere alli senatori, essortandoli etc. Et perchè la sopradetta istruzione, et lettere non solamente accenano ma esprimono quei concetti, che noi desideravamo, spero, che ciò, che di qua si e sin hora fatto, sarà di sodisfattione a Nostro Signore tanto più, che per haver il cancelliero approvata l'istruzione et il luogo delli comitii dovrà di ragione procurare, che li suoi adherenti non riprovino nelli conventi particolari quello, che lui ha commendato in scritto et in viva voce, et conducendo alli comitii la moglie, come scrive di voler fare, non si deve credere che sia per haver se non concetti utili per la republica. Et

dall' altra parte l' arcivescovo, che come Vostra Signoria illma. havrà veduto dall' instrutione conceputa da lui, si è dichiarato così ardente nella guerra Turchesca, non potrà persuader differentemente coloro, che dependono da lui; et però con qualche ragione si può aspettare qualche buon esito della presente negotiatione, tanto più che la Maestà Sua per indurre l' arcivescovo a venir alla dieta, le ha scritto una lettera di suo pugno, et si è contentata ch' io prometti la dignità senatoria al nobile, che l' arcivescovo hà mandato quà, pur che lo persuadi ad assistere alli comitii. Hora non resta altro, che raccomandare il negotio alla Divina Maestà come son certo, che Nostro Signore per sua clemenza farà nelli suoi santi et quotidiani sacrificii. Hanno voluto questi signori far mentione nella lettera del tumulto Gedanense, per mortificar la superbia di quei cittadini, et per toglier la speranza al Brandeburgense di poter per mezzo di danari ottener ciò che desidera, pensando esso, che la guerra Turchesca habbia da partorire quello che fece la Moscovitica, ma se inganna, non ostante che alcuni vogliono che come esso sia desperato di poter conseguir ciò che pretende, che all' hora instigato dalla regina d' Inghilterra, quale affermano che habbia assicurato il Turco, che lei non permetterà che segua collegatione tra principi Christiani, sia il sopradetto duca (vedendo i Polacchi esser implicati nella guerra Turchesca) per innovare qualche cosa nel ducato in pregiudicio di questo regno a fine di divertirlo da quell' impresa. Et Sua Maestà comincia a dubitare, che la regina tenghi per la medesima causa intelligenza con il duca Carlo. Per il che ha espedito l' Indormio suo cameriero, nobile svedese, per ambasciatore in Svetia, acciò attendi alli andamenti del duca, et inviti quella nobiltà alla guerra in queste parti, et anco procuri di caparrare insino a 2 m. fanti a fine di tener con quel regno in freno il duca. Et la gelosia della Maestà Sua era proceduta tant' oltre p. r il sopradetto rispetto, che non le piaceva, che tra il Moscovita et quel regno seguisse pace, giudicando lei, che quella pace fosse per accrescer forza et temerità al duca, et forse al regno, et debilitare la sua autorità. Per il che io mi son trovato questi giorni a così duro partito, che non sapevo che resolutione pigliare, perchè o dovevo permettere, che questo Serenissimo impedisse la conclusione della pace con il Moscovita, et in tal caso commettevo attione di detrimento a tutta la Christianità, per ricusar esso d' entrar in lega, se non segue detta pace. O persuadendo io Sua Maestà a lasciarla seguire, sumministravo a un certo modo l' armi, col mezzo delle quali la Maestà Sua veniva a perdere quel regno, tanto più che Sua Maestà è avisata, che Carlo dice, che per lui fa che li Polacchi movino guerra al Turco. Ma Dio benedetto per sua infinita misericordia mi suggerì un mezzo, che è stato sommamente comandato dalla Maestà Sua, et fù, che si trattasse col Moscovita, che nella conclusione della pace non includesse altri che questa Maestà et la sua posterità, escludendo Carlo sotto pretesto, ch' esso Carlo è poco fedele al suo legitimo et naturale signore et nepote,

che senza dubio sarebbe anco infedele ad esso, et che perciò non vole che sia incluso nella pace. Questa attione, quando seguisse, partorirebbe ottimi effetti, perchè si stabilirebbe il dominio di questo Serenissimo in quel regno in modo, che potressimo con l'animo riposato attendere ad altre imprese, poiche non è dubio, che come sapesse quella gente, che tanto dura la pace, quanto dura la loro obediencia con il lor rè, non innovarebbe cosa alcuna, et dall'altra parte Carlo perderebbe grandemente il credito. Hora essendo piaciuto grandemente (come ho detto di sopra) questo mio consiglio a Sua Maestà habbiamo preso resolutione di accelerare la partenza del padre Alessandro per la volta di Moscovia, a fine che egli con quel miglior modo che potrà, et che le sumministrerà la sua prudenza metti (come da se) in consideratione al Moscovita quello che desidera questa Maestà assicurando quel Principe, che farà cosa gratissima a questo Serenissimo; et speriamo che al Moscovita sia per piacer questo concetto, per non appetere la pace con il regno di Svetia, se non per rispetto di questo. Con questa occasione ho costituito mio luogotenente il sopradetto Padre nel vescovato di Vilna, acciò et nell'andare et nel ritorno giovi a quella desolata diocesi.

Ibidem.

XII. A. 1595, Varsaviae. Sigismundus rex Poloniae A. Comuleum imperatori Russiae Theodoro Ivanovic commendat.

Theodoro, magno duci Moscoviae, Sigismundus III. rex Poloniae. A serenissimo potentissimoque Sigismundo tertio, Dei gratia rege Poloniae magnoque Lithuaniae duce, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kyoviae, Volhiniae, Podlachiae, Livoniae etc., nec non eadem Divina gratia Svecorum, Gottorum, Vandalorum haereditario rege etc. Monarchae maximo et magno duci Theodoro Iwanowicz, totius Russiae, Volodimiriae, Moscoviae, Novogrodensi, Kazanensi, Astrachanen., Psovien., Twerscen., Iuhorscen., Porinscen., Viatscen., Bolharscensi etc. Quum a Sanctissimo Patre Christi Domini nostri Vicario Romano Pontifice Clemente octavo rmus. Alexander Komuleus, abbas Nonensis, legatus ad te Monarcham potentissimum et magnum Moschoviae ducem certis in negotiis ac necessitatibus totius Christianitatis missus proficiscatur, spem indubitam habemus ejus rei te summum Monarchum, magnumque Moschoviae Ducem Theodorum Iwanowicz juxta morem illius receptissimum et consuetudinem supra dictum rmus. Alexandrum Komuleum abbatem Nonensem summa cum gratitudine excepturum, et quamdiu apud te fuerit, inque tuis dominiis morabitur, illi reverentiam debitam exhibiturum et exhiberi facturum, uti convenit legato primarii Domini supremique pastoris totius Christianitatis, eumque deinceps te maximam cum gratia et benevolentia non remoratum benigne demissurum quod quidem amice ab eo postulamus. Datae Varschaviae die . . .

men . . . Anno Domini 1595. Regnorum nostrorum Polonici nono, Svetici autem tertio.

Ibidem.

XIII. A. 1596, 27. Maii, Varsaviae. Montelupi cardinali S. Giorgio notum faciunt, A. Comuleo, Vilnae commoranti, mille florenos exsolutos esse.

Sebastiano e Valerio Montelupi al cardinale San Giorgio, Varsavia, 27. Maggio 1596. Mons. illmo. Malaspina nontio in Polonia, a nome di Sua Santità ci ha commesso di far pagare in Vilna a Mons. Rmo. Comuleo, che la si trova, fiorini mille di questa moneta, che sono scudi $666\frac{2}{3}$ d'oro, il che si è fatto tanto prontamente quanto si conviene alla nostra devotione. Onde piacerà a V. S. Illma. farli pagare a SS. Vincentio Mazzinghi e compagni a nostro nome, et lui ne darà quitanza sufficiente, et se altro possiamo in servizio di Sua Santità o di V. S. Illma., saremo sempre tanto pronti e obbligati humili servitori, quanto si conviene alla devotione e obblighi che haviamo con santa chiesa. Nostro Signore Iddio conservi V. S. Illma. in sua santa gratia e di noi si degni havere memoria, che le siamo, e saremo sempre humilissimi et devotissimi servitori Sebastiano e Valerio Montelupi.

Archivio Borghese III. 96.

XIV. A. 1596, 27. Maji, Varsaviae. Malaspina notam reddit cardinali S. Giorgio instructionem A. Comuleo Moscoviam a se missam.

Malaspina al cardinale San Giorgio, Varsavia 27. Maggio 1596. Hieri inviai al Comuleo il passaporto et lettere di questa Maestà, diretto al Mosco; et le ho suggerito quattro punti. Il primo, che operi che quel principe o per trattatione o con la forza ritenghi realmente il Tartaro, avvertendo di non lasciarsi nutrire di promesse vane, come seguì l'anno passato, alle quali, perche alcuni prestorno fede, ne seguirono inconvenienti di molta importanza. 2. Cercare di sottrare, se realmente è dispositione in esso Mosco di collegarsi con li precipi Christiani o no. Et in evento che non l'abbia, procurare di penetrare il modo, come questo regno et la Svetia potrebbero restare sicuri di esso ogni volta che questo re, et regno fossero occupati nella guerra Turchesca; et caso che si vedesse ch'egli desideri di collegarsi farlo capace, che non è possibile, che tutti li precipi Christiani mandino ambasciatori ad esso, et che la lega si tratti et si risolvì ne suoi domini; perchè non il luogo è comodo, nè può esser un simil trattato, dove non si permette che li Ambasciatori esterni convenghino et trattino insieme et che però è più espediente, che esso faccia assistere alla futura deputatione un suo ambasciatore con facultà di concorrere nella resolutione che pigliaranno gli altri precipi, et quando questa legatione per l'angustia del tempo

non potesse seguire il suo effetto scrivere lettere del soprascritto tenore. 3. Revocarle a memoria, come l'anno passato egli promise, che non haverebbe conclusa la pace col regno di Svetia, se prima non havesse veduto che l' duca Carlo, et li senatori fossero stati obediienti a loro re, atteso che non poteva egli assicurarsi della fede di coloro, che non osservano al loro hereditario prencipe, et come non ostante questa sua soprascritta promessa ha et fatta la pace, et dato gelosia a questo regno con comparire armato alli confini di esso. Et però essortarlo a scrivere in Svetia, ch'egli non è per conservare la pœce se non saranno obediienti a questa Maestà. Il che tanto più facilmente può seguire, quanto che per ancora la detta pace non è stata ratificata. 4. Tenere proposito seco della unione Ruthenica con la Sede Apostolica. Al detto Comuleo ho fatto pagare dal Montelupi mille fiorini conforme all'ordine datomi da V. S. I. et mi sono appigliatto all'ultima somma perchè dove è maggiormente riconosciuto il principato temporale, che il primato di Pietro devono farsi le missioni rari, ma con pompa et solennità.

Archivio Borghese III. 91.

XV. A. 1596, 20. Julii. Cracoviae. Montelupi restitutam sibi summam 1000 fior. datam A. Comuleo confirmant.

Sebastiano et Valerio Montelupi al cardinale San Giorgio, Cracovia, 20. luglio 1596. In risposta della lettera di V. S. Illma. da 22 passati la ringratiamo infinitamente del ordine fatto dare per il rimborso de mille fiorini fatti pagare a Mons. Comuleo a SS. Mazzinghi, da quali con le prime ne doveremo intendere il pagamento; et se in qual cosa ci favorera d'impiegarsi per suo servizio, vedra che la serviremo con quella devotione, che siamo tenuti et con nostro obbligo, et baciando a V. S. Illma. le mani preghiamo il Signor Dio che felicemente la conservi.

Archivio Borghese III. 65, d. p. 37.

XVI. A. 1596, 26. Julii, Cracoviae. Cardinalis Caetano respondit A. Comuleo ad ipsius de dato 8. et 9. e. m. in Vilna datas litteras, laudatque eius agendi solertiam et dexteritatem.

Cardinale Caetano al Comuleo, Cracovia, 26 luglio 1596. Illustre e molto reverendo Signore! Dal canonico Bulpato mi sono state date lettere de V. Signoria delli VIII e IX di questo scritte di Vilna, et oltre la buona nuova della sua salute mi hanno recato grandissimo gusto, intendendo del buon ordine dato da lei in quelle parti di Lituania circa il culto divino, quale piaccia a Dio, che riceva ogni di nuovi incrementi a gloria della chiesa sua. La copia della visita si è ricevuta, e si rimanderà com'io l'habbia veduta, oltre ch'io reputo che per convalidarla meglio sia bene haverne il particolar consenso di Nostro Signore, alla Santità del quale io scriverò

di questo e d'altri particolari scrittimi da lei. Ringrazio intanto Vossignoria della diligenza, che vi ha usata assicurandola, che Dio rincompenserà molto bene questa sua fatica. L'applicazione dell'entrate pendenti di quella chiesa al Seminario, et alla Borsa è pur benissimo fatta per le cause, ch'ella adduce, e per il frutto che se ne può sperare, tuttavia io credo che per essere frutti spettanti a Nostro Signore, o al futuro vescovo, sia necessario averne il placet della Santità sua, e insieme che sia con sodisfazione di Sua Maestà, alla quale tocca la nominazione, et anco di questo procurerò la ratificazione, e dell'uno e dell'altro la spero. Veggo, che è necessario proveder di vescovo a quella chiesa e cavarla di così lunga viduità, e ne farò istanza gagliarda; e se potrà esser, che la provisione cada in persona Lituana, me ne ingegnerò con tener memoria dei due sogetti antepostimi da Vossignoria. Quello, che si potrà fare d'intorno alla nota dei Padri Giesuiti mandatami da lei, e lo farò volentieri, perchè so quanto sia grande il loro zelo, e quanto sia necessaria la loro coltivazione in quella vigna, e perciò meritevoli d'esser sempre aiutati. Scrivo al capitolo Vilnense, e prego a far godere delle solite distribuzioni, et in spezie di quello, ch'ci faranno al prossimo Settembre, il suddetto canonico Bulpato, mentre che egli starà con Vossignoria in Moscovia; e mi prometto che se ne contenteranno tanto più, che questo è puro motivo mio, e non suo, non avendo egli dettomi di ciò cosa alcuna. S'io m'abbocherò con gli ambasciatori Cesarei, destinati con lei in Moscovia, io non mancherò di raccomandar loro la persona di Vossignoria e procurar, ch'ella sia trattata e rispettata, come conviene a un ministro del Sommo Pontefice. Vada poi Vossignoria in questo viaggio commessogli allegramente, e procuri di far quel frutto, che Nostro Signore desidera, e che si può sperare dalla destrezza di lei.

La cassetta de zibellini per Sua Santità è comparsa; e se mi capitarà buona commodità, l'invierò a Roma; se no, aspetterò di condurla meco al mio ritorno. Ringrazio Vossignoria del cavallo, della pelle d'orso bianco e del dentè di pescio, cose belle e bone, ma superflue a me, col quale non occorre che Vossignoria entrasse in questi complimenti, tutta via sicome io ne la ringrazio, così m'offerò a farle servizio sempre di buon cuore, e prego Iddio che l'accompagni in tutto questo suo viaggio, le dia forza di fare il suo santo servizio.

Minerva X. VI. 13. T. I. p. 217 v.

XVII. A. 1596, 26 Julii. Cracoviae. Cardinalis Caetano de rebus per A. Comuleum Vilnae gestis eiusque proximo Moscoviam discessu.

Il cardinale Caetano al cardinale San Giorgio, Cracovia, 26 luglio 1596. L'Abbate Cumuleo mi scrive di Vilna de gl' otto di questo per conto della visita fatta da lui in quella Metropoli e Diocese, stata senza vescovo già cinque anni continui, e perciò bisognissima

di questo e di maggior rimedio, acciò mentre in quelle parti pulula e cresce l'heresia, non decresca e manchi del tutto la Religion Cattolica. Dice d'aver riparato alla rovina di quella chiesa, trovata senza tetto e quasi senza muraglie, fornitola di paramenti, de quali ella era spogliata del tutto, servendosi dell'entrate di quel vescovato vacante e raccolte fin oggi con l'applicazioni di più per la spesa del Seminario e della Borsa Valeriana; e benchè tali provvisioni siano necessarie per convalidarle meglio, prima che far altro ho voluto farla sapere a Vossignoria Illustrissima per impetrarne il consenso et il placet della Santità di Nostro Signore, la cui ratificazione giudico necessaria; che in quanto al benepacito e consenso regio, io me lo prometto senz'altro dal zelo serenissimo di Sua Maestà verso le cose et affari ecclesiastici, da lui favorite per ogni verso. È anco grandemente necessarie per conto della disciplina ecclesiastica, e culto divino, e per le funzioni, che non si possono esercitare senza Prelato, che si venga a proveder quella chiesa d'un buon vescovo; e perchè al re tocca la nominazione sollecitarò la Maestà Sua a dichiarare il soggetto, acciò possa poi sua Beatitudine confermarlo e cavar quella chiesa di così lunga vedovanza, dannosissima a una diocesi vastissima, come è quella. In questo proposito scrive il detto Cumuleo, che saria bene che il vescovo fosse Lituano, che verrebbe a esser più grato a quei provinciali e più fruttuoso, e poichè la sinagoga e chiesa dei malignanti è potente, così non fuss'ella in quelle parti, converrà premere nelle elezioni di persona, che sia insieme letterata et esemplare. Di che m'ingegnerò di far ben persuasa la Maestà Sua, acciò nomini persona non pure idonea, ma idoneissima, e senza eccezione, non essendo la cura di tal chiesa carica di spalle ordinarie. Il prefato Abate sta all'ordine per incaminarsi alla volta del Moscovita, subito che compariranno gli ambasciatori cesarei, destinati seco alla medesima ambasciata; io l'ho animato a mettersi virilmente all'impresa commessagli con tanta confidenza da Sua Beatitudine; e se potrò abboccarmi coi detti ambasciatori, con essi ancora ne farò gagliardissimo ufficio, e raccomanderò loro esso Abbate, acciò dall'esempio loro imparino gli altri a dargli l'honor dovuti a un ministro della sedia apostolica, massimamente in una missione tanto importante. Questo sia il fine della lettera senza finir mai di desiderare a Vossignoria Illustrissima ogni bene con il dovuto riverenziale affetto del bacia mano:

Ibidem t. II. Registro delle lettere miscellanee, scritte dal S. Card. Enrico Caetano nella sua legatione di Polonia a diversi principi.

XVIII. A. 1596. 31 augusti. Cracoviae. Idem Cardinalis mitti cardinali de S. Giorgio relationem A. Comulei de visita canonica Vilnae peracta, et dona ab imperatore Russiae pontifici data.

Il cardinale Caetano al cardinale San Giorgio, Cracovia, 31 agosto 1596. Ordinerò a Monsignor Nunzio Malaspina, che mandi a Vossi-

gnoria Illustrissima una copia della visita fatta dal Cumuleo nella Diocesi di Vilna; et in quanto alla confermazione, che egli desidera da Nostro Signore, Vossignoria Illustrissima potrà farla spedire a suo modo, che non sarà mai se non buono, essendo ottima la sua mente. Il Cumuleo mi mandò ottanta zibellini donati dal Gran Duca di Moscovia a Nostro Signore, consegnati da me a Monsignor di Caserta nel partirsi per Roma per fargli arrivare a tempo, che Sua Santità potesse servirsene nel prossimo inverno; ecco, che anco il Moscovita riverisce e riconosce con donativi il Monarca universale del Mondo.

Ibidem.

XIX. A. 1596, 24. sept. Varsaviae. Card. Caetano scribit A. Comuleo, se binas eiusdem litteras percepisse, ipsique in legatione moscovitica successum apprecatur.

Il cardinale Caetano al Comuleo, Varsavia, 24 settembre 1596. Ho ricevuto le due lettere di Vossignoria, l'una datami dal Colonnello Mora, il quale m'ha dato anco l'unghia della gran bestia, che m'è stata tanto più cara, quanto ch'io vengo assicurato da lei, ch'ella sia della buona; l'altra sua lettera mi è stata data qui in Varsovia, dove arrivai alli XXII di questo, ricevuto da questa Maestà con amore et onorevolezza grandissima. Circa l'ambasciatore cesareo, che dee esser al Moscovito, già io li scrissi, ch'io ero avvisato, ch'egli stava all'ordine per partire, dopo ne parlai con gli ambasciatori di sua Maestà Cesarea, che furono in Cracovia, e ne scrissi anco al vescovo di Cremona, perchè sollecitasse la sua partenza. Voglio sperare, che a questa ora si sarà unito con Vossignoria, e che proseguiranno il lor viaggio, quale prego che sia felicissimo; da Dio benedetto. Conosco e confesso anche io, che quest'uffizio è tardo, tuttavia non sarà fuori di tempo affatto, quando non si prolunghi più. Di Roma hebbi risposta, che Nostro Signore averebbe confermata la visita fatta da Vossignoria, ma volevano vedere il processo; e più è necessario mandarne una copia, già che monsignor nunzio Malaspina dice aver rimandata indietro quella, che gli fu mandata da Vossignoria; farò gagliardissima istanza, perchè si venga alla nominazione del futuro Vescovo di Vilna, et starò avvertito ne' particolari, ch'ella mi scrive; e se intanto le occorre dirmi o avvisarmi di cosa, nell'quale il mio uffizio possa esser di giovamento, o a cotesti o a questi negotij, scrivamelo pure liberamente. Quà si dice, che il Turco sia già entrato in Ungaria; e se è vero, siamo in manifestissimo pericolo. Iddio ci porga la sua santa mano; a lei so che non occorre ricordare il servizio di Nostro Signore, col quale io veggo ch'ella vigila e v'attende con prudenza e con zelo; al sudetto colonnello Mora farò servizio in quanto potrò, come farò anco a Vossignoria, alla quale ricordo di pregar per me, si come prego anche io a lei continua salute.

Ibidem, t. I, p. 365 v.

XX. A. 1597, 24 Januarii. Cracoviae.

Il cardinale Caëtano a Monsignor di Cremona, Cracovia, 24 gennaio 1597. Poichè il negotio della lega pare sciolto del tutto, almeno Vossignoria ricordi la pratica da tentarsi col Moscovita, per la quale sta aspettando l'Abbate Comuleo in Vilna, con perdita di tempo con ispesa grande, e forse con perdita di qualche buona occasione.

Ibidem.

XXI. A. 1597, 25 Octobris. Varsaviae. Nuncius Malaspina commendat A. Comuleum, reducem de sua missione moscovitica, pro delegatione ad ducem Transylvaniae.

Malaspina al cardinale San Giorgio, Varsavia, 25 ottobre 1597. Ma si come io vedo, che per conservatione et de Polacchi et di quella Altezza è necessaria tale congionzione, così mi creppa il cuore di vedere che per cause leggieri si diferischi tanto così santa attione; onde acciò con pregiudizio pubblico non si tardasse più a ridurla al suo desiderato fine, sarei di parere, che Nostro Signore desse l'ordine all'Abbate Comuleo, che si transferisse alla Corte Cesarea et cercasse d'indurre l'Imperatore a mandare insieme con esso Abbate un ambasciatore in Transilvania, affine di persuadere quell'Altezza ad abbracciare ciò ch'è utile alla causa publica et sopra tutto conviene al suo servitio, perche altrimenti si perderà il regno di Svetia, si farà il giuoco al Turco, si scandalizarà tutto il mondo et si offenderà grandemente la Divina Maestà. Propongo poi il detto Abbate, perchè son informato, che ha servito con somma fede la Maesta dell'Imperatore in Moscovia, ha anco procurato di servire il Serenissimo di Transilvania, quando già alcuni anni fu mandato a quell'Altezza, e così . . . deve essere confidente all'uno e all'altro di quei Principi. È poi amato da questa Maestà per la sua pietà, prudenza e destrezza, per il che ritrovandosi qua può impiegarsi in opera così grata a Dio, in tempo che altri non possono farlo; et io ricorro tanto più prontamente al remedio di aprire trattatione, perchè per mezzo di essa di nuovo ci assicuriamo, che da questa parte non s'innovarà cosa alcuna, mentre essa trattatione durarà. Ma quando questo che propongo non venisse approvato dalla somma prudenza di Vostra Signoria Illustrissima, la supplico a impetrare dalla Santità di Nostro Signore l'ordine al detto Abbate, che si trattenghi meco sino alli comitii, acciò mi ajuti a dirigere così scabrosi particolari in modo che venghi a sodisfare pienamente alla Santità di Nostro Signore.

Archivio Borghese, III, 91.

XXII. A. 1597, 26 octobris. Varsaviae. Nuncius Malaspina cardinali s. Georgio de consiliis per A. Comuleum regi Poloniae datis.

Malaspina al cardinal San Giorgio, Varsavia, 25 ottobre 1597. Con l'occasione di accusare la ricevuta della lettera di Vostra Signoria Illustrissima delli 20 del passato mi occorre di significarle humilissimamente, come in Finlandia le cose haviano pigliato buona piega, essendo stati tre volte rebutati li soldati del Duca Carlo con perdita di alcuna centinaia di essi. Era anco gionta una nave Dantiscana, che fù spedita da Sua Maestà con grano, vestiti et danari per contenere in fede li soldati. Ma sopraggiunto che fù l' aviso esser il Mosco in procinto di muovere il suo essercito verso quella provintia, furno necessitati li soldati a dividersi, rimanendo una parte di essi per impedire gl' iniqui conati di Carlo, et li altri transferendosi a guardare li confini della Moscovia; per il che essendosi per la detta divisione sminuito il numero, si sono anco debilitate le forze, onde il Mosco et il Duca haverano opportunità grande di far progresso. Non ha mancato l' Abbate Comuleo di somministrare buoni consigli alla Maestà Sua, et credo che saranno da lei abbrazzati. Il Mosco teme tanto più questo serenissimo dalli antecessori suoi, quanto che ha di più il regno di Svetia, et che vede se non esso, almeno il cognato propensa la nobiltà di Moscovia ad eleggerlo dopo la morte sua; et però si deve dubitare, che non sia per lasciarsi fuggire dalle mani occasione per la quale possa incomodare questa Maestà

Ibidem.

XXIII. A. 1597, 21 Decembris. Varsaviae. Nuncius Malaspina suadet cardinali s. Giorgio, ut etiam A. Comuleus diaetae polonicae qua delegatus sedis pontificiae assistat.

Malaspina al cardinale San Giorgio, Varsavia, 21 dicembre 1597. Però starò aspettando, che la Santità Sua, considerato che haverà con la somma sua sapienza tutto questo fatto con le sue circostanze et conseguenze, si degni di farmi sapere per tempo, cioè quando si terranno li comitii, a quali si darà principio la Domenica Laetare, la mente sua, et di darmi ordini, come mi dovrò governare, caso che venghi questa attione approvata da Sua Santità et se Vostra Signoria Illustrissima se degnarà anco di ordinare all' Abbate Comuleo, che assisti anco, come Ministro di Nostro Signore, a detto Concilio, sarà a mio parere attione accertata.

Ibidem.

XXIV. A. 1597. Imperator Russiae papae Clementi VIII de liga contra Turcam in sequellam legationis A. Comulei.

Clementi Papae VIII Theodorus, magnus dux Moscoviae 1597. Trinitas sanctissima ac beatissima, veneranda omnibus veris christianis, qui credunt in eam, datque omnibus sapientiam invisibilem

*

de excelso suo, illa nos deducet in vias rectas docebitque nos voluntatem suam, predicemusque omni populo voluntatem eius, quod apud Deum misericordem in trinitate, voluntate eius, obtinuimus sceptrum Imperii Rossiae.

Nos, magnus Dominus Car, atque magnus dux Theodorus Iwanowicz, totius Russiae solus tenens, Wlodimiriae, Moscoviae, Novogardiae, Car Kazaniae, Car Astrachaniae, Dominus Plescoviae et magnus dux Smolentiae, Tweriae, Jugoriae, Permiae, Wjaciae, Bulgariae etc., Dominus atque magnus dux inferioris terrae Novogardiae, Czernigoviae, Rezaniae, Rostoviae, Albi Lacus, Jaroslawiae, Livoniae, Udoriae, Condiae totiusque regionis Sibiriae et Siviriae dominator, Dominusque regionis Iveriae et Caris Grusinae, Cabardiaequae regionis, Circassiae superioris regionis et aliorum multorum (*sic*) regionum Dominator etc.

Clementi Octavo, supremo Papae, pastori et rectori Romanae ecclesiae. Misisti ad nos, magnum ducem et Dominum Carum et maximum principem Theodorum Iwanowiczum, totius Russiae solus tenens, legatum tuum pientissimum Alexandrum Comuleum, abbatem Illyricum, cum tuis literis. Et nos, magnus Dominus Carus et magnus princeps Theodorus Iwanowicz, solus tenens, literas tuas suscipiendo audivimus et negotii in legatione tractata apud nos, Carum potentissimum a te supremo Papa, Alexander Comuleus et scriptum seriem totius legationis in se continentem (*sic*); et nos carus potentissimus legatum tuum benignae audivimus, et quod scripsisti ad nos Carum potentissimum per epistolam tuam, quod tu in hoc incumbis, ut omnes principes Christiani levarent contra inimicum Christianum Turcam Soltanum. Et id a Nostra Maiestate desideras et petis, ut ego magnus Dominus Carus et magnus princeps solus-tenens, pro defensione fidei christianae contra inimicum totius christianitatis curarem et contra eum pro parte nostra firmiter starem cum fratre nostro praeciosissimo et charissimo Rudolpho Caesare conjunctim.

Inter alia negotia legationis dixit Maiestati nostrae legatus tuus Alexander, quod tu supremus Papa misisti ad omnes principes christianos pro unione et de liga, et ut omnes essent in liga, et ut omnes insurgerent contra Turcam, et haec nondum ad finem sunt perducta propter quosdam principes et reges, sed brevi tempore eos perduces in liga. Et tu, supremus Papa, cum fratre nostro praeciosissimo et charissimo Rudolpho Caesare conclusisti cum Turca non facere pacem. Et ideo a nostra serenitate iussisti rogare, ut nos, magnus dominus Carus, princeps Theodor Ivanovicz, totius Russiae solus tenens, fratri nostro Rodulpho Caesari contra Turcam auxilium mitterem ex nostro imperiali thesauro. Et nos magnus dominus Carus et magnus princeps Theodor Ivanowicz, totius Russiae solus tenens, et verissimus christianus dominus semper cogito et curo et magis volo curare et cum magnis dominis christianis, ut providentia nostra sanguis christianorum cessaret effundi ab infidelibus et videremus, ut christiani essent in pace tecum simul Cle-

mente octavo, supremo pastore Romano, et fratre nostro praeciosissimo et charissimo Rudolpho Caesare et rege Hispaniae, et cum omnibus principibus christianis essent in charitate et liga, et contra inimicum totius christianitatis Turcam Soltanum stare fortiter volumus. Et propter amorem fraternum praeciosissimi et charissimi fratris nostri Rudolphi Caesaris prius superiori anno in auxilium contra inimicum totius christianitatis Turcam Soltanum ex nostro imperiali tezauro misimus cum legato nostro Michaele Iwanovics Wiselaminowym (*Veliaminov*) et cum eo secretarium Zefanassim Wlastyewym (*Athanasium Vlasiev*). Et in futurum adhuc temporibusque futuris libenter fratri nostro praeciosissimo et charissimo Rudolpho Caesari in auxilium contra Turcam ex nostro imperiali tezauro mitemus; et frater noster praeciosus et charissimus Rudolphus Caesar mitteret ad nostram serenitatem legatos suos magnos, qui inter nos sempiternum foedus constituerent, qualiter nobis, magnis principibus, advenientibus temporibus esset manendum in fraterna charitate et liga. Et quemadmodum alias fuit apud nostram Cariam serenitatem a fratre nostro praeciosissimo et charissimo Rudolpho, Caesare Romanorum legatus Nicolaus Warkoch, et nos, magnus Dominus Carus et magnus princeps Theodor Iwanovicz, totius Russiae solustenens, ad fratrem nostrum Rudolphum significavimus de his rebus; ut frater noster Rudolphus Caesar mitteret ad nostram serenitatem de istis magnis negotiis, de coniunctione fraterna, de liga, ut posset perduci ad finem et concludi in perpetuum. Et nos, magnus dominus Carus et magnus princeps Theodor Iwanovicz, totius Russiae solustenens, contra Turcam ex nostro imperiali tezauro misimus. Et nunc venerunt ad nostram Cariam serenitatem a fratre nostro praecioso et charissimo Rudolpho Caesare legatus Abram Burgaf (*Burggraf*) pro amore fraterno et de maioribus negotiis, de concludenda liga multum mandatum habuit. Et quando ad nostram serenitatem frater noster Rudolphus Caesar mittet suos magnos legatos ad faciendam ligam, et nos magnus dominus Carus et magnus princeps Theodor Iwanovicz, totius Russiae solustenens, fratri nostro ex nostro imperiali tezauro mitemus in auxilium contra Turcam in liberationem totius christianitatis ab infidelibus.

Et quod ad nostram Cariam serenitatem scripsisti in tuis literis, et in legatione legatus tuus dixit Alexander Comuleus; et nos, magnus dominus Carus et magnus princeps Theodor Iwanovicz, totius Russiae solustenens, propter vestram orationem et rogationem mandavi regi Abbas-Szachu, ut Abbas-Szach, rex Persarum, post comissionem nostrae Cariae serenitatis esset in eadem liga tecum et cum fratre nostro praeciosissimo et charissimo Rudolpho Caesare, et ut staret cum exercitu suo contra Turcam, et ut cum illo nequam pacem iniret; et si rex Persarum vult esse in liga cum principibus christianis et quo modo vult, et si alii Principes christiani mitterent legatos suos per regionem nostram simul cum nostris legatis propter ligam contra Turcam. Et nos, magnus dominus et magnus princeps Theodor Iwanovicz, solustenens, de his tibi signi-

ficamus, quod rex Persarum Abbas-Szach cum nostra Caria serenitate manet in summa charitate et inter nos frequenter legatos mittimus de omnibus negotiis. Et quando fuit apud nostram Cariam serenitatem a fratre nostro Rodolpho secundo legatus Nicolaus Warkoc praeteritis annis, negotiaverunt et consultaverunt cum boiariis nostrae Cariae serenitatis de magnis negotiis, quod constitutum fuit ad nos, magnum dominum Carum et magnum principem Theodorum Iwanovicz, totius Russiae solustenens, mittere a fratre nostro Rodolpho Caesare legatos proprios pro vere, anno adhuc superiori, similiter et tui legati Clemente octavo suppremo Papa et a rege Hispaniae debebant simul cum Caesareis legatis venire simul, et ad regem Persarum opus fuit fratri nostro legatos suos mittere simul cum praedictis legatis. Et post comissionem nostrae Cariae serenitatis et conclusionem legati Nicolai Warkocz cum nostris boiariis, rex Persarum Abbas-Szach ad Cariam nostram serenitatem ad constitutum tempus legatos suos misit Andibeha cum sociis. Et a fratre nostro Rodolpho Caesare (pro) de istis magnis negotiis legati non fuerunt. Et venerat a fratre nostro legatus Nicolaus Warkocz propter subsidium, et dixit de legatis, quod frater noster praeciosissimus et charissimus Rudolphus secundus, Caesar Romanorum, constituerat hoc, quod suppremo Papa et rex Hispaniae cum legatis Caesareis erunt pro isto anno qui (*sic*), iam praeterito mense Maio, ut quam primum isti legati venient pro eodem tempore legati quoque regis Persarum adessent ab Abbas-Szach. Et nos magnus dominus Carus et magnus princeps Theodor Iwanovicz, totius Russiae solustenens, volens tam magna negotia omnesque actus ad finem perducere, significavi regi Persarum Abbas-Szach, ut ille mitteret suos magnos legatos sine mora, et committeret iterumque committeret, quemadmodum ipse foret cum nostra Caria serenitate et cum fratre nostro Rodolpho Caesare in fraternitate et firma liga in perpetuum. Et rex Persarum nostram Cariam serenitatem audivit Abbas-Szach et ad nostram Cariam serenitatem misit legatos suos, hominem sibi sonsanguineum Imakulu ducem cum sociis, et ad nostram Cariam serenitatem significavit, quod ille cum nostra Caria serenitate pariter et cum fratre nostro praeciosissimo et charissimo Rodolpho Caesare vult esse in liga fortiter. Modo vero hae res aut negotia non sunt sortita finem suum propterea, quod a fratre nostro Rudolpho Caesare per legatum eius Abraamum de liga nihil mandatum fuit. Et nostra Caria Serenitas longo tempore tenendo regis Persarum legatum Abbas Szach, expectando a Caesarea serenitate legatos, regis Persarum legatos iussimus abire. Sed ad regem Persarum misimus legatos nostros ducem Basilium Basilevium Thioffiakina (*Tyufiakina*), et mandavi haec illi firmiter, ne ille propter nostram amicitiam ullo modo pacificaret; et pacem quam fecerat ad aliquot annos et ille terminus iam finit; et spero quod rex Persarum nostrum mandatum auscultabit et cum Turca foedus amplius non iniet. Et modo ad nostram cariam serenitatem nuncius alatus, quod rex Persarum contra Turcam incipit bellare; et dixit

nobis, Carie serenitati, a te supremo Papa in legatione legatus tuus Alexander Comuleus, ut nos, magnus dominus Carus et magnus princeps Theodor Iwanowicz, totius Russiae solustenens, praecopenses Tartaros non permetteremus bellare apud fratrem nostrum Caesarem provinciam Ungariam. Et nos, magnus dominus Carus et magnus princeps Theodor Iwanowycz, totius Russiae solustenens, post primam missionem fratris nostri Rudolphi Caesaris misi ad Carum Precopensem, ad Kazigireia, per nuncios nostros non una vice, et mandavimus ipsi et in literis nostris ad eum scripsimus, ut Carus precopensis Kazigirei contra fratrem nostrum Rodolphum Caesarem non intraret bellare eius provinciam, aliter si faceret, amicus noster non esset. Et quando Turca soltanus intravit fratris nostri regnum et ad precopensem Cazagireia misit Ciausios quam plurimos propterea, ut ille una secum iret in fratris nostri regnum Ungariae, Cazigirei Carus auscultavit nos, hoc annos cum Turca in terra fratris nostri non ivit bellare, et bellavit Valachiam terram, et Ungariam terram non bellavit. Et propterea Turca Cazigireio Caro est iratus et iussit illum ex ducatu deponere, et dicunt jussit esse Carum in Precopia Kalgie Fietegireu ex linea Carorum, propterea quod Carus Precopensis Kazigirei post mandatum nostrum Ungariam terram non intravit, et bellavit terram Valachiam. Et modo nostra Caria serenitas non ita pridem misimus ad Precopensem Carum noviter vocatum Fietegireu per nuncium nostrum festinanter, ne ille fratris nostri terram bellaret.

Et cum imperatore Turcarum a multis annis fuimus in maxima gratia, invicem sibi amore declarantes, et legatos unus ad alterum mittebamus et antecessores nostri ei admirabantur, bona memoria magnis dominis Gospodaris. Et nostra Caria serenitas veteri more cum Turca Magmeth soltano pro amicitia miserat eo tempore, quando fuit legatus apud nostram serenitatem fratris nostri Caesaris Rodolphi Nicolaus Warkocz.

Et nos, magnus dominus Carus et magnus princeps Theodor Iwanowycz, totius Russiae solus tenens, eo tempore misimus ad Turcam soltanum legatum nostrum Danilo Isleneva, haec ad Turcam soltanum iussimus audacter dicere, ut ille cum fratre nostro Rodolpho Caesare non belligeraret et hanc ob causam nos sibi inimicum non redderet.

Et quam primum legatus noster Danilo Islenev a nostra Caria serenitate Turce soltano haec retulit, et inducebat illum, ut soltanus contra fratrem nostrum Rodolphum Caesarem nequequam bellum moveret.

Et Turca soltanus cognoscens haec, quod nos, magnus dominus Carus et magnus princeps Theodor Iwanowicz solustenens, fratri nostro Rodolpho Caesari suppetias damus ex nostro imperiali tezauro. Et ob eam causam Turca Mahometus soltanus legatum nostrum apud se detinuit, ab hinc tribus annis, et ad nostram Cariam serenitatem non remisit.

Et nostrae Cariae serenitati imperator Turcarum factus est magnus inimicus propterea, quod nos magnus dominus Carus et magnus

princeps fratri nostro Rodolpho Caesari misimus in auxilium ex nostro imperiali tezauro.

Et ideo deberet frater noster Rodolphus Caesar mittere citius ad nostram Cariam serenitatem legatos suos, dando eis potestatem per omnia, qualiter hanc fraternam charitatem et inter se ligam firmare in perpetuum et finire haec. Sicut frater noster praeciosissimus et amantissimus Rodolphus secundus legatos suos magnos mittet, de his rebus omnibus committet et finis imponetur his omnibus negotiis.

Et nos magnus dominus Carus et magnus princeps Theodor Iwanowicz, totius Russiae solus tenens, propter fraternum amorem super his omnibus volumus fratri nostro praeciosissimo et amantissimo Rodolphum Caesarem adiuvari ex nostro imperiali tezauro contra inimicum totius christianitatis Turcam sultanum et successores eius.

In bibliotheca fratrum franciscanorum Ragusii. M.S.C. nro. 218, p. 82.

XXV. A. 1597. Car Russorum Theodorus Ivanović legato A. Comuleo de pace cum rege Sveciae.

Clementi Papae VIII Theodorus, magnus dux Moscoviae. 1597. A magno domino Caro et magno principe Theodoro Iwanowycz, totius Russiae solustenens, et aliarum multarum provinciarum domino et gubernatore, responsum Clementis octavi suppremi Papae, pastoris et rectoris Romanae ecclesiae, legato Alexandro Komuleo, de regni Sveciae negotiis.

Antea cum fuisset apud nostram Cariam serenitatem a fratre nostro praeciosissimo et amantissimo Rodolpho Caesare legatus Nikolaus Warkocz, et dixit nostrae Cariae serenitati de Sveciae rege Sigismundo, quia frater noster Rodolphus Caesar propter christianorum pacem apud nostram Cariam serenitatem rogavit, ut propter illius fraternum amorem cum Sigismundo, rege Sveciae, facerem pacem et mitteremus ad fines vel conventum legatos nostros inter Iwan arcem et inter Narvam; et frater noster Rodolphus Caesar propter haec negotia misit ad fines vel conventum ad Iwan arcem ad nostros legatos legatum suum Erenfreta. Et nobis fuit magno domino Caro et magno principi Theodoro Iwanowycz, totius Russiae solus tenens, legatos nostros mittere ad fines vel conventum cum Sigismundi regis legatis, et id non est effectuatum propter hoc, quod Sveciae regis Sigismundi patris eius, Joannis regis, ante patrem nostrum bonae memoriae, ante magnum dominum Carum et magnum principem Iwanum Vasilevicum, totius Russiae, pari ratione et coram nostra Caria serenitate fuerunt ab illo magnae iniuriae et irrisiones, opprobria et mendacia, eo tempore quando pater noster bonae memoriae, magnus dominus Carus, magnus princeps Iwan Vasilewycz totius Russiae, cum Litwaniae rege Stephano bellum gerebat, et Sigismundi regis pater, Joannes, rex Sveciae, eo tempore frangendo iuramentum conspirando cum rege Poloniae Stephano multum sanguinis christiani effundebat innocenter, et arces nostrae haereditatis in provincia Livoniae et Nowogroczkie

(sic) fraudulenter eripuit. Et propter tam magnas iniurias et mendacia nobis Cariae serenitati, regi Sweciae Joanni non habebam animus pati et exercitus Russus et Tartarus fuerant praeparati. Et volumus exercitus nostros mittere in terram Sweciae non cessando verno tempore, et aestate, autumno et hyeme, et implorando auxilium a Deo et arces invadere. Et nos id postposuimus propterea quod misit frater noster praeciosissimus et amantissimus Rodolphus secundus, Caesar Romanus, rogando ne bellaremus propter fraternum amorem eo tempore, cum veniret ad Narvam legatus Caesareus Erenfrid. Et nos propter amorem fratris nostri Rodolphi Caesaris dedimus comissionem legatis nostris ad conventum ad Iwan arcem, ducem Iwanum Samsonovicza, Turenina cum sociis. Et Sweciae rex misit legatos suos Stembanera cum sociis, et fratris nostri legatus Erenfrit ibidem fuit. Et illimet legati regis Sweciae post mandatum regis cum nostris legatis constituerunt, qualis deberet esse pax: quod rex Sigismundus nostrae Cariae serenitati restituat haereditatem terrae Nowogrozky cum districtu. Et super hoc nostrae Cariae serenitati legati regis Sigismundi iuraverunt; et super his omnibus annus tercius, a quo haec tractata et pax fuit facta, et nihilominus usque in hunc diem Sigismundus rex istud minime restituit nostram haereditatem Nowogroczy, arcem Korely et semper promittunt nostris Cariis palatinis. Et paulo ante scripserunt ad palatinos nostrae cariae serenitatis ex arcibus Wybor et ex Coreli capitanei ipsarum, quod arcem Corelam cito restituemus, et modo non reddunt. Et huiusmodi tractationem, quibus in partibus fuit auditum? ut ita fieret, quando comissarii inter se super aliqua re statuunt, confirmant iuramento et illud ita non efficiunt. Et modo palatinus noster ad nostram Cariam serenitatem scripsit ex arce nostra Oreska Dimitri Iwanowycz Wyelaminov (*Veliaminov*) cum sociis, quod ad ipsos scripserunt capitanei ex arcibus Wybor Mathias Larsow cum sociis, ut nostrae Cariae serenitati palatinus Dimitri Iwanowycz Wyelaminow cum sociis discessit ex Orzesska arce et nolunt illi arcem Korelam reddere. Et palatinus noster Dimitri Iwanowycz Wyelaminow cum sociis propter arcem Koreli discesserunt et ex Wyborskye arce capitanei Mathias Larsow cum sociis non cito Korely restituent. Et de hoc supremus Papa Clemens iam pridem scit, qualis fuit inimicus patri nostro bonae memoriae magno domino Caro et magno principi Iwano Wassilewyczto totius Russiae et nostrae Cariae serenitati Sweciae rex Joannes. Et nos magnus dominus Carus et magnus princeps Theodor Iwanowycz, totius Russiae solutens, verissimus dominus christianitatis, testor Deum omnipotentem et veritatem praedico coram suppremo Papa et coram fratre nostro Rodolpho Caesare et coram omnibus christianis principibus, inpetrando (sic) apud dominum Deum misericordiam, secundum nostram Cariam veritatem, volumus bellare nostris magnis exercitibus Russorum et Tartarorum contra Sweciae regem propter eorum mendacium. Et quae sanguinis effusio fiet in christianitate et postea christianus sanguis inceperit effundi, et ille sanguis cadet in illum

qui illius sanguinis christiani erit causa praetermittendo id, quod commissarii constituerant et frangendo iuramentum illud non restituendo, super eum hoc cadet adiuvante domino Deo.

Ibidem p. 88.

XXVI. A. 1598, 10 Januarii. Varsaviae. A. Comuleus cardinali s. Giorgio scribit de suo Romam redeundi proposito, de episcopatu in Moldavia et Valachia, de seminario Vilmensi.

Comuleo al cardinale San Giorgio, Varsavia, 10. genaro 1598. Illmo. Rmo. Sign. Sign. et Patron mio colendissimo. All'istesso tempo ho havuto lettera di V. S. Illma. di 29 Nòvembre et di 6 Decembre. Quanto nella prima V. S. Illma. mi scrive di fermarmi sapia che mi fermaro presso il Mons. Malaspina per sino al fine di Comicii, conforme all'ordine suo; et se a quel tempo il detto Mons. se partirà per costà, mene vero con esso lui, che s'ha offerto condurme a Roma con seco; ma se la Santità di Nro Signore disporà altrimente d'esso Mons., supplio humilissimamente V. S. Illma come Signor et Patron mio singolarissimo, che all' hora si recorda di me, provedendomi con che me ne possi ritornare

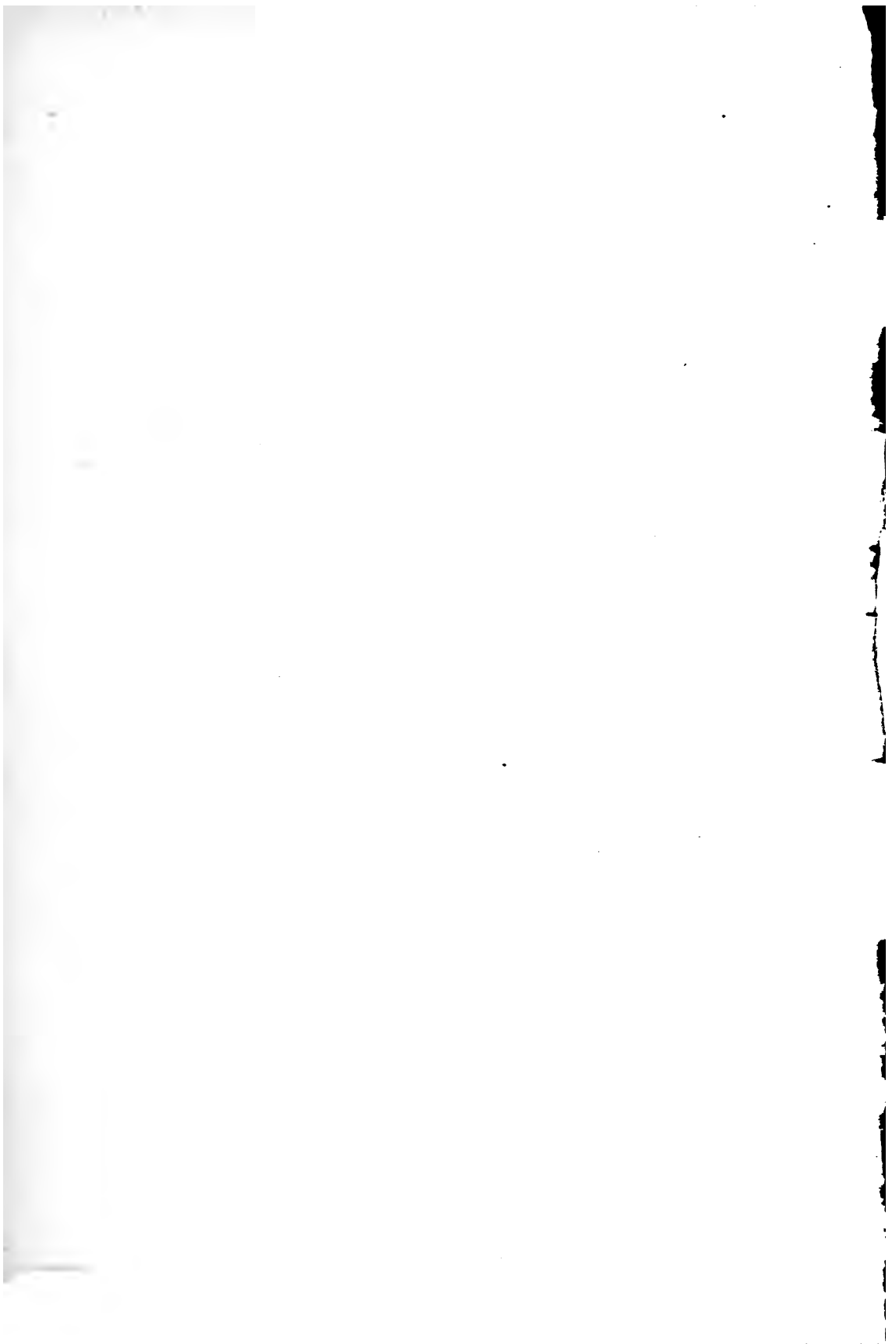
Nella seconda V. S. Illma mi risponde al negotio del vescovato di Moldavia, dello quale mi sono poi meglio ricordato et le fo intendere, che il vescovo fatto per le provincie di Valachia, dello quale accenai nell'ultima mia a V. S. Illma nominando l' Illmo Sig. Cardinal di Santa Severina, fu fatto a instanciam di Pietro principe di Moldavia, il quale questi ultimi anni se n'è morto in Tirol; lo quale io persuasi a ciò l'anno del 86, dopo la visita et la sinodo fatta in detta provincia, benche la detta promotione si difert poi alcuni anni. Et se bene Bartholomeo Bruti, primo postelnico di detto principe, scrivendo da Moldavia, et l'arcivescovo de Napoli di qua, proponessero raccomandando al Papa per tal carico il padre frate Hieronimo Arzengo da-Scio, che all' hora si trovava in Moldavia, dello quale si compiaceva il detto principe, non fusse fatto vescovo per causa che l' Illmo Sig. Cardinal di Santa Severina non aprobò la persona, per essere stato frate Capucino, nondimeno a quel tempo fu fatto in loco di detto Arzengo il fra Bonaventura da Candia, se ben mi ricordo, d'ordine di S. Francesco d'osservanza; quando anco si cerconno con diligenza nelli libri della cancelleria li vescovati di tutte due provincie sudette, e si trova solamente uno, lo quale fu dato a detto P. F. Bonaventura; di questo tutto è informatissimo il detto Sig. Cardinal. Per il che credo, che mai si è stato più d'uno vescovato in ambidue dette provincie, sendo che le dette provincie a quel tempo si nominavano sotto un nome di Valachia; di modo che non pare necessario far il vescovo di Moldavia, sendo già fatto; che credo si è vivo, et si trattiene in Candia; seria bono scriverli che sene vada alla residentia. Mi è parso così esplicare questo negotio a V. S. Illma, perche se qualche uno presumesse nominare al Nostro

Signore persona per vescovato di Moldavia volendo usurparsi tal autorità, ne sapia ciò V. S. Illma, sendo che senza punto di dubitare la santa Sede apostolica ha havuto sempre in tutte le due tutta quella autorità; et quando io le visitavo, trovavo diversi vestigii di summi Pontefici della paterna cura ch' haveano di esse provincie.

Inviai già a V. S. Illma la visita di Vilna per la confirmatione, non seria che d' utile quando confirmata si mandasse qui, et cio faccia che in questi paesi si cominciasse visitare dalli ministri di cotesta santa Sede, che la causa della vera religione tanquam suam ageret ipse Christus per essi. E così questi Signori vescovi pigliarebbono il vero modo et la forma di visitare et reformare le loro diocese; li quali per essere Senatori del regno possono promuovere grandamente in tutti questi paesi il negotio della vera religione.

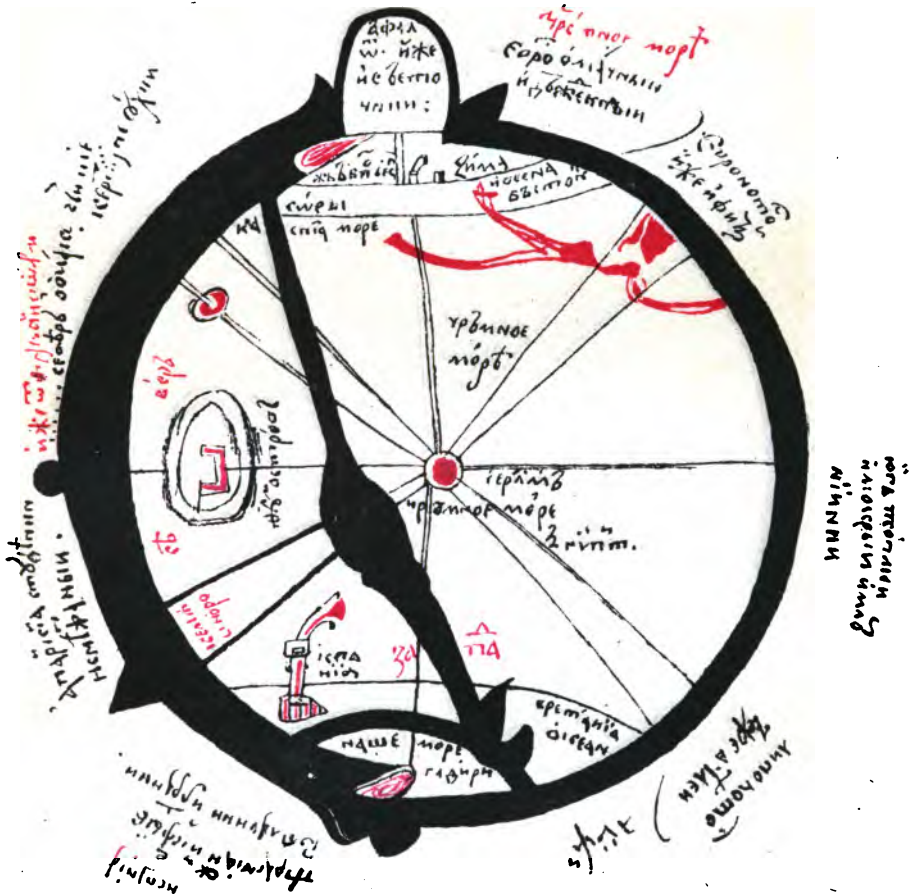
Il Padre Rettore Jesuita del Seminario Pontificio in Vilna mi scrive, che raccomandi a V. S. Illma il detto Seminario, per che non venga essere disfatto per mancamento del denario ordinario, che da costà li si manda; sendo alcuni mesi passati che non hanno havuto le loro page; cosa che seria di molto danno spirituale in questi paesi; però V. S. Illma resterà servita di raccomandare la cosa alla Santità di Nostro Signore che ne haverà il suo merito da Dio. Con questo baccio humilissimamente le mani a V. S. Illma pregando la Divina Maesta che conserva longamente V. S. Illma con la Santità di Nostro Signore per la sua chiesa. Da Varsavia alli X di Genaro 1598. Di V. S. Illma et Rma humilissimo et obligatissimo servitore Alessandro Comuleo, abbate di Nona.

Archivio Borghese, III, 96, autografo.

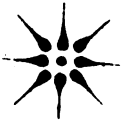
Prilog k članku: „Odlomci srednjevjekovne kosmografije i geografije“.

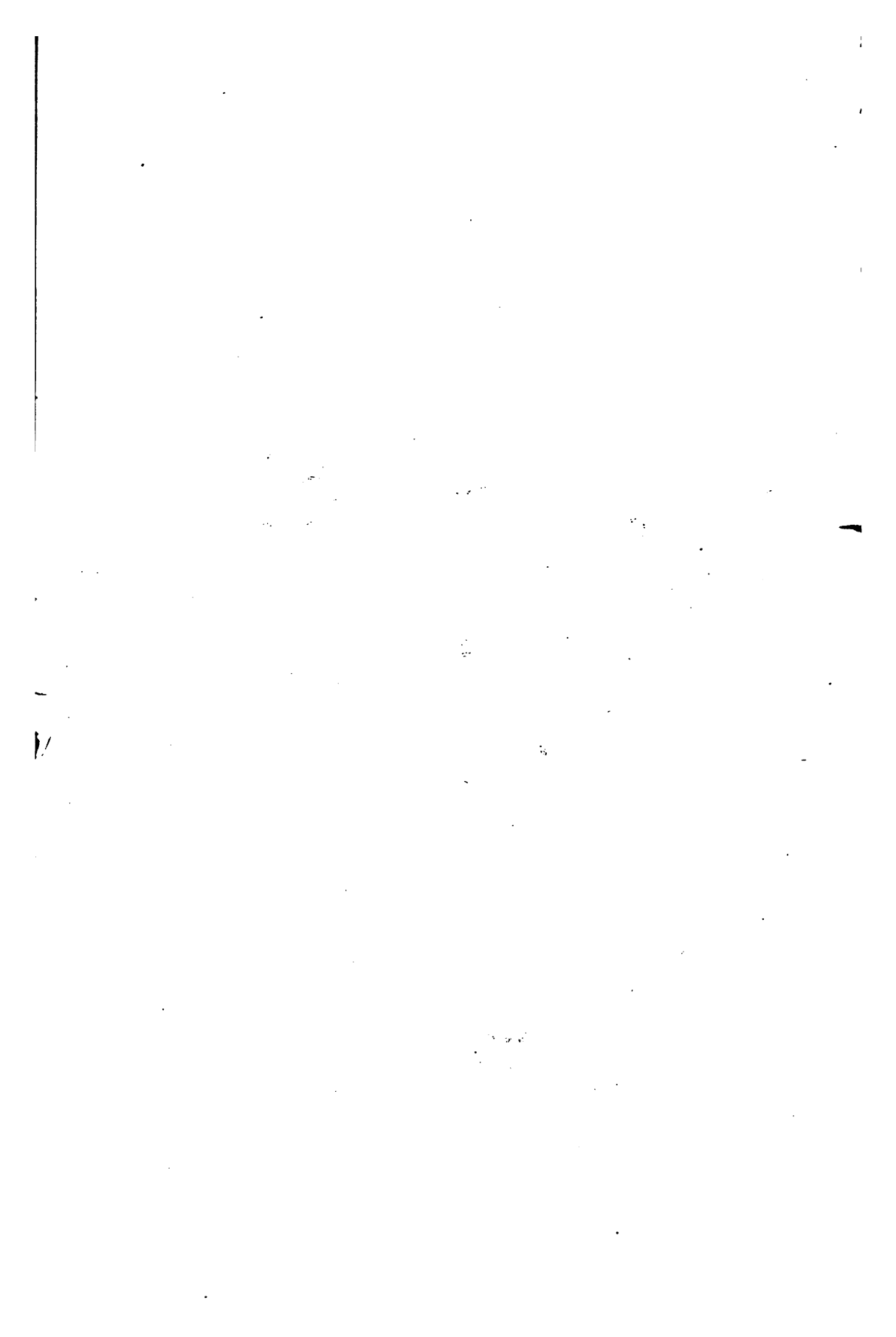
Slika I.

Slika II.

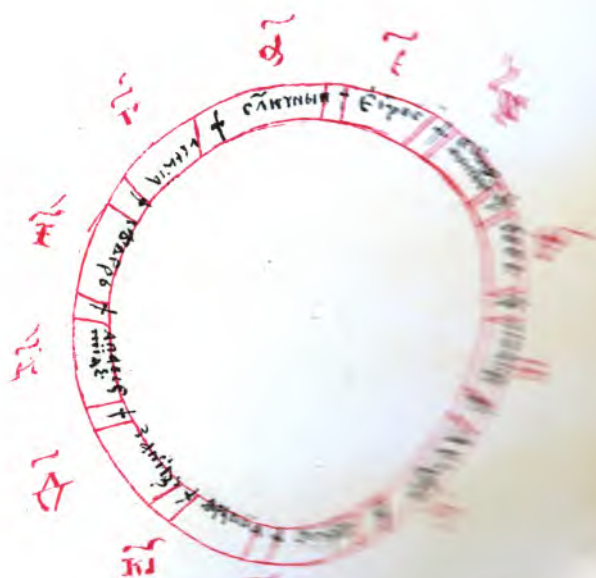
1833.

Prilog k članku: „Odlomci srednjevjekovne kosmografije i geografije“.

Slika III.

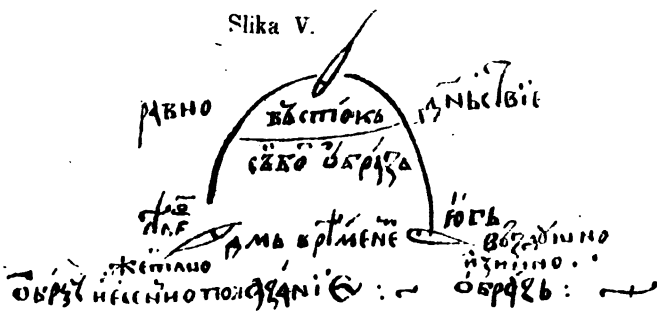

Slika II

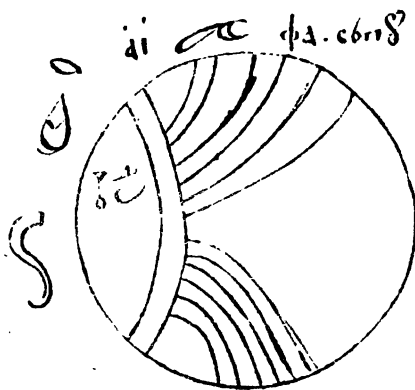
О СВѢЗНОМЪ ВЪЗНУ
 ѿ ВѢЩАДЪ ВЪВОЗРОЖЕ
 СИСОУЩЕМЪ
 + Эрмитаже
 ѿ СѢЦЕСА
 Эрмитаже
 X Эрмитаже
 ПЕРМОНТА
 КИЖУ
 ПЕРМОНТА
 ПЕРМОНТА

Prilog k članku: „Odlomci srednjevjekovne kosmografije i geografije“.

Slika V.

Slika VII.

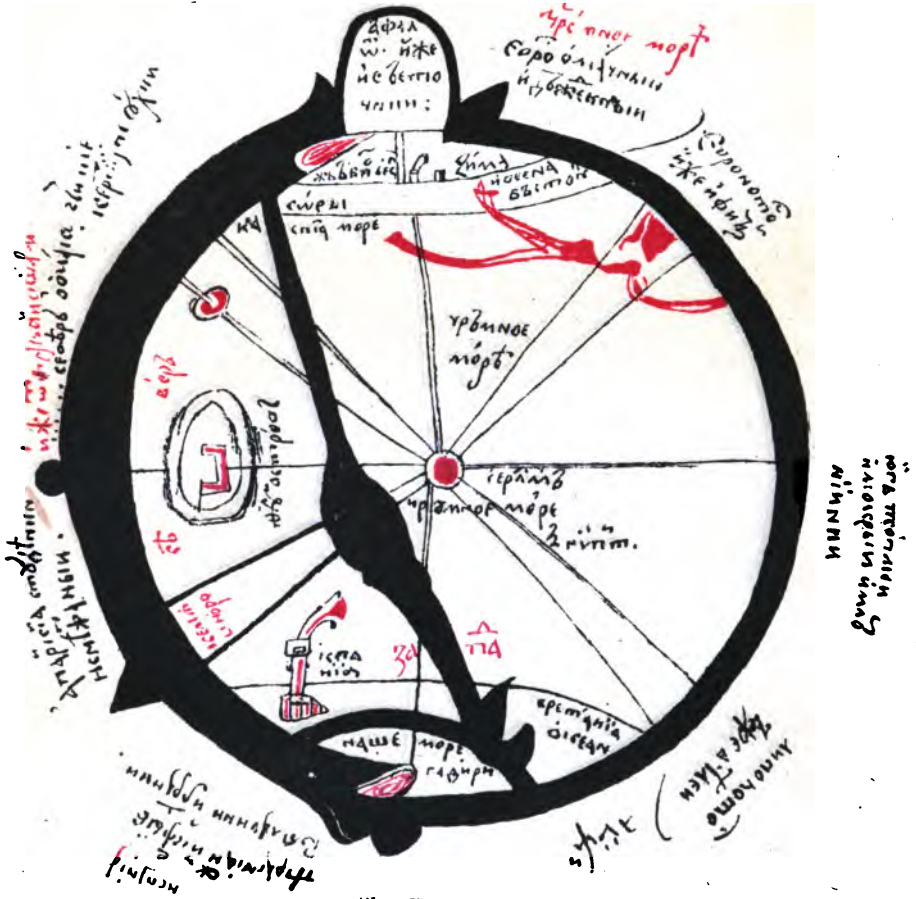

Albrecht u Zagrebu.

Prilog k članku: „Odlomci srednjeverkovne kosmografije i geografije“.

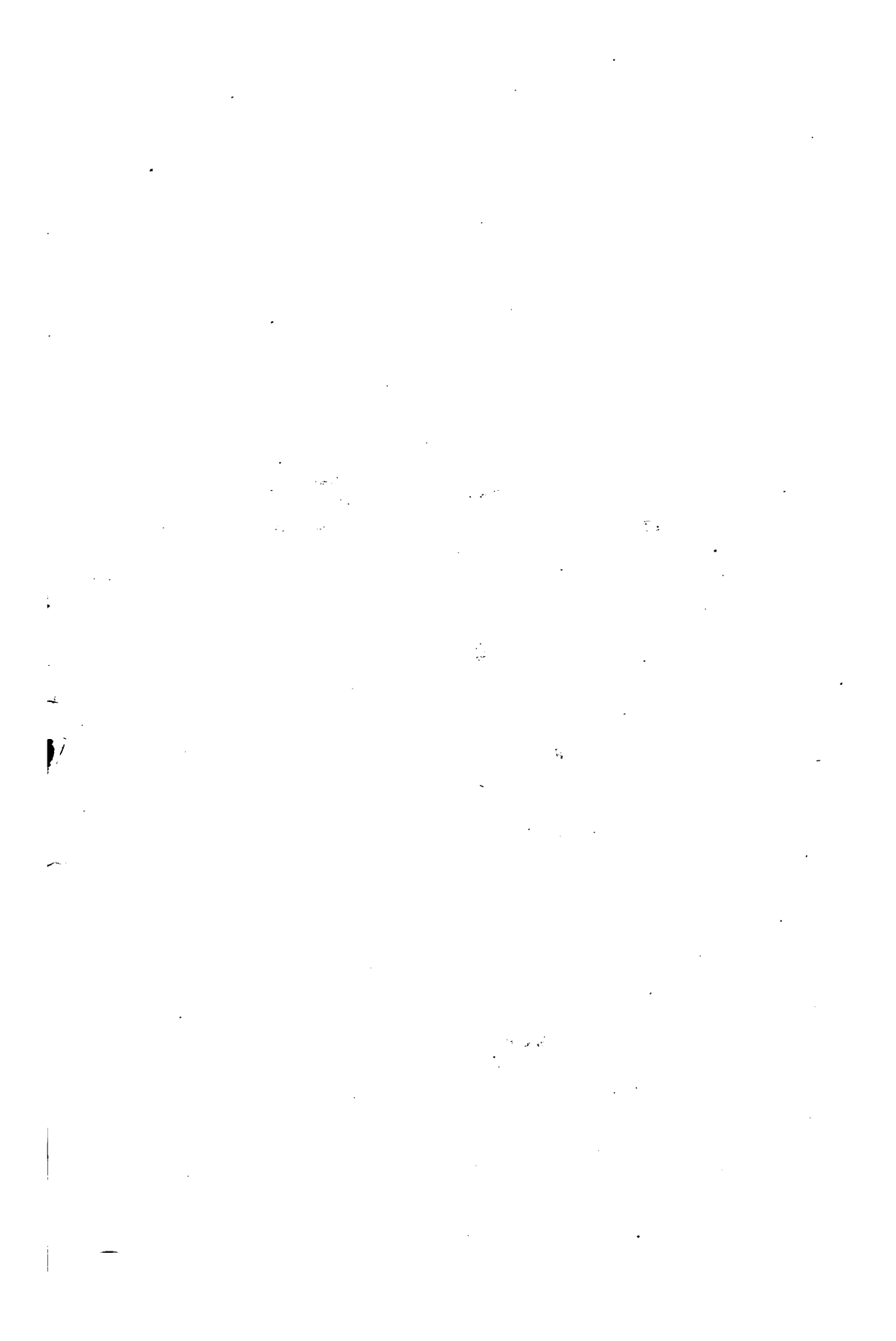
Slika I.

Slika II.

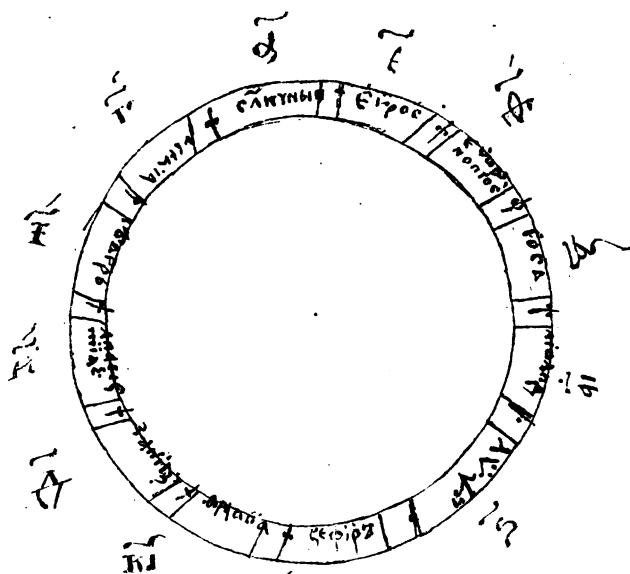
1833.

Prilog k članku: „Odlomci srednjevjekovne kosmografije i geografije“.

Slika III.

Slika IV

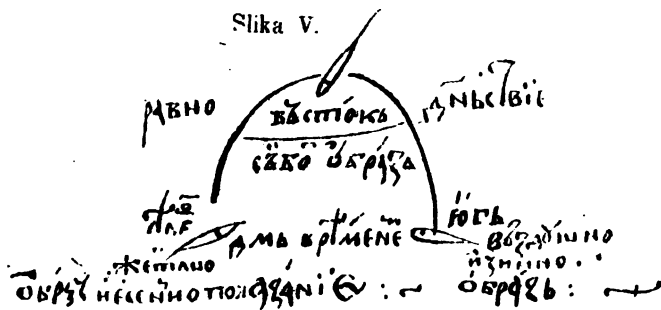
О СВѢТНОМЪ ВІДѢНІИ. В НАДНІЕ СВѢТАНОЕ Є.
 ѠСТАДА ВЪВЪСТАЮСА. НЪ УБО СЪЗМЫИ ПЛАНИТА
 ССОПТИШЕ. ѠСТОЮЩІЖЕ ЛДНЪ С РНЕН ІСѠ ИПОА,
 Ѡ РМИТЖЕ ЗАМЦЪ АІ Ф І ФРАНТИТЖЕ ЗАМЦЪ АІ Ф
 С ІНЦЕЖЕ ЗАЛТЪ ЄДИНО И ЗАДНЪ ЄАИНА.
 ІРІТЖЕ ЗАЛТІВ ДВѢ ИПОА А ЗЕНСЖЕ ЗАВІЛЪ.
 Х ІСРОТЖЕ ЗАЛЛЪТЪ. Ф. . . ІНІПРЪЛЗСТНВІЕ
 ПАДНІТІТЖЕ ВЪГОРН ВНШІИМЪ КЛДЪВЪ СЪЩЕ. ПЪ
 КИЖУТЪ ЄАИНОЧІСТЪ ЗАЗЪЛТЪ. ПЪКОРЕТЖЕ
 ПЪДВІЖЕНІЕ САОЕ ПОСЛІПНШМУ ШЪСТВІЮ: ~
 ТІСЪУДЪ ПРОСВѢЩАЮТІСЕ СВѢТАН: С О СЕМЪ

1883.

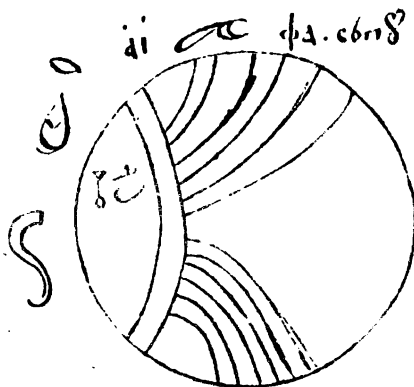

Prilog k članku: „Odlomci srednjevjekovne kosmografije i geografije“.

Slika V.

Slika VII.

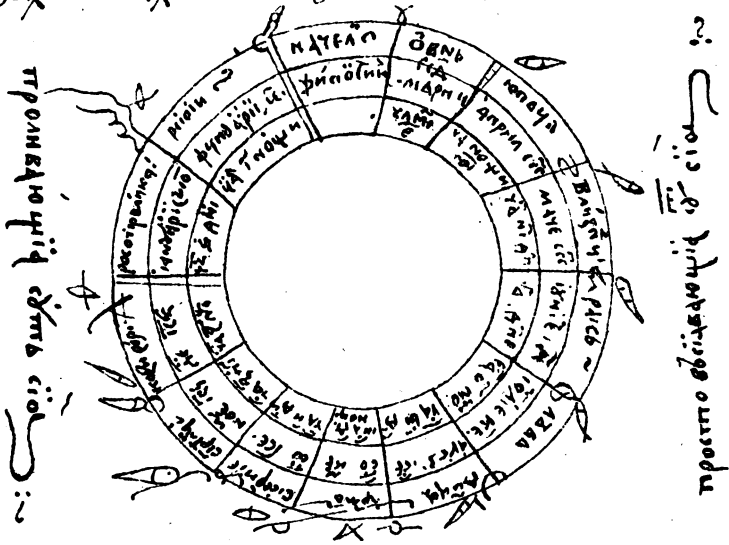

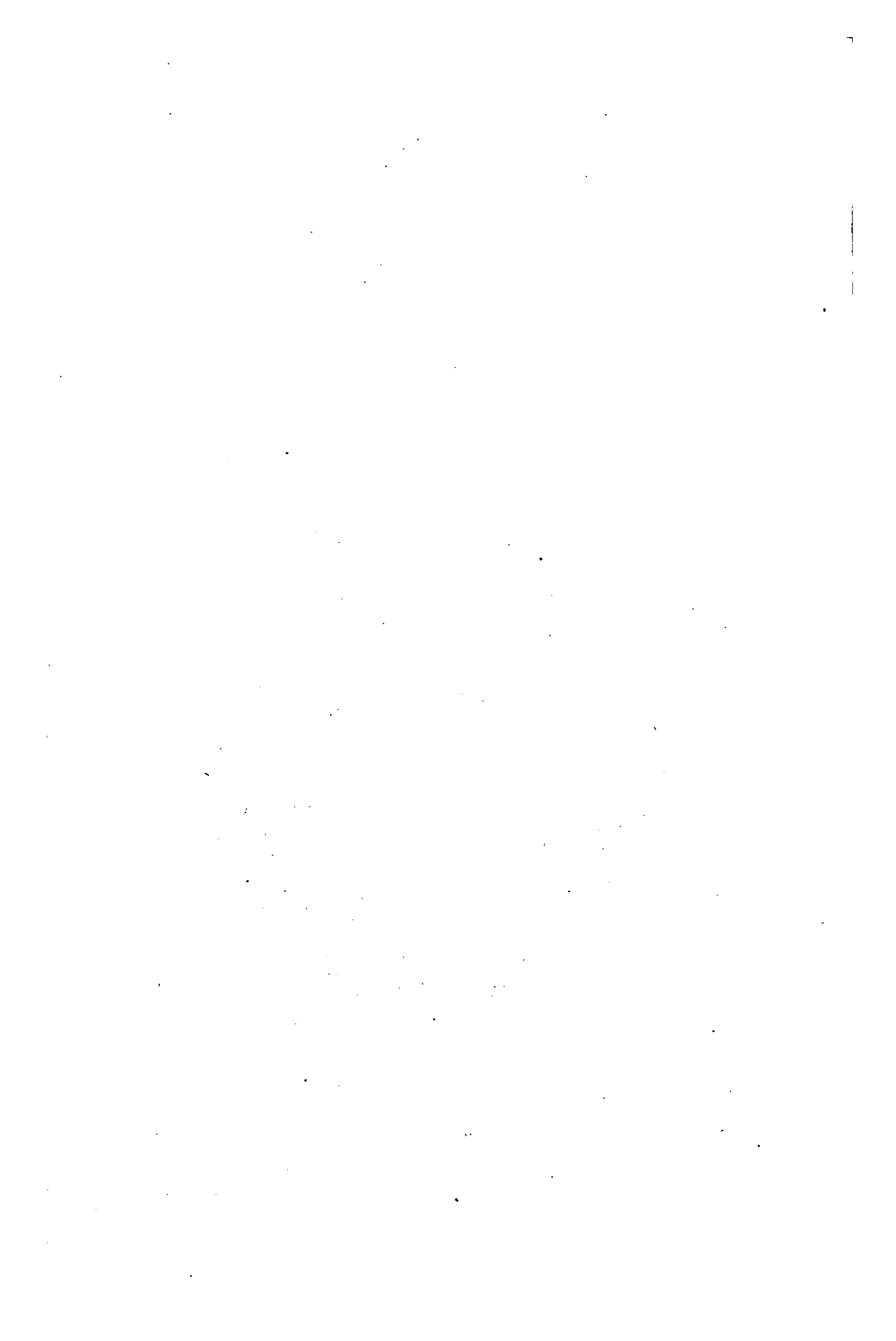
Prilog k članku: „Odlomci srednjevjekovne kosmografije i geografije“.

Slika VI.

Зийи тцмигтъ: вѣшеже зго нѣсе. Еиже
 нестрѣстнией свѣдѣношение. сѣтѣже до
 вѣсвѣрномъ нѣоу с. ииже сѣтъ именіа сід
 ѿ отъ ѿ іонце и влиньци хрїсѣ ѿ лѣвъ.
 цѣ авца шестъкетцкии взиоженѣи странѣ.
 ииже имена соу сід. мръ ш. скорнѣ.
 ѿ стрѣльцо. А козиротъ ш росо проли
 въць. ѿ сѣ рѣва
 вохъ ииехъ кѣ жипоттнин

№ 1883.
 26

Albrecht u Zagrebu.

U akademičkoj knjižarnici Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch) u Zagrebu mogu se dobiti knjige, koje izdaje jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, koje izlaze njezinom pomoću i koje su prešle u njezinu svojinu:

A. Knjige, koje izdaje akademija.

I. Zbornici (knj. 1—121):

1. **Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti** (knj. 1—73):
 - knjige I. do LIX. svima trima razredima zajedničke. Ciena knj. I—XIX. svakoj 1 fr. 25 nč. Knj. XX. do LIX. svakoj 1 fr. 50 nč.
 - Filologičko-historičkoga i filozofičko-juridičkoga razreda. Knj. LX., LXII., LXIII., LXV., LXVII., LXVIII., LXX., LXXI. i LXXIII. (I—IX). Ciena po 1 for. 50 nvč.
 - Matematičko-prirodoslovnoga razreda. Knj. LXI., LXIV., LXVI., LXIX. i LXXII. (I—V). Ciena svakoj knjizi 1 fr. 50 nvč. Svakoj svezci 75 nvč.
2. **Stari pisci hrvatski** (knj. 1—15).
 - Knj. I. Pjesme M. Marulića. U Zagrebu 1869. Ciena 2 fr. a. v.
 - " II. Pjesme Šiška Menčetića Vlahovića i Gjore Držića 1870. Ciena 2 fr.
 - " III. i IV. Pjesme Mavra Vetranića Čavčića. 1871. i 1872. Ciena III. knj. 2 fr., knj. IV. 2 for. 50.
 - " V. Pjesme Nikole Dimitrovića i Nikole Nalješkovića. 1873. Ciena 2 fr.
 - " VI. Pjesme Petra Hektorovića i Hanibala Lucića. 1874. Ciena 2 fr.
 - " VII. Djela Marina Držića. 1875. Ciena 3 for.
 - " VIII. Pjesme Nik. Nalješkovića, A. Čubranovića, M. Pelegrinovića i S. Mišetića Bobaljevića i Jegjupka neznana pjesnika. 1876. Ciena 1 for. 70 nvč.
 - " IX. Djela Ivana Fr. Gundulića. 1877. Ciena 5 for.
 - " X. Djela Frana Lukarevića Burine. 1878. Ciena 2 fr. 50 nč.
 - " XI. Pjesme Miha Bunića Babulinova, Maroja i Oracija Mažibradića i Marina Burešića. 1880. Ciena 1 for. 80 nč.
 - " XII., XIII. i XIV. Djela Gjona Gjora Palmotića. 1882., 1883. i 1884. Ciena knj. XII. 3 for. XIII. 3 for. 50 nvč. XIV. 2 for.
3. **Starine**. Knj. I—XVI 1869—1884. Ciena I. knjizi 1 for. 25 nč. Knj. VII. X. po 2 for. ostalim po 1 for. 50 nvč.
4. **Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium.** (Knj. 1—15):
 - Knj. I. V., IX, XII. 1868. 1870. 1872. 1874. 1875. 1878. 1882. Listine o odnošajih između južnoga Slavenstva i mletačke republike. Ciena I., II., III. i IX. knj. po 3 fr. IV. knj. po 4 fr. V. i XII. knj. po 2 fr. 50 novč.
 - Knj. VI., VIII., XI., 1876., 1877., 1880. Commissiones et relationes venetae. Tom. I. II. III. Ciena VI. i XI. knj. 2 for. VIII. knj. 2 fr. 50 nč.
 - Knj. VII. 1877. Documenta historiae chroaticae periodum antiquam illustrantia. Ciena 6 for.
 - Knj. X. XIII. Monumenta ragusina. Tom. I. et II. 1882. Ciena X. knj. 2 50. nvč. Knj. XIII. 3 for.
 - Knj. XIV. Scriptores. Vol. I. 1883. Ciena 3 for.
 - Knj. XV. Spomenici hrvatske krajine. Vol. I. 1884. Ciena 3 for.
5. **Monumenta historico-juridica Slavorum meridion.** (Knj. 1—3):
 - Knj. I. Statuta et leges Curzulae. 1877. Ciena 3 for.
 - Knj. II. Statuta et leges civitatis Spalati. 1878. Ciena 3 for.
 - Knj. III. Statuta et leges civitatis Buduae, civitatis Scardoniae et civitatis et insulae Lesinae 1882—3. Ciena 4 for. 50 novč.

II. Posebna djela (knj. 1—18, sv. 25):

1. **Flora croatica.** Auctoribus Dr. Jos. Schlosser et Lud. Farkaš-Vukotić. 1869. Ciena 6 for.
- **Dvie službe rimskoga obreda za svetkovinu sv. Ćirila i Metuda.** Izdao Ivan Brčić. 1870. Ciena 1 for.

3. **Historija dubrovačke drame.** Napisao prof. A. Pavić. 1871. Ciena 1 for. 25 novč.
4. **Pisani zakoni na slovenskom jugu.** Bibliografski nacrt dra. V. Bogišića. 1872. Ciena 1 for. 25 novč.
5. **Isprave o uroti bana Petra Zrinskoga i kneza Fr. Frankopana.** Skupio dr. Fr. Rački. U Zagrebu 1873. Ciena 3 for.
6. **Zbornik sadašnjih pravnih običaja u južnih Slovena.** Osnovao, skupio, uredio V. Bogišić. Knjiga I 1874. Ciena 6 for.
7. **Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiae illustrantia.** Edidit A. Theiner (tomus I. Romae 1863.), tomus II. Zagrabiae 1875. Ciena 10 for.
8. **Korijeni s riječima od njih postalijem u hrvatskom ili srpskom jeziku.** Nap. sao dr. Gj. Daničić. 1877. Cijena 4 for.
9. **Ljetopis jugoslavenske akademije.** 1877. sv. I. Ciena 60 novč.
10. **Ogled rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika.** Obraduje Gj. Daničić. 1878.
11. **Fauna kornjaša trojedne kraljevine.** Od dra. J. K. Schössera Klekovskoga. 1877—1879. Knj. I., II., III. Ciena svakoj knjizi 3 for., djelu 9 for.
12. **Figure u našem narodnom pjesničtvu s njihovom teorijom.** Napisao L. Zima. 1880. Ciena 2 for 50 novč.
13. **Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika.** Na svijet izdaje jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Obraduje Đ. Daničić. Dio I Sv. 1—4. 1880—1882. Cijena svesku 3 for., cijelomu I. dijelu 12 fr. Sv. 5 (1 drugoga dijela) 1884. Obradili Đ. Daničić, M. Valjavec i P. Budmani. Sv. 6 (2 drugoga dijela) 1884. Obraduje P. Budmani. Ciena svesku 3 for.
14. **Djela jugoslavenske akademije (knj. 1—4):**
 - Knj. I. **Izvjeeće o zagrebačkom potresu 9. studenoga 1880.** Sastavio J. Torbar. 1882. Ciena 2 for.
 - Knj. II. **Enchologium glagolski spomenik manastira Sinaj brda.** Izdao dr. Lavoslav Geitler. 1882. Ciena 2 for.
 - Knj. III. **Psalterium glagolski spomenik manastira Sinaj brda.** Izdao dr. L. Geitler. 1883. Ciena 3 for. 50 nč.
 - Knj. IV. **Flora fossiliss susedana. (Susedska fosilna flora. — Flore fossile de Sused.)** Auctor dr. Georgio Pilar. 1883. Ciena 3 for.

B. Knjige, koje su izašle troškom ili podporom akademije (knj. 1—7):

1. **Historija književnosti naroda hrvatskoga i srpskoga.** Napisao V. Jagić. Knj. I. 1867. Ciena 1 for. 20 nč.
2. **Rječnik lečničkoga nazivlja.** Sastavio dr. Ivan Dežman. 1868. Ciena 1 for. 50 novč
3. **Opis jugoslavenskih novaca** od prof. S. Ljubića. 1876. Ciena 10 i 15 fr.
4. **Bilinar. Flora excursoria.** Sastavili dr. J. C. Schlosser i Ljud. Vukotinović. 1876.
5. **Narodne pjesme o boju na Kosovu god. 1389.** Sastavio u cjelinu A. Pavić. 1877. Ciena 1 for.
6. **Jugoslavenski imenik bilja.** Sastavio dr. B. Šulek. 1879. Ciena 2 fr.
7. **Podobe hrvatskih hrastova okoline zagrebačke.** Opisao Ljud. Vukotinović. 1883.

C. Knjige, koje su prešle u svojinu akademije (knj. 1—6, sv. 8):

1. **Povjestni spomenici južnih Slavenah.** Izdao I. Kukuljević. Knj. I. (Acta croatica). 1863. Ciena 3 for.
2. **Rječnik iz književnih starina srpskih.** Napisao Gj. Daničić. Knj. I—III. Ciena svakoj knj. 3 for., djelu 9 for.
3. **Nikoljsko jevangjelje.** Na svijet izdao Gj. Daničić. Ciena 1 for. 30 nč
4. **Život sv. Save i Simeuna** od Domentijana. Na sviet izdao Gj. Daničić. Ciena 1 for. 30 novč.
5. **Životi kraljeva i arhiepiskopa srpskih** od Danila. Na svi' izdao Gj. Daničić. Ciena 1 for. 30 novč.
6. **Poslovice.** Na svijet izdao Gj. Daničić. Ciena 1 for.

